

AKADEMIA POLONIJNA
POLONIA UNIVERSITY

Polonia University in Częstochowa

International scientific conference

**PHILOLOGICAL SCIENCES
AND TRANSLATION STUDIES:
EUROPEAN POTENTIAL**

November 3–4, 2022

IZDEVNIECĪBA
BALTĪJA
PUBLISHING

2022

International scientific conference «Philological sciences and translation studies: European potential» : conference proceedings (November 3–4, 2022. Riga, the Republic of Latvia). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. 344 pages.

HEAD OF ORGANISING COMMITTEE

Andrzej Krynski, Prof., PhD, ThDr., Dr h.c. mult., Rector of Polonia University in Częstochowa;

Oksana Babelyuk, Prof. Dr. habil., Polonia University in Czestochowa.

Each author is responsible for content and formation of his/her materials.

The reference is mandatory in case of republishing or citation.

CONTENTS**SLAVIC LANGUAGES**

About the reasons for borrowing and functional manifestations
the latest anglicisms in the Ukrainian language

Arkhypenko L. M...... 11

The influence of the Russian language on the adaptation processes of loans
in the Ukrainian language

Honcharenko A. V...... 17

Clusterization of definitions of the concept

Kutsos O. I. 20

Contextual and intonational heterogeneity of emotional interjections
of the Ukrainian language as a determinant of the word-forming potential
of verbs motivated by them

Kushlyk O. P...... 24

Stylistic identification of non-fiction texts in modern linguistics

Medved O. V. 29

Semantic transformation of borrowings lexem in the Russian language

Poliakova T. M., Anikina I. V...... 32

Complete Interlingual Homonymy of Unrelated Nouns in the Ukrainian
and Belarusian Languages

Shcherbyna D. V...... 36

LITERATURE

Anti-war motives in the prose of V. Yavorivsky

Belinska Yu. O...... 41

Peculiarities of poetics of the play «Harry Potter and the Cursed Child»
by J. K. Rowling

Bessarab O. V., Brakina M. Z. 45

The phenomenon of popularity of the novels about «strange children»
by Ranson Riggs

Bessarab O. V., Vovk A. M...... 50

Features of Gary Chapman's novel «The Five Love Languages Singles Edition» Bessarab O. V., Reznik Yu. V.	55
The relevance of studying Homer's work in college Volkotrub A. O.	59
Polar psychoanalysis images of late European modernism literature Dynnychenko T. A.	63
General features of translations the dystopian novels of the XX century Zhukovych I. I.	67
Peculiarities of Gothic in P.B. Shelley's Early Prose Ishchenko T. V.	72
Taras Shevchenko's Dairy – an Original Phenomenon in the Ukrainian Literature Kaller V. A.	75
Trends in the development of contemporary Ukrainian children's literature: concepts, leading genres, and themes Kirieleva M. V.	79
Madness and Experience of War as Key Topics in Toshio Shimao's Prose Kuzmenko Yu. S.	83
Homeland as the leitmotif of Daria Ryhytska's work Makarenko A. H.	87
The mythospace of the novel «Judith» by S. Cherkasenko Moshnoriz M. M.	91
Stylistic devices in George Gordon Byron's poetry Pogorila O. S.	94
Bread ceremony of the village of Ozdiv, Lutsk district, Volyn Potrapeliuk V. A.	97
The motive of initiation in V. M. Hugo's novel «Les Misérables» Slavych T. Ya., Roshko M. M., Havrylo I. V.	100
Metaphorical concept of child in Shakespeare's sonnets Torkut N. M., Gutaruk N. V.	104

Prolepsis in philosophical prose of the beginning of the 21st century by Halyna Pagutyak, Myroslav Dochynets, Halyna Tarasyuk Umanska T. O.	108
Beginnings of Methodological Interaction Literary Studies and Psychoanalysis Chernysh A. Ye.	112
ROMANCE, GERMANIC, AND OTHER LANGUAGES	
The nurturer Psycholinguistic Archetype: LIWC-22 ANALYSIS Berezhna M. V.	115
Structural-Semantical Features of the English Military Cryptolect Vasylenko D. V., Kuzmenko V. V., Hlazkova K. T.	119
Variability in literary and cinematographic titles' translation Vdovych V. R., Koliasa O. V.	123
Genesis and etymological structure of English terminology of cosmetology and aesthetic medicine Holtsova M. H., Savchenko V. Ya.	127
Lexical borrowings in modern English Dankiv A. K.	131
Lexical-and-semantic variability of the concept <i>language policy</i> and an associative experiment Dobrushyna M. Yu.	135
Characteristics of the use of anglo-americanisms in the german youth press Lipisovetska O. M.	138
Cross-dressing and its Influence on Character's Personality (Based on the Animated Cartoon «Mulan» 1998) Lozovska K. O.	141
Word-forming models of coroneologisms in publicistic discourse Muzychka S. I., Koliasa O. V.	144
Lexicological perspective of phrasal verbs in the modern English language Nikolaieva T. M.	148
Multimodality in contemporary poetry for children Pikalova A. O.	152

Typology of discursive personalities in parental discourse Skrynnik Yu. S.	156
Early periods of German writing development Khomenko T. A.	160
Stereotypes in the reflection of women in phraseology of the German language Chyrva A. D., Lopatych R. V.	162

THEORY OF LITERATURE

Transformations of cognitive-narrative typologies in the metamodernist context Matsevko-Bekerska L. V.	166
The epic and the epic film: from literary genre to cinema genre Nikoriak N. V.	170
Artistic means of poetic works Pokhyliuk O. M.	175
The poetics of borrowing: the artistic technique and method of scientific text argumentation (academic integrity issues) Tychinina A. R., Sazhyna A. V., Namestiuk S. V.	180

GENERAL LINGUISTICS

The definite plurality of personal pronouns in Ukrainian sign language Zamsha A. V.	185
Subframe filling of word-forming semantics of denumeratives with modification and transposition types of derivation Kostryyba O. V.	188
The structural characteristics of English multi-component terms in machine building Mosiyevych L. V.	193
The functioning of periphrasis nominations in translated adolescent literature (based on the material of Steven Chbosky's novel «Hello, it's Charlie! Or The advantages of the shy» Sorochan A. M.	196

Study of fluctuations of the concept of «Mentality» in modern humanities: philosophical, psychological and linguistic aspects Shvets Yu. V.	199
--	-----

COMPARATIVE AND TYPOLOGICAL LINGUISTICS

The models of prepositional-case constructions of grammatical conjugation of English and Ukrainian prepositions Pomirkovana T. V.	204
Features of sports news report as a speech genre Slabyk M. S.	208
Syntactic interpretation of universal concession clauses in Germanic languages of VIII-XI centuries Tuhai O. M.	211
«Vocabulary of φιλία» in the Hesiodian works: from gods to people Turenko V. E.	214

TRANSLATION AND INTERPRETATION STUDIES

Translation psychology: rethinking and perspectives Afonina I. Yu.	218
The Reflection of Peculiarities of Serhii Zhadan's War Poetry in English Translation Bovt A. Yu.	222
Lexical and grammatical peculiarities of translation of legal texts to German in the period of martial law (on the example of a statement) Buhaichuk O. V.	226
Medical terms in picturebooks on COVID-19 within translation Vardanian M. V.	229
Interpretation in translation as a word-image metamorphosis Vakhovska O. V.	235
Translation of legal terms used in economic discourse Humovska I. M.	238

Pragmatic Meanings of Speech Indicator of Indifference (Based on the Novel «Assassin's Apprentice» by Robin Hobb)	
Davydenko N. I.	241
News headlines in translation: primitive or little texts?	
Deikun O. P.	244
Natural language processing as an aspect of modern technologies development	
Yemelianova O. V., Kuksenko O. O.	248
Use and translation of dark humour in media and film	
Lukianova T. H.	251
Reproduction of grammatical means of cohesion in the translation of postmodern texts into English	
Mazur O. V.	254
Personal names in fairy tales: translation peculiarities	
McGowan T. V.	256
Professional vocabulary in simultaneous translation	
Martyniuk O. M.	260
«Kaidash's family» in Turkey: representing translation	
Prushkovska I. V.	263
Reproduction of the intertextuality in Ukrainian translations of the poem «The love song of J. Alfred Prufrock»	
Chumak H. V.	266
Multilingualism as the Basis of Formation of Translation Competence of Master's Degree Students – Intending Translators of English and German	
Shramko R. H., Rakhno M. Yu.	271

LANGUAGE AND COMMUNICATION MEDIA

Ways of enriching the lexical composition of the Ukrainian language in today's environment	
Vakulovych L. L.	274
The graphic presentation of Ukrainian war-related reality in English-language cartoons	
Makaruk L. L.	278

Comparative analysis of the Ukrainian and English advertisement texts Salata I. A., Yelovska Yu. V., Poliarenko V. S.	280
---	------------

INTERCULTURAL COMMUNICATION

Forming skills of tolerant communication in the multicultural space
of the higher educational establishment

Bohynia L. V., Kushpil N. O., Iotova I. M.	284
---	------------

Intercultural Communication as a Science

Kolodina L. S., Kovalova S. A.	288
---	------------

Resistance Discourse of Ukrainian President Zelensky:
«Towards cordiality»

Potapenko S. I.	291
------------------------------	------------

MODERN TRENDS IN TEACHING METHODS OF LANGUAGES

Using internet memes in teaching grammar

Babaievska L. V.	295
-------------------------------	------------

Formation of English communicative competence in future teachers
of foreign languages

Borysova N. V., Zabolotna T. V.	297
--	------------

The use of a competence-based approach in the training of specialists
for the tourism sector

Kovalenko O. O.	301
------------------------------	------------

«Flipped learning» at the «flipped» stage of society development: to oppose
or harmonize (experience of teaching foreign language in higher
education institution)

Kokhan R. A.	306
---------------------------	------------

Features of the methods of independent work in the process of learning
the Ukrainian language as a foreign language

Krasnoshchok V. V.	310
---------------------------------	------------

Methodical system for the formation of speech competence of students
of non-humanities majors on the basis of a textual approach

Lilik O. O., Sazonova O. V.	314
--	------------

Implementation of blended learning in higher educational institutions

Makarska Ye. H., Hladkyh I. O.	318
---	------------

Practical course of term formation basics within the system of language teaching of foreign students of medical universities Misnyk N. V., Miroshnichenko O. S.	322
Strategies for improving reading comprehensive skills Mudrenko H. A.	325
Features of the implementation of STEM education in the classroom during the learning of phonetics Nikolashyna T. I.	327
The issue of the emotional and social competences improving of students of pedagogical higher educational institution in teaching disciplines of the linguistic cycle (an overview) Pavlova I. H.	329
Problems of the English veterinary term teaching Podoliak M. V.	333
Flipped Classroom Approach in Foreign Language Teaching: Aspects of Using in Higher Education Institutions of Ukraine Razumna K. A., Riabchuk O. V.	336
Content-based learning during the emergency remote teaching Rozhdestvenska I. Ye., Cherniavska O. K.	340

SLAVIC LANGUAGESDOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-1>**ABOUT THE REASONS FOR BORROWING AND FUNCTIONAL
MANIFESTATIONS THE LATEST ANGLICISMS
IN THE UKRAINIAN LANGUAGE****ПРО ПРИЧИНИ ЗАПОЗИЧУВАННЯ Й ФУНКЦІЙНІ ВИЯВИ
НОВІТНІХ АНГЛІЗМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ****Arkhypenko L. M.**

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Ukrainian Studies and Language
Preparation of Foreign Citizens
Simon Kuznets Kharkiv National
University of Economics
Kharkiv, Ukraine*

Архипенко Л. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства
і мовної підготовки іноземних
громадян,
Харківський національний
економічний університет
імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна*

У сучасному глобалізованому світі серед розмаїття мов не можна віднайти жодної з абсолютно автентичним словниковим складом. І причина цього явища – належність кожної окремої мови до загального світового мовного простору. Мовна трансференція виступає проявом результату мовних контактів і виражається в різнопланових запозиченнях на різних мовних рівнях, і українська мова в цьому не виняток. Процес запозичування був і залишається неоднозначним складним явищем і продовжує викликати серед фахівців і пересічних носіїв мови постійні дискусії, які вже поза межами лінгвістики переходять в ідеологічну, політичну, соціологічну площини.

Упродовж усієї історії становлення й розвитку українська мова залучала лексику інших мов. Українська мова кінця ХХ – початку ХХІ століття активно запозичує й освоює іншомовну лексику, переважно з англійської мови. Лінгвальні причини запозичення цього періоду тісно переплітаються з екстралінгвальними особливостями: набуття державної незалежності, зміна ідеології, політичного й економічного режимів – власне такі соціальні зміни, стали причиною

неминучих змін в лексичному складі української мови. У процесі запозичування можна виділити традиційні характерні особливості вживання неолексики: поява в мові значної кількості іншомовних елементів з метою номінації нових явищ, предметів, понять; залучення іншомовних елементів граматичною системою української мови; оригінальне написання або вимова іншомовних слів в українському тексті (*ноу-хау*, *haute couture*, *e-mail*); запозичування англіцизма за наявності в українській мові абсолютного синоніма до іншомовного слова (*застій* – *стагнація*); заміна вже засвоєних запозичень з французької мови їхніми англійськими аналогами (*екран* – *дисплей*); зменшення тенденцій до калькованого перекладу; береження структури іншомовних слів при запозичуванні; частіше вживання запозичень в усному мовленні порівняно з писемним.

Англіцизам, крім номінативної, притаманна низка інших функцій: експресивно-оцінна, евфемістична, соціальна, гумористична й функція термінологізації. Експресивно-оцінну функцію пов'язують з престижністю англійської мови, а її прояви спостерігають у доволі частотному вживанні англіцизмів у рекламних текстах, назвах компаній, торгових марок тощо (*Компанії HTC і Facebook представили спільний смартфон First – компактний Android-пристрій середнього класу* («День», 05 квітня 2013 р.)). Англійські слова викликають асоціації елітарності, успіху й прогресу. Запозичення іноді виконують роль евфемістичних заміників звичних українських слів (наприклад, *секретар – офіс-менеджер*) чи табуїрованої лексики: *career-change opportunity* (замість *звільнення*), *opposition research* (заміною «пошук компромату») [2, с. 10]. Також англіцизми використовують як «засіб іронії, засіб створення комічного ефекту» [4, с. 92] (*Я би сказала, не страх, а певний негативний імідж держслужбовця поряд із такими «трендами» в Україні, як демонізація суддів чи недовіра до поліцейських* («Дзеркало тижня», №5, 2019 р.)) чи для надання тексту академічності за допомогою не завжди зрозумілих англомовних лексем («*На ринку Форекс є відомі трейдери, які майже завжди отримують прибуток і їх поточний стан обчислюється мільярдами. За даними різних аналітиків, кількість трейдерів, які мають невеликий дохід, або навпаки, невеликий збиток, приблизно однакова*» («Погляд», 24 січня 2018 р.)) [1, с. 11].

Широке вживання запозичень в ЗМІ та мережі Інтернет також сприяє їхньому сприйманню мовою-реципієнтом, адже «у текстах засобів масової інформації існує тенденція до постійного та істотного зростання кількості нових іншомовних слів (це своєрідний «бум» нововходжень),

а також жаргонізмів, варваризмів, неологічних похідних утворень на базі інновацій-запозичень» [5, с. 67].

Також англійська мова, без сумніву, виконує роль основного засобу глобалізації. Це універсальна мова міжкультурних і міжнаціональних контактів і взаємодії в різних галузях діяльності: бізнес, наука, культура, виробництво, авіація тощо. Саме тому сьогодні англійську за значущістю можна впевнено порівнювати з латинською мовою епохи середньовіччя й французькою XVIII століття [9, с. 4-18]. Традиційно виділяють лінгвальні й позалінгвальні причини панівного становища англійської мови. Серед позалінгвальних причини необхідно виділити, по-перше, історичну спадщину Британської імперії XIX ст. та політичне й економічне домінування США в XX-XXI ст. [6]. Англійська мова, при цьому, офіційною державною мовою є лише в шести країнах і використовується як одна з державних мов у сімдесяти п'яти країнах [9]. У класифікації Б. Качру до збільшуваного кола користувачів англійською належать не носії англійської мови, а люди, які використовують її як іноземну. Саме це і є третьою важливою причиною світової експансії англійської мови: виникають різні регіональні варіанти англійської в країнах, де її використовують переважно як мову спеціального призначення [8, с. 11-30]. Г. Уїддоусон вважає, що основна причина поширення й активного вивчення англійської мови – це власне її спеціальне призначення. Автор наголошує на тому, що набуття повноправного членства у світовому професійному співтоваристві потребує знання певного реєстру англійської мови. Незалежно від походження та мовної приналежності мільйони людей з усього світу вивчають англійську мову спеціального призначення (ESL), бо саме ця компетенція уможлиблює науковий обмін та власні внески в розвиток світової науки [10 с. 144].

За концепцією «English as a Lingua Franca, ELF» (тип мови, що функціонує як засіб спілкування між носіями різних мов в окремих сегментах соціальних контактів) вплив англійської мови розглядається в іншому ракурсі. Зарубіжне мовознавство фіксує різні визначення терміна ELF, так, наприклад, на думку А. Фірта, ELF – форма дискурсу варіанта англійської мови, який виникає під час комунікації й залежить від комунікативних завдань [7]. На нашу думку, термін ELF доречно застосовувати для позначення особливої функціональної значимості (як засіб спілкування носіїв різних мов і культур) англійської мови в усьому розмаїтті її варіантів. Базис власне такого підходу становить усвідомлення ролі англійської мови через її функціональну призму – інструмент міжкультурної комунікації в середовищі професіоналів.

Сьогодні англійська мова – це, безумовно, лінгва франка (ELF) світової науки, адже більше ніж 70% усіх наукових робіт публікуються англійською мовою, оскільки значна частина загально визнаних і найбільш цитованих наукових видань англомовні. Англомовні електронні бази й архіви, доступні для користувачів у будь-якій точці планети, зберігають результати наукових досліджень і публікації. Отже, англійська мова як лінгва франка забезпечує ефективне поширення наукового знання в усіх частинах світу, виконує роль сполучуваного елемента між науковцями й світовими дослідницькими організаціями, об'єднуючи локальні й глобальну наукові галузі. Поширення англійської мови в глобалізованому світі зумовило її роль як мови-джерела численних лексичних запозичень, що стало підтвердженням її значущості й статусу мови-лідера. Власне саме це й спричинило масштабну термінологічну експансію англійської мови в різних національних мовах, і українська мова, безумовно, не стала винятком.

Розглядаючи запозичену лексему, особливо важливо усвідомлювати її функціональну роль у мові. Як правило виділяють наступні функції: номінативна – позначення нових понять, предметів, явищ; компресійна – творення компактних форм слів та виразів; дериваційна – творення нових слів; стилістична – кореляція назви з комунікативними умовами. Цілком зрозуміло, що найбільш поширена функція запозичення – це називання нового поняття чи предмета [5, с. 26-27]. Кожна із зазначених функцій запозиченого слова завжди спричиняє зміну в лексичному складі мови-реципієнта. Таким чином, простежується закон системності в мові стосовно запозичень: будь-яка зміна в лексичному складі у вигляді запозичень може стати поштовхом до семантичних чи стилістичних змін в словах або синонімічних групах мови-реципієнта, а функційні вияви іншомовних лексем доводять обґрунтованість їхнього запозичення. В іншому разі запозичення може розглядатися як надмірне й невинуватене явище, особливо коли іншомовні слова потрапляють у мову як вторинні номінації вже наявних реалій і понять.

Зазвичай функції іншомовних слів і причини їх запозичення, які можуть бути лінгвальними й екстралінгвальними, тісно пов'язані між собою. Так, лінгвальними причинами запозичення, як правило, вважають: необхідність назвати нове поняття; розмежування семантично близьких слів; можливість залучення до дериваційних процесів й граматики. Серед лінгвальних причин запозичення також варто відзначити тенденцію до мовної економії: якщо позначуване поняття – єдине ціле, то в мові спостерігається прагнення назвати його одним словом замість словосполучення чи описового звороту.

Серед екстралінгвальних причин зазвичай виділяють наявність мовних контактів між мовою-донором і мовою, яка запозичує. Сюди ж відносять економічні, політичні та культурні зв'язки між різними державами й народами. Усі зміни в мові зумовлені певною культурною й соціальною моделлю, і, власне, різноманітні міжнародні контакти – це частина цієї моделі, відтвореної в мовному лексиконі, а запозичування, як наслідок міжмовних контактів, допомагає формувати крос-культурну компетентність і елітарні якості сучасної мови: метакомунікативність й інтердискурсивність, лінгвальну гнучкість і динамічність.

Особливий інтерес для нас становить класифікація причин запозичення, запропонована Р. Коунером і Дж. Розенхаусом. Поряд з традиційними причинами запозичування вони ставлять потребу у формуванні нових термінів і понять, схильність до наслідування домінантної групи, схильність до вживання жаргонізмів певними закритими групами, безпосередні мовні контакти, вплив засобів масової інформації і мовну політику в освітній галузі, серед яких перші три причини автори відносять до фундаментальних, через їх пов'язаність з людською природою, але ступінь їхніх проявів і відображення в різних мовах може варіюватися залежно від соціальних і політичних умов [9, с. 12]. Окремо дослідники окреслюють групу «детермінант» запозичення з англійської мови: модернізація та економічний розвиток, престиж, етнічне та лінгвальне розмаїття, націоналізм, культурна загроза, національний характер і наявність інститутів мовної політики й регулювання [9, с. 13-14].

Запозичення – це природний, неминучий і необхідний результат мовних контактів і один із шляхів поповнення лексичної системи новими словами. Слушною щодо цього є думка Л. Булаховського про те, що «зростання словникових ресурсів літературних мов унаслідок запозичень і калюк є одним із найвиразніших явищ мовно-літературного розвитку» [3, с. 353]. Запозичення на рівні лексики є найпоширенішим видом, а запозичення на інших мовних рівнях – явище доволі рідкісне. Запозичування характерне для всіх мов без винятку. Причини запозичення мають лінгвальний і екстралінгвальний характер. Проте однією з найважливіших причин появи й закріплення запозичень, яка поєднує в собі як мовні, так і позамовні причини, є «заповнення лакун у терміносистемах на позначення нових понять та інших важливих реалій і явищ» [5, с. 67], поповнення термінологій різних галузей знань у зв'язку із стрімким розвитком науки й нанотехнологій у сучасному глобалізованому світі. Тому ретельне дослідження складних і

динамічних процесів запозичування в українській мові через культурні та мовні контакти й надалі залишається перспективним.

Література:

1. Архипенко Л.М. Англомовна лексика в економічному дискурсі (на матеріалі українських засобів масової інформації). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія, 2019. № 38. Том 3. С. 10–13

2. Архипенко Л.М. Запозичення-неологізми в українській економічній термінології. *International scientific and practical conference «Research of different directions of development of philological sciences in Ukraine and EU»: Conference proceedings, September 20–21, 2019. Baia Mare : Izdevnieciba «Baltija Publishing»*, Р. 7–11 .

3. Булаховський Л.А. Вибрані праці [Текст]: в 5 т. Київ: Наук. Думка, 1975. Т. 1: Загальне мовознавство. 496 с.

4. Капелюшний А.О. Практична стилістика української мови: Навчальний посібник. Вид. 2-ге, перероблене. Львів: ПАЮ, 2007. 400 с.

5. Стишов О.А. Нові іншомовні слова в українськомовних ЗМІ початку ХХІ ст. *Studia philologica*. Випуск 9, 2017. С. 66–75

6. Crystal, D. English as a Global Language. Cambridge: *Cambridge University Press*, 1997. 212 с.

7. Firth, A. The lingua franca factor [Електронний ресурс]. *Intercultural Pragmatics*, 2009. № 6 (2). Режим доступу: https://www.academia.edu/200739/The_Lingua_Franca_Factor_Alan_Firth_2009

8. Kachru, B.B. Standards, codification and sociolinguistic realism: the English language in the outer circle. *English in the World: Teaching and Learning the Language and Literatures*: Ed. Randolph Quirk and Henry G. Widdowson. Cambridge: Cambridge University Press, 1985. С. 11-30

9. Kowner R., Rosenhouse J. The Hegemony of English and Determinants of Borrowing from Its Vocabulary / R. Kowner, // *Globally Speaking: Motives for Adopting English Vocabulary in Other Languages*. Multilingual Matters 140, 2008. С. 4-18.

10. Widdowson H.G. EIL, ESL, EFL: global issues and local interests. *World Englishes*, 1997. № 16 (1). С. 135-146.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-2>

**THE INFLUENCE OF THE RUSSIAN LANGUAGE
ON THE ADAPTATION PROCESSES OF LOANS
IN THE UKRAINIAN LANGUAGE**

**ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ НА ПРОЦЕСИ АДАПТАЦІЇ
ЗАПОЗИЧЕНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВИ**

Honcharenko A. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Junior Researcher at the Department of
Languages of Ukraine,
O. O. Potebnia Institute of Linguistics
of the National Academy of Sciences
Kyiv, Ukraine*

Гончаренко А. В.

*кандидат філологічних наук,
молодший науковий співробітник
відділу мов України
Інститут мовознавства
імені О. О. Потебні
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Потужним ресурсом поповнення словникового складу будь-якої мови, у тому числі й української, є лексика іншомовного походження. Особливої інтенсивності процес запозичення набув у сучасний період суспільних глобалізаційних змін, які стимулюють не лише залучення власного мовного потенціалу, а й засвоєння чужорідного. Активними «донорами» запозиченої лексики для української мови свого часу були грецька, латинська, французька, німецька, наприкінці ХХ ст. акценти змістилися в бік англійської мови, зокрема її американського варіанта, що вчені характеризують як «феномен англо-американського панування, який виявився у чотирьох площинах: світова мова, поп-культура, комунікаційні технології та інформація» [6, с. 151].

Потрапивши до нового мовного середовища, іншомовні слова проходять складний та тривалий процес пристосування до системи мови-реципієнта, на який можуть впливати різноманітні чинники, зокрема, шлях запозичення, аналогія та мовна традиція, контакти мови, що приймає, з іншими мовами, роль мови-посередника. Ці аспекти більшою чи меншою мірою уже опинялися в колі уваги науковців (Б. Ажнюк, Л. Архипенко, Г. Зимовець, І. Каминін, О. Муромцева, О. Стишов, І. Коробова та ін.). Утім наявні дослідження не вичерпують усіх проблемних питань, котрі стосуються освоєння чужовізмів. Фахового розгляду потребує, зокрема, фактор мови, через яку слова з одного лінгвістичного простору потрапляють до іншого, адже за

наявності мови-посередника саме до неї спочатку пристосовується матеріал мови-джерела і лише потім потрапляє до мови-сприймача.

Така практика тривалий час була поширена у випадку української мови, яка запозичувала іншомовні елементи під впливом російської. Відтак саме російській традиції надавалася перевага у передаванні слів іншомовного походження, що зумовило відсутність єдиних норм у відтворенні чужомовних звуків і звукосполук, непослідовність української орфографії в написанні цих слів [3, с. 30; 2, с. 235]. І сьогодні у процесах освоєння багатьох нових одиниць зіткнення української та російської традицій є досить відчутним та стає причиною виникнення варіативних фонетико-фонологічних, орфографічних номінативних пар. К. Городенська з цього приводу зауважує: «В українському освоєнні нових запозичень переважають суб'єктивні причини, що зумовлено ... недосконалим знанням норм української літературної мови в передаванні слів іншомовного походження, орієнтацією багатьох журналістів ... на водноманітнення правопису нових одиниць в українській та російській мовах. Ці чинники мають великий деструктивний вплив на українську мовну практику щодо вживання лексичних інновацій» [1, с. 4].

Російським впливом продиктоване усталене з 1933 р. передавання звука [θ] з грецької мови через [ф], тоді як для української мови завжди було характерним вживання у цій позиції звука [т], що відображало європейську традицію у давніх запозиченнях. Пор.: *кафедра* – *катедра*, *міф* – *міт*, *пафос* – *патос* і под. Лише в редакції українського правопису 2019 р. обидві паралельні форми закріплено як нормативні [5, с. 156].

На сучасному етапі при трансформації іншомовних, зокрема англійських, назв зі звуком [h] в українській мові спостерігається його відтворення за допомогою як [x], так і [г]: *холдер* – *голдер* (*holder*), *хорор* – *горор* (*horror*), *хостес* – *гостес* (*hostess*), *хостинг* – *гостинг* (*hosting*), *хотлінк* – *готлінк* (*hotlink*), *хотспот* – *готспот* (*hotspot*), *хоумскулер* – *гоумскулер* (*homeschooler*), *хулахун* – *гулахун* (*Hula-Hoop*) та ін. При цьому функціонування форм із [x], як засвідчують спостереження, є значно частотнішим. Виникнення подібних паралельних форм зумовлене різними способами передавання на письмі звука [h] з германських мов. В українській мові йому відповідає фарингальний [г]. Натомість російська мова відтворює іншомовний придиховий [h] за допомогою задньоязикового [x]. Тому вимова [x] на місці етимологічного [h] наслідує російську практику передавання цього звука, що, на думку О. Пономарева, є помилкою проти української фонетики й вимови [4, с. 20]. Попри рекомендацію нової редакції

українського правопису 2019 р. передавати запозичений [h] через [г], слова, засвоєні у періоди русифікації, за традицією продовжують зберігати написання через літеру *x* – *хобі, хокей, хол, холдинг* тощо [5, с. 156].

За російською традицією досить часто спостерігається передавання англійського [w] через [у] і значно рідше через подібний за артикуляцією сонорний [в], хоч саме початковий приголосний є органічним для української мови, прикриває склад і усуває зіяння. Пор.: *уотергейт* – *вотергейт, уікенд/уїкенд* – *вікенд* тощо.

Отож, у процесах адаптації запозичень значну роль з-поміж інших чинників відіграє вплив мови-посередника. Для української мови такою стала російська, через яку і в звуковому та графічному оформленні якої іншомовні входження нерідко потрапляли на українськомовний ґрунт. Попри збагачення лексики української мови словами на позначення понять і явищ, що не мають питомих аналогів, такий шлях запозичення часто розхитує наявні мовні норми та стає причиною виникнення фонетико-орфографічних варіантів засвоєних одиниць.

Література:

1. Городенська К.Г. Нові запозичення і новотвори на тлі фонетичної та словотвірної підсистем української літературної мови. *Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць*. Київ: КНЕУ, 2009. Вип. VIII. С. 3-7.
2. Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А., Кислюк Л.П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі. Київ: Видавничий дім ім. Дмитра Бураго, 2008. 336 с.
3. Німчук В.В. Проблеми українського правопису ХХ – початку ХХІ ст. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, 2002. 116 с.
4. Пономарів О.Д. Культура слова: мовностилістичні поради. Київ: Либідь, 1999. 240 с.
5. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. 391 с.
6. Шкляр В.І., Мелещенко О.К., Мукомела О.Г., Паримський І.С. Українська журналістика: вчора, сьогодні, завтра. Київ: б.в., 1996. 168 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-3>

CLUSTERIZATION OF DEFINITIONS OF THE CONCEPT

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ВИЗНАЧЕНЬ ПОНЯТТЯ «КОНЦЕПТ»

Kutsos O. I.

*Candidate of Philosophical Sciences,
Doctoral student at the Department of
Slavic Languages,
National Pedagogical Dragomanov
University
Kyiv, Ukraine*

Куцос О. І.

*кандидат філософських наук,
докторант кафедри слов'янських мов,
Національний педагогічний
університет
імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна*

Серед численних термінів як загальнонаукового, так і гуманітарного значення одне з чільних місць посідає поняття «концепт». Разом із тим, аналіз наявних дефініцій демонструє, що єдиного загальноприйнятого визначення концепту чи усталеної класифікації підходів до цього визначення не існує. На наш погляд, найбільш адекватну класифікацію визначень поняття «концепт» можна створити за допомогою кластерного аналізу. Алгоритм дій передбачає наступні кроки: 1) добір існуючих визначень поняття концепту із різнотипних наукових та навчально-наукових джерел; 2) виділення основних смислових компонентів у межах дібраних дефініцій; 3) опис визначень як таких, що містять або не містять кожний зі смислових компонентів; 4) здійснення кластерного аналізу дефініцій; 5) опис сформованих кластерів.

Для реалізації задуму методом суцільної вибірки було дібрано та проаналізовано 150 дефініцій із навчальних та навчально-наукових українсько– та російськомовних видань. Ми виділили 10 смислових компонентів, що так чи інакше характеризують сутність поняття «концепт»: 1) когнітивний; 2) чуттєвий; 3) лінгвістичний; 4) комунікативний; 5) соціальний; 6) культурний; 7) національний; 8) аксіологічний; 9) історичний; 10) індивідуальний.

Когнітивний компонент представлений такими характеристиками, як: 1) комплексна ментальна одиниця; 2) глобальна розумова одиниця, що є квантом структурованого знання; 3) фіксоване у свідомості поняття; 4) одиниця колективного знання або свідомості; 5) ідеальні абстрактні одиниці, якими людина оперує у процесі мислення тощо. Чуттєвий компонент визначається наступним чином: 1) сприйняття дійсності за допомогою органів чуття; 2) безпосередні операції з

предметами; 3) емоційна наповненість; 4) дані сенсорного сприйняття будь-якого об'єкту, продуктів уяви, життєвого досвіду; 5) сприйняття сутностей з різною силою, енергією, віддачею тощо.

Лінгвістичний компонент характеризується наступними тезами: 1) група носіїв мови; 2) мовна форма; 3) вербально означений вид; 4) мовне втілення; 5) вербалізація за допомогою мовних знаків; 6) фіксація в одиницях та категоріях мови; 7) мовне вираження; 8) мовна картина світу; 9) мовні категорії і структури; 10) мова мозку тощо. Комунікативний компонент охоплює такі характеристики, як: 1) мовна комунікація; 2) міжкультурна комунікація; 3) передача інформації; 4) процес спілкування; 5) реконструкція мовних одиниць для знаходження спільної мови; 6) комунікативні потреби людини; 7) процес комунікації; 8) підстановки значень, що полегшують спілкування; 9) діалогічність; 10) комунікативна ситуація тощо.

Соціальний компонент міститься у таких параметрах: 1) одиниця колективної свідомості; 2) результат пізнавальної діяльності людини та суспільства; 3) закріпленість у пізнанні індивідуума та суспільства; 4) віддзеркалення предметів, явищ, ситуацій, станів дій реальності; 5) усталені суспільно напрацьовані категорії і стани тощо. Культурний компонент втілюється у наступних фрагментах визначень: 1) культурна специфіка; 2) культурні компоненти; 3) культурна наповненість; 4) культурний феномен; 5) культурно-значуще утворення; тощо.

Національний компонент представлений такими параметрами: 1) національна ментальність; 2) національна пам'ять; 3) етнічна специфіка; 4) етнічний світогляд; 5) національно-когнітивний простір тощо. Аксиологічний компонент втілюється у наступних характеристиках: 1) аксіологічний вимір; 2) вищі духовні цінності; 3) ціннісні параметри; 4) духовний світ; 5) специфічна система оцінок тощо.

Історичний компонент присутній у наступних параметрах: 1) відображення історії суспільства; 2) історичний розвиток і сучасний стан дослідження предметів, явищ, ситуацій, станів, дій; 3) історичний досвід; 4) колективний спадок у свідомості народу; 5) певний етап розвитку народу тощо. Індивідуальний компонент відображений у таких характеристиках: 1) сприйняття людиною дійсності; 2) вплив психофізичних факторів; 3) індивідуальна свідомість; 4) суб'єктивний досвід; 5) ментальний світ людини тощо.

Кожне зі 150 визначень ми розглянули як таке, що містить або не містить виділені 10 компонентів, після чого здійснили кластерний аналіз. Дослідження виявило, що сукупність дефініцій концепту може бути розподілена за п'ятьма кластерами. Слід зазначити, що когнітивний

компонент є фундаментальним, адже він представлений у 100% визначень. Таким чином, акцент робиться на характеристиці інших компонентів.

Перший кластер охоплює 36,0% визначень поняття «концепт». Це найбільша група з усіх виділених, і об'єднує вона дефініції, що ґрунтуються, перш за все, на двох компонентах – когнітивному та лінгвістичному. Ілюстративним для цього кластеру є визначення В. Я. Жалай: «Концепт – найзагальніша і найабстрактніша ментально-пізнавально-мовознавча одиниця, яка вербалізується у мові на рівні від окремої лексеми до розгорнутого дискурсу і позначає предмети, явища, ситуації, стани, дії тощо реальності, віддзеркалюючи їх сутність, історичний розвиток їх дослідження та сучасний стан їх наукового пізнання» [4, с. 144-145]. Подібний підхід до визначення концепту ми характеризуємо як лінгвокогнітивний.

Другий кластер включає 13,3% дефініцій. Вони складаються з чотирьох основних компонентів – когнітивного, національного, культурного та лінгвістичного. До цієї групи визначень можна віднести дефініцію, запропоновану Л.В. Адоніною: «Концепт – комплексна ментальна одиниця мислення та зберігання інформації у свідомості, що репрезентує національно-культурну ментальність народу або окремої групи носіїв мови та об'єктивується в мові лексемами, вільними та усталеними словосполученнями» [1, с. 7]. Отже, визначення, об'єднані другим кластером, репрезентують етнокультурний підхід до розуміння концепту.

Третій кластер містить 25,3% визначень поняття «концепт». Ця група друга за кількістю дефініцій. Базуються вони на таких чотирьох компонентах, як когнітивний, соціальний, культурний та лінгвістичний. Ілюстрацією типових визначень, що входять до зазначеної групи, є дефініція Т. Врублевської: «Концепт постає перед нами як мовно-культурний феномен, що існує у індивідуальній та колективній свідомості носіїв певного етносу (народу, держави, країни, регіону тощо), відображає менталітет, історію, культуру та досвід, набутий індивідами у процесі трудової діяльності та розвитку суспільства» [2, с. 216]. Таким чином, третій кластер об'єднує дефініції, сформульовані в рамках соціокультурного підходу до тлумачення концепту.

Четвертий кластер охоплює 12,0% дефініцій, отже, є найменшим. Об'єднувані ним визначення ґрунтуються на двох основних компонентах – когнітивному та індивідуальному. До даного кластеру можна віднести дефініцію, сформульовану С. В. Гановою: «Концепт – це ідеальна (ментальна) сутність, яка формується у свідомості людини і представляє собою квант структурованого знання про світ (реальний або

можливий) та має на увазі певну суб'єктивність, відносність» [3, с. 8]. Ми називаємо зазначений підхід до розуміння концепту персонально-когнітивним.

П'ятий кластер включає 13,3% визначень. До нього входять дефініції, що складаються з чотирьох основних компонентів – когнітивного, чуттєвого, лінгвістичного та аксіологічного. Прикладом визначень, об'єднаних п'ятим кластером, може бути дефініція Н.Ю. Перфільєвої: «Концепт – це багатовимірний динамічний ментальний комплекс, що має вербальну маніфестацію в мові, що формується на базі особистого, чуттєвого та раціонального досвіду та включає ознаки об'єктивного і суб'єктивного світу. Необхідно підкреслити, що крім смислового змісту, концепт включає оцінку і ставлення людини до того чи іншого відображуваного об'єкту» [5, с. 7]. Таким чином, визначення, об'єднані п'ятим кластером, ілюструють психолінгвістичний підхід до тлумачення концепту.

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що за результатами проведеного аналізу визначення концепту можуть бути розподілені за п'ятьма групами, які ілюструють лінгвокогнітивний, етнокультурний, соціокультурний, персонально-когнітивний та психолінгвістичний підходи. Вони не є чітко відокремленими один від одного, адже кількість виділених нами компонентів та їхніх комбінацій у межах визначень значно більша, ніж кількість запропонованих підходів. Разом із тим, подана класифікація дозволяє диференціювати найбільш значущі напрямки тлумачення концепту.

Література:

1. Адонина Л. В. Концепт «Женщина» в русском языковом сознании: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Воронеж, 2007. 24 с.
2. Врублевська Т. Поняття «концепт» у лінгвокогнітивних дослідженнях: етимологія, основні підходи до визначення. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія*. 2014. Вип. 19. С. 213-217.
3. Ганова С. В. Концептуализация ойконимов в сознании региональной языковой личности: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Кемерово, 2013. 19 с.
4. Жалай В. Я., Жалай А. В. Концепт «Концепт» як базова одиниця когнітивної лінгвістики і пареміології. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. 2012. Вип. 28. С. 143-149.

5. Перфильева Н. Ю. Специфика вербализации концепта «Погода» средствами русского и английского языков: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Тверь, 2008. 15 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-4>

**CONTEXTUAL AND INTONATIONAL HETEROGENEITY
OF EMOTIONAL INTERJECTIONS OF THE UKRAINIAN
LANGUAGE AS A DETERMINANT OF THE WORD-FORMING
POTENTIAL OF VERBS MOTIVATED BY THEM**

**КОНТЕКСТНА Й ІНТОНАЦІЙНА НЕОДНОРІДНІСТЬ
ЕМОТИВНИХ ВИГУКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ЯК ДЕТЕРМІНАТОР СЛОВОТВІРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
МОТИВОВАНИХ НИМИ ДІЄСЛІВ**

Kushlyk O. P.

*Doctor of Philological Sciences,
Professor,
Professor at the Ukrainian Language
Department,
Drohobych Ivan Franko State
Pedagogical University
Drohobych, Lviv region, Ukraine*

Кушлик О. П.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови
Дрогобицький державний
педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Львівська область,
Україна*

Основоцентричний напрям розвитку української дериватології з випрацюваним словотвірнопарадигматичним механізмом (опертий на словотвірну парадигму як типологізувальний чинник) систематизування фактичного матеріалу забезпечує планомірне, системне вивчення словотвірного потенціалу слів різної частиномовної належності, а в межах них – різних лексико-семантичних груп, лексико-тематичних підгруп тощо, сприяє визначенню впливу на словотвірний потенціал вершинних слів загальнокатегорійного значення їхньої мотивувальної основи, її структури, семантики, функційного навантаження тощо. Щоб з'ясувати дериваційну поведінку слів, належних до різноструктурних й різнокваліфікаційних структурних одиниць, і досягти у висвітленні цих питань максимальної повноти й точності, потрібно, на думку

В. Грещука, охопити дослідженням усю мотивувальну базу української мови, що засвідчить роль кожної структурної одиниці у словотвірних процесах і водночас відобразить усю складність словотвірної системи української мови [5, с. 25–26].

Ядро мотивувальної бази українського словотвору становить дієслово, що зумовлено низкою причин, зокрема: вербоцентризм граматичного ладу української мови як характерною ознакою, яка полягає в особливій ролі дієслівного предиката в реченні з його «особливою конструктивною функцією та домінувальною позицією» [13, с. 153], відповідними зв'язками з різними лексико-граматичними класами слів, детермінованими цією особливою роллю дієслова в реченні, його історичною (генетичною) похідністю, семантичною багатомірністю, граматичною складністю тощо [12, с. 326].

Релевантним критерієм спроможності дієслівної основи продукувати деривати є походження дієслова і відповідно його кваліфікація як первинного (непохідного) чи вторинного (похідного), оскільки, за свідченням дериватологів, похідність слів як твірних одиниць уже частково зменшує дериваційні потужності його [6 с. 37; 21, с. 146; 7, с. 258–259]. Свій вплив на словопороджувальну спроможність вершинних дієслів має також джерело похідності, тобто частининомвний статус мотивувальних слів, кількісний обсяг цих слів, їхня семантика, частота вживання в мовленні, здатність вступати в логіко-сміслові відношення тощо. За свідченням лінгвістів, утворення дієслів від прикметникових основ більш регулярне, ніж від основ іменників [11, с. 136]. Це зумовлено, по-перше, семантичною близькістю одиниць цих лексико-граматичних класів і кваліфікацією їх як ознакових слів, що певною мірою прогнозує їхню поведінку в словотвірних процесах [10, с. 309–310; 17, с. 75], по-друге, більш чіткими критеріями систематизування утворених дієслів, що сприяє усталенню тієї чи тієї структурно-семантичної одиниці (відад'єктивні дієслова уналежують до трьох структурно-семантичних типів: 1) інхотативів, тобто дієслів зі словотвірним значенням «набувати / набути ознаки, названої твірним прикметником»; 2) есивів, тобто дієслів зі словотвірним значенням «виявляти / виявити ознаку, названу твірним прикметником»; 3) каузативів, тобто дієслів зі словотвірним значенням «наділяти / наділити ознакою, названою твірним прикметником» [2, с. 38–49; 18, с. 5; 19, с. 5; 11, с. 137]) за рахунок активного творення слів, які постають за тими чи тими зразками. Досить системними у продукуванні похідних, незважаючи на те, що кількісно поступаються і відад'єктивним, і відсубстантивним, є відзвуконаслідувальні дієслова,

що спричинено здебільшого їхньою однозначністю, мінімальною залежністю у вираженні того чи того семантичного відтінку від контексту, обмеженим набором словотворчих засобів, які переводять звуконаслідувальне слово до дієслівної основи [12, с. 322]. Група відвигукових дієслів української мови не є численною. Проте об'єктивність відображення особливостей словотвірної поведінки похідних дієслів зокрема й усієї дериваційної системи української мови загалом, як уже зазначалося, полягає в тому, щоб охопити аналізом усі класи слів, констатувати кількісні і якісні показники результатів цього аналізу й тоді доходити узагальнень щодо словотвірної поведінки конкретного класу слів, чинників, які сприяють або не сприяють словотвірній активності тих чи тих.

Відвигукова лексика української мови – це сукупність питомоукраїнських слів, утворених за наявними в мові моделями та відповідними засобами словотвору від вигукових основ [9, с. 4]. Звідси відвигуковими дієсловами є дієслова, мотивовані вигуками як особливим лексико-граматичним класом слів, статус якого в системі частин мови й досі кінцево не визначений, про що свідчить неодностойність науковців стосовно цієї проблеми (див.: [1, с. 34–40; 3, с. 376; 14, с. 5; 20, с. 238]). Словотворчим засобом, який здебільшого переводить вигукову основу до дієслівної, є суфікс *-а- / -ка-*, напр.: *аговкати, гейкати, айкати, акати, екати, ехкати, ойкати, окати, огокати, ухкати, нукати, вйокати, собкати, тпрукати, цитькати* та ін.

Відвигукові дієслова в ролі вершин словотвірних парадигм – з урахуванням відомих у лінгвоукраїністиці семантичних класифікацій вигуків, які запропонували Л. Мацько [15, с. 59], К. Городенська [3, с. 382–383], О. Курило [9, с. 5–6], І. Жагаляк [8, с. 29–33], В. Горпинич [4, с. 304–305] та ін., і превалюванням у цих класифікаціях думки щодо незаперечного вирізнення емоційних та імперативних вигуків (з більшим чи меншим ступенем конкретизації їх контекстним чи ситуативним оточенням) – об'єднано у два структурно-семантичні типи: відвигукові дієслова, мотивовані емоційними вигуками, та відвигукові дієслова, мотивовані імперативними вигуками.

Помітно більшу за обсягом групу становлять емоційні відгуки, контекстне оточення й відповідна інтонація яких здатні виражати різні емоції й почуття людини, її фізичні й психічні стани, зокрема: радість, захоплення, ніжність, повагу, піднесення, здивування, сумнів, страх, вагання, певність зневагу, осуд, докір, обурення, невдоволення, злість, презирство та ін., напр.: *а! е! о! і! у! ай! ой! ах! ох! ій! ух! ем! ба! фе! фу! тьху! хм!* та ін. Щобільше, часто вигуки є багатозначними і власне один

вигук у різних контекстах здатен виражати кілька лексико-семантичних варіантів. Прикладом цього може слугувати вигук *a!*, який, згідно з даними лексикографічних джерел, у певному контексті і з відповідною інтонацією експлікує такі значення: ‘здогад’, ‘здивування’, ‘незадоволення’, ‘досаду’, ‘погрозу’, ‘злорадство’, ‘переляк’, ‘відчай’, ‘біль’, ‘насмішку’, ‘жаль’ (СУМ, I, с. 2; СУМ-20, I, с. 68; ВТССУМ, с. 1). Докладний аналіз функціонування вигука *a!* в інших контекстах уможливив дослідникам, окрім кодифікованих значень, виявити й некодифіковані значення. Серед них – ‘агресія’, ‘байдужість’, ‘відмахнутися’, ‘злість’, ‘зрозуміло’, ‘рішучість’, ‘обурення’, ‘повчальний тон’, ‘привітне впізнання’, ‘пригадування’, ‘радість, захоплення’, ‘розгубленість’, ‘стурбованість, сполоханість’, ‘тріумф’ [16, с. 30–31].

Дієслова, утворені від емоційних вигуків, певною мірою теж зберігають семантику твірного слова. Проте розпізнати її знову ж таки можна лише з опертям на контекстне оточення й залежну від цього інтонацію.

Словотвірний потенціал похідних дієслів української мови, мотивованих емоційними вигуками, зумовлений передусім категорійним статусом відвигукових дієслів у реченні з передбачуваною валентністю як показником семантичних позицій потенційно можливих девербативів, експлікуванням відвигуковими дієсловами категорії неможовості, залежною від контекстного оточення й відповідної інтонації семантикою вигука як твірного з можливим розвитком багатозначності в похідному дієслові.

Література:

1. Вихованець І. Р. Частина мови в семантико-граматичному аспекті. Київ : Наукова думка, 1988. 255 с.
2. Городенська К. Г. Структура відіменних дієслів. К. Г. Городенська, М. В. Кравченко. Словотвірна структура слова (відіменні деривати). Київ : Наукова думка, 1981. С. 20–108.
3. Городенська К. Г. Розділ 9. Слова-речення. *Іван Вихованець, Катерина Городенська. Теоретична морфологія української мови*. Київ : Пульсари, 2004. С. 374–390.
4. Горпинич В. О. Морфологія української мови : підручник. Київ : Академія, 2004. 335 с.
5. Грещук В. В. Формування основоцентричної дериватології. *В. В. Грещук, Р. О. Бачкур, І. Ф. Джочка, Н. М. Пославська. Нариси*

з основоцентричної дериватології / за ред. Василя Грещука. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2007. С. 19–27.

6. Грещук В. В. Дериваційно релевантні параметри твірних слів. В. В. Грещук, Р. О. Бачкур, І. Ф. Джочка, Н. М. Пославська. *Нариси з основоцентричної дериватології* / за ред. Василя Грещука. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2007. С. 28–38.

7. Джочка І. Ф. Дериваційний потенціал дієслів із семантикою створення об'єкта. В. В. Грещук, Р. О. Бачкур, І. Ф. Джочка, Н. М. Пославська. *Нариси з основоцентричної дериватології* / за ред. Василя Грещука. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2007. С. 179–259.

8. Жагаляк І. Семантичні особливості інтер'єктивів. *Studia Methodologica*. 2003. Вип. 13. С. 26–33.

9. Курило О. Й. Відвигукова лексика сучасної української літературної мови : склад та структура : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.01. Ужгород, 2001. 20 с..

10. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови : Морфологія. Вид. 2, уточн. і доп. Вінниця : «Поділля-2000», 2003. 464 с.

11. Кушлик О. П. Словотвірна парадигматика похідних дієслів в українській мові : монографія. Дрогобич : Коло, 2015. 384 с.

12. Кушлик О. П. Типологія словотвірних парадигм похідних дієслів в українській мові : дис. на здобуття наук. ступ. докт. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2016. 508 с.

13. Леута О. І. Сучасні інтерпретації дієслівного предиката в структурі речення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 9 : Сучасні тенденції розвитку мов*. 2017. Вип. 15. С. 152–163.

14. Мацько Л. І. Інтер'єктиви в українській мові : навчальний посібник. Київ : КДПІ, 1981. 130 с.

15. Мацько Л. І. Семантика вигуків та звуконаслідувань. *Українська мова і література в школі*. 1985. № 2. С. 56–62.

16. Мельник О. Семантика вигука А в українській мові. *Українське мовознавство*. 2011. № 42. С. 26–40.

17. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении. Изд. 7. Москва : Учпедгиз, 1956. 511 с.

18. Пузік А. А. Відприкметникові дієслова у німецькій, англійській та українській мовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.17. Донецьк, 2000. 21 с.

19. Сорочан О. В. Лексико-семантичні групи відприкметникових дієслів (семантичний та функціональний аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2005. 18 с.

20. Украинская грамматика / отв. ред. В. М. Русановский. Київ : Наукова думка, 1986. 359 с.

21. Skarżyński M. Słowotwórcze gniazda odczasownikowe (charakterystyka wstępna). Słowotwórstwo gniazdowe : Historia, metoda, zastosowania / pod red. Mirosława Skarżyńskiego. Kraków : Księgarnia Akademicka, 2003. S. 137–155.

Довідкова література

ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.

СУМ – Словник української мови : в 11-ти т. Київ : Наукова думка, 1970 . Т. I. 799 с.

СУМ-20 – Словник української мови : у 20 т. / гол. наук. ред. В. М. Русанівський. Київ : Наукова думка, 2010. Т. I : А–Б. 912 с.;

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-5>

STYLISTIC IDENTIFICATION OF NON-FICTION TEXTS IN MODERN LINGUISTICS

СТИЛЬОВА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТЕКСТІВ «НЕФІКЦІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ» В СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Medved O. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
Applied Linguistics,
National Aerospace University
«Kharkiv Aviation Institute»
Kharkiv, Ukraine*

Медведь О. В.

*кандидатка філологічних наук,
доцентка,
доцентка кафедри прикладної
лінгвістики,
Національний аерокосмічний
університет
імені М. С. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
м. Харків, Україна*

Розвиток сучасного мистецтва слова позначений тим, що «на зміну белетристиці, побудованій на художньому узагальненні, домислі, приходять література документа й факту» [1, с. 4]. Відтак і об'єктом уваги дослідників дедалі частіше стає так звана «нефікційна література», або, як її

ше називають у різних джерелах, «документальна література», «документалістика», «література non-fiction», «література факту» [1; 2; 4].

Явище нефікційної літератури і її сутнісні риси є предметом гострих наукових дискусій. Узагальнено літературознавці розглядають твори цього типу як «особливий шар письменства, в основу якого закладаються реальні події, котрі, трансформуючись художньо під пером оповідача, документують добу та її характер» [4, с. 4]. О. Галич указує: «Важливою ознакою такої літератури є авторське осмислення певних суспільно-історичних подій чи життєвого шляху реальної історичної особи або важливої для життя народу проблеми, здійснене за законами художньої творчості із залученням справжніх документів свого часу, глибоким співвіднесенням власного духовного досвіду автора із внутрішнім світом героїв, соціальною й психологічною природою їхніх учинків» [1, с. 20].

За спостереженнями дослідників, історично розвиваючись, українська нефікційна проза виробила свою систему жанрів: це мемуари, епістолярій, щоденники, записки, автобіографії, некрологи, усна оповідь тощо [4, с. 4]. Однак науковці відзначають, що для сучасної української документальної літератури характерним є процес пошуку нової форми шляхом оновлення вже традиційних жанрів. З'являються й нові утворення, пов'язані з естетичними шуканнями авторів, про що свідчить їхня жанрова ідентифікація. Окремий текст починає набувати нового оформлення, що організовується переважно за традиційними ознаками. Цей процес спричинив появу наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. поняття метажанру, тобто своєрідної системи жанрів із характерними ознаками, об'єднаними не лише загальним предметом зображення, а й способом художнього вираження [3].

Фахівці акцентують, що «важливою прикметою документальної прози є жанровий синкретизм, завдяки якому відмінні за формо-змістовими й комунікативними показниками тексти структурують одну й ту саму художню цілісність», а тому радять «розглядати весь обсяг літератури non-fiction у метажанровій площині, детермінантним для якої є поєднання генологічно різних художніх форм і нехудожніх вставок у композиційно завершений текст» [4, с. 5].

Водночас мова літературного твору, і документального прозового зокрема, є складним і багатоаспектним явищем, у якому органічно поєднано компоненти, що є предметом наукових студій як літературознавців, так і мовознавців. Тому не викликає сумніву, що нефікційна література є й суто мовним витвором, особливого типу текстами, які є єдністю форми та змісту й на рівні своєї вербальної

реалізації мають відповідні стильові ознаки, що й робить їхню стильову ідентифікацію актуальним завданням сучасного мовознавства, зокрема теоретичної та практичної стилістики.

Варто також відзначити, що українські й зарубіжні лінгвісти достатньо поглиблено вивчають окремі зразки нефікційної (документальної) прози з погляду мовних категорій. Ідеться, зокрема, про питання мовного образу автора, ідіостильової своєрідності таких творів, відбиття в них національної та індивідуальної картин світу, типологічних особливостей тощо. Однак, перебуваючи в просторі метажанровості, тобто жанрової синтетичності, жанрової дифузії, нефікційна (документальна) література, на наш погляд, потребує свого подальшого вивчення з урахуванням специфіки, зумовленої передусім її відповідною стильовою трансформацією.

Література:

1. Галич О. А. Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи : монографія. Луганськ : Знання, 2001. 246 с.
2. Коцюбинська М. Література факту: між «великою» і «малою» зонами (із циклу «Історія, оркестрована на людські голоси»). *Березіль*. 2006. № 9. С. 157-173.
3. Мажара Н. Синкретизм жанрів і форм мемуарного письма. Література non-fiction: теоретичний вимір. Київ : Видавництво Д. Бураго, 2018. 196 с.
4. Рарицький О. Художньо-документальна проза українських шістдесятників: жанровий аспект : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута»», 2020. 148 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-6>

**SEMANTIC TRANSFORMATION OF BORROWINGS LEXEM
IN THE RUSSIAN LANGUAGE**

**СЕМАНТИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАПОЗИЧЕНИХ ЛЕКСЕМ
У РОСІЙСЬКІЙ МОВІ**

Poliakova T. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Leading Researcher at the Department
of Languages of Ukraine,
O. O. Potebnia Institute of Linguistics
of the National Academy of Sciences
of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Полякова Т. М.

*кандидат філологічних наук,
провідний науковий співробітник
відділу мов України,
Інститут мовознавства
імені О.О. Потебні Національної
академії наук України
м. Київ, Україна*

Anikina I. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Slavic Languages and Literature,
Pavlo Tychyna Uman State
Pedagogical University,
Uman, Cherkasy region, Ukraine*

Анікіна І. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янських мов та
зарубіжної літератури,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань, Черкаська область, Україна*

Лексичне запозичення та освоєння іншомовної лексики – явище закономірне, яке викликається значною мірою потребами суспільства, необхідністю номінації всього нового, що з'являється у житті соціуму. В той же час процес запозичення зумовлює вплив лексико-семантичної системи мови на виникнення нових слів та їх значень, активізує зовнішні чинники, які сприяють їх появі. Перш за все видається цікавим семантичний рівень функціонального публіцистичного стилю, розширення та поглиблення змістової структури іншомовних слів, а отже, і специфічне сприйняття явищ, їх інтерпретація, оригінальність мислення, прагнення та можливість надавати лексичним одиницям різного роду значення та ін. Особливу роль при цьому відіграє комунікативний акт, який впливає на функціонування та розвиток означень запозичених слів. Зміни в будь-якій мовній сфері не можуть бути адекватно розглянуті та проаналізовані незалежно від суспільства, для появлення будь-якої семантичної варіативності запозиченої одиниці та її відповідника у мові-оригіналі необхідно, в першу чергу, зрозуміти

ті чинники, що затвердили та зберегли ці зміни, які є результатом мовної практики носіїв цієї мови, комунікантів, які спілкуються щоденно вічна-віч за конкретних обставин сучасного виру життя [3, с. 169–170].

Такі явища сприяють тому, що запозичене слово вміщує у свій зміст усю сукупність національно-специфічних видозмін, які були напрацьовані та закріплені в процесі спілкування. Наслідком стає більша чи менша відповідність іншомовних інновацій щодо значення лексеми-оригінала, неповний збіг за обсягом значень, диференціація в сполучуваності. Таким чином, навіть при схожих формах передавання поняттєвих значень у декількох мовах семантична сітка форм, що розглядаються, стає іноді відмінною, характерною саме для цієї мови. Не останню роль у цьому процесі має одвічна проблема адресанта (у вигляді інтенції або чіткого задуму): як правильно (а часто і образно) та якими засобами передати певну інформацію, щоб вона адекватно сприймалася і разом з тим висвітлювала нові аспекти реальності [1, с. 57–58].

Семантичні зміни, яких набуває запозичена лексема, можуть бути умовними, динамічними, реалізуватися за певних контекстуальних обмежень, вони не завжди одразу закріплюються лексикографічними виданнями, можуть фіксуватися в мовній практиці окремої (невеликої) групи людей. Однак надалі досліджувані лексико-семантичні варіанти набувають вільного та самостійного функціонування, особливо у похідних словах та у складі словосполучень. Так, у 90-і рр. ХХ ст. з'явилося нове слово *фол* (з англ. *fall, to fall* – «падіння; зниження; ухил; падати, спадати, гинути»). Зі значенням лексеми-оригіналу запозичення спочатку і закріпилося на сторінках преси та в інших засобах масової інформації: 'финансовая ситуация в столичном бюджете на грани *фола*' (1999 р.), тобто ситуація на межі 'падіння, загибелі'. Подальше вживання номінації призвело до того, що змістова близькість слів у сучасних англійській та російській мовах поступово втрачалася, порівняння їх семантики виявляло суттєві розбіжності: 'организовать *фол* мероприятий – задача несложная' (2003 р.). У наведених прикладах чітко простежується закріплення нового відтінка у значенні, а саме – 'зрив, зривати', що не належить до групи семантичних варіантів англійського *fall/to fall* у, так званому, чистому вигляді (тобто для вираження якого в мові-оригіналі наявні інші лексичні одиниці або фразові англійські дієслова).

Часткові розбіжності запозиченого слова з лексемою-оригіналом за своєю змістовою структурою в багатьох випадках є наслідком процесу детермінологізації спеціальної лексики, метафоричного вживання слів [2, с. 174]. Інколи це явище зумовлене розширенням або звуженням

лексичного значення інновації у мовній практиці, прагненням надати слову емотивного значення. Наведемо приклади. Метафоричне вживання спеціального технічного терміна *ламинировать* (нім. *Laminieren* – «прокатувати поміж валками щільний папір або картон з метою його ущільнення та надання глянцю») вийшло за рамки його термінологічного функціонування, лексема дістала значення узагальнюючої семантики – ‘зберігти щось на пам’ять шляхом нанесення на поліграфічну продукцію прозорої плівки’: ‘портрет політичного діяча необхідно *заламинировать* и повесить на стенку кабинета’ (2000 р.). Метафоричне вживання словотвірного похідного *конвертируемый* («Той, що має валютну цінність, може бути без перешкод обмінаний на іншу валюту»; «Той, що має міжнародне визнання, значення») (від *конвертировать*: нім. *konvertieren* < лат. *convertere*) призвело до актуалізації та закріплення в змістовій структурі слова компонента із значенням оцінки (*конвертируемый* – ‘добрий’, ‘придатний’, ‘потрібний’, відповідно *неконвертируемый* – ‘поганий’, ‘непридатний’, ‘непотрібний’): ‘наши женщины – страстные, любящие, непривередливые – ценятся во всем мире, а мужчины – *неконвертируемы*’ (2001 р.).

Оскільки адаптація іншомовних слів на лексико-семантичному рівні може охоплювати такі процеси, як узагальнення архісеми, узагальнення або скорочення диференційних сем у лексико-семантичній структурі слова, що проявляється в детермінологізації одиниць, генералізації понять-номінацій, дослідження семантичної адаптації запозичень поширюється на різноманітні сфери їхнього функціонування. Наприклад, іншомовне слово *бренд* (англ. *brand* – «торгівельний знак»; «фабрична марка») запозичується в 90-і рр. ХХ ст. для спеціалізації поняття у сфері комерції та економіки. Слово репрезентує термінологічну функцію (різновид номінативної) та замінює словосполучення; запозичення відображає прилучення пострадянських економічних структур до інтернаціональної (західноєвропейської) термінології: ‘владельцам торгового знака «Смак» не понравилось такое вольное обращение с популярным *брендом*’ (1999 р.). У процесі семантичного освоєння вказана лексична одиниця значно розширює своє значення: архісема вихідного лексико-семантичного варіанта узагальнюється (*бренд* – 1. «Торгова марка, товарний знак» → 2. «Відмітний знак, марка, символ, /спекулятивний/ імідж»). Запозичення активно функціонує в лексиці, притаманній політичній комунікативній сфері (або сфері політтехнологій): ‘политик позволил превратить себя в *бренд* и заработать на этом хорошие деньги’ (2002 р.),

‘хранители *бренда* компартии’ (2003 р.), ‘фраза президента, ставшая *брендом* политической эпохи’ (2004 р.) і т. д.; активним є її використання в контексті творчої діяльності (сфера кінематографа, літератури, театральньо-сценічного мистецтва): ‘под *брендом* кино без границ’ (2002 р.), ‘раскрутка *бренд-фамилии* артиста’ (2004 р.), ‘писатель стал всемирным *брендом*, не подлежащим дискредитации’ (2007 р.). Згодом стає можливим віднесення номінації та її похідних до загальноживаної лексики, оскільки значення номінації поширюється на широке коло об’єктів, її використання фіксується у повсякденній мовленнєвій практиці: ‘Пизанская башня – главный *бренд* города’ (2010 р.), ‘тюльпаны – *бренд* Голландии’ (2012 р.), ‘я хочу быть *брендом* для правильных моментов жизни’ (2013 р.), ‘котлета по-киевски претендует на *брендовость*’ (2015 р.).

Отже, процес лексичного запозичення супроводжується тривалою семантичною адаптацією іншомовних слів, яка охоплює значні хронологічні прошарки. Цьому сприяє мовленнєва практика зі своєрідною специфікою «приживаності» іншомовних елементів, а також динаміка розвитку лексичного складу мови-реципієнта в цілому. Наведені приклади свідчать про те, що поле дослідження іншомовних лексем у російській мові (і ширше – у східнослов’янських мовах) справді є неосяжним та з урахуванням матеріалів лексикографічного типу потребує свого розгляду під певним кутом зору. Дослідження ж взаємозв’язку процесу запозичення та лексико-семантичної варіативності слів іншомовного походження важливе як для вивчення окремої мови, так і для контрастивної лінгвістики в цілому, подальшого зіставного дослідження декількох мов.

Література:

1. Бацевич Ф. Функционально-ономасиологическая лексикология: сущность, основные понятия, перспективы. *Studia Slavica Savariensia. Journal of Linguistics and Literary Sciences*. 1996. 1-2. С. 57–67.
2. Стишов О. А. Семантичні зміни в словах сучасної української мови як результат їх детермінологізації. *Проблеми зіставної семантики*. 1999. Вип. 4. С. 170–176.
3. Milroy James. *Linguistic variation and change*. Oxford : Basil Blackwell Ltd. 1992.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-7>

COMPLETE INTERLINGUAL HOMONYMY OF UNRELATED NOUNS IN THE UKRAINIAN AND BELARUSIAN LANGUAGES

ПОВНА МІЖМОВНА ОМОНІМІЯ НЕСПОРІДНЕНИХ ІМЕННИКІВ В УКРАЇНСЬКІЙ І БІЛОРУСЬКІЙ МОВАХ

Shcherbyna D. V.

*Postgraduate Student at the Department
of the Ukrainian Language,
Kryvyi Rih State Pedagogical
University
Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region,
Ukraine*

Щербина Д. В.

*аспірант кафедри української мови,
Криворізький державний
педагогічний університет
м. Кривий Ріг,
Дніпропетровська область,
Україна*

Активні контакти між двома близькоспорідненими мовами сприяють, з одного боку, їх взаємозбагаченню, а з другого – зумовлюють небажану інтерференцію, яка найчастіше виявляється у порушенні норм однієї мови під впливом іншої. Серед найголовніших чинників такої інтерференції – міжмовна омонімія. Міжмовні омоніми завдають чималих труднощів під час перекладу або лексикографічної роботи, а також у навчанні іноземних мов, тому наукова зацікавленість цією багатоаспектною проблемою чимдалі зростає.

Останніми роками з'явилося багато наукових і практичних праць, присвячених слов'янській міжмовній омонімії: українсько-польській, українсько-чеській, білорусько-чеській, білорусько-польській польсько-болгарській та ін. Є праці на матеріалі трьох і більшої кількості слов'янських мов. Однак в україністиці ще немає комплексного аналізу українсько-білоруської міжмовної омонімії, що й визначило актуальність нашого дослідження.

Під міжмовними омонімами ми розуміємо різномовні слова, які збігаються формою усно, на письмі чи в межах регулярних відповідностей (фонетичних, графічних, орфографічних, акцентологічних, морфемно-словотвірних), наявних між порівнюваними мовними системами, і цілком або частково різняться змістом [9]. Міжмовні омоніми систематизують за різними ознаками, але найчастіше в основі їх класифікації лежать формальний, етимологічний, частиномовний або семантичний принципи. Спираючись на логічну схему формально-змістової відповідності, відношення між повними міжмовними

омонімами можна схарактеризувати як семантичне виключення, а між частковими міжмовними омонімами – як семантичне включення або семантичний перетин [2, с. 122–149; 3; 7, с. 111–123; 8, с. 55–62].

Джерельною базою нашого дослідження слугують українсько-білоруські омонімічні опозиції, виявлені в процесі порівняння семантичних структур лексем, узятих зі словника української мови в 11 томах [4], словника української мови у 20 томах [5] і тлумачного словника білоруської мови у 5 томах (6 книгах) [6]. Для аналізу також використано відомості з етимологічного словника української мови в 7 томах [1] та етимологічного словника білоруської мови [10].

Повні міжмовні омоніми, тобто омоніми з відношенням семантичного виключення, можуть з'являтися внаслідок неоднакового семантичного розвитку етимологічно тотожних лексем, через випадковий збіг форми слів різного походження або під впливом внутрішньомовної омонімії. Міжмовних омонімів, що виникли в результаті випадкового збігу слів різного походження, у близькоспоріднених мовах, як свідчить наше дослідження, набагато менше, ніж міжмовних омонімів інших груп.

Появі цих омонімічних пар в українській і білоруській мовах сприяли здебільшого історичні зміни голосних, зокрема притаманні українській мові перехід /o/, /e/ > /i/ в закритих складах, перехід /ě/ > /i/ та злиття давніх /ы/, /u/ в сучасному /u/, а також живий фонетичний процес у білоруській мові – акання.

Левову частку випадково виниклих українсько-білоруських міжмовних омонімів становлять іменники. Значення тих іменників, що з'явилися внаслідок історичних змін голосних, досить різноманітні: укр. **віск** [від псл. **voskь**; ч.] '1) пластикна маса, яку виробляють бджоли для стільників; 2) близька до бджолиного воску маса мінерального або рослинного походження' і біл. **віск** [пов'язане з **вішчаць** 'вищати'; ч.] 'віск, вереск', укр. **ліс** [ч.] '1) велика площа землі, заросла переважно деревами й кущами // дерева, які ростуть на такій площі; 2) [перен.] велика кількість вертикальних предметів; 2) [тільки одн.] зрубані дерева як будівельний матеріал' і біл. **ліс** [ч.] '1) хижий ссавець родини собачих; лис; 2) самець лисиці; 3) [перен.] хитра, лукава людина'.

Серед міжмовних омонімів-іменників, появу яких викликало акання, фіксуємо:

– віддієслівні іменники зі значенням назви явища, дії чи наслідку дії: укр. **віразка** [від **разіти**; ж.] 'ранка на шкірі або на слизовій оболонці' і біл. **вб́разка** [від **р́ззачь** 'різати'; ж.] '1) дія за знач. **вы́разіць** –

вiразаць; вирiзування; вирiзання; 2) щось вирiзане; вирiзка; 3) найм'ясистiша частина фiлею; вирiзка', укр. **сiйво** [вiд **сiяти**; с.] '1) рiвне, звичайно яскраве свiтло; блиск, сяння; 2) ореол, свiтлий круг навколо чогось; 3) [перен.] велич, слава, сила; 4) [перен.] пишнiсть, розкiш; 5) [перен.] радiсний, щасливий, вдоволенний вираз' i бiл. **сiйво** [вiд **сiяць** 'сiяти'; с.] '1) те, що сiється, сиплеться; 2) розсип, розсипище';

– iншi iменники з конкретними та абстрактними значеннями: укр. **багiття** [вiд основи псл. **bag-** 'горiти, тлiти'; с.] '1) розпалена купа дров, хмизу, ломаччя; 2) [дiал.] вогонь' i бiл. **багiцце** [вiд **багiты** 'багатий', що походить з псл. **bogaty**; с.] '1) велике майно, матерiальнi цiнностi; статки // розкiш, достаток; 2) [перен.] щось дуже цiнне, важливе; 3) велика кiлькiсть; 4) сукупнiсть природних ресурсiв; 5) багатоманiтнiсть', укр. **лiяда** [вiд нiм. **lade** 'скриня, шухляда; частина ткацького верстата; пристрiй для пiднiмання тягарiв; труна'; ж.] '1) вiдкидна заслiнка, дверцята; 2) отвiр, люк iз такою заслiнкою, дверцятами; 3) вiдкидна покришка скринi; вiко; 4) вiдкидна полиця або вiконниця в крамницi, що її використовують як прилавок; 5) частина ткацького верстата, яка прибиває нитки пiткання одну до одної; 6) вiдкидна покришка над годiвницею в сажi' i бiл. **лiяда** [вiд псл. **leđo** 'необроблювана земля'; с.] 'вирубана, викорчувана дiлянка лiсу; поруб, корчiвка'.

Маємо й приклади омонiмiчних пар iменникiв, до виникнення яких однаково спричинилися українськi iсторичнi змiни голосних та бiлоруське акання: укр. **мiра** [вiд псл. **měra**, ж.] '1) одиниця вимiру чого-небудь; 2) [iст.] народно-побутова одиниця об'єму сипких тiл мiсткiстю вiд 16 до 25 кг та посудина такої мiсткостi; мiрка; 3) певна величина, що є одиницею вимiру в конкретних умовах; 4) те, чим мiряють що-небудь; 5) величина, розмiр, ступiнь чого-небудь; 6) [перен.] мiрило, критерiй' i бiл. **мiра** [вiд гр. **μiρον** 'запашна олива'; с.] 'запашна олива, яку використовують у християнських церковних обрядах; миро'.

Серед решти мiжмовних омонiмiв-iменникiв, що виникли в результатi випадкового збiгу слiв рiзного походження, фiксуємо:

– пари слiв, принаймнi одне з яких означає iстоту: укр. **бац** [давнє слово карпатської культури, наявне в iнших мовах регiону; ч., дiал.] 'старший вiвчар' i бiл. **бац** [вiд основи псл. **bat-** 'бити'; ч., дiал.] 'пацюк, шур', укр. **лiбха** [вiд нiм. **lose** 'свиня; розпусниця'; ж.] 'свиня-самиця, свиноматка' i бiл. **лiха** [вiд свн. **loch** 'сховище, яма; в'язниця; отвiр'; ж.] '1) пiдземелля, склеп, лiох; 2) пiдземний хiд; потайник, пiдлаз';

– пари слів, одне з яких називає частину тіла або її фізіологічну особливість: укр. **пéлька** [пов’язується з **пеленá**, що мало значення ‘частина одягу біля горла’; ж., вульг.] ‘1) рот; 2) глотка’ і біл. **пéлька** [від лит. **pelke** ‘болото’; ж., діал.] ‘ополонка’, укр. **цéра** [від іт. **cega** ‘вигляд колір обличчя’; ж., діал.] ‘колір обличчя’ і біл. **цэра** [від др. **цѣр** ‘сірка’; ж., заст.] ‘висушений гриб, що запалюється від іскри при викресуванні вогню; трут, губка’;

– пари слів, одне з яких означає страву: укр. **жур** [від **журити**; ч., діал., рідко] ‘журба’ і біл. **жур** [від двн. **sûr** ‘кисле тісто’; ч.] ‘негустий вівсяний кисіль’, укр. **пáска** [від гр. **πάσχα** ‘великдень’; ж.] ‘1) великодній хліб; 2) [розм.] великдень’ і біл. **пáска** [від **пас**, що зводиться до псл. **pojasъ** ‘пояс’; ж., розм.] ‘смуга’;

– пари слів, принаймні одне з яких означає дію, стан чи наслідок дії: укр. **замéт** [від **месті**; ч.] ‘наметена вітром кучугура снігу’ і біл. **замёт** [від старобіл. **метати** ‘метати’; ч., діал.] ‘огорожа з тонких колод, закладених у стовпи з прорізними пазами; паркан’, укр. **со́чка** [з псл. **sočevica**, **sočivo**, похідних від іменника **сокъ** ‘сік’; ж.] ‘1) зерно сочевиці; 2) [заст.] лінза’ і біл. **со́чка** [від **сачыць** ‘стежити’, пов’язаного з псл. **sočiti** ‘шукати, вистежувати’; ж.] ‘дія за знач. **сачыць**; стеження’;

– інші омонімічні пари: укр. **глі́ця** [з псл. **jъgъlica**, похідного від **jъgъla** ‘голка’; ж.] ‘1) листя деяких дерев у вигляді голок, шпильок; хвоя; 2) велика дерев’яна голка; 3) [діал.] поперечна планка, яка щось з’єднує; 4) [діал.] місток із колод; кладка; 5) [арх.іт.] балясина; 6) лінійка, що розділяє верхню і нижню основи килима під час ткання’ і біл. **глі́ца** [незрозумілого походження; ж., діал.] ‘весняний вітер’, укр. **лайно́** [від псл. **lažno**; с.] ‘1) [розм.] кал, екскременти; 2) [зневажл., лайл.] щось огидне, бридке, мерзенне; хтось нікчемний, гидкий’ і біл. **лайно́** [від псл. **lagno**; с., діал.] ‘штука білизни, одягу’.

Як бачимо, українсько-білоруські міжмовні омонімі-іменники з повною семантичною відмінністю демонструють досить широку значеннєву палітру, а їх поява зумовлена переважно історичними змінами голосних в українській мові та аканням у білоруській мові.

Література:

1. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / ред. кол.: О. Мельничук (гол.) та ін.; АН УРСР, НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. Потебні. Київ: Наук. думка, 1982–2012. Т. 1–6.

2. Манакин В. Сопоставительная лексикология. Киев, 2004. 327 с.

3. Міхалевіч А., Мордас Н. Міжмоўная аманімія як праблема сучаснай лексікаграфіі. *Усходнеславянскія мовы ў сучаснай лексікаграфіі* : зб. навук. арт. Мінск, 2015. С. 79–81.

4. Словник української мови: в 11 т. / гол. ред. І. Білодід; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. Потебні. Київ: Наук. думка, 1970–1980. URL: <http://sum.in.ua>.

5. Словник української мови: у 20 т. / гол. наук. ред. В. Русанівський; НАН України, Укр. мов.-інформ. фонд. Київ: Наук. думка, 2010–2018. Т. 1–9. URL: <https://sum20ua.com>.

6. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5 т. (6 кн.) / гал. рэд. К. Атраховіч (К. Крапіва); АН БССР, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа. Мінск: БелСЭ, 1977–1984. URL: <https://www.skarnik.by>.

7. Федорчук Е. Межъязыковая омонимия и паронимия в близкородственных языках (на материале русского и украинского языков): дис. ... канд. филол. наук. Москва, 2001. 256 с.

8. Хуцишвили С. Славянские межъязыковые омонимы: дис. ... канд. филол. наук. Тбилиси: Тбилисский гос. ун-т им. И. Джавахишвили, 2010. 169 с.

9. Щербина Д. Повні українсько-білоруські міжмовні омоніми. *Філологіка / Philologica* : зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2020. Вип. 21. С. 97–112.

10. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы / рэд. В. Мартынаў, Г. Цыхун; АН БССР, НАН Беларусі, Ін-т мовазнаўства ім. Я. Коласа. Мінск: Навука і тэхніка, Беларуская навука, 1978–2017. Т. 1–14.

LITERATUREDOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-8>**ANTI-WAR MOTIVES IN THE PROSE OF V. YAVORIVSKY****АНТИВОЄННІ МОТИВИ ПРОЗИ В. ЯВОРІВСЬКОГО****Belinska Yu. O.**

*Postgraduate Student
Vinnytsia State Pedagogical University
named after Mykhailo Kotsiubynsky;
Lecturer at the Department of
Ukrainian Philology
МІНЕ «Vinnytsia Humanitarian and
Pedagogical College»
Vinnytsia, Ukraine*

Белінська Ю. О.

*аспірантка,
Вінницький державний педагогічний
університет
імені Михайла Коцюбинського;
викладач кафедри української
філології,
КЗВО «Вінницький гуманітарно-
педагогічний коледж»
м. Вінниця, Україна*

Темі антигуманної сутності війни присвячено чимало літературних творів. На жаль, ця тема буде визначальною для української літератури ще багато десятиліть. Вагому частину художнього доробку В. Яворівського становлять твори, які мають антимілітаристське спрямування. Видається важливим окреслити антивоєнні мотиви у творчості В. Яворівського задля розкриття жанрово-стильової специфіки й проблематики прози письменника.

Характерною для творчості В. Яворівського стала пильна увага до проблеми війни, до якої звертається письменник вже у творах своєї першої прозової збірки «А яблука падають...». Глибокому висвітленню цієї проблеми сприяє, за власним визначенням самого прозаїка, «генетична пам'ять», закорінена в дітях війни, а також розповіді-спогади представників старшого покоління (батьків, родичів чи просто знайомих). Розвиток антивоєнних мотивів у творах В. Яворівського зумовлений несприйняттям письменником агресії та насильства, винищення й руїнації.

Літературознавці справедливо зауважували, що у збірці «А яблука падають...» автора цікавила не сама війна, а переживання її наслідків героями твору. Сам письменник зазначав, що хоч ця повість і про війну, але

в самому тексті відсутні описи війни з її фронтами, боями, генералами та рядовими, адже письменник і не міг, у силу вікових особливостей і відсутності власного досвіду, з великою мірою художньої правдивості відтворити ніколи не бачені військові побоїща [1].

В. Яворівський обирає інший художній шлях: зображує психологію героїв, прототипами яких стали його односельці, які тільки збираються на війну, «входять» в неї, а також їхнє повернення після Перемоги. Цьому сприяє художній часопростір повісті, що є щільним й охоплює початок війни (новела «Вонька Мерщій»), період окупації (новели «Галька Прудивус», «Соломія Тридоля») та перші дні після перемоги над ворогом (новели «10 травня 1945 року. Ніч», «Викинута з війни на берег», «Треба жити далі»).

Війна у творах В. Яворівського постає через ставлення до неї героїв: початок її, подекуди, вони сприймають з долею легкої іронії й навіть гумору, що вже на першочерговому етапі творчої еволюції митця надає його прозі ознак «химерного» стилю, який значно пізніше досягне свого апогею в романі «Оглянься з осені». Народний гумор є невід'ємною складовою характеру українців, виступає показником та свідченням їхнього життєствердного оптимізму. Таким сприймається Вонька, якому жінка в дорогу на фронт поклала із собою в торбину «півкошика жита і посадила туди живу курку: буде по дорозі яйця нести, будити вранці, про дім нагадуватиме. А забagne чоловік м'яса – заріже» [2, с. 86]. Незважаючи на всю химерність описаної ситуації, курка виступає в цьому випадку часточкою родинного затишку й добробуту, котрим дружина намагається забезпечити Воньку й на війні.

Письменник, зображуючи війну, через трагедію окремої особистості яскраво демонструє трагедію всього українського народу. Чи не єдиною новелою в повісті, яка містить зображення трагічної загибелі солдата на війні, є розповідь про Гната Прудивуса, страченого фашистськими загарбниками, через образ якого постає у повісті мотив честі воїна, що доблесно прийняв смерть. Письменник з особливою трагічною патетикою, сприяючи поглибленню психологізму твору, зображує стан воїнів за кілька хвилин до смерті: «Зараз йому ввижалося, що стоїть високо-високо, звідки видно всю Україну. Було жажно дивитися туди, вниз, на неї. Горіли хати, як копички сухої, давно перестояної трави, а ріки гейби тікали од них і обходили звіддалік [...] жінки з дітьми бігли з жменями до Дніпра по воду і безмовно падали на потріскане гирло...» [2, с. 87]. «Сучасність смерділа порохом димом, солдатським потом та цвинтарем» [2, с. 87].

Виразно постає тема війни в повісті й через мотив жіночої самотності. Так, Соломія Тридоля з однойменної новели уособлює продовження роду під час війни. В. Яворівський переконливо доводить, що навіть за таких несприятливих умов як війна, жива природа продовжує функціонувати. А тому й не дивно, що приводить приплід Соломіїна коза Муська, важкий стан котрої її хазяйка добре розуміє, адже сама незабаром повинна народити первістка. Ліризація оповіді зумовлена внутрішніми почуттями та переживаннями вагітної жінки. Однак трагізм ситуації полягає ще й в тому, що категорії «життя» / «смерть» за війни набувають особливої гостроти: у той час, коли Соломія народжує немовля, військовий писар уже підготував повідомлення про загибель її чоловіка Самійла. Цим В. Яворівський утверджує одну із провідних у його художньому доробку ідею неперервності поколінь людського роду і вічності життя.

Поглибленню розуміння наслідків війни викликає образ землі, що є одним із головних у повісті: «Теклівка зачепилася могилами за землю, а хрестами за небо. Так і захрясла в шпарині поміж землею і небом...» [2, с. 90]. Абсурдність війни, що є неприродною та не відповідає жодним існуючим законам, автор підкреслює образно-психологічним паралелізмом: «Гулко падали на землю груші по садах – стверджували давно відкриті закони. Падали на землю бомби – бозна за яким законом. Падали на землю люди» [2, с. 87].

Автор здійснює своєрідне дослідження морального й духовного відродження селян після зруйнованої війною гармонії, і оптимізм письменника полягає саме в тому, що життя продовжується, попри всі біди й негаразди. Саме таке філософське трактування закономірностей буття притаманне більшості творів В. Яворівського. У новелі «10 травня 1945 року. Ніч» художній гіперболізм при зображенні стану навколишнього середовища й загальна фрагментарність оповіді посилюють психологізм сприйняття поствоєнної дійсності. Письменник коротко акцентує увагу на кожному з персонажів, хто повернувся хоч і покаліченим, проте живим. У зв'язку з цим порушено важливу проблему сімейних стосунків, віри та підтримки в родині, якою більшість жінок змогли оточити своїх чоловіків-фронтовиків. Справжня любов здатна врятувати коханого, залишивши його неушкодженим, втілена в образі молодого подружжя Василя і Катрі, у першу шлюбну ніч яких і розпочалася війна.

Показовою в опануванні антивоєнної тематики стала і повість В. Яворівського «Вічні Кортеліси», у якій антивоєнні мотиви досягають свого апогею. Мотив війни, смерті, крові в загальному контексті твору

набуває антимілітарного спрямування. Для кращого усвідомлення кортеліської трагедії, а через неї – і трагедії всього народу В. Яворівський коротко наводить історію села, яке, проіснувавши п'ять століть, зазнавши численних утисків та нападів з боку ворогів, стійко витримало це, продовжуючи своє узвичаєне життя. Письменник сприймає війну як «випробування Кортелісів саме на доброту, патріотизм та силу духу» [3, с. 12], яке гідно пройдено.

Сама назва «Вічні Кортеліси» вказує на незнищенність села («Кортеліси – є. Кортеліси – були. Отже, вони – вічні» [3, с. 14]), а разом із тим і людей, які уособлюють весь український народ, що, попри тяжкі й страшні випробування, нищення його нещадним ворогом – вистояв та зберіг у своїй пам'яті страшні уроки історії. Так першоосновою у духовній незнищенності кортелісців стала їхня приналежність до єдиного народного та родового «коріння»: «...жили, берегли свою мову і звичаї, заради цього й душу свою берегли, горду мужність прашурів-ратоборців та лицарів боротьби за волю і незалежність, і пам'ять, і віру берегли» [3, с. 11].

Таким чином, антивоєнні мотиви стають стильовими домінантами прози В. Яворівського. Його повісті з антивоєнними мотивами – гімн незнищенності духу українського народу. Яскраво виражене народне начало як першооснова мужньої стійкості й витримки українців у боротьбі з ворогом стають провідною ідеєю творів письменника. Зображення війни в повістях прозаїка представлене не лише фактичною органічністю подій, а й історіософською рефлексивністю, зосередженою на уроках війни в їхньому індивідуальному та загальнолюдському обсязі. А тому війна у світоглядній системі В. Яворівського постає як страшна загроза й небезпека для всього живого, що призводить до неминучих катастроф.

Література:

1. Двуличанська О. А. Проза В. Яворівського: проблематика, жанрово-стильові особливості : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Кіровоград, 2012. 180 с.
2. Яворівський В. О. І засурмив янгол... Твори в трьох томах. Том другий. К. : Глобус, 1993. 334 с.
3. Яворівський В. О. І засурмив янгол... Твори в трьох томах. Том третій. К. : Глобус, 1993. 317 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-9>

**PECULIARITIES OF POETICS OF THE PLAY «HARRY POTTER
AND THE CURSED CHILD» BY J. K. ROWLING**

**ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИКИ П'ЄСИ ДЖОАН К. РОУЛІНГ
«ГАРРІ ПОТТЕР І ПРОКЛЯТЕ ДИТЯ»**

Bessarab O. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Foreign Philology
Educational and Scientific Institute
of Philology and Journalism
V. I. Vernadsky Taurida
National University*

Бессараб О. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри зарубіжної філології
Навчально-наукового інституту
філології та журналістики,
Таврійський національний
університет імені В. І. Вернадського*

Brakina M. Z.

*2nd year Master Student, Department
of Foreign Philology
Educational and Scientific Institute
of Philology and Journalism
V. I. Vernadsky Taurida
National University
Kyiv, Ukraine*

Бракіна М. З.

*магістрант 2 курсу кафедри
зарубіжної філології
Навчально-наукового інституту
філології та журналістики,
Таврійський національний
університет імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

Назва «Гаррі Поттер» у світі дитячої літератури та кіно завжди згадується, як велике явище, успіх, і це не під силу іншим художнім творам. Дійсно, завдяки серії книг Джоан Кетлін Роулінг (Дж. К. Роулінг), Гаррі Поттер сам по собі став світовим брендом. Цикл книг про життя сильного чарівника здобув величезну популярність у всьому світі.

Саме поетика п'єси Джоан К. Роулінг «Гаррі Поттер і Прокляте дитя» є недостатньо досліджена науковцями, бо більшість наукових пошуків присвячено раннім романам авторки. Вітчизняні та зарубіжні науковці, що займалися дослідженням творчості Джоан К. Роулінг: Грищенко А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. [5], Бережна М. В. [4] та інші.

Для багатьох читачів, художня література забезпечує вкрай необхідний спосіб втечі від реальності, щоб вони могли витримати труднощі повсякденного життя [6]. Фентезі – це жанр літератури, який містить магічні та надприродні елементи, яких немає в реальному світі. Незважаючи на те, що деякі письменники порівнюють реальний світ із

фантастичними елементами, багато хто створює повністю уявні всесвіти з власними фізичними законами та логікою, а також населенням уявних рас і істот.

Фентезі містить велику кількість піджанрів, які постійно зростають, деякі з яких письменники поєднують у своїх творах. Існує кілька основних піджанрів фентезі [5]: високе або епічне фентезі, низьке фентезі, магічний реалізм, меч і чаклунство, темне фентезі, байки, казки, фантастика про супергероїв.

Фантастичні елементи завжди були частиною творів, казок, легенд, міфів, про що свідчать боги, жахливі звірі та магія, які зустрічаються в стародавній міфології, фольклорі та релігійних текстах по всьому світу. Фентезі, як літературний жанр з'явився набагато пізніше і відрізняється від своїх «попередників» тим, що його автори відомі, і як вони, так читачі розуміють та знають, що твори є вигаданими.

Сучасне фентезі почалося в ХІХ столітті після періоду європейських лицарських романів і оповідань, які містили фантастичні елементи, що сприймаються за реальні та правдиві.

У наступні десятиліття фентезі продовжувало розвиватися, урізноманітнюватися та ставало популярнішим з публікацією нових творів. Романи Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера (1997-2007) стали найбільш продаваною серією книг усіх часів; кіностудії Голівуду адаптували фантастичні історії, і світ побачив низку фільмів, телевізійних програм, комп'ютерних ігор та інших «продуктів».

Фентезі – це широкий і різноманітний жанр, але в багатьох його оповіданнях є кілька спільних тем і особливостей, а саме [12]: добро проти зла, героїчне (або лиходійське) прагнення до влади чи знань, традиція проти змін, індивід проти суспільства, людина проти природи, людина проти самого себе, досягнення повноліття, кохання, зрада, епічна подорож, неймовірний герой.

Крім дії, місця та часу, персонажі або антропоморфні фігури, представлені аудиторії в літературних текстах, є найелементарнішими конститутами драми [10]. Як наслідок, драмі потрібні персонажі, щоб викликати відчуття. Згадуються літературні герої, які з'являються у п'єсі як «*dramatis personae*». Героїв сприймають реально та ірреально. Літературні персонажі служать знаками на сцені, які можна прочитати та давати трактування й емоційний стан, який намагався в них вкласти автор.

«Гаррі Поттер і прокляте дитя» – це набагато більше про спадщину та минуле, ніж про теперішній час. На сюжет п'єси вплинуло те, що сталося в минулому. Проте є в цій історії щось абсолютно щире й невідоме. Це хроніка невиправлених і невиправних людських помилок

та вчинків, які перейшли у спадок, а тому повторюються, накопичуються, руйнують і рятують долі.

Детективна лінія виражена нечітко та переплетена з грою часу. Згадка про цей чарівний предмет, призначений для мандрівок у минуле, колись ледь не поставила Джоан Ролінг у глухий кут. Як тримати сюжетну напругу, якщо читачам відомо, що в магічному світі існує пристрій для корекції небажаних подій?

Маховик часу є ключовим об'єктом у п'єсі, який використовується для переміщення подій значним чином. Він також служить символом самого часу, окрім подорожі в часі – важливого аспекту історії п'єси – сам час також є ключовим для сюжету п'єси.

Подорож у часі є основним сюжетним прийомом у «Проклятому дитяті». Різноманітні подорожі в часі суттєво формують сюжет п'єси та надають цій виставі неповторності. Роулінг використовує Маховик часу для подорожей, і читач змушений відчувати зміну і часової лінії. Тому важливо проаналізувати основну теорію подорожей у часі в «Проклятому дитяті», щоб зрозуміти зміни, які відбуваються в сюжеті.

Аналіз мандрівки в «Проклятому дитяті» ґрунтується на порівнянні подорожей з попередньої книги Дж. К. Роулінг «Гаррі Поттера і в'язень Азкабану», де авторка допустила часові помилки в рамках «Проклятого дитя». Факти, наведені в романах, видаються проблематичними, якщо їх перенести в п'єсу, через різні рівні та час. Однак після детального аналізу обох теорій подорожей в часі, визначаємо, що є авторська манера та спеціальний художній прийом.

Стиль написання книги «Гаррі Поттер і прокляте дитя» значно відрізняється від серії книг про Гаррі Поттера. По-перше, оскільки це п'єса, а не роман, то твір відрізняється за формою. Слова автора переходять на другий план, на перший план виходять репліки героїв. По-друге, це була співпраця між Джеком Торном, Джоан Роулінг і Джоном Тіффані, тому є помітні зміни в тому, як написана п'єса порівняно з попередніми романами про Гаррі Поттера. Стиль письма Дж. К. Роулінг унікальний стає більш унікальним [8; 9].

В серії книг про Гаррі Поттера переплітаються жанри казки, детектива, фентезі та елементів шотландського фольклору. Написана вона живою мовою мовою з вкрапленням авторських неологізмів.

В п'єсі «Гаррі Поттер та прокляте дитя», ми виокремили реалії світу фантастичного та Англії, й класифікували їх відповідно типології [11]:

І. Побутові реалії: а) їжа та напої, б) одяг, в) грошові одиниці, г) транспортні засоби, д) професії, е) артефакти.

II. Географічні реалії: а) вулиці та деталі населеного пункту, б) назви магічних локацій,

III. Суспільно-політичні реалії: а) органи влади, б) навчальні заклади.

IV. Реалії мистецтва та духовної культури: а) назви книг, б) навчальні предмети, в) заклинання та магічні ритуали, г) мови, д) ігри та спорт, е) містичні істоти.

V. Етнічні реалії: а) імена людей, б) назвиська (прізвиська) [11].

Особливе значення в цьому тексті твору має переклад топонімів, антропонімів та заклинань. Переважна їх більшість просто транскрибується відповідно до правил українського правопису [3, с. 235]. Дж. К. Роулінг досить часто використовує алітерації, асонанси, звукову гру для створення яскравих образів [1; 2; 3].

Серія про Гаррі Поттера є феноменом, тому що вона розповідає історію, яка сподобалася мільйонам людей, і вона познайомила світ із величезним і чарівним світом, у який мріяли потрапити мільйони людей. Джоан Роулінг роками працювала, щоб створити щось монументальне. Роулінг спланувала, окреслила та розробила довідкові матеріали, проходячи нескінченні ітерації та чернетки, щоб правильно підібрати свою історію та своїх героїв. Вона побудувала всесвіт сюжет за сюжетом, проєкт за проєктом і сцену за сценою.

Безумовною складністю цього тексту для розуміння та перекладу є наявність великої кількості власних назв на позначення реалій магічного світу (назви вулиць, різних закладів та предметів). Важливе значення у творі має мовлення персонажів, як засіб творення образу.

Література:

1. Бакалінський М.Л. Внутрішньомовний переклад як проблема прикладної соціолінгвістики (на матеріалі кримінального соціолекту і соціолекту італо-американської мафії). Нова філологія. 2012. № 48. С. 14–20.
2. Грищенко А.П., Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.. Сучасна українська літературна мова. 3-є вид. Київ: Вища шк., 2018. – С. 439.
3. Довбуш О. Семіосфера як генератор інтра– та інтеркультурних перекладів. Питання літературознавства. 2009. Вип. 78. С. 235–242.
4. Berezhna, M. V. (2019). Onomastikon romaniv Dzh. K. Roling ciklu «Garri Potter» v ukrai'ns'komu ta rosij's'komu perekladah [Proper Names Used in Harry Porter books by J. K. Rowling in Ukrainian and Russian Translations]: Unpublished candidate dissertation. Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv, Ukraine.

5. Citra, Natalia. 2019. An Analysis of The Language Styles Found in The «King'sSpeech» Movie. Unpublished Thesis. University of Sumatera Utara.
6. Collinge, N. E. An Encyclopedia of Language. London and New York: Routledge, 2022. Print.
7. Hatim B., Munday J. Translation: An Advanced Resource Book Routledge Applied Linguistics. Routledge Taylor & Francis, 2004. 400 p.
8. Hawk K., Emerson Spartz and Melissa Anelli – «The MuggleNet and Leaky Cauldron Interview Joanne Kathleen Rowling: Part Three», «Mugglenet.com», URL: <http://www.mugglenet.com/2005/07/emerson-spartzmelissa-anelli-mugglenet-leaky-cauldron-interview-joanne-kathleen-rowling-partthree/> (дата звернення: 01.12.2022).
9. Heilman E.E. (ed.), 2018, Critical Perspectives on Harry Potter, Routledge, New York.
10. Liptak, Andrew. 2016. The Cursed Child is all about coming to terms with the legacy of Harry Potter. Available Website on: <https://www.theverge.com/2016/8/5/12367300/harry-potter-and-the-cursed-child-book-review> (дата звернення: 01.12.2022).
11. Mizani S. Proper Names and Translation Translation Journal. July 2018. Vol.12., № 3. URL: <http://accurapid.com/journal/45proper.htm>. (дата звернення: 01.12.2022).
12. Stebbins, Tonya N and Kate Burridge. 2016. For The Love of Language: An Introduction to Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-10>

**THE PHENOMENON OF POPULARITY OF THE NOVELS ABOUT
«STRANGE CHILDREN» BY RANSON RIGGS**

**ФЕНОМЕН ПОПУЛЯРНОСТІ РОМАНІВ
ПРО «ДИВНИХ ДІТЕЙ» РЕНСОНА РІГГЗА**

Bessarab O. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Foreign Philology
Educational and Scientific Institute of
Philology and Journalism
V. I. Vernadsky Taurida
National University*

Бессараб О. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри зарубіжної філології
Навчально-наукового інституту
філології та журналістики,
Таврійський національний
університет імені В. І. Вернадського*

Vovk A. M.

*2nd year Master Student, Department of
Foreign Philology
Educational and Scientific Institute of
Philology and Journalism
V. I. Vernadsky Taurida
National University
Kyiv, Ukraine*

Вовк А. М.

*магістрант 2 курсу кафедри
зарубіжної філології
Навчально-наукового інституту
філології та журналістики,
Таврійський національний
університет імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

Творчість відомого американського письменника та сценариста Ренсома Ріггза автора відомих романів про «дивних дітей»: «Дім дивних дітей», «Місто порожніх», «Бібліотека душ», «Карта днів», «Пташині збори», «Спустошення Диявольського Акра». Саме вони прославили цього письменника на весь світ. На сторінках цих книжок оживають старі фотографії, доповнені таємничими розповідями про дітей із надздібностями, їхніх опікунів і наставників, а також розповідями про жадливі тіні й порожнечі, що поглинають дитячі душі. Ідея зробити фотографію невід'ємним елементом сюжету стала напрочуд вдалою знахідкою автора, яку однозначно відзначили всі читачі. Ці світліни не лише ілюструють книги, але й надають їм особливої атмосфери, створюючи таємничість, необхідну для правильного розуміння тексту [4].

У літературному доробку автора не так багато творів. Його письменницька кар'єра ознаменувалася публікацією роману «Дім дивних дітей», який згодом увійшов до списку бестселерів New York

Times і приніс автору популярність. За жанром серія книг про «дивних дітей» – це «м'яка фантастика» яка була орієнтована на юних читачів та поціновувачів фантастики. Серія книг «Будинок дивних дітей» – 70 тижнів протрималася у списку бестселерів за версією The New York Times у розділі дитяча література [4].

Важко уявити сучасну літературу без фентезі, оскільки вона завжди знаходить свого читача, часто вміщуючи в контекст не лише твори реалізму, а й наукову фантастику.

Незважаючи на поширеність і попит на фентезійні сюжети в літературі, лише в середині ХХ століття під впливом Дж. Р. Р. Толкіна та групи Інклінгів фентезі набуло звичної для сучасного читача форми, а провіні автори встановили стандарт розвитку жанру протягом кількох наступних десятиліть.

До 1950-х років у фентезі загальних рисах склалися певний канон та деякі жанрові різновиди, а також було позначено коло тем і художніх особливостей, але до кінця ХХ – початку ХХІ століття фентезі вбирає постмодерністські прийоми і породжує ще більше піджанрів, а також активно проникає у кінематограф, живопис, музику, а пізніше і у сферу комп'ютерних ігор, що змушує переосмислити саму природу феномену фентезі.

Письменниками першого ешелону стали Дж. Р. Р. Толкін, К. С. Льюїс, М. Муркок, які розвивали жанр та вплинули на світову літературу з 1950 років і до початку ХХІ століття [11, с. 17].

Вивчення творчості одного з найпопулярніших авторів Ренсома Ріггза пропонує вивчення американської культури на прикладах автентичних первинних текстів, які тісно пов'язані з явищами мистецтва, соціальної політики та буденного життя. В сучасному науково-критичному дискурсі творчість автора досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці, а саме: Н. Голубенко [1], Ф. Дімарко [8], М. Кузнєцова, Л. Данилкін, Г. Лушнікова, Ю. Варпаєва, М. Яким, Т. Кушнірова [7], І. Фісак, А. Гурдуз [2; 3], Ю. Каде [5], Д. Єрмолович та ін.

Незважаючи на те, що книга «Дім дивних дітей» написана порівняно недавно (2012 р.), у вітчизняній та зарубіжній критиці уже існує значна кількість наукових робіт, які присвячені вивченню творчості Р. Ріггза та переважно його перших трьох книг серії про дивних дітей. Як зазначає Райф Сьюзан, «концепція книг незвичайна, як і траєкторія Ріггза як автора» [4].

Незважаючи на шалений успіх та популярність відомого американського письменника, дослідженням його творчості та феномен популярності його романів залишаються поза увагою літературознавців

та дослідників. Науково-критичні розвідки та дослідження часткової або присвячені автобіографічному напрямку. Наприклад, монографія редакторки журналу «Deseret News» Вірджинії Ромні присвячена біографії Ренсома Рігза, але без повного занурення в приватне життя автора, творчий доробок автора відходить на другий план включаючи лише зауваження до сюжету творів.

Романам Ренсома Рігза «Дім дивних дітей», «Місто порожніх», «Бібліотека душ», «Карта днів» присвячені роботи Лодж Саллі «Ransom Riggs Returns to Miss Peregrine's Home with 'Hollow City'» та Майка Флемінга Молодшого «X-Men: First Class» Scribe Jane Goldman Scripting «Miss Peregrine's Home For Peculiar Children» в яких проаналізовані та простежені передумови написання даних творів [4].

Більшість літературознавців відносять творчість автора до магічного реалізму. Його фантастичні романи зосереджені на групі «своєрідних» дітей і молодих дорослих, які володіють «другою душею», яка виявляє трансформаційні, надприродні властивості, розповідає про життя Джейкоба Портмана, що відкриває свою особливість протягом усієї серії романів.

Вірменська письменниця Маріам Петросян, досліджуючи творчий доробок автора, зазначає, що «твори автора є репрезентативними для фентезі перших десятиліть XXI ст., зокрема, велику роль відіграють екранізації, які сприяють популярності «дебютних» романів-бестселерів. Гексалогія «Дім дивних дітей» Ренсома Рігза особливо оригінальна в постколоніальному аспекті та дотична до актуального проблемно-тематичного комплексу» [2].

Романи відомого американського письменника та сценариста Ренсома Рігза були відзначені декількома літературними преміями та нагородами, як найкращий дитячий бестселер, а свою популярність отримав завдяки захопливому сюжету і незвичайному способу оформлення. Рігз почав писати оповідання, фотографувати та знімати фільми з ранніх літ Після закінчення Університету Південної Каліфорнії зі ступенем кінематографа він намагався потрапити на кінофестиваль, однак ця мрія не збулася, і натомість юнак витрачав багато часу на написання сценаріїв або ведення блогу для Mental Floss, який став основою для написання роману під назвою «Довідник Шерлока Холмса», який був опублікований разом з фільмом про Шерлока Холмса 2009 році.

«Дім дивних дітей міс Сапсан» був його другим проектом, який з'явився після того, як Р. Рігз звернувся до свого видавця Quirk Books із фотографіями, щоб перетворити їх на розповідь. У 2012 році він опублікував ще одну книгу під назвою «Картинки, що говорять», а

згодом після «Дім міс Сапсан» вийшли два продовження серії: «Місто порожніх» у 2014 році та «Бібліотека душ» у 2015 році.

Вірджинія Ромні в своїх відгуках зазначає, що каталізатором написання романів стало захоплення Ріггза старовинними чорно-білими фотографіями, саме серед них він знайшов образи героїв [9].

Дивовижна історія про те, яку Ріггз називає «випадковою кар'єрою», і «ключовий» поворот відбувся в антикварному магазині. Провівши юні роки у Флориді де захоплювався фільмами та колекціонуванням фото, які він разом зі своєю бабусею частенько поповнював купуючи старі знімки, а згодом перетворює їх на «творче золото». Ріггз зазначав, що фотографії стали іскрою для історії, але все одно потрібно було знайти шлях та створити щось на основі своїх вінтажних знімків, особливо тих, які мали «вікторіанський моторошний» характер, і тих, на яких зображені діти [6, с. 32].

Так Ріггз побудував розповідь про 16-річного хлопця Джейкоба Портмана, який подорожує на острів біля узбережжя Уельсу, де знаходить дім для «дивних дітей» міс Сапсан. Його мешканці, один із яких його дідусь, були відправлені на острів не випадково, деякі з них можуть бути ще живі. Все почалося як звичайна історія, а потім перейшло у фантазію та подорож у часі, що створює світ та досліджує інші «витки часу» [4; 8; 10].

Ексцентричні, часто відверто моторошні мешканці дому міс Сапсан для «дивних дітей» постійно перебувають в різних часо-просторових локаціях. Як і перша книга, всі наступні частини серії надихалися старими фото, які автор продовжував знаходити на блошиних ринках і в приватних колекціях.

Досліджуючи на сторінках романів різний час та місце у всесвіті, Ренсом Ріггз створив «біблію» історій та карти, щоб зрозуміти, ким були всі інші «незвичайні люди» світу і, як герої взаємодіяли б з ними.

Романи дуже специфічні, і характерними для них є те, що вони наповнені різними дивними речами, а всі образи незвичні. У романах з'являється нове явище – часові контури, місця, де «дивні діти» та їх директорка живуть лише один день, а потім все знову повторюється.

Таким чином, серія романів Ренсома Ріггза про «дивних дітей»: «Дім дивних дітей», «Місто порожніх», «Бібліотека душ», «Карта днів», «Пташині збори», «Спустошення Диявольського Акра» становлять читацький та науковий інтерес та залишаються широким полем для дослідження феноменальності автора та наукових досліджень літературознавців та культурологів.

Література:

1. Голубенко Н. І. Метафорика національних акцентів у романах Ренсома Рігза. Академічні візії Випуск 2/2021. С. 46-53.
2. Гурдуз А. І. «Дім, в якому...» Маріам Петросян у фентезійному полі кінця ХХ – перших десятиліть ХХІ ст. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету: зб. наук. пр. Сер.: Філологія. Одеса: Гельветика, 2021. Вип. 47.
3. Гурдуз А. І. Трилогія Ренсома Риггза про дивних дітей і криза міфотворчості початку ХХІ століття. Літератури світу: поетика, ментальність і духовність: зб. наук. пр. Кривий Ріг: Криворіз. держ. пед. ун-т, 2017. Вип. 9. С. 52–61.
4. Загальна характеристика творчості Ренсома Ріггза. URL: http://www.yakaboo.ua/ua/author/view/Rensom_Riggz_1/#.WSxKgqAzqoi. (дата звернення: 01.12.2022).
5. Каде Ю. Р. Антропоніми та його значення у романі Ренсома Ріггза „Будинок дивних дітей». Сучасні тенденції розвитку науки та технологій. К, 2016. № 11. Ч. 6. С. 41-44.
6. Корончик В.Г. Елементи магічного реалізму у сучасній американській літературі (На матеріалі роману Ренсома Ріггса «Будинок дивних дітей») // Академія педагогічних ідей «Новація». 2018. № 4 (квітень). АРТ 78-сл. -0,1 д.а. URL: <http://akademnova.ua/page/875548>. (дата звернення: 01.12.2022).
7. Кушнірова Т. В., Фісак І. В. Жанрова своєрідність роману «Дім дивних дітей» Ренсома Ріггза. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2020. № 4 (335). С. 142–150.
8. DiMarco D. Time Appropriation and Phototextual Intervention in Ransom Riggs' Miss Peregrine's Home for Peculiar Children. Misfit Children: An Inquiry into Childhood Belongings /ed. by M. P. J. Bohlmann. Lankam; Boulder; New York; London: Lexington Books, 2016. P. 109– 126.
9. Ginny Romney. Author Ransom Riggs draws inspiration from old photos for Peculiar Children series, sequel 'Hollow City'. URL: <https://www.tmnews.com/story/entertainment/2015/02/24/author-ransom-riggs-draws-inspiration-from-old-photos-for-peculiar-children-series-sequel-hollow-city/47421797/> (дата звернення: 01.12.2022).
10. Mendlesohn F. Rhctorics of Fantasy. Middletown, CT: Wesleyan University Press, 2008. P. 17.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-11>

**FEATURES OF GARY CHAPMAN'S NOVEL
«THE FIVE LOVE LANGUAGES SINGLES EDITION»**

**ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ ГЕРІ ЧЕПМЕНА
«П'ЯТЬ МОВ ЛЮБОВІ ДЛЯ НЕОДРУЖЕНИХ»**

Bessarab O. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Foreign Philology
Educational and Scientific Institute
of Philology and Journalism
V. I. Vernadsky Taurida
National University*

Бессараб О. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри зарубіжної філології
Навчально-наукового інституту
філології та журналістики,
Таврійський національний
університет імені В. І. Вернадського*

Reznik Yu. V.

*2nd year Master Student, Department
of Foreign Philology
Educational and Scientific Institute
of Philology and Journalism
V. I. Vernadsky Taurida
National University
Kyiv, Ukraine*

Резнік Ю. В.

*магістрант 2 курсу кафедри
зарубіжної філології
Навчально-наукового інституту
філології та журналістики,
Таврійський національний
університет імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

Гері Чепмен відомий американський психолог, консультант і автор творів про любов і сім'ю. Практично всі книги Гері Чепмена – корисні психологічні твори про труднощі і проблеми, які виникають між закоханими людьми, родинами або в стосунках з дітьми різного віку. Найбільшу популярність письменник здобув завдяки серії книг «П'ять мов любові», яка розійшлася по світу мільйонними тиражами.

Свій творчий шлях автор розпочав у 1979 року. Гері Чепмен є автором понад 15 книг. Його серія книг «П'ять мов кохання» (в тому числі і «П'ять мов любові для неодружених» була перекладена на 42 мови, включаючи арабську та хінді. У своєму романі Чепмен говорить, що для того, щоб відкрити мову любові іншої людини, потрібно спостерігати, як вона виражає свою любов до інших, і проаналізувати, на що вона найбільше скаржиться і чого найбільше вимагає від своїх друзів. Його теорія полягає в тому, що люди схильні дарувати любов так, як їм подобається отримувати любов.

«П'ять мов любові для неодружених» Гері Чепмена – це посібник або поради, як краще любити свого партнера та створити глибший емоційний зв'язок у ваших стосунках. Ця книга допоможе читачеві навчитися розмовляти мовою любові вашого партнера, надаючи інструменти для здійснення правильних змін у ваших стосунках, які дозволять їм тривати.

Дослідженням романів «П'яти мов любові» представлено в критичних роботах зарубіжних дослідників, а саме: Дж. Дігмана, Дж. Ріфа, Дж. Херінга, Мк. Фарнслі, Е. Ніколса та інших [3, с. 45-46.], але всі вони розглядали «П'ять мов любові» беручи до уваги передумови написання та психологічну складову, залишаючи поза увагою особливості поезики романів автора. Наприклад, дослідження Е. Ніколс. Дж. Ріфф. Ш. Качор та інші аналізують та прослідковують освітні програми стосунків, які були створені на основі роману доктора Гері Чепмена «П'яти мовах любові» [3; 7].

Гері Чепмен з перших сторінок роману піднімає питання шлюбу та дає статистичні дані, кількість людей, які не перебувають у шлюбі, наголошуючи на тому, що це достатньо велика проблема сучасного суспільства. [1, с. 1; 4].

Автор виділяє 5 груп людей, які на даний момент не одружені:

1. Ніколи не одружені. Від вісімнадцяти років і старше. У цю групу входить 49 мільйонів чоловік. Середньостатистичний вік першого шлюбу серед жінок піднявся до 25 років, серед чоловіків – до 27. Це означає, що в загальній кількості людей від вісімнадцяти до двадцяти чотирьох років майже кожен дев'ятий із десяти (87%) ніколи не був одружений.

2. Розлучені. Сьогодні 10% дорослого населення розлучені. Однак згодом все більше шлюбів руйнуються протягом перших п'яти років подружнього життя. 20% всіх шлюбів розірвано через десять років.

3. Неофіційно розлучені. Є пари які офіційно перебувають у шлюбі, проте не живуть разом. Вони ведуть більше холостяцький, ніж сімейний спосіб життя.

4. Вдови. Четверо з п'яти дорослих людей, які пережили смерть чоловіка, є жінками. Майже половина жінок, які досягли 65 років і старші, вдови. Чоловіки становлять лише 14% від загальної кількості.

5. Батьки-одиначки. Сто років тому на сотню повнолітніх людей припадало менше одного батька-одиначка, який виховує неповнолітню дитину. Сьогодні таких налічується більш ніж 12 млн. – майже кожна третя сім'я [1; 2; 4].

Автор майстерно та з науковою точністю описує тему мови кохання та вказує, як наповнити наше життя любов'ю. П'ять мов любові включають: слова підтримки, якісний час, фізичний дотик, акти служіння та дарування подарунків. Чепменом зазначає, що кожна людина «розмовляє» і «приймає» мову любові до свого партнера. Важливість теми любові полягає в тому, щоб надати читачам спосіб зрозуміти бажання та потреби одне одного у стосунках [5, с. 3].

Автор надихає не лише рядового читача, але й провідних психологів та науковців, які на основі роману Чепмена проводять свої дослідження та соціальні експерименти. Наприклад, Стаффорд, Дайнтон і Хаас зібрали дані 520 подружніх пар та провели дослідження. Частиною їх дослідження була буденна та стратегічна поведінка кожної пари. [6].

У своєму романі консультант з питань подружжя та сім'ї використовує справжні історії людей, які в свій час зверталися до нього за допомогою. Всі імена були замінені Гері Чепменом, для конфіденційності.

Структура роману включає: подяку, вступ, 14 розділів, нотатки, додатки та навчальний посібник. Проте, слід зазначити, що майже у кожному розділі або у кінці чи початку розповіді, автор залишає питання читачеві, над якими варто замислитися. Це і відрізняє психологічний роман Гері Чепмена від великої кількості інших робіт. Адже автор прагне не тільки розказати історію, але й включає дидактичний компонент, який допомагає читачеві навчитись новому та відкрити у собі нові можливості та почуття, про які читач ніколи не здогадувався раніше.

Усього в романі розкривається 36 міні-історій, у яких частіше за все беруть участь два або три головних героїв. Це дозволяє читачеві подивитися на ситуацію з боку та зробити висновки. Але міні-історії описують не лише стосунки в парах, автор описує різні види любові, а саме: любов матері до дитини, любов батьків до дітей, любов подруги до друга, батька до доньки і звичайно любов до партнера.

Не дивлячись на те, що всього у книзі 14 розділів, усі 36 міні-історій поділені саме на 5 груп, що дає можливість добре зрозуміти та проаналізувати кожну з п'яти мов любові. Щоб не втрачати зв'язок між історіями та переплітати їх, автор згадує головних героїв з попередніх історій, але це не впливає на сюжет нової розповіді.

Створена автором система образів розкривається в різних ситуаціях по різному. Наприклад, Гері Чепмен зазначив, що коли ми дуже нещасні, ми можемо загубитися у власній тіні і відчувати, що виходу немає, особливо коли ситуація, в якій ми опинилися, ніколи не зміниться. Так, складно бути оптимістом, коли роками борешся у «важкому» шлюбі.

Нелегко залишатися позитивним, коли ми відчуваємо себе жертвами і щось не так з нашою другою половинкою. З одного боку, це правда: ми не є кривдниками і не безвідповідальні, але ми можемо змінити деякі речі, якщо це буде наше бажання.

«Визнання своєї недосконалості не означає, що я невдача» [2]. Цей надскладний образ Гері Чепмен розкриває в доволі не притаманній для себе манері. Адже Гері завжди закликає визнавати свої помилки, але ж не самого себе як помилку.

На сторінках свого психологічного роману Чепмен посилається на необхідність застосування певної поведінки для підтримки власного благополуччя, а також благополуччя у стосунках. Замість того, щоб скаржитися на те, що кохання зникло або стосунки мертві, Чепмен радить людям докладати свідомих зусиль.

Література:

1. Гері Чепмен. П'ять мов кохання. Версія для тих, хто не перебуває у шлюбі. 91 с. URL: <https://issuu.com/knugu.rodunu/docs/yaziki.lubvi/20?ff> (дата звернення 06.12.2022)
2. Гері Чепмен. П'ять мов кохання. Як висловити любов вашому супутнику. URL: <https://5lovelangs.bib.bz/> (дата звернення 06.12.2022)
3. Allison Nichols. Jane Riffe. Cheryl Kaczor. Ami Cook. Gwen Crum. The Five Love Languages Program: An Exploratory Investigation Points to Improvements in Relationship Functioning Points to Improvements in Relationship Functioning, 2018. P. 40-58.
4. Chapman G. The Five Love Languages Singles Edition. 2004. 227 p. URL: <https://books.google.sm/books?id=0ein9BrveDAC&printsec=copyright&hl=it#v=onepage&q&f=false> (дата звернення 06.12.2022)
5. McKenzie Farnsley Relationship satisfaction through the love languages. 14 p.
6. Stafford, L., Dainton, M., & Haas, S. Measuring routine and strategic relational maintenance: Scale revision, sex versus gender roles, and the prediction of relational characteristics. *Communication Monographs*, 67(3), 2000. P. 306–323. URL:
7. Stolarski M, Wojtkowska K, Kwiecińska M. Time for love: Partners' time perspectives predict relationship satisfaction in romantic heterosexual couples. *Time & Society*. 2016. 23 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-12>

THE RELEVANCE OF STUDYING HOMER'S WORK IN COLLEGE

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ГОМЕРА В КОЛЕДЖІ

Volkotrub A. O.

*teacher of foreign literature,
Separate Structural Unit
«Chernyatynsky Vocational College of
the Vinnytsia National
Agrarian University»
Cherniatyn, Vinnytsia region, Ukraine*

Волкотруб А. О.

*викладач зарубіжної літератури,
Відокремлений структурний
підрозділ «Чернятинський фаховий
коледж Вінницького національного
аграрного університету»
с. Чернятин, Вінницька область,
Україна*

Вивчаючи у коледжі поета Гомера, постійно усвідомлюємо, якої величини був цей творець античної доби. Адже з джерел відомо, що його поеми передавалися з уст в уста, а записані вони були тільки у період правління афінського правителя Пісістрата (VI ст.), який зібрав найкращих рапсодів (знавців епосу) свого часу для виконання епічних пісень Гомера та запису його текстів.

Не випадково до нього звертаються і сьогодні, вивчаючи у закладах освіти всіх рівнів.

Пригодницько-фантастичні поеми «Іліада» та «Одіссея» по справедливості вважаються енциклопедією життя стародавніх греків, взірцем героїчного епосу.

Найцікавіше полягає у тому, що твори Гомера і досі залишаються актуальними тому що він ще наприкінці I тис. до н.е. зумів не тільки порушити такі вічні питання, як: Що таке краса? Що таке Любов? Що таке Людина (Герой)? Що таке Батьківщина? Що таке сім'я? Що таке Щастя?, Що таке Відповідальність?, але й дати далекоглядні відповіді на них.

Вражає й те, що Гомер у своїх відповідях йде в унісон з нашим сучасним християнським трактуванням цих питань, але ж він був «глибоким» язичником, і морально-дидактичної літератури він, звичайно, не читав.

І тому сьогодні, коли наша Україна потерпає від російської агресії, варто привертати увагу здобувачів освіти до мужніх вчинків героїв античності.

Сучасне молоде покоління інше, воно не гірше і не краще – просто інше, тому що інший час, тому що змінилися ціннісні акценти, тому що змінився темп життя. Під наш прагматичний час асимілюється і дитяча психологія. Вона теж стає прагматичною.

Але і за таких обставин ми повинні поширювати серед молодого покоління інформацію про героїв всіх часів і народів.

Я вважаю, що навіть на такому «малородючому», несприятливому ґрунті необхідно посадити і дати прорости гомерівському дереву, і ненав'язливо прищепити у студентів бажання за ним доглядати, його оберігати, поважати і любити. Причому основна складність полягатиме у тому, щоб не протиставляти Гомера сучасності, а вияскравити його актуальність.

Отже, треба довести, що і в нашому прагматичному світі є місце Гомеру, що і в наш буремний час цей античний рапсод є цікавим і затребуваним, якщо вдумливо і старанно підійти до його вивчення.

Розпочинаючи вивчення розділу «Золоті сторінки далеких епох», як викладач намагаюся довести своїм студентам, що Гомер – це справді цікаво і актуально. Дуже доречними є нові видання «Одіссеї» [4] українською мовою, які допомагають краще зрозуміти зміст і розібратися в сюжеті. Вони значно полегшують вивчення «Одіссеї», але ними не можна користуватися як текстами-замінниками оригіналів. Їх варто читати додатково, щоб краще зрозуміти сюжет, але не замість оригінальної гомерівської «Одіссеї».

Здобувачі освіти повинні мати уяву про мову Гомера, про розмір (урочистий гекзаметр), яким написані твори, тому що література починається з мови, лише мова оживлює текст, а разом з ним і той час, ту епоху, про яку розповідається.

І все ж таки, як цікавіше подати Гомера? Як привернути увагу та інтерес студентів до нього? Як ненав'язливо викликати в них бажання прочитати «Одіссею» хоча б скорочено?

Об'єктом розгляду цієї статті буде саме поема «Одіссея», а предметом – пригоди головного героя дорогою додому після Троянської війни.

Отже, спробуємо ще раз їх пригадати і прокоментувати. Наголошуємо на тому, що розглядати їх зручніше не у хронологічному, а у системно-проблемному порядку.

Однією з головних пригод мужнього героя було перебування на острові німфи Каліпсо. Вона затримала Одіссея на сім довгих років, пропонуючи йому всі життєві блага, аби тільки він її не залишив – безсмертя, вічну красу і молодість, владу і багатство, свою любов і відданість. Сім років цар острова Ітака насолоджувався комфортом,

любов'ю і затишком, але в кінцевому результаті почуття обов'язку бере верх, і герой, відмовившись від усього запропонованого, залишає о. Огігію. Все, що пропонувала Каліпсо, є нічим іншим, як уособленням різних форм спокуси, від якої ніхто не застрахований і яка так часто знаходить своїх потенційних жертв.

Ту саму спокусу уособлює міфічний нарід лотофагів, який пропонує всім мандрівникам скуштувати чарівної солодкої трави лотосу, після чого подорожуючі забувають дорогу додому. Різновид підступної спокуси представляють і чарівноголосі сирени – напівптахи-напівжінки, які зваблюють моряків і нищать їх. Одисей у всіх цих випадках демонструє і стійкість духу, і обачність, і обережність, за що його ще більше цінують і поважають боги, зокрема Афіна. Таким чином, студенти, окрім знайомства з цікавою казкою, мали б винести серйозний морально-життєвий урок, що спокуса в різних обличчях в їхньому довгому майбутньому житті буде завжди поруч. Треба про це пам'ятати.

Не менш цікавою і водночас повчальною є зустріч Одисея і його команди з чарівницею Кіркою. Острів Ея чаклунки Кірки був дуже красивим і багатим. Одисей та його товариші, прибувши на острів, одразу ж почали себе поводити як господарі.

Одисей без дозволу вбив чарівного оленя, його товариші були галасливими, нестриманими і вели себе як справжні дикуни. Мудра Кірка одразу ж це побачила і все зрозуміла, адже вона була донькою бога сонця Геліоса. Кірка перетворила товаришів Одисея на свиней, залишивши їм при цьому людський розум. Тим самим вона дала їм зрозуміти, що вони не гідні називатися людьми, що їхня поведінка і моральність відповідають рівню цієї грубої тварини і аж ніяк не людини. Якби не поміч богів, те саме б сталося і з Одисеєм, і він би назавжди залишився у Кірки. Чаклунка таким чином поставила на місце і Одисея, і його друзів, подавши їм глибокий життєвий урок – «ви прибули до мене і будьте добрі поважати впроваджені мною традиції і звичаї». Людина в першу чергу тим і відрізняється від тварини, що керується не інстинктами, а певними моральними нормами, які змушують її вчасно зупинитись.

Отож, мандруючи світом, відкриваючи для себе нові народності, землі, культури, релігії, незалежно від того – чи подобаються вони нам, чи сприймаємо ми їх – пам'ятаймо: їх завжди треба поважати.

Глибоко символічним, на мій погляд, є сходження Одисея в царство підземного бога Аїда. Насправді це царство, для греків було глибокою таємницею, але саме ім'я цього бога вже викликало в них страх.

Отже, навіщо було Гомеру відправляти Одиссея в підземне царство, що він хотів цим сказати, або, можливо, пояснити?

Насамперед показати стійкість і безстрашність Героя, його незламність і готовність винести все, аби тільки потрапити додому до рідної Ітаки, де вірно чекала його дружина і син.

Також автор хотів морально загартувати Одиссея і викликати ще більше бажання повернутися на свою батьківщину. Описавши про жахи підземного царства, Гомер хотів показати людям, які страхи можуть бути перед смертю.

Античний мудрець завжди акцентував, що людина завжди – і в миті великих перемог, і в миті принизливих поразок, і будучи царем на троні, і будучи простим мандрівником, – має пам'ятати про смерть, наголошуючи тим самим на рівності всіх перед смертю, на поважному ставленні до померлих, на необхідності пам'ятати, що остання мить може прийти будь-коли, а значить, і будь-коли доведеться підводити підсумки і відповідати за вчинене.

Отож, треба спішити робити добрі справи, треба жити по совісті, щоб гідно і спокійно дивитися в обличчя смерті.

Не можна обійти увагою й пригоди Одиссея, пов'язані із Сціллою і Харібдою, з лестрігонами, кіконами, циклопом Поліфемом.

Всі ці пригоди, кожна по-своєму уособлюють різні види небезпек, що можуть зустрітися на шляху подорожуючого.

Отож, мандрівник в першу чергу має бути обережним, уважним і розсудливим, щоб вчасно побачити і попередити небезпеку. Йому не прощається зайва самовпевненість і самонадіяність, він в усьому має покладатися на прихильність богів.

Одиссей тільки тому і вижив один із усієї своєї багаточисленної команди, що не був зухвалим і непокірним, а завжди і в усьому діяв за волею і наказами богів. Адже не випадково Гомер називає його премудрим, хитромудрим, багатомудрим, багатотерплячим, передбачливим, розсудливим, далекоглядним, богорівним, богоподібним.

«Богослухняність» і покірність були основними дієвими принципами Одиссея. Гомер показав, що тільки завдяки цьому Одиссей вистояв перед усіма випробуваннями, досягнув своєї мети і став до того ж улюбленцем богів.

Література:

1. Білецький О.І. Мандри Одиссея. Зарубіжна література в школі. 1997. № 35. С. 1-7.

2. Волощук Є.В. Методичний коментар до програми. Зарубіжна література. 2001. № 229-231. С. 6-16.
3. Гомер Одиссея / Переклад Тена Б. Харків, 2002. 432с.
4. Гомерова «Одиссея» / Переказ Гловацької К.І. Київ, 1969.136с.
5. Коршунова С. І., Тереховська О. В., Антична література: навч. метод. посібник до практичних занять. Івано-Франківськ: ПНУ ім. В. Стефаника. інститут філології, 2009. 95с.
6. Пашенко В. І., Пашенко Н. І., Антична література. Київ, 2001. 718 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-13>

POLAR PSYCHOANALYSIS IMAGES OF LATE EUROPEAN MODERNISM LITERATURE

ПОЛЯРНІ ОБРАЗИ ПСИХОАНАЛІЗУ В ЛІТЕРАТУРІ ПІЗЬНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО МОДЕРНІЗМУ

Dynnychenko T. A.

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department
of the Foreign Literature,
Borys Grinchenko Kyiv University
Kyiv, Ukraine*

Динниченко Т. А.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри світової
літератури,
Київський університет
імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

Психоаналіз З. Фрейда, що з'явився наприкінці XIX ст., став значущим явищем європейської культури: у певному сенсі було відкрито новий материк – неусвідомлене, що змінило усталені уявлення про мислення людини, про мотиви її поведінки. Ідеї психоаналізу швидко розповсюдились світом у перші десятиліття XX ст. Особливу популярність вони набули в Америці і Англії: багато британських й американських письменників навіть проходили курси терапії у психоаналітиків (В. Фолкнер, Едвард Камінгс та ін.). У країнах Європи психоаналіз сприймався по-різному, що було зумовлене специфікою їхніх культур.

У середині 20-х рр. XX ст. в європейській літературі з'являються художні образи психоаналізу і постаті психоаналітика. Звичайно, кожен письменник створює ці образи відповідно до своїх поглядів і особистого

ставлення до теорії З. Фрейда. Предметом нашого аналізу є художня репрезентація психоаналізу в романах «Зачарована гора» Т. Манна (1924) і «Фальшивомонетники» А. Жіда (1925), які дуже різняться, попри певну подібність деталей: як от знайомство героїв з ідеями і методами психоаналізу в гірському санаторії у Швейцарії (Давос і Саас-Фе) чи слов'янське коріння прізвищ психоаналітиків (Кроковські і Софроніцька).

Об'єктивним чинником такої відмінності є, на нашу думку, умови розвитку психоаналізу і його сприйняття в Німеччині і Франції та різниця в культурному менталітеті. Інтелектуальна еліта Австрії та Німеччини була ближча знайома з теорією З. Фрейда, можна сказати, що вона спостерігала за її формуванням та розвитком. Натомість у Франції тільки у 1922 р. вийшла книга Р. де Соссюра «Психоаналітичний метод» (з передмовою самого З. Фрейда), яка науково репрезентувала психоаналітичні ідеї франкомовному світу. До того ж сприйняття психоаналізу, ядром якого є вчення про несвідому сферу людини, в Німеччині і Франції відбувалося у відмінних контекстах: традиції ставлення до ірраціонального дуже різнилися. У Франції з дуже міцними просвітницькими традиціями переважав раціональний підхід до інтерпретації ще не досліджених наукою явищ. В Німеччині значущим фактором, що вплинув на сприйняття ірраціонального, на його репрезентацію в культурі, був романтизм.

Суб'єктивним чинником є особисте ставлення письменників до психоаналізу та його автора, зумовлені особливостями їх світобачення. Томас Манн особисто знав З. Фрейда, захоплювався його ідеями: вони здавалися письменнику «архізнайомими за минулим духовним досвідом» [1]. Натомість А. Жід, не знайомий з австрійським ученим і мало знайомий з його теорією, власним шляхом підібрався до «світу прихованого» і «навпомацки описав несвідоме, представлене Фрейдом у вигляді грубої схеми» [2, р. 58]. Митець прагнув повернути людині внутрішню свободу і радість гармонії душі і тіла і вважав, що для цього треба «не уникати інстинктів, а спробувати зрозуміти їх і розшифрувати...» [2, с. 73].

В романі «Зачарована гора» Т. Манн створює яскравий образ психоаналізу: для нього це і наука, і лікувальний метод, і філософія, і магія. Ознайомлюючи читача з основними ідеями фрейдівської теорії, письменник утверджує психоаналіз в якості серйозної науки, яка має офіційний статус: «лікування психічних недугів за сучасними принципами» («просвічення підсвідомого») є узаконеною частиною терапії в туберкульозному санаторії [3, Т. 1, с. 156-157]. Одночасно митець

додає цьому образу романтичного флеру: лекції доктора Кроковські нагадують «Тисячу й одну ніч», [3, Т. 2, с. 30], а сам лектор – науковець і артист водночас, говорить «водночас поетичним та вченим стилем», а його промови «звучать як поеми» [3, Т. 1, с. 151]. У лекціях він говорить про любов і ненависть, життя і смерть, свідомість й інстинкти, ботаніку і хімію, а також про сновидіння, гіпнотизм, телепатію, ясновидіння, і навіть, викликаючи духів померлих через юну Еллен Бранд, доводить, що «творча сила психічного начала» може бути джерелом так званих «магічних явищ» [3, Т. 2, с. 390-391]. Під час його лекцій в залі панує напружена тиша: люди слухають «з розтуленим ротом», «наставляють до вух долоні», «в дам палають щоки, а чоловіки хапаються за вуха», а на обличчях «написане неосвічене захоплення» [3, Т. 1, с. 150-151].

Т. Манн створює також надзвичайно харизматичний образ психоаналітика. На початку ХХ століття психоаналітик ще здавався непересічною людиною з особливим даром: вмів заглядати у підсвідомість пацієнта, володів гіпнозом тощо. Постать психоаналітика у широкої публіки асоціювалася одночасно з фігурами ученого-алхіміка і мага, пастора і чудотворця: і вся ця гама уявлень втілена в образі доктора Кроковські. Він вдягався у чорний двобортний костюм як професор, при цьому широкий шарф надавав йому «артистичного вигляду» [3, Т. 1, с. 24], проникав у кімнати хворих крізь прочинені балконні двері, «ніби летів повітрям» [3, Т. 1, с. 228], і, загалом, «зі своїми палажками очима, з восковою блідістю обличчя та чорною борідкою, на додачу ще й чернечих сандаліях із сірими вовняними шкарпетками, сам був утіленою боротьбою між цнотливістю та пристрасною, про яку він говорив» [3, Т. 1, с. 154].

Доктор Кроковські протягом двох сторінок роману постає в різних іпостасях: під час лекції, «розпростерши руки й схиливши набік голову», він чимось нагадує Касторпу «Ісуса на хресті»; наприкінці – з «розпростертими обіймами», наче проповідник, закликає: «Приходьте до мене... усі, хто відчуває тягар чи перевантаженість!»; після лекції, «точнісінько як учитель», спокійно збирає папери і виходить з зали з піднятою головою; за ним, «як згряя за шуоловом», «ніби загіпнотизовані, сунуть його слухачі» [3, Т. 1, с. 155-156]. Так письменник з тонкою іронією візуалізує майже весь спектр обивательських уявлень про психоаналітиків.

Образ психоаналізу в романі А. Жіда «Фальшивомонетники» докорінно відрізняється від маннівського у «Зачарованій горі»: у французького письменника він просякнутий не романтикою і захватом, а недовірою і тривогою. Методи психоаналізу репрезентуються у творі

устами польської лікарки Софроничької, яка лікує нервову хворобу підлітка Бориса, і коментуються головним героєм – письменником Едуаром. Софроничька, згідно з теорією З. Фрейда, вважає невроз хлопчика, «наслідком певної події», яка «губиться в його пам'яті» і намагається знайти «у схованці» (підсвідомому) первинне «потрясіння» (травму), «вивести її на повне світло» (перевести у свідоме), що і призведе до одужання [4, с. 176]. Для цього лікарка застосовує фрейдівські психоаналітичні методики – аналіз «поточку свідомості» хворого, його сновидінь і фантазій. Їй треба з'ясувати «передусім те, що пацієнт найбільше намагається приховати», тому під час психоаналітичних бесід вона «розпитує його, але дуже мало», бо це викликає у нього «опір» [4, с. 176-177]. Ці психоаналітичні розпитування викликають в Едуара рефлексорний протест, він вважає їх «неприпустимими». Це пояснюється тим, що фетишем А. Жіда була свобода людини і повага до її внутрішнього світу. Проте, Софроничька вважає, що в тому, щоб відповідати на інтимні питання «не більше непристойного, аніж дозволити лікареві обмацати своє тіло» [4, с. 177].

Психоаналітик у «Фальшивомонетниках» не є якоюсь особливою людиною: сама Софроничька упевнена, що «після певного періоду практики можна розвинути в собі дивовижну вправність...» [4, с. 177]. А. Жід уподібнює психоаналітика не священнику, артисту чи магу, як Т. Манн, а слідчому й годиннику, і це є певним віддзеркаленням його власного ставлення до психоаналізу й психоаналітиків. Методи роботи психоаналітика, на думку Едуара, близькі до допитів слідчого, і він з сумом уявляє «душу бідолашного хлопчика», де «не залишилося тепер жодного закутня..., де він міг би заховатися від допитливих поглядів лікарки» [4, с. 203-204]. А коли Едуар уявляє собі, як Софроничька «при повному світлі роздивляється найприхованіші зчеплення розумового механізму» хлопчика, йому на пам'ять приходять годинникар, який чистить деталі годинника [4, с. 203-204]. Едуар сумнівається в дієвості її методу і упевнений, що хвороба Бориса «лише сховалася в найглибший закутень його ества, ніби втікаючи від доскіпливого погляду лікаря» [4, с. 208].

Таким чином, ми бачимо полярні образи психоаналізу і психоаналітика в романах «Зачарована гора» і «Фальшивомонетники». Т. Манн, який вважав психоаналіз важливою духовною сферою і основою нового гуманізму, створює привабливий образ науки про неусвідомлене і позитивно оцінює методи психотерапії. Натомість А. Жіду проникнення психоаналітика у підсвідоме пацієнта видається невинуватим насильством над його внутрішнім світом, яке ніяк не полегшує стан його душевного здоров'я. Така відмінність у підходах до

репрезентації психоаналізу пояснюється різними умовами його розвитку і сприйняття в Німеччині і Франції, а також національним менталітетом і особистим ставленням письменників до фрейдівського вчення.

Література:

1. Манн Т. Фрейд и будущее / Пер. с немецкого и вступление С. Апта. – «Иностранная литература», № 6, 1996. [електронне джерело, режим доступу: https://imwerden.de/pdf/thomas_mann_freud_und_die_zukunft.pdf]
2. Clouard, Henri. Histoire de la littérature française du symbolisme à nos jours, de 1915 à 1940. Editions Albin Michel, 1949. André Gide (p. 48-76).
3. Манн Т. Зачарована гора. Роман / З нім. пер. Р. Осадчук). – Київ. : Юніверс, 2008. – 424 с. (Лауреати Нобелівської премії).
4. Жід, Андре. Фальшивомонетники: Роман / З. фр. пер. В. Шовкун; Передм. М Сагер. – К.: Юніверс, 2005. – 392 с. – (Лауреати Нобелівської премії)

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-14>

GENERAL FEATURES OF TRANSLATIONS THE DYSTOPIAN NOVELS OF THE XX CENTURY

ЗАГАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДІВ АНТИУТОПІЧНИХ РОМАНІВ XX СТОЛІТТЯ

Zhukovych I. I.

*Candidate of Philological Sciences,
Teacher at the Department № 5
Military Institute of
Telecommunications and Informatization
named after Heroes of Krut
Kyiv, Ukraine*

Жукович І. І.

*кандидат філологічних наук,
викладач кафедри № 5,
Військовий інститут
телекомунікацій та інформатизації
імені Героїв Крут
м. Київ, Україна*

Literature is first of all a language. And language is not just a set of grammar rules and a dictionary, but something much more. Language expresses the corresponding culture. The world of each language is a whole

universe that laughs, cries, lives and dies according to its own rules, which are not always clear for representatives of other cultures. The highest form of language existence is, of course, literature, which is based on it. Different literary movements, which have their own aesthetics, are easier to fit into some linguistic and cultural worlds and much harder – in others. [1, p. 246].

However, in order to get acquainted with other linguistic and cultural worlds, we need translators and the translated work itself. That is why literary translation has occupied an important place in the history of human development since its emergence as a form of human activity, the emergence of writing and the birth of translation studies as a science. Thanks to centuries-old artistic translation practice, numerous historical written monuments and ancient works of art have survived to our time. At the same time, the translation of literary texts is characterized by a number of factors that complicate the process of their interpretation by the translator. Since the form and content of a work of art are in inseparable dialectical unity, the main problem facing the translator is to preserve this unity and adequately convey it by means of the target language.

T.V. Sosnina understands literary translation as the translation of works of fiction, which are opposed to all other linguistic works due to the fact that the artistic and aesthetic function is dominant for all of them [3, p. 45]. In parallel with the creation of new literary genres, the process of constant updating of the existing ones, which are enriched with new genre varieties through translations. Therefore, if the purpose of any literary of any artistic work is to create a certain aesthetic impact, the task of the translator, on the one hand, is to reproduce this impact by means of the target language and create an effect as close as possible to that created by the text of the original language. Genre peculiarities of translation have always been one of the most important problems in translation activity. Among the tasks of the translator in reproducing a particular genre is to convey both semantic and functional-stylistic, as well as emotional and expressive content.

D.O. Votina notes that the dystopian genre, like any other, is characterized by recurrent plot and compositional features that require translators to have a high level of competence so that the individual author's style is not overshadowed by the translator's style, which can result in a completely new work [2, p. 190]. Therefore, it is necessary to trace the key compositional features of the dystopian novel (compositional dominants) analyzed by researchers of the genre in order to analyze in detail the linguistic material involved in their coverage, which will allow to reach the level of linguistic and linguistic dominants. The problem of the feasibility / unfeasibility of human dreams, as well as the complexity of the historical

process of human development in the twentieth century, full of upheavals (economic crisis, revolutions, industrialization, collectivization in communist countries, etc.), led to the rapid development of dystopia as a form of human consciousness and a special artistic genre.

The relevance of dystopia was in the predictability and refutation of the happy future of man, which were confirmed by the disasters and cataclysms of the twentieth century. Dystopia absorbed the negative phenomena of various forms of political regimes: the monopoly of the Communist Party, ideological pressure, censorship, the creation of new states, social tension in society, interstate and interethnic conflicts, geopolitical contradictions, the threat of civil wars, etc. At the same time, special attention in dystopian works was paid to the solution of philosophical problems of freedom and violence, man and state, liberation from oppressive totalitarian consciousness. The world in dystopia appears even worse than it really is; dystopia reveals the principle of apocalyptic existence and tragic reality and presents a total denial of a possible positive future [4, p. 50]. In the process of translation it is important to know the features of the dystopia genre. The key features of the dystopian genre of the second half of the XX century include the following. Dystopia shows the world from the inside, through the vision of its individual inhabitants who experience its laws and negative impact. Dystopia is characterized by abstractness, universality, creation of an artistic model of an ideal society, the principle of spatial and temporal symbolism.

The issue of adequate reflection of linguistic means of expression in translation, as well as the preservation of style in translation, has always been the most difficult and required from the translator not only professional skills of transliteration of written and spoken text, but also possession of extra-linguistic knowledge. An important genre-forming element of not only dystopia, but also any work of fiction is its title. This is the fragment of the text that has a special pragmatism, contains a certain artistic, structural and semantic interaction, has a primary impact on the reader, stimulating understanding of what the work is about.

It should be noted that any translation begins with the title, and in most cases it is very meaningful. The language of dystopian text is full of allusions, tropes, intertextual inclusions that require reader's competence. When analyzing the language of dystopias, the title of the work plays a special role. It is from it that the reader begins to get acquainted with the work, the author seems to «touch», calls to get acquainted with his work, interests the recipient.

It should be noted that the titles of twentieth-century dystopias do not have names, there are no clear indications of the place and time of action. They often contain subtext. In our case, the allusion is in the title of the novel «The

Handmaid's Tale», where M. Atwood refers the reader to «Canterbury Tales» by Geoffrey Chaucer, which consist of a series of individual stories – «The Friar's Tale», «The Prioress's Tale», «The Knight's Tale», etc. This allusion also performs an ornamental and organizational function, adjusting the reader not so much to a certain theme and problems of the work, but to the form of narration characteristic of it. It is worth paying attention to the fact that the word «tale» is translated from English as a story, confession, history, fiction and emphasizes the ambiguity of the title.

It is necessary to refer to the history of translation of the dystopian genre. The first classic dystopian novel «We» by E. Zamyatin was written in Russian and published in English in New York in 1924. Already in the title the author emphasizes depersonalization, impersonality of «We». Zamyatin depicted a totalitarian society with all its manifestations and introduced a number of fundamental details of such a society, namely total control over the individual and society as a whole, the prohibition of emotions, synthetic food, bugs to eavesdrop on private conversations, imposing false ideas through media propaganda, etc.

The novel «We» was published in the Soviet Union only in 1988 in the magazine «Znamya». K. Sobyaneck is sure that the novel still has not lost its relevance and can be perceived by readers of the XXI century as a novel-warning against technocracy, automation of life and hypertrophied power, because we can still observe different variations of totalitarianism on different continents [3, p. 45]. It should be noted that the novel of the world classic was first translated into Ukrainian only (!) in 2017 by O. Torchylo and published by the publishing house «Kombuk», the first Ukrainian crowdfunding platform. In the context of rethinking the utopian tradition, the classical

structure of the dystopian genre, which encompasses the novels of the triad of great anti-utopian writers – E. Zamyatin, O. Huxley and J. Orwell [3, p. 46] Based on the structure of the work «We», O. Huxley and J. Orwell created the world-famous anti-socialist dystopian novels «Brave New World» (1932) and «Nineteen Eighty-Four» (1948). These two novels can be safely called the traditional imitation of the structure of the dystopian work, the system of character images, the linguistic means of depicting the world of the future, formed by the Russian writer. The most famous dystopias arose in the most tragic periods of the twentieth century, including the civil war in Russia, the formation of National Socialism in Germany, the creation of concentration camps as a preventive measure against free thinking, etc.

Again, as in the case of E. Zamyatin, the first Ukrainian translations of O. Huxley's and J. Orwell's novels appeared with a considerable delay – only in 1994 and 1988 respectively. The novel «Brave New World» was first

translated by S. Marenko and published in the magazine «Vsesvit» in 1994. In 2016, thanks to the Lviv «Old Lion Publishing House», «What a Wonderful New World», a re-translation of the novel by V. Morozov, was published. Orwell's novel, or rather its excerpt, which was first published in 1988 in the same magazine «Vsesvit», was translated into Ukrainian by O. Terekh.

The novel «The Handmaid's Tale» by M. Atwood was first published in English in 1985 in Canada. The problems and topics that the writer reveals are still relevant today: the place of women in society, violence against them, environmental, psychological, religious problems. The Ukrainian translation of the novel «The Handmaid's Tale» was made by O. Oksenyshchuk and appeared only in 2017 in the publishing house «Family Leisure Club». In the same year, a film of the same name was made by Bros Miller, which increased interest in the writer's work.

The purpose of the further research will be more detailed analysis of dystopian novels of the 20-th century.

Bibliography:

1. Бежанова О. Сучасна література США: траєкторія розвитку // Всесвіт. № 3 –4. 2020. С. 246 -251.
2. Вотінова Д.О. Специфіка україномовного відтворення (квазі)фразеологічних одиниць у площині романів-антиутопій: функціональний аспект. *Зб. наук. праць «Південний архів». Сер. : Філологічні науки.* 2018. Вип. 74. С. 189–192.
3. Сосніна Т. В. Особливості відтворення стилістично маркованої оказіональної номінації в перекладі. *Іноземна філологія.* Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. Вип. 41. С. 44–47.
4. Шишкина С.Г. Истоки и трансформации жанра литературной антиутопии в XX веке. Иваново : Ивановский гос. химико-технолог. ун-т, 2009. 232 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-15>

PECULIARITIES OF GOTHIC IN P. B. SHELLEY'S EARLY PROSE

СВОЄРІДНІСТЬ ГОТИЧНОЇ РАННЬОЇ ПРОЗИ П. Б. ШЕЛЛІ

Ishchenko T. V.

*Senior teacher at the Department
of International Relations, Social
and Humanitarian Disciplines,
Dnipropetrovsk State University
of Internal Affairs
Dnipro, Ukraine*

Ищенко Т. В.

*старший викладач кафедри
міжнародних відносин та соціально-
гуманітарних дисциплін,
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Художня спадщина Шеллі ґрунтовно вивчена як за кордоном, так і в нашій країні. Літературно-критичному аналізу піддаються переважно його поетичні роботи, прозові ж твори розглянуто незначною мірою, адже тривалий час критики відгукувались про них як про такі, що не мають літературної цінності [3, с. 116]. Свій творчий шлях Шеллі почав з прозових творів, які були створено під впливом популярної на той час готичної тематики.

До початку XIX століття англійська готична література набула широкої популярності внаслідок відмови від раціоналізму та прагматизму Просвітництва, так і відродженням інтересу як до фольклору, легенд, переказів і народних балад. Головне завдання мистецтва того часу автори бачили у впливі його на почуття та уяву.

Дослідження теми готичних творів в англійській літературі проводилося як зарубіжними, і вітчизняними вченими і літературознавцями. Серед них необхідно вказати на твори таких відомих вчених, як А.А. Елистратова, В.М. Жирмунський, М. Ладигин, Н.О. Соловійова, Є. Беркхед, Д. Вармі, В.Г. Маккарті, М. Седлер, М.П. Алексєєва, Т.М. Потніцева та ін. Н. Соловійова основною темою готичних романів вважає «містичність, загадковість життя, нездатність проникнути у приховані від людського ока таємниці дійсності. Саме ця риса відрізняє готичний роман від попереднього просвітницького роману» [2, с. 52].

На рубежі XVIII-XIX століть «готика» в англійській літературі втрачає зв'язок з Середніми віками і асоціюється з надприродним, містичним та жахливим. П.Б. Шеллі звернувся до готичної тематики у своїх ранніх творах «Застроці» та «Св. Ірвін» насамперед завдяки

успіху та популярності готичних романів на рубежі XVIII-XIXст, адже уява як поетів, так і читачів було зайнято фантастикою й містикою готичної прози. В прозових творах Шеллі ми знаходимо всі ознаки готичних романів, які вже було добре відомо читачеві завдяки творам Г. Уолпола, М. Льюїса, А. Редкліфф: специфічні способи побудови сюжету, який обов'язково вишиковується навколо таємниці та оточений атмосферою страху, містики та жаху.

У романах «Застроцці» та «Св. Ірвайн» Шеллі широко використовує тематику, характерну для англійського готичного роману XVIII ст. Це і містичні обставини, викрадення героїв і створення атмосфери страху і страху через опис обстановки, зовнішності персонажів як позитивних, і негативних, їх характеру та поведінки і обов'язково присутність лиходіїв. Наслідуючи англійську готичну традицію Шеллі вже на самому початку роману вводить нас в атмосферу надприродного та жахливого, використовуючи для опису «темну лексику», зовнішні атрибути «страшного і жахливого» – викрадення людей, ув'язнення їх у жахливій печері, тощо. В своїх ранніх прозових творах Шеллі поєднує елементи готики і інтерес до психології героїв. Автор широко використовує емотиви – лексичних одиниць, що виражають емоції людини. Ці ключові слова дозволяють створити і передати атмосферу «готичного» твору і викликають в читача головним чином негативні емоційні переживання або рідше співчуття [1, 81-87].

У своїй ранній прозі Шеллі ще не створює свої унікальні індивідуально-авторські одиниці, а лише використовує вже існуючий вокабуляр. Для підтримки читачів в атмосфері страху та страху автор використовує прийом багаторазового повтору ключових лексичних одиниць дієслів, іменників, прикметників тощо: *horrible situation, horrible events, excess of terror, unnatural sleep, terrible dream*. Висока частотність вживання інших слів *cold tremor, enormous, mysterious, awful, frightful*. Кількість позитивних чи нейтральних одиниць незначна, наприклад: *magnificent, tranquil waters; calm, serene* [4]

«Темна» лексика живається не тільки для передачі емоційного стану чи зовнішності героїв, але і для створення похмурої атмосфери. Саме описи природи чи місцевості мають надзвичайне значення при створюванні «готичної» прози. (1, 81-87). При описі природи і в «Застроцці», і в «Св. Ірвіні» автор вдається до використання «темних» епітетів: *violent, terrific, dark, gloomy, remote – dark, autumnal and gloomy was the hour «St. Irvyne»; violent thunderstorm shook the elements above; a more violent crash shook the cavern* [4].

Для посилення розмаїття автор вдається до використання нейтральної чи поетичної пейзажної лексики: *the sky was serene; the blue ether was sprangled with countless myriads of stars*. Лексика досить проста і одноманітна, переважно описується дерева, небо, місяць, місячний промінь у темному небі, гори, гірські вершини, вітер, гроза, ніч чи вечір: *The mountains were clothed half up by ancient pines and plane-trees, whose immense branches stretched far* [4].

Таким чином, проаналізувавши перші твори П.Б. Шеллі можна дійти висновку, що головним чином для створення романів в надпопулярному на той час жанрі готичної прози автор використовує перш за все вже існуючі сюжети, «темний» вокабуляр, дотримується повтору досить однотипних лексичних одиниць для підтримки необхідної готичної атмосфери. Багато уваги приділяється опису природи переважно в темних кольорах. У своїх романах П.Б. Шеллі широко використовує «темні» епітети, лексичні повтори, порівняння та метафори, при цьому в романі «Застроці», який був написаний та виданий першим, використання цих тропів ми бачимо рідше, ніж у «Св. Ірвіні». У другому романі автор частіше вдається до стилістичних прийомів персоніфікації, метафоричних порівнянь та поетизмів. Проте, романи Шеллі не були зрозумілими і прийнятними ані критиками, ані читачами. Ця невдача у подальшому підштовхує Шеллі до пошуку іншої форми вираження – поезії.

Література:

1. Іщенко Т.В. «Готичний» наратив в ранній прозі П.Б. Шеллі. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського Серія: Філологія. Журналістика Том 33 (72) № 2 2022 Частина 2 с. 81-87
2. Соловьева Н. А. У истоков английского романтизма. – Москва: Издательство Московского университета, 1988. 232 с.
3. Kenneth Cameron. The young Shelley: Genesis of a Radical. New York: Macmillan, 1950. 116 с
4. The Complete poetry of P. B. Shelley : 2 vols to date / D. H. Reiman and N. Fraistat (eds.). – Baltimore, MD : John Hopkings University Press, 2000 – 332 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-16>

TARAS SHEVCHENKO'S DAIRY – AN ORIGINAL PHENOMENON IN THE UKRAINIAN LITERATURE

ЩОДЕННИК ТАРАСА ГРИГОРОВИЧА ШЕВЧЕНКА – САМОБУТНЄ ЯВИЩЕ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Kaller V. A.

*Teacher of the Ukrainian Language
and Literature, the highest category,
«Teacher – methodist»,
«Honours Teacher of Ukraine»
Principal
Chernyakhiv Liceum 2 of Chernyakhiv
Village Council of Zhytomyr Region
Cherniakhiv, Zhytomyr region, Ukraine*

Каллер В. А.

*учитель української мови та
літератури, вища кваліфікаційна
категорія, «вчитель-методист»,
«Відмінник освіти України»
директор,
Черняхівський ліцей № 2
Черняхівської селищної ради
Житомирської області
смт Черняхів, Житомирська
область, Україна*

Уже для багатьох поколінь українців Тарас Шевченко означає так багато, що само собою складається ілюзія його всеприсутності, всезрозумілості і всезнання про нього. Але це далеко не так. Т.Г. Шевченко як явище велике й вічно живе – невичерпний, нескінченний і незупинний. Волею історії його ідентифіковано з Україною, і разом з її буттям триває Шевченкове, вбираючи в себе нові дні й новий досвід народу, озиваючись до нових болів і дум, стаючи до нових скрижалів долі.

Шевченка розуміємо настільки, наскільки розуміємо себе – свій час і Україну і нім. Наша доба, як кожна попередня, прагне наблизитися до розуміння Шевченка.

Минають століття, а дослідників усе більше і більше цікавлять невідкриті сторінки цієї справді історичної особистості. Публікації наукових досліджень та документів першоджерел дали можливість дослідити ще одну сторінку творчості – публіцистику Т.Г. Шевченка. Хоч вона є кількісно невеликою – обіймає всього чотири статті (передмова до «Кобзаря» 1847 року, вступ до поеми «Гайдамаки», театральна рецензія «Бенефис г-жи Пиуновой» та «Автобіографія») та щоденникові записи – проте значення цієї спадщини важко переоцінити, оскільки в ній порушені важливі й актуальні суспільно-політичні, філософські і літературно-естетичні проблеми. Нашу увагу привернув

Щоденник Тараса Шевченка. Адже, він глибоко розкриває благородну душу великого поета, має велике значення для глибшого розуміння як літературної, так і образотворчої спадщини поета, розкриває перед нами почуття думки, філософські і політичні переконання, проказує органічний зв'язок його творчості із суспільним життям народу.

Актуальність теми зумовлена передусім тим, щоб розкрити біографічну цінність, особливості мови, естетичне значення Щоденника, а також дослідити проблему жанрової форми цього оригінально твору. Нині його особливий статус як своєрідної домінанти художньої, філософської, духовної рефлексії Шевченка протягом 1857-1858 рр. не ставиться під сумнів. Незважаючи на наявність літератури, присвяченої творчості поета в цілому й Щоденника зокрема, проблема його феномену й визначення місця цього твору в художній системі Шевченка залишається актуальною.

Мета дослідження полягає в синтетичному аналізі Щоденника Шевченка з погляду його генези та жанрової специфіки, психологічної функції. Тому в роботі ставляться такі завдання:

- визначити теоретичні засади вивчення Щоденника Т. Шевченка в системі відповідних жанрових модифікацій;
- з'ясувати співвідношення у Щоденнику фактографічного й белетристичного;
- проаналізувати текст Щоденника на наратологічному рівні;
- дослідити психологічну функцію Щоденника.

Тому предметом дослідження є творчо-психологічний та жанровий аспекти Щоденника Т. Шевченка як самобутнього явища української літератури.

Наукова новизна полягає в тому, що пропонується дослідження Щоденника Т. Шевченка як жанру документально-художньої літератури у системі його модифікацій. Зроблено узагальнення з історії публікації твору, осмислено жанрову неоднорідність Щоденника, визначено структурні частини, які її формують, а також його творчо-психологічну функціональність.

Практичність роботи полягає в тому, що її висновки та узагальнення сприятимуть подальшому осмисленню місця і ролі Щоденника в загальнонаціональному та світовому контекстах.

Цілком очевидним є те, що в усі часи зберігалось тягіння до ведення щоденника. Наприклад, Римські *Commentari*, «Сповідь» Аврелія Августина (епоха Середньовіччя), «Путевые записки» І. Левицького (1818), «Записки студента» Є. Гребінки (1838), «Щоденник» М. Маркевича (1840-1853). На певному соціально-історичному етапі

щоденник стає елементом духовного побуту і вступає в суперництво з епістолярним жанром. Ведення щоденника сприяло формуванню літературного стилю на практиці та стає засобом задоволення морально-інтелектуальних запитів особистості. Людина 40-х рр. уже не тільки сповідалась у щоденнику, не тільки розкривала своє внутрішнє життя – її вже не задовольняла замкненість усередині власного світу, вона прагнула вийти за межі свого «я», у зовнішній світ, в у навколишню дійсність.

Щоденник Т. Шевченка – це своєрідний журнальний симбіоз: поєднання хроніки поточних подій із природним для поета художнім викладом, наближення до белетристики. Природне поєднання різних жанрів, які спостерігаються у тексті, не призвело до створення якоїсь нової форми. Елементи різних жанрів змішані, але не злиті: без труднощів можна відрізнити подорожній нарис від полемічного ескізу, есе від нотаток щоденникаря. Автор вільний у прозі, але це не свобода, що виникає через відсутність певної центральної ідеї. Це характерно для щоденника. Щоденника став реалізацією потенційних можливостей поета, нагромаджених протягом усього періоду заслання. У ньому порушено багато тем: крах суспільних і моральних підвалин глибока духовна криха, що вразила суспільство, особисті трагедії.

Щоденник Шевченка демонструє цілу галерею постатей, які дають уявлення про рівень культури й освіченості поета, його оточення, особисті знайомства, його стосунки з друзями. Цей твір – біографічний документ.

Справжнє застосування Щоденника – не для записування, а саме для писання. Його текст поживлений приповідками, короткими цитатами з інших текстів чи алюзіями до них, є записи друзів, два Шевченкові ескізи, власні поезії та чернетки листів. Журнал вміщує цілий ряд мікрожанрів: лірична поезія в прозі, спогад, анекдот, фейлетон, подорожній нарис, літературний портрет, оповідання, ескіз повісті, есе, рецензія, а також різножанрові поетичні тексти. Отже, Щоденник відображає багатоаспектну діяльність, і жоден з виділених її складників не є нейтралізований і навіть не спрощений. Але найбільшу увагу читача привертає щирість думок автора. Постійно відчуваються переживання роздуми, настрої поета. Шевченко-щоденникаря використав інтуїтивне непряме комбінування різних жанрових структур, і в цьому вбачається неординарне мистецьке мислення поета й художника.

З'ясовано, що записи, які охоплюють відносно короткий проміжок часу (один рік), відобразили перехідний душевний стан Шевченка – від переживання самотності до повнокровного сприйняття зовнішнього світу.

Щоденник Т. Шевченка – це його творча лабораторія. Цінними є філософські роздуми поета про роль покликання у долі митців. При дослідженні Щоденника у контексті психології творчості виявилась очевидна бінарність: текст і візуальний ряд. На основі тексту простежено процес малярських пейзажів та одночасне їх відтворення у Щоденнику, до кожного зображуваного об'єкта художник подавав історичні відомості, наводив описи, висловлював свої міркування чи характеристику пам'ятників. Чимале місце займають портрети, які він виконував на замовлення своїх друзів, знайомих. Єдність природного потенціалу поета й художника сприяла оригінальності та неповторності його творчого обличчя.

На основі листів, поезій та Щоденника Т. Шевченка зроблено висновки про часті згадки поетом снів. Дослідження демонструють те, що творчий потенціал «сонної фантазії» поета – потужний. Можна твердити, що сон подарував Шевченкові чимало творчих задумів, тем, мотивів, образів. Із загальної психологічної точки зору сні поета цікаві своєю яскравістю, зримістю. Отже, Шевченківський сон є емоційною проекцією нездійсненого в житті. Візії життя породжуються обставинами життя – це важливий нюанс у дослідженні творчості поета.

Отже, Шевченків Щоденник – універсальне джерело для майбутніх досліджень, підсумок думок і сподівань, суспільно-політичних оцінок і мистецького кредо поета. Цей твір – документ великого історико-літературного й художнього значення. Це визначний етап у розвитку щоденникового жанру, оскільки Шевченко продовжив європейську традицію і збагатив її увиразнив лексичні, фразеологічні та стилістичні засоби мовлення. У ньому – гострий розум, тонкі почуття, яскрава уява і глибока ерудиція, філософські висновки і блискучий стиль мови. Це видатне історико-літературне явище, а також живий голос Шевченка, психологічний портрет митця і людини. Отож є речі, на які народ рівняється, які є його духовною опорою. І для нас, громадян Української держави, такою є творчість Тараса Григоровича Шевченка.

Література:

1. Зайцев П. Життя Тараса Шевченка. Київ, 1994.
2. Момот Н. Творчий процес Т. Шевченка за матеріалами його Щоденника. Шевченкознавчі студії: Збірник наукових праць. Київський університет, 2005, 72-79 с.
3. Момот Н. Шевченків Щоденник: жанрова гетерогенність як стратегія тексту. Слово і час. 2005, № 3. 20-28 с.

4. Момот Н. Психологічний дискурс Щоденника Т. Шевченка. Літературні обрії. Праці молодих учених. Київ. Інститут літератури ім. ТГ. Шевченка НАН України, 2005, 51-158 с.

5. Смілянська В. Шевченкова романтична поема: система індивідуальних жанрових модифікацій. Слово і час. 2010, № 6.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-17>

**TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF CONTEMPORARY
UKRAINIAN CHILDREN'S LITERATURE:
CONCEPTS, LEADING GENRES, AND THEMES**

**ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ:
ПОНЯТТЯ, ПРОВІДНІ ЖАНРИ ТА ТЕМИ**

Kirieleva M. V.

*Postgraduate Student
of the second year of study
at the Department of Translation
and Slavic Philology
Kryvyi Rih State Pedagogical
University
Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region,
Ukraine*

Kirěeva M. B.

*аспірантка другого року навчання
кафедри перекладу та слов'янської
філології
Криворізький державний
педагогічний університет
м. Кривий Ріг,
Дніпропетровська область,
Україна*

Дитяча література завжди була актуальна, оскільки саме через твори здійснюється виховний та естетичний вплив на дитину, засвоюються морально-етичні норми, прищеплюються любов та повага до рідного краю та довкілля. На сучасному етапі свого розвитку українська дитяча література наповнюється новими теми, створюються нові жанри, розширюється система образів. До вивчення української дитячої літератури активно звертаються У. Баран [9], Н. Богданець-Білоskalенко [1], М. Варданян [2, 10], Т. Качак [4], В. Кизилова [5], які розглядають термінологічний апарат дитячої літератури, її періодизацію, функції, а також різноманіття жанрів та тем.

Метою нашої розвідки є окреслення загальних тенденцій розвитку сучасної української дитячої літератури.

Дотепер науковці не мають одностайної думки щодо дефініції та визначення такого виду літератури, тому часто поняття «дитяча література» і «література для дітей та юнацтва» використовуються як рівнозначні категорії. У монографії М. Варданян порівнюється вживання двох категорій в українському та англомовному контекстах. Дослідниця наголошує, що переклад терміну «children`s literature» українською як «дитяча література» або «література для дітей» є рівнозначними та значною мірою справою смаку, а «в наданні переваги першому варіанту як більш усталеному, другий варіант може розумітися як одне з можливих (синонімічних) пояснень першого» [2, с. 60]. У своєму дослідженні М. Варданян цими категоріями охоплює літературу, написану для і про дітей у різних жанрах та на певні теми [2]. Разом з тим, Т. Качак надає перевагу терміну «література для дітей та юнацтва», адресовану дітям і юному поколінню. До такої літератури дослідниця зараховує художні, науково-популярні та публіцистичні твори [4, с. 10]. У свою чергу, В. Кизилова зазначає: «Література для дітей та юнацтва – художні твори різних родів і жанрів, що на рівні своєї формозмістової єдності адресовані читачу відповідної вікової категорії, задовольняють його емоційні, естетичні й етичні запити, можуть мати подвійну рецепцію (дитина й дорослий), узалежнюються від законів, властивих художній словесності взагалі» [5, с. 5]. Тож на сучасному етапі розвитку української дитячої літератури залишається дискусійним питання щодо дефініції та визначення цього поняття.

Наступна особливість вивчення дитячої літератури є її жанрова та тематична своєрідність. Найбільш актуальні теми літератури для дітей та юнацтва презентовано в різноманітних хрестоматіях та антологіях, у яких упорядники реалізують певний принцип подання матеріалу: хронологічний, жанрово-тематичний та біографічний. Хрестоматія «Українська література для дітей» (упорядник – О. Гарачковська) відображає перший принцип подання матеріалу, зокрема, твори нової української дитячої літератури, літературу XIX – XX ст. та новітню літературу [7]. Такого ж принципу дотримується й хрестоматія «Українська дитяча література» (упорядник – Л. Козачок). Тут дитяча література охоплює усну народну творчість, давню українську літературу, нову літературу (XIX – початок XX ст.) та новітню українську літературу. Обидві хрестоматії презентують становлення та розвиток української дитячої літератури у загальному літературному контексті [6].

Другий принцип представлений у збірці «Українське дошкілля» (упорядники – Н. та О. Зінкевичі). Тут матеріал поділений на такі

тематичні розділи: «Всевишній Боже, світу Володарю», «Любіть Україну», «У день матері», «Сторінки історії», «Брати наші менші» тощо, які піднімають релігійні, патріотичні, морально-етичні теми. Варто наголосити, що значну частину творів представлено на природничу тематику, де охоплено твори про різні пори року «Осінь», «Літо», «Зиму», «Весну», представлені жанрами пейзажного вірша та художньо-пізнавального оповідання [8].

Третій принцип – біографічний – реалізовано у хрестоматії творів для дітей та юнацтва української діаспори ХХ століття («І в мене був свій рідний край...») (упорядник – М. Варданян) [3]. Упорядниця акцентує на націоцентричності діаспорної дитячої літератури, що «пронизана любов'ю до Батьківщини, до рідної історії та мови» [3, с. 3]. З цих позицій у збірці представляються твори різних жанрів, які висвітлюють теми українського дитинства, любові до рідної землі, мови, шанобливе ставлення до батьків, дбайливе ставлення до природи.

Цей короткий огляд хрестоматій дає нам можливість стверджувати, що в українській дитячій літературі природнича тематика займає одне з провідних місць. Тут охоплюються образи рослин, тварин, комах, загальні описи української природи, часто представлені стосунки людини та природи, пори року. Ця тематика представлена у різних жанрах, зокрема: колискових («Котику сіренький» [6, с. 8]), байках (П. Гулак-Артемівський «Пан та собака» [7, с. 16], Є. Гребінка «Лебідь і Гуси» [7, с. 29]), пейзажних віршах (Т. Шевченко «Тече вода з-під явора» [7, с. 45]), сюжетних віршах (Д. Павличко «Заєць» [6, с. 422], Н. Щербина «Метелик» [3, с. 696]), пригодницьких оповіданнях (Д. Чуб «Пригода з кенгуру» [3, с. 682]), природничих оповіданнях (М. Сингаївський «Осіньна гра» [7, с. 553]), оповіданнях (В. Гренджа-Донський «Оси» [3, с. 121]), казках (Л. Бризгун-Шанта «Пригода з яструбом» [8, с. 468]), співомовках (С. Руданський «Вовки» [7, с. 87]).

Тож українська дитяча література представлена різноманітними жанрами, а більшість тем – про любов до рідної землі, уславлення мови та милування природою. Ці теми актуальні у всі часи, оскільки привертають увагу до національної ідеї, самоідентифікації українського народу, зокрема, найменших представників, виховують у них дбайливе ставлення до всього живого. Тому в українській дитячій літературі поряд розвивається екологічний напрям. Зокрема, екологічний напрям охоплює чорнобильську тему, на яку в літературі для дітей та юнацтва написані оповідання та повісті: Є. Гуцала «Чорнобильські діти», А. Андржеєвського «Чорнобильський пес Аксель», К. Міхаліциної «Квіти біля четвертого», «Реактори не вибухають». Література на

екологічну проблематику, що відображає наслідки людської діяльності на довкілля, стає предметом дослідження вітчизняних літературознавців. Так, у своїй праці «Reading the Chernobyl Catastrophe Within Ecofiction» М. Варданян досліджує з позиції екокритики українську дитячу літературу, присвячену чорнобильській темі [10]. Проте, ця проблематика потребує більш детального аналізу, оскільки збереження природи, екологічні проблеми, як і тема любові до рідного краю, є визначальними при формуванні свідомої особистості.

Отже, науковці не дійшли до єдиної думки щодо дефініції та визначення поняття дитячої літератури, тому існує декілька понять, зокрема, «дитяча література» та «література для дітей та юнацтва». Сучасні хрестоматії відображають різні періоди розвитку літератури для дітей та юнацтва, різноманітні жанри, демонструючи кращі надбання вітчизняних письменників. Сучасні дослідження науковців показують, що актуальні напрями – це дослідження методології та періодизації літератури для дітей та юнацтва, а також поворот від захоплення та милування природою до усвідомлення та розуміння наслідків людської діяльності на довкілля.

Література:

1. Богданець-Білоskalенко Н. Розвиток літератури для дітей в Україні (сер. XIX – поч. XXI ст.). ЛІТЕРАТУРА. ДІТИ. ЧАС. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. Вип. 7. Івано-Франківськ: ФОП Бойчук А. Б., 2021. С. 32-43.
2. Варданян М. В. Свій – Чужий в українській діаспорній літературі для дітей та юнацтва: національна концептосфера, імагологічні моделі : монографія. Кривий Ріг : Видавництво «Діонат» (ФО-П Чернявський Д. О.), 2018. 406 с.
3. І в мене був свій рідний край...: Хрестоматія української діаспорної літератури для дітей та юнацтва / Укладач М. В. Варданян. Харків: АССА, 2019. 704 с.
4. Качак Т. Українська література для дітей та юнацтва : підручник / Тетяна Качак. Київ: ВЦ «Академія», 2016. 352 с.
5. Кизилова В. В. Українська література для дітей та юнацтва: новітній дискурс : навчально-методичний посібник для студ. Вищих навч. закл. Старобільськ : Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2015. 236 с.
6. Українська дитяча література: Хрестоматія / Вступна ст. та упорядкув. Л. П. Козачок. 2-ге вид., стер. Київ: Вища шк., 2006, 519 с.

7. Українська література для дітей : хрестоматія / [упорядкув. О. О. Гарачковської]. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 800 с.

8. Українське дошкілля: Збірка для читання і розповідання дітям старшого дошкільного і молодшого шкільного віку / Упор. Н. і О. Зінкевичі; Передм. А. Погрібного. 8-ме вид. Київ: Смолоскип, 2011. 558 с.

9. Baran U. The development of children's literature in Ukraine in the XX-XXI centuries. *Studia Polsko-Ukraińskie*. Volume 8, pages 179-193 (2021).

10. Vardanian M. Reading the Chernobyl Catastrophe Within Ecofiction. Children's Literature in Education. *Children's Literature in Education*. Volume 53, pages 1-17 (2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-18>

MADNESS AND EXPERIENCE OF WAR AS KEY TOPICS IN TOSHIO SHIMAO'S PROSE

БОЖЕВІЛЛЯ ТА ДОСВІД ВІЙНИ ЯК ПРОВІДНІ ТЕМИ У ПРОЗІ ШІМАО ТОШІО

Kuzmenko Yu. S.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of the Far East and the South-East Asia
Languages and Literatures,
Taras Shevchenko
National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Кузьменко Ю. С.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мов і літератур
Далекого Сходу
та Південно-Східної Азії,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Один із провідних письменників-модерністів Японії та яскравих представників другого повоєнного покоління, лауреат низки літературних премій, Шімао Тошіо віддавав перевагу творчим експериментам, урізноманітнюючи традиційний его-белетристичний жанр *ватакуші-шьоесецу* (私小説) сюрреалістичними художніми прийомами – увагою до снів, марень і підсвідомих процесів, ірраціонального сприйняття дійсності [1, с. 346-347].

Тошіо був старшим сином у багатодітній родині, що тривалий час мешкала в Йокогамі. Після Великого землетрусу в Канто 1 вересня 1923 р., який забрав життя сотень тисяч людей, його родина переїхала в Кобе, а хлопця перевели у середню школу в префектурі Хього. З дитинства майбутній прозаїк цікавився літературою, а також брав активну участь у шкільних літературних гуртках і журналах. Перші письменницькі спроби та участь у незалежних літературних журналах *доджінші* (同人誌) Шімао намагався поєднувати з навчанням – спочатку в Торговій школі Кобе, а потім у Торговому училищі Нагасакі. Батько юнака хотів, щоб син працював у комерційній сфері, але той не полишав свого літературного захоплення. Перший повний твір Шімао під назвою «XIV століття» (十四世紀 – «Джю йон сейкі»), який не вдалося надрукувати через заборону цензури, датується 1937 р.

Після закінчення училища влітку 1939 р. Шімао відвідав острів Лузон на Філіппінах і Тайвань як учасник проекту, організованого за підтримки газети «Майнічі Шімбун». Того ж року він приєднався до одного з незалежних журналів Фукуоки, з яким на той час співпрацював ще один представник другого повоєнного покоління Агава Хіроюкі. Водночас письменник-новачок продовжував наполегливо навчатись, вступивши у 1940 р. до Університету Кюсю на факультет права і літератури, який закінчив достроково у 1943 р. Для молодого Шімао це був час корисних знайомств із такими ж, як і він, початківцями – представником покоління «третьох нових» Шьоно Джюндзо (1921-2009), поетом Іто Шідзю (1906-1953), прозаїком і драматургом Юкіо Мішімою [2, с. 23].

Пройшовши підготовку в Воєнно-морській офіцерській школі, Шімао був відряджений на острова Амамі як командир загону торпедних катерів «токкотай» (яп. 特攻隊), тобто смертників. Приблизно півтора року він та його підлеглі чекали на смертельний наказ, який так і не отримали, залишившись живими. Саме цей досвід висвітлено в автобіографічному оповіданні «Відправлення зрештою не буде» (出発は遂に訪れず – «Шюппацу ва цуй ні отодзуредзу», 1964), в якому прозаїк детально описав психічний і фізичний стан головного героя, підкреслюючи неоднозначність його відчуттів в очікуванні смерті: тіло радіє затримуваному фіналу, душу ж не полишають думки про фатальну місію. У творі відсутній мілітаристський пафос чи возвеличення саможертвості японських солдат, оскільки головним завданням автора було передати психологічну напругу людини, на яку чекає неминуча смерть.

Після війни письменник деякий час жив на островах Амамі, де викладав в початковій школі, а потім переїхав до Кобе, в якому влаштувався працювати в Університеті іноземних мов. Якийсь час довелося йому пожити і в Токію, де Шімао разом із критиком, поетом і філософом Йошімото Такаакі (1924-2012) та іншими літераторами створив і керував журналом «Сучасна критика» (現代評論 – *Гендай хьо:рон*). Однак через погіршення психічного стану дружини Міхо (1919-2007), яка так і не змогла пережити зраду коханого чоловіка, Шімао був змушений назавжди залишити столицю та переїхати до Амамі. Там він продовжував поєднувати письменницьку діяльність із педагогічною, сприяючи відновленню освітньої системи на острові, та доклав зусиль до створення місцевої бібліотеки.

У 1956 р. під впливом дружини та її родичів прозаїк прийняв католицизм. У 1981 р. його обрали членом Японської художньої академії, що нарешті поклало край фінансовій нестабільності, з якою тривалий час була вимушена миритися його родина. Завдяки своїй літературній діяльності завзятий мандрівник Шімао встиг відвідати низку країн світу – США, Пуерто-Рико, Гаваї, Індію, Європу тощо. Помер письменник у 69-річному віці від крововилив у мозок. Після його смерті Міхо, постать якої послужила прототипом для низки творів Тошіо, опублікувала щоденник чоловіка під назвою «Щоденник «Шипи смерті» (死の刺の日記 – *«Ші но тоге но ніккі»*) та інші цінні матеріали про його життя і творчість.

Двома наскрізними темами у творчості Шімао Тошіо були війна та божевілья. Над темою війни він плідно працював, намагаючись осмислити пережитий досвід. Наприклад, у «Розповіді про життя на самотньому острові» (出孤島記 – *«Шюцукото:кі»*, 1949) майстерно відтворено відчай молодого командира загону смертників і 180 його підлеглих, які продовжують перебувати на ізольованому острові в очікуванні на наказ командування виступити проти ворога. Цей напружений період чоловіки проводять у роздумах про сенс життя та смерті, намагаючись прийняти свою невідворотну долю. Тривале очікування та переживання позначаються на їх здатності раціонально та логічно мислити, а тому солдатам починає здаватися, що вони опинилися неначе уві сні наяву. Наприклад, головний герой відзначає свої викривлене сприйняття часу: «Протягом тих днів я не був певен у власному відчутті часу. Мене цікавило, куди саме рухається час – вперед чи назад. А, можливо, він просто зупинився. Щодня я все молодшав і молодшав» [3, с. 4]. Увага до підсвідомих образів і процесів, змінених станів свідомості, викривленого сприйняття дійсності, прагнення

осягнути нескінчене та вічне, апелювання до сну і марень як щирих механізмів прояву духу споріднюють Шімао Тошіо із західними сюрреалістами [1, с. 347].

Темі божевілля, яким страждала дружина прозаїка – письменниці Міхо Шімао, присвячено одну з головних його праць – серію автобіографічних оповідань «Шипи смерті», які він писав понад десятиліття з 1960 по 1977 рр. У цих творах, яким критики дали назву «*бьосаймоно*» (病妻物 – оповідання про хвору дружину), відтворено болісні переживання Міхо з приводу зради чоловіка, її підозри та цькування. Залежно від змісту та часу написання японська дослідниця Токумото Хіроко пропонує класифікувати «*бьосаймоно*» на лікарняні (病院記 – «*бьо:ін-кі*») та інші твори з циклу «Шипів» [3, с. 83]. Лікарняні оповідання були написані Шімао під час перебування в психіатричній лікарні, куди він погодився лягти разом із дружиною після її нервового зриву. Ці, практично щоденникові, записи були створені в надії справити терапевтичний ефект на хвору жінку. Оповідання ж «Шипи смерті», присвячене тій же події, було написане через п'ять років після інциденту, коли Тошіо та Міхо повернулися до повноцінного (як психічно, так і фізично) життя. Продовжуючи тему складних подружніх стосунків, у цьому творі автор наводить роздуми про самогубство, яке ввижалося єдиним виходом із складної ситуації. Однак чоловік знаходить у собі сили продовжувати жити та рятувати хвору дружину, яка постійно намагається то втекти від нього, то вбити себе. Продовжуючи болісну боротьбу одне з одним, чоловік і жінка усвідомлюють, що не можуть жити інакше.

Таким чином, особистий життєвий досвід, а саме участь у війні та подружня драма, став джерелом натхнення для Шімао Тошіо, який зумів майстерно передати кризові стани душі як у воєнний, так і мирний час.

Література:

1. Бондаренко І., Кузьменко Ю. Японська література ХХ століття. Підручник. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2021.
2. Gabriel P. The Alphabet of Trauma: Shimaao Toshio and the Narrative of Dreams. *The Journal of the Association of Teachers of Japanese*. Pittsburg: American Association of Teachers of Japanese, 1996. Vol. 30, No. 2. Pp. 23-54.
3. 島尾敏雄. 出孤島記. 島尾敏夫作品集. 東京: 昭文社, 1977.
4. Tokumoto H. The God That Failed: The Literary Trajectory of Shimaao Toshio: thesis. The University of British Columbia, 1991.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-19>

HOMELAND AS THE LEITMOTIF OF DARIA RYHYTSKA'S WORK

БАТЬКІВЩИНА ЯК ЛЕЙТМОТИВ ТВОРЧОСТІ ДАРІЇ РИХТИЦЬКОЇ

Makarenko A. H.

*Teacher at the Preparatory Department
for international students,
Taras Shevchenko
National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Макаренко А. Г.

*викладач підготовчого відділення
для іноземних громадян,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Поетка Дарія Рихтицька безмежно любила рідний край, щиро любила Україну, тужила у далекій чужині за рідною Україною. Як вірна дочка свого народу, вона на чужині тонко відчуває болі рідного краю, рани душі свого народу, героїчні і трагічні сторінки його історії.

Дарія Рихтицька віршує з дитинства, але першу свою книгу «Шовкова косиця» (1992) видала в зрілому віці. Живучи на чужині, поетка ніколи не розлучається з Україною, і тому звучить в кожному її слові така глибока повага до рідного краю. «А сутністю буття є тільки Україна», написала вона у вірші «Полум'я тиші».

Шовкова косиця (едельвейс) – так гуцули називають невелику ніжно-білу квітку, яка росте в Карпатах на недоступних скелях над ущелинами високих гір, чіпляючись своїм міцним корінням за скали. Шовкова косиця – це символ, який втілює найкращі риси людської душі, її мужність, емоційність, стійкість.

На долю Дарії Рихтицької випало багато випробувань: війна, втеча з рідними на чужину, залишаючи старшого брата в рядах УПА, табори Ді – Пі у Німеччині, переїзд до США. Пройшовши горнило важких випробувань, вона змогла зберегти добру, ніжну та чуйну душу. Безоглядна любов до України і невимовна туга за нею визначили як особисте, так і творче життя Дарії Рихтицької.

Прологом збірки «Шовкова косиця» є розділ «Мозаїка свободи» а епілогом – розділ «Туга за Батьківщиною». Мотиви останнього розділу співзвучні з мотивами першого.

Кожен вірш з цих розділів пронизує любов до рідної землі і біль за її сумну історію. Перший розділ розпочинається молитвою за Україну, в

якій висловлено почуття вини перед Батьківщиною. Поетка просить вибачення у Батьківщини, що у скрутний час залишила її саму: «Суди! Карай! / Бо чужині / Продали ми / Дітей, онуків– / Усе віддали / Найдорожче / За скибу ситости, / І вольности ...» [1, с. 1].

Вияв високої любові до свого краю звучить і в поезії «Проща»: «О, Краю мій красний, / Величний! / Дозволь мені впасти / Краплиною щастя / На твоє обличчя, / На твої руки / І розтанути / В тобі, / З'єднатись навіки – / В священній молитві / І вмерти при тобі, / Ш знову ожити – / Для тебе трудитись, / Тобою гордитись ...»[1, с. 158].

У вірші, який має назву «Радість материнська», батьківщину уособлено в образі жінки-українки: «У кивоті святині / Краплями крові / Розцвіла калина – / Душа України... / З обличчям жінки / Безсмертної жінки, / На голові у неї / В'ється терновий вінець, / А в руках гострий меч! [1, с. 74].

У Дарії Рихтицької Богородиця – Україна в терновому вінку й з гострим мечем. Такою була й продовжує бути Україна, яку дівчинкою на довгі роки втратила поетка.

Як зазначає у своїй розвідці В.Ф. Погребенник «Мистецька реалізація теми Батьківщини супроводилася в авторки на межі віків і тисячоліть плеканням постійних тематично-настрєвих комплексів (насамперед пов'язаних із Україною...), зрослою щільністю образів, місткістю ліро-драматизму поетичного вислову» [4, с. 300].

Любов до України, біль за її трагічну долю, поетка виливає у чудовий твір «Плетиво волі»: «Ти невимовно / Тривожно – прекрасна! / Із своїми вологими, / Важкими косами волі, / Моя Батьківщино!» [1, с. 20].

В збірці «Шовкова косиця» й перед нами постають фрагменти нашої історії, які мов світлини оживляють нашу пам'ять. Поезія Дарії Рихтицької – це її щоденний роздум над віхами української історії, над її величними постатями. Тарас Шевченко, Олена Теліга, Ліна Костенко, Микола Вінграновський, Алла Горська, Ірина Сенік – це «люди високих поривань», які є втіленням української душі, її захисниками.

Як писав в одній із рецензій Ф.П. Погребенник: «У поезії Д. Рихтицької органічно поєднуються патріотичні національні мотиви з лірично-інтимними настроями і почуттями. Як вірна дочка свого народу, вона на чужині тонко відчуває болі рідного краю, рани душі свого народу, героїчні та трагічні сторінки його історії... Характерною рисою патріотичної поезії Д. Рихтицької є глибокий ліризм, непідробна ширість, художня прозорість думки» [5, с. 73].

Поезія Дарії Рихтицької дуже образна, кожен вірш з'являється у формі витонченого малюнка: «Яка ж – / Ти скорботно / Забута – / Моя

батьківщино! / В терновому / Вінку незгод, / І чварів / Розп'ята, / В продажних / Приниженнях / Дітей твоїх / Розбрату!» [1, с. 73].

«Крижаний цвіт» (1996) – друга книга Дарії Рихтицької, яка відрізняється від першої тим, що більшість віршів написані в Україні. В ній немає жодного вірша про США чи Канаду. Ця збірка теж написана про Україну і про українців.

«Крижаний цвіт» – збірка малюнків з натури. Поетеса опинилася віч – на – віч зі своїм єдиним коханням, без якого не було б ні віршів, ні самої Дарії Рихтицької. І кохання це – наша співуча і засмучена Україна.

Вірш «Невгасиме світло», який присвячено молодим американцям українського походження в день їхнього вінчання, є гімном подяки, котрі залишаються українцями: «Чи справді ми / На чужині? / Та ні, ми ніби / На своїй землі.....[2, с. 49].

З того часу, як Україна стала вільною і незалежною державою, Дарія Рихтицька тричі приїздила до України. По багатьох містах та селах їй влаштовували творчі вечори, які проходили з великим успіхом. У цілому пані Дарія перебувала в Україні майже два роки. Вона вірила у свій народ, який прийняв її так сердечно, високо оцінив її поетичну творчість.

Поетка свідома, що вона теж часткою свого народу, страждає з ним, бажає з ним жити і творити: «Україно! В тобі / Тремтить душа / Народу моего...[2, с. 60].

Ностальгічно-елегійний настрій пронизує вірш, в якому показані проблеми сьогодення України: «Котилася / Весна, мов море, / Я прилягала / До рідної землі, / І нею, як хустиною, / Сльози обтирала...»[2, с. 57].

Після декількох захоплених звернень до України, приходиться новий вибух розпачу: «О, Боже! / Скільки можна / Ждати? / Нехай лявина / Огняна / Залле нам очі, / Як ми «тепер / Тебе – / Не випровадимо / З цієї чорної / Приречено – / Страшної ночі...» [2, с. 57].

Третя збірки поетки «Кольори вітру» (1998) творилася в Америці, і в Україні. В третій збірці ритми поетичного пульсу визначені станами організму рідної землі. Ліричному «я» властиві фізичні відчуття музики від зневаги України на своїй землі – не своїй землі, від засилля чужої мови серед рідних степів.Природним імперативом патріота читається заклик припинити зневагу в «Ритмі пульсу» – препозиції збірки.

За кордоном Дарія дуже тужила за Україною. Вона була вражена справжнім українським святкуванням Різдва в буковинському селі. Різдвяні дзвони, коляда, гостинність господарів так запали в її душу, що туга за Батьківщиною стала ще більшою. В Детройті, у збірці «Кольори вітру», пані Рихтицька присвятила лужанським друзям поезію,

написавши: «Коли б / Була / Вітром, / Залетіла б / У церкву / Вашу –
Заглянувши / Всюди / Щоб / Слідів / Ласки / Дружби / Відшукати – /
Торкнулась / Спраглими / Губами / До ікон / Святих / Щоб силу / Мати –
/ В чужині / жити..» [3, с. 16].

«Серцевиною розділу («Обрій сподівань») є гурт патріотичних віршів, твори без гучної патетики, готовність безоплатно офірувати батьківщині свої любов, працю, посвяту» – зазначає В.Ф.Погребенник у своїй розвідці «Струнки білі вірші Дарії Рихтицької» [5, с. 183].

Дарія Рихтицька так сильно любить свій рідний край, що ладна бути в ньому навіть тополею: «І проминуть / Роки – / А Україна / Буде цвісти / Рясно, / І не буде / Вже чутно / Чужої / Мови / На шевченківській / Землі – / А я тополею / Буду шуміти / Слухаючи вічно / Ваші пісні... / Тільки / Прошу / Одне – / Щоби / Тополю / Мою / У чужину / Не занесли!» [3, с. 69].

Ця поезія глибока, болісна й зранена, суголосна з сьогоднішніми подіями: «Волю / Народу / Здобувається / Стражданням / Людей, / Але – / Як людина / Віддає / Своє життя / За народ – / То цей народ / Безсмертний ...» [3, с. 50].

Отже, можна зробити висновок, що закинута долею на чужину, Дарія Рихтицька думками лишилась з Україною, жила вболіванням за її краще майбутнє. Безмежна закоханість у рідний край стала сутністю її поетичного слова. Д. Рихтицька розкрила перед нами життєствердну позицію людини, яка має осмислювати, аналізувати своє життя й діяти, творити задля щасливої долі рідної землі.

Література:

1. Рихтицька Д. Шовкова косиця. Детройт, 1992. 172 с.
2. Рихтицька Д. Крижаний цвіт. Детройт, 1994. 316 с.
3. Рихтицька Д. Кольори вітру: Поезії. Детройт, 1998. 267 с.
4. Погребенник В.Ф. Художній світ збірки «Магія Вогню» Дарії Мельникович-Рихтицької // Мова і культура : наукове видання / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка ; Видавничий дім Дмитра Бураго ; голов. ред. Д.С. Бураго ; редкол.: П.П. Алексєєв, В.М. Бріцин, Ю.Л. Булаховська та ін. Київ, 2016. Вип. 18, т. 5. С. 300-306.
5. Сливинська Т., Рихтицький Н., Горобченко К. Творчість Дарії Рихтицької. Детройт – Київ, 2021. 288 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-20>

**THE MYTHOSPACE OF THE NOVEL «JUDITH»
BY S. CHERKASENKO**

МІФОПРОСТІР ОПОВІДАННЯ «ЮДИТА» С. ЧЕРКАСЕНКА

Moshnoriz M. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Teacher at the Department
of Linguistic,
Vinnytsia National Technical University
Vinnytsia, Ukraine*

Мошнорізі М. М.

*кандидат філологічних наук,
викладач кафедри мовознавства,
Вінницький національний технічний
університет
м. Вінниця, Україна*

У другій половині XIX – на початку XX ст. біблійні жіночі постаті в літературі подолали стереотипи суспільної думки. К. Откович пов'язує це з «проблемою десакралізації образу жінки, метою якої було розкрити психологізм життя жінки як індивідуальності, необмеженої шаблонним життям родинно-побутового укладу» [1, с. 171]. С. Черкасенко, як і Леся Українка та В. Винниченко, продовжив художнє студіювання особливостей зображення психічного стану жінки в літературі. Наприклад, в оповіданні «Юдита» (1911) за сюжет твору взято християнський міф про Юдиту. Оповідання «Юдита» увійшло до збірки «Вони перемогли», яку С. Черкасенко видав у 1917 році. Ю. Шевельов відзначив глибокий психологізм цього оповідання: «Людські почуття глибоко заковані в душі Черкасенкових героїв, бо виявити їх – означає віддати на глум. А коли вони і виявляться, то виявляться трагічно непотрібно: як вибух стихійної помсти (оповідання «Юдита»)» [2, с. 3].

На сюжет твору накладено християнський міф про Юдиту – озброєну красою і мудрістю жінку, яка вбиває вождя ворожих сил Олоферна, що асоціювався з сатаною. А. Нямцу сюжет про Юдиту відносить до таких, що мають антивоєнну спрямованість та є змістовним центром багатьох міфів і літературних творів античності [3, с. 81]. У світовій літературі міфологічний образ Юдити А. Лосєв охарактеризував як трагічний, який виникає у людей якраз у переломні епохи, коли «особистість настільки смілива, щоб порушити абсолютизм старого, але ще не настільки самостійна, щоб не відчувати свого перед ним гріха» [4, с. 381].

На відміну від античної героїні, Домаха-Юдита С. Черкасенка активно протистоїть негативним процесам у суспільному житті, не відчуваючи провини. Головною героїнею твору є куховарка вдова

Домаха, яка після смерті чоловіка почала працювати в артілі. Її зовнішність, майже карикатурно знижена, протилежна до біблійної красуні Юдити в стилі Джорджоне: «Висока, широка, з великим животом, одвислими грудьми; обличчя – як полив'яна макітра, кирпате, з сірими маленькими очима; волосся рідке, прилизане масними руками; брудна, неохайна, вона здорова, як велетень, і погана, як гріх» [5, с. 180]. Зате психологічними рисами вона дуже схожа з Юдитою – вірна, милосердна, людяна, смиренна. З усіх лише вона жаліє в'язнів та готує смачну їжу, і це єдине, що нагадує їм про людське: «Бідні ж ви мої, нещасні!.. Та нікому ж вас ані пожалувати, ні слова вам доброго сказати, сиротам!..» [5, с. 181].

Під час вечері Захарченко, один із в'язнів, спромігся повстати проти знущань хазяїна, за що його жорстоко побили наглядачі. Ніхто не заступився за Захарченка, окрім Домахи. Вона омила його від крові та тихо плакала над ним. Байдужість інших острожників, жорстокість хазяїна вразили Домаху. С. Черкасенко так організував сюжетно-композиційну структуру, що ці події підштовхнули Домаху до помсти. Вночі жінка зарізала хазяїна, цим самим відомстившись за горе, приниження і муки в'язнів. На нашу думку, автор, відштовхуючись від міфопоетичної традиції, показує, що за байдужості чоловіків спасіння для ображених може прийти від рук жінки.

В оповіданні автор зображує сучасний йому світ важкої праці в'язнів у контексті давніх міфологічних уявлень про антисвіт-пекло. Міфопростір оповідання «Юдита» побудований за принципом бінарної опозиції «верх – низ», «пекло – рай». У центрі міфопростору – Космічна Гора, що об'єднує небо та землю. Світова вісь проходить через гору, а її центром є колодязь-«проходка» з дашком [5, с. 176]. Ця ділянка лихого простору позначена входом – у колодязь (нижній світ), брудною казармою для робітників (середній світ), валом сірого глею, по якому туди-сюди ходить «кошова шкапа». Восени тут постійно лютує «степовий вітер, осатанівши від ... шамотіння». Колодязь-«проходка» сприймається як вхід у пекло, адже як у міфологічних уявленнях, це замкнений темний локус із пекельною холоднечею: «Куди не повернись – мокра, сіра, гідка стіна, вгорі – чорна просторинь, що тремтить од мізерного світла лампочки, а за нею – те саме» [5, с. 178]. У малюванні письменника цей світ вбирає інфернальний та оформлений із граном натуралізм, як це було в попередній літературній традиції І. Франка («Тюремні сонети», 1890).

Мешканцями цього простору є в'язні, «безпаспортні», острожники, які скоріше нагадують мерців, аніж живих людей і яким доводиться

терпіти тут нелюдські муки. Острожники асоціюються з хтонічними зміями, оскільки їхня розмова нагадує сичання. Господарями цього простору є дідок Конон Чатиркин, якого вони порівнюють із «нечистим духом», бо він нагадує сатану («з'являється він серед нас, як нечистий дух, шарудить, повертаючись то до одного, то до другого, своєю резиною киреєю з нап'ятою на голову відлогою; хижі, ненажерливі очі його, як звірята, визирають з-під настовбурчених брів» [5, с. 179]) та десятник-кат Крячка. Етимологія імен цих персонажів (Конон, Крячка – знижена «тваринна символіка») має негативне значення.

Сакральний світ та антисвіт подано через опозицію «свій – чужий». Автор зображає благодатний сакральний світ з «оксамитовими ясно-зеленими килимами», де «стелилися дбайливо випещені ниви німців-орендарів, а по той бік, за другою балкою, за порослим очеретами й осокою ставком, буяли пишною ковилою барвисті панські цілинні степи» [5, с. 176]. Поетикою контрасту епік підкреслив, що він «чужий», недосяжний для каторжників. Тут живуть люди, у яких все навпаки, не як на «протилежному боці». Це місце гармонії та симетрії, тут панує добро: «Поважно походжали, працюючи, непривітні німці і тілисті німкені. Все робилося мовчки, поволі, але жодного руху не пропадало дурно в розміреній, дисциплінованій праці» [5, с. 176]. Цій благодатній праці протиставляється пекельна праця каторжників. Ниви є кінцевими проміжними ланками між світом людським і «пекельним», межею для яких слугує балка. Автор протиставляє ці два світи через низку опозицій «добро – зло», «любов – ненависть», «краса – потворність».

В'язні штучно занурені в ілюзорне пекло, тому природньою, що їхньою захисною реакцією є страх та ненависть. Страх в острожників викликає два слова – «надзиратель» та «безпашпортні». Сюжетно автор розкриває причину цього страху: бо «надзиратель» жорстоко шмагав їх до смерті. Ненависть природним чином випливає зі страху. В'язні ненавидять все те, що втратили і що вже ніколи не зможуть повернути. Тому цей простір стає простором ненависті, туги за щасливим минулим життям.

Як бачимо, С. Черкасенко трансформував біблійний міфосюжет про Юдиту не тільки враховувавши попередні обробки міфу, а й перевів осмислення його проблематики на новий рівень. На відміну від античної Юдити, головна героїня оповідання С. Черкасенка заради зміни старого сміливо протистоїть злу.

Література:

1. Откович К. В. Ілюзія свободи: образ жінки від традиціоналізму до модернізму: монографія. Київ: КАРБОН, 2010. 209 с.

2. Шевельов Ю. В. Спиридон Черкасенко. Нова Україна. 1942. № 247. С. 3
3. Нямцу А. Миф. Легенда. Литература (теоретические аспекты функционирования): монография. Черновцы: «Рута», 2007. 520 с.
4. Лосев А. Ф. Античная мифология в ее историческом развитии. М., 1957. 620 с.
5. Черкасенко С. Ф. Твори: в 2 т. Оповідання; У шахтарів: Як живуть і працюють на шахтах; Пригоди молодого лицаря: роман з козацьких часів / Упорядник та авторські примітки О. Мишанич. Київ: Дніпро, 1991. Т. 2. 671 с.
6. Мошноріз М. Міфопоетика творчості Спиридона Черкасенка: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 «Українська література». Вінниця, 2021. 22 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-21>

STYLISTIC DEVICES IN GEORGE GORDON BYRON'S POETRY

СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ В ПОЕЗІЇ ДЖОРДЖА ГОРДОНА БАЙРОНА

Pogorila O. S.

*Teacher of English, Methodologist,
Terebovlia Academic Lyceum
named after Yaroslava Stetsko
Terebovlia, Ternopil region, Ukraine*

Погоріла О. С.

*вчитель англійської мови,
вчитель-методист,
Теребовлянський академічний ліцей
імені Ярослави Стецько
м. Теребовля, Тернопільська область,
Україна*

The importance of the research implies the necessity in studying the stylistic characteristic of the work with the help of stylistic devices and their role in the apprehension of the style of the poetry by George Gordon Byron.

The stylistic devices of literary works help to develop not only their characters' and nature, but author's feelings and emotions.

The objective of the research is to study the usage of stylistic characteristics, in particular symbols, metaphor, simile, alliteration and satire in English literature of the Romantic period on the base of the poetry by Lord Byron.

For our work we have chosen the theme «*Stylistic devices in George Gordon Byron's poetry*» because Lord Byron as the most outstanding representative of English romantic literature expresses his attitude to the society by means of stylistic devices. Lord Byron wrote poetry during the late eighteenth and early nineteenth centuries when Romanticism flourished worldwide. Influences were far and wide for Byron's poetry; from religious-biblical events to his beautiful female cousin's marriage, he wrote about any subject matter he found interesting at that time [2, p. 290].

According to our work, the Romantic Movement is at its greatest in lyric poetry, for romanticism is basically an emphasis on individuality, and the lyric is the ultimate in direct personal expression. G.G.Byron used his poetry to demonstrate the ephemeral nature of human civilization while creating works of art that would survive long after any empire of his own day.

Stylistic devices are the heart and soul of every expression. These devices breathe life in words which are common to all forms of a language. In linguistics there are different terms to denote particular means by which utterances are more conspicuous, more effective and therefore imparting some additional information. They are called *expressive means, stylistic means, stylistic markers, stylistic devices, tropes, figures of speech* and other names [4, p. 37]. Stylistic devices carry a greater amount of information and therefore require a certain effort to decode their meaning and purpose.

Our studies show that such stylistic devices as *similes, symbolism, satire, alliteration and metaphors* are used by Byron all throughout the poems to paint the vivid pictures he tries to portray. The examples of simile: «*She walks in beauty, like the night of cloudless climes and starry skies.*» [6, p. 146]

«*The Assyrian came down like the wolf on the fold...*» [6, p. 387]

«*And the sheen of their spears was like stars on the sea...*» [6, p. 387]

«*Like the leaves of the forest when Autumn hath blown...*» [6, p. 146]

The examples of metaphor are the following: «*...the light on the woman's face is the softness of her beauty.*» [6, p. 146]

«*...which waves in every raven tress...*» [6, p. 146]

«*...half impaired...*» [6, p. 146]

«*And all that's best of dark and bright...*» [6, p. 146]

Alliteration is also used to add emphasis to the speaker's loss. We pay attention to the use of the harsh «k» sound in the following lines: E.g.: «*Pale grew thy cheek and cold, Colder thy kiss...*» [7, p. 378]

Particular attention is paid to the idea of the end of the world, the final destruction of everything highlighting the disappearance of light. It can be read as a mixture of an allegorical view of the end of times and a critic view about the degradation of humankind.

Using such figures of speech, the author reveals the characters, their features, dreams and main ideas. Images and symbols are numerous and mostly very helpful in representing themes of the poetry and in providing dramatic effect and mood.

«Byronism» was a mood adopted by thousands of young men. The figure of the Byronic hero pervades much of his work, and Byron himself is considered to epitomize many of the characteristics of this literary figure [3]. The Byronic hero presents an idealised, but flawed character whose attributes include great talent; great passion; a distaste for society and social institutions; a lack of respect for rank and privilege; being thwarted in love by social constraint or death; rebellion; exile; an unsavory secret past; arrogance; overconfidence or lack of foresight; and, ultimately, a self-destructive manner [7, p. 356].

To draw the conclusion, the examples of figurative language in the poems are used to describe the expressiveness of a human nature (i.e. woman's beauty) and nature itself, feelings and emotions of the characters. These devices are effective writing technique used to expose faults in society and giving up social norms and ideals of the world. Eyes, dark, light, beauty play an important role in the poetic works. They became certain symbols to emphasize the poet's feelings, emotional experience and his attitude to life.

Our work helps to analyse the main features of Romantic writing and the main stylistic peculiarities of Lord Byron's poems; to be interested in reading and studying English literature.

Bibliography:

1. Beaty Frederick. Byron the Satirist. – Northern Illinois University Press, 1985. – 236p. – P. 97-123.
2. Bloom Harold. Romanticism and Consciousness: Essays in Criticism. – Norton, 1970. – 405 p.
3. <http://classiclit.about.com/library/bl-etexts/lbyron/bl-lbyron-dream.htm>
4. Kukharenko V.A. A Book of Practice in Stylistics. – M.: Higher School Publishing house, 1986. – P. 37; 57.
5. MacCarthy F. Byron: Life and Legend. – Farrar, Straus and Giroux, 2002. – 674 p. – P. 78-86.
6. McGann J.Jerome. Lord Byron: the major works. – Oxford University Press, 1986. – 1080p. – P.146; 387; 567.
7. McGann J.Jerome. Lord Byron: the Complete Poetical Works. – New York: Oxford University Press, 1990. – p. 311; 378.

8. Turnbull J. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. – Oxford University Press, 2012. – 1732p. – P. 1324.
9. Warner A. A Short Guide to English Style. – London., 1976. – p. 55.
10. Widdowson H.G. Stylistics and the Teaching of Literature. – Longman, 1975. – 128p. – P. 16.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-22>

BREAD CEREMONY OF THE VILLAGE OF OZDIV, LUTSK DISTRICT, VOLYN

КОРОВАЙНИЙ ОБРЯД СЕЛА ОЗДІВ ЛУЦЬКОГО РАЙОНУ НА ВОЛИНІ

Potrapeliuk V. A

*Postgraduate Student at the Department
of Ukrainian Literature,
Lesya Ukrainka Volyn
National Universit
Lutsk, Ukraine*

Потрапелюк В. А.

*аспірант кафедри української
літератури,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Традиційне весілля українців вирізняється варіантністю побутування основного обрядового хліба(короваю) та додаткових видів обрядової випічки. Розглянемо деякі особливості коровайного обряду на прикладі села Оздів Луцького р-ну Волинської області.

У наукових колах за останні роки тема весільного обрядового короваю та особливо його різновидів стала об'єктом багатьох актуальних досліджень. Про походження короваю та різновиди весільного печива детально писали М. Сумцов [7], З. Марчук [5], Л. Болібрux [1], значення та функції хліба на весіллі вивчав В. Немец [6], особливості випікання та символіку короваю досліджувала І. Кушнірук (Панасюк) [4] та ін.

Село Оздів розташоване за 15 км від обласного центру Волинської області на південно-західному напрямку. Під час спілкування із місцевою жителькою вдалося зафіксувати ряд прикмет побутування коровайного обряду в цій місцевості.

Коровай випікався в переддень весілля(суботу). Підбір коровайниць був надзвичайно ретельним: доступ до замішування та випікання тіста мали

виключно парна кількість учасниць. Символіка парності не випадкова, адже вірили, що молодята будуть жити щасливо у парі. Коровайниці мусили бути обов'язково заміжніми, шанованими і щасливими в подружньому житті та мати дітей. Перед приготуванням усі читали молитву «Отче наш» та тричі хрестили діжку з тістом. Вдовам, розлученим та безплідним жінкам заборонялось бути поблизу того місця, де випікали весільний коровай, оскільки за законами гомеопатичної магії вважалось, що їхнє горе може перейти на ритуальний хліб, а з нього – на життя молодого подружжя [4, с. 3]. Такий розподіл функцій учасників випікання короваю спонукав до виникнення відповідного пісенного матеріалу. Коровайниці радо співали жартівливі пісні:

*Дивіться коропухи,
що роблять хорошухи:
хорошухи коровай місять,
а коропухи за столом висять* [3].

«Коропухи» – старі жінки, або ж вдовиці чи бездітні. Коли садили коровай у піч, співали:

*Наша піч риготіла,
Короваю хотіла,
а челюсті усміхалися –
короваю дожидалися* [3].

Поки коровай «сидів у печі», присутні могли також кепкувати з «хорошух», приспівуючи жартівливих пісень:

*Коровайниці з міста,
не ховайте в кишені тіста,
бо як пора прийде,
то в кишенях тісто зійде* [3].

Паралельно з цим господарі запрошували гостей до столу на спільне частвування.

Прикрашали коровай лише паперовими квітами – цей тип оздоблення побутує на всій території етнографічної Волині, тому його можна віднести до визначальних. Оформленням короваю займалися подруги нареченої(дружки) танезаміжні дівчата. Мати молодой дарувала кожній коровайниці хустину та дякувала за приготування коровай.

Респондентка також розповіла про вид весільного печива, яке традиційно виготовляли для обдарування гостей, мова йде про «гуски». *«Якось так викручували, тако я в гуски голова і їх потім як роздавали коровай, то ше гуску давали. Чи мати хресна, чи як такий дуже близький до родини, то гусочку давали з корвайом»* [3]. Цікавим є те, що гусочки випікали ледь не в кожному регіоні України, проте їхня

функція полягала не в обдаруванні гостей, а як елемент оздоблення короваю. Гусочками називали ліплений узір по периметру всього короваю у вигляді фрагментів хвилястої лінії, по суті першоелементів сварги. Згодом гусочками почали називати окремо випечені фігурки з пісного тіста, які господиня роздавала коровайницям, коли ті розходились додому [3, с. 152]. Традиція випікання гусочок збереглась і до нині, притаманна переважно у сільській місцевості.

Отже, випікання весільного короваю – загальноприйнята традиція українців, проте залежно від місцевості, як от до прикладу с. Оздів, набуває своїх індивідуальних особливостей. Учасники коровайного обряду, їх кількість, функції, ритуали, пісенний супровід тощо показові в межах дуже вузьких локацій, тому навіть регіональних особливостей їх віднести неправильно. Поряд із короваєм на весілля випікають спеціальне печиво – гуски, яке також виконує універсальну функцію. Звісно, що зафіксований обряд від одного респондента не розкриває повноти комплексної картини конкретного населеного пункту, тому варто розширити дослідницький діапазон в подальшому. У перспективі варто простежити побутування інших різновидів весільної обрядової випічки, їх функціонування та збереженість до наших днів.

Література:

1. Болібрux Л. Наукові концепції походження короваю у східних слов'ян / Народознавчі зошити. 2011. – № 3. – С. 436-447.
2. Годомицьке весілля / Записав та впоряд. В. Давидюк / Фольклористичні зошити. Луцьк, 2005. Вип. 8. С. 149-158.
3. Зап. 10.11. 2020 у с. Оздів Луцького р-ну Волинської обл. від Людмили Швець 1938 р.н.
4. Кушнірук (Панасюк) Ірина. Особливості випікання та символіка короваю [Електронний ресурс] / Ірина Кушнірук. Режим доступу: http://eprints.ua.edu/1358/1/Kushniruk_210512.pdf.
5. Марчук З. Українське весілля: генеалогія обряду. Рівне: Волинські обереги, 2004. 84 с.
6. Немец В. Етап вивідування у структурі традиційного весілля історико-етнографічної Волині: номінації, форми, атрибути (друга пол. XIX – поч. XX ст.) / В. Немец / Народознавчі зошити. 2012. – № 4. – С. 643-648.
7. Сумцов Н. Хлеб в обрядах и песнях. Харьков, 1885. 137 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-23>

**THE MOTIVE OF INITIATION IN V. M. HUGO'S NOVEL
«LES MISÉRABLES»**

МОТИВ ІНІЦІАЦІЇ В РОМАНІ В. М. ГЮГО «ЗНЕДОЛЕНІ»

Slavych T. Ya.

*Senior teacher at the Department
of Romance Languages and Foreign
Literature,
State University «Uzhhorod
National University»*

Славич Т. Я.

*старший викладач кафедри
романських мов і зарубіжної
літератури,
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»*

Roshko M. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Dean of the Faculty
of Foreign Philology,
State University «Uzhhorod National
University»*

Рошко М. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
декан факультету іноземної
філології,
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»*

Havrylo I. V.

*Senior Teacher at the Department
of Romance Languages
and Foreign Literature,
State University «Uzhhorod National
University»
Uzhhorod, Ukraine*

Гаврило І. В.

*старший викладач кафедри
романських мов і зарубіжної
літератури,
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»
м. Ужгород, Україна*

Ім'я видатного французького письменника та поета, драматурга та реформатора Віктора Марі Гюго (Victor Marie Hugo, 1802 – 1885) – це візитівка французької епохи романтизму. Світове визнання цьому геніальному автору принесли драми («Кромвель» – *Cromwell*, 1827; «Ернані» – *Hernani*, 1830; «Маріон Делорм» – *Marion Delorme*, 1831 тощо), поезія («Східні мотиви» – *Les Orientales*, 1829; «Споглядання» – *Les Contemplations*, 1856; «Грізний рік» – *L'Année terrible*, 1872; «Легенда віків» – *La Légende des siècles*, 1859, 1877, 1883 тощо) та романи («Собор Паризької Богоматері» – *Notre-Dame de Paris*, 1831;

«Людина, що сміється» – *L'Homme qui rit*, 1869; «Знедолені» – *Les Misérables*, 1845-1862 тощо).

Дослідження та наукові розвідки щодо творчості В.Гюго торкаються питань творчого методу письменника на різних етапах його діяльності, тематики та проблематики творів, історичної своєрідності тощо. Роботи українських науковців Постової Н.С., Наливайко Д.С., Дзюби І.М. відкривають глибинний світ творів французького митця. Ми ж робимо спробу розглянути в романі В.Гюго «Знедолені» мотив ініціації, простежуючи зміни характеру та сюжетну лінію головного героя твору – Жана Вальжана.

Постать Жана Вальжана з'являється лише на сторінках другої книги (перша частина епопеї), перша книга розповідає про праведника Міріеля. Та своєрідний контраст цих двох образів становить основу сюжету роману. Каторжник протистоїть праведнику. Показово, що ці дві іпостасі часом розгортаються всередині одного й того ж самого персонажу. Вальжан по чергово перетворюється на каторжника-злочинця, злодія та праведника, рятувальника, покровителя нужденних, чесного трудівника. До в'язниці молодий Вальжан потрапив чесною, наївною, доведеною до відчаю людиною. З в'язниці він вийшов зовсім іншим – таким самим запеклим злочинцем, як і інші каторжники. У нього бунтівний, нескорений характер. Водночас, це дуже терплячий, поміркований чоловік.

Головний герой роману В.М. Гюго «Знедолені» – колишній каторжник Жан Вальжан – протягом оповіді у творі став утіленням моральних ідеалів автора. Перша зустріч, що змінила життя героя на краще, була пов'язана з єпископом Міріелем. Він не видав Вальжана владі за крадіжку срібла і вчинок єпископа вразив Жана, змусивши розкаятися у скоєному. Так Вальжан почав життя чесною та гідною людини. Ставши мером міста Монреа-Приморського, поважним громадянином, бувший каторжник Жан Вальжан називається паном Мадленом. Та герой приймає рішення здатися владі та відкрити своє справжнє ім'я, коли дізнається, що замість нього заарештували іншого невинного чоловіка. Ним виявився старий Шанматьє – підрізальник дерев, у кому каторжники впізнали Жана Вальжана. Його впіймали на крадіжці яблук і тепер від закону цей нещасний не втече. Герой В. Гюго намагається до останнього осмислити та внутрішньо прийняти свій вибір, він веде діалог із совістю, говорить з Богом. Мотив втрати свободи з власної волі стає основою вимірювання моральної висоти Жана.

У розділі «Буря в душі» письменник занурюється у внутрішній світ свого персонажа, змальовує людину, схильну до самоаналізу. Вальжан багато вагається. Виснажлива думка відкрити своє ім'я, потрапити до в'язниці, звільнивши Шанматьє, на деякий час навіть зникає у героя. Через це він переживає сум'яття. Вальжану бачиться, що Шанматьє потрапив у біду через провидіння. Тоді своє життя та життя іншої людини Жан вирішує віддати до рук Всевишнього, та, згадавши про обітницю врятувати не життя своє, а душу, герой готовий принести себе у жертву – «звільнити удаваного Жана Вальжана та зрадити справжнього!» [2].

Отож, звістка про те, що затриманий Шанматьє може опинитися на каторзі, спричиняє боротьбу світлого та темного начал в душі Жана Вальжана й автору важливо змалювати моральний шлях героя до праведної розв'язки, Жан Вальжан хоче «стати чесним та добрим», «бути праведником» [2]. Він розуміє, що «може стати праведним перед обличчям Бога, тільки осоромивши себе в очах людей» [2]. Заради цієї мети колишній злочинець ладен позбутися репутації поважного громадянина, який живе щасливо, втратити повагу городян, що захоплюються ним. Жан Вальжан намагається розв'язати дилему («залишитися в раю і там перетворитися на демона чи повернутися до пекла й там стати ангелом» [2]). Міркуючи наодинці із собою герой В.Гюго усвідомлює, що «істину можна відшукати в глибинах людської думки» [2]. До такого висновку романіст приводить свого героя через духовне випробування вибором. Так відбувається ініціація на духовному рівні. Та в цьому епізоді присутній і фізичний аспект ініціації. Жану Вальжану судилося подолати не тільки внутрішній жорстокий двобій із самим собою, але й впоратися із труднощами по дорозі до зали суду. Дуже докладно В.Гюго змальовує перепони, які трапляються Жану, коли той поспішає на судовий процес в Аррас. Одна перешкода приходить на зміну іншій у художньому просторі розділу «Перешкоди». Дорогою кабріолет Мадлена зачепила поштова карета, через це зламалося колесо в кабріолеті Мадлена. Швидко усунути недолік немає можливості, отож герой наймає іншу карету. Через надто швидку їзду його кінь втрачає сили, і, зрештою, дістатися Арраса доводиться об'їзною дорогою. Черговою перешкодою стає зачинена зала суду, оскільки слухання по справі почалися задовго до прибуття Мадлена до міста. Вільних місць там вже немає і тільки службове становище допомагає герою потрапити на слухання. Якщо героя В.Гюго переслідують докори сумління, то шлях

до Аррасу наповнений непередбачуваними обставинами – і Жан Вальжан з гідністю подолав усі труднощі – адже у залі суду він доведе свою ідентичність. Сповіді героя у суді передує опис морально-психологічного стану людини, що себе викриває. Голос Вальжана викликає «жах» у слухачів, він «скорботний» та «страшний». Герой тремтить, він дуже блідий, його невпевненість напочатку промови міняється на рішучу вимогу «звільнити підсудного» [2]. Надаючи факти свого минулого життя, Жан Вальжан погоджується з тим, що був «небезпечним покидьком» [2]. Він називає себе нищою людиною, своє життя злочинця вважає «ганебним існуванням» [2], піддаючи прожитий період справедливій оцінці. Викриваючи себе публічно на судовому процесі, персонаж обдаровує присутніх «посмішкою торжества та, водночас, відчаю» [2]. Він здійснює наклеп на себе, відкриває людям таємницю власного минулого, «щоб інша людина не була засуджена замість нього» [2]. Оцінюючи моральний вибір свого героя, В.Гюго підсумовує: «Подробиці, коливання, дрібні труднощі потонули у всепоглинаючому сьайві цього вчинку» [2]. Так відбулося одне з багатьох перетворень Жана Вальжана – перемога над собою, порятунок душі, народження нового персонажа.

Література:

1. Білецький О. Віктор Гюго (до п'ятдесятиріччя з дня смерті) // Білецький О. Зібрання праць: У 5 т. Т.3. Київ: Наукова думка, 1965. 398 с.
2. Гюго В. Знедолені. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=705> (дата звернення 26.10.2022)
3. Наливайко Д.С. Віктор Гюго. Життя і творчість. Київ: Дніпро, 1976. 147 с.
4. Пропп В.Я. Исторические корни волшебной сказки. Л., 1986. URL: http://lib.ru/CULTURE/PROPP/morfologia.txt_with-big-pictures.html (дата звернення 26.10.2022)

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-24>

**METAPHORICAL CONCEPT OF CHILD
IN SHAKESPEARE'S SONNETS**

**МЕТАФОРИЧНИЙ КОНЦЕПТ ДИТИНИ
У СОНЕТАХ В. ШЕКСПІРА**

Torkut N. M.

*Doctor of Philological
Sciences, Professor,
Professor at the Department
of the German Philology,
Zaporizhzhia National University*

Торкут Н. М.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри німецької
філології,
Запорізький національний
університет*

Gutaruk N. V.

*Postgraduate Student at the Department
of English Philology
and Linguistic Didactics,
Zaporizhzhia National University
Zaporizhzhia, Ukraine*

Гутарук Н. В.

*аспірантка кафедри англійської
філології та лінгводидактики,
Запорізький національний
університет
м. Запоріжжя, Україна*

Modern linguistics that focuses on researching metaphors develops in a very rapid way and demonstrates a huge interest both in the process of creating the literary text by an author and the way the readers are affected. Being the subject of numerous inquiries, the metaphor itself becomes the key to explaining the algorithms in the consciousness of a recipient. «The area of interest connected with researching metaphors has slightly changed from studying its practical aspect to the analysis of conceptual systems and creating of artificial intelligence» [1, p. 21]. Diverse metaphors invaded all kinds of discourses and stopped being the phenomena of a literary context only. We agree with S. Pesina who stated that «metaphor is the essence of the strength and quality of thinking» [2, p. 248]. Interplaying of metaphor's focus and frame instigates the use of a person's ontological experience; therefore, the interpretations of the same metaphorical structure might be different by different recipients. On one hand, to originate a metaphor an author has to apply a certain creative imagination, and steps of the metaphor's formation go unnoticed. On the other hand, decoding metaphors depends more on logic than creativity and includes the readers' ability to use critical thinking involving intertextuality.

One of the great sources of various tropes, namely metaphors, is the sonnets written by W. Shakespeare. More than four hundred years were devoted to researching 154 sonnets created in the period between 1592 and 1609 years. They have puzzled dozens of generations and thousands of scholars. The main themes of the sonnets, such as beauty, time, love, betrayal, jealousy, change, procreation, immortality, etc. provoke deep feelings and immerse the readers in the depths of the author's unique experience and philosophical way of reasoning but they do not give clear facts to define either the addressee of the sonnets – mysterious W.H. or the real names of the Dark Lady, The Fair Youth, and the Rival Poet. Shakespeare's poetic vision joined with profound knowledge of human nature created the great poetic tool for human self-identification – sonnets that are laced with the insight of the most crucial universal concepts. Among them, there are problems of parent-children relationship, childbirth, and child-loss that continuously emerge in numerous researches. The reason for such interest is embodied both in the contents and structure of the sonnets. Contrary to dramas, which are aimed to achieve the tense effect on stage and thus include numerous exaggerations, sonnets are more intimate, more sincere and, therefore, we do believe that thanks to sonnets, we can determine the real attitude of the author to children and highlight the main constituents of metaphors which include such focus as child/children.

In the course of the research, 50 fragments containing metaphors were selected from 154 sonnets. The focus of the metaphors included such nouns as a child, children, baby, bastard, orphan, son, youth, heir; and adjectives: young, fair. We did not take into consideration floristic metaphors that also help to reconstruct the Renaissance perception of children.

The choice of the methods for this research is based on its aim, objectives, and collected data. To cope with the theoretical part of the research we used the method of critical analysis of linguistic sources. To deal with the practical part we applied comparative, contextual methods as well as the elements of component, and statistical research methods.

All the images created in the sonnets require an integrative approach of analysis and stereoscopic reading to understand the multi-layered symbolic implications of cultural-historical elements connected with problems of all characters, especially children. All of the personalities mentioned in sonnets e.g. father, son, babe, thief, creator, host, etc, hardly ever were the reflections of real people. On the contrary, these images were used to create plentiful tropes based on binary oppositions. Of course, we do not exclude some real-life situations witnessed by W. Shakespeare-author and W. Shakespeare-father, like the one portrayed in sonnet 143, ll 1-8:

«Lo, as a careful housewife runs to catch/ One of her feathered creatures broke away,/Sets down her babe, and makes all swift dispatch/In pursuit of the thing she would have stay;/ Whilst her neglected child holds her in chase,/Cries to catch her whose busy care is bent/ To follow that which flies before her face,/Not prizing her poor infant's discontent;»

In this sonnet love between a man and a woman is actualized via the metaphor of maternal love. However, these situations are not numerous. Some of the realia mentioned in the sonnets, help in the process of establishing axiological dominants connected with child/children. One of these dominants is the harmony that should be rooted in family relationships (Sonnet 8, ll 8-12):**»Mark how one string, sweet husband to another,/ Strikes each in each by mutual ordering;/ Resembling sire and child and happy mother,/ Who, all in one, one pleasing note do sing»**

The focus of the metaphors related to children can be also found in sonnets where W. Shakespeare reflects on love and compares his feelings to the feelings of an innocent child (Sonnet 21, ll 9-10): **«And then believe me, my love is as fair As any mother's child, though not so bright»**. He sincerely inquires why his addressee does not accept his feelings **«If my dear love were but the child of state,/ It might for Fortune's bastard be unfathered,/ As subject to/ Time's love or to Time's hate,/ Weeds among weeds, or flowers with flowers gathered»/** (Sonnet 124, ll 1– 4).

The set of the first seventeen sonnets suggests that childbirth and procreation are essential for the author but we decode it from floral metaphors more than from the direct mentioning of the parent-child relationship in tropes. According to Phillipy P., in the first seventeen sonnets Shakespeare shared his grief caused by the death of his son Hamnet (1585-1596) (Phillipy, 2010). It is worth mentioning, that similar allusions can be found in «King John» (namely the speech of Constance, mother of Arthur – Duke of Bretagne (1187-1203). Therefore, it will be extremely interesting to compare the feminine speech of Constance in «Julius Caesar» to masculine procreation sonnets. In these 17 sonnets, we witness the merging of two social roles: Shakespeare-father and Shakespeare-author. W. Shakespeare-father who lost his son substitutes mourning (characteristic of women) with philosophic reflections to create poetic lines addressed to the mysterious Fair Youth.

One more interesting fact connected with the biographical aspect of W. Shakespeare is coded in Sonnet 37, ll 1– 4. It does not belong to the procreation cycle; however, it is addressed to a very dear person: **«As a decrepit father takes delight/ To see his active child do deeds of youth,/ So I, made lame by Fortune's dearest spite,/ Take all my comfort of thy worth and truth»** This person might be Hamnet but this hypothesis needs more

fundamental research. The only hints given by W. Shakespeare are the lines in which he makes an accent on his straight involvement into the destiny of this person (Sonnet 37, ll 5-8): *»For whether beauty, birth, or wealth, or wit,/ Or any of these all, or all, or more,/ Entitled in thy parts, do crowned sit,/ I make my love engrafted to this store«*. Similar confession we notice in Sonnet 97, ll 5-12.

If this is true, except for biographical data, we will receive a field of further inquiry: one of the first works dedicated to, written for and telling us about a real child.

The other frequent metaphor is based on the parallel between maternity and paternity: the same way a woman can give birth to real children thanks to her womb, a man (father and poet W. Shakespeare) can create sonnets and verses (his mental children) like in sonnet 17, ll 13-14: *«But were some child of yours alive that time,/ You should live twice, in it, and in my rhyme»*. The continuation of this idea we witness in Sonnet 86, ll 1– 4: *«Was it the proud full sail of his great verse,/ Bound for the prize of (all too precious) you,/ That did my ripe thoughts in my brain inhearse,/ Making their tomb the womb wherein they grew?»* Thus we can conclude that the pain of W. Shakespeare-the father, caused by the loss of his son, was not only the source of despair but the trigger of the creative apprehension of the «procreation» problem which resulted in its reshaping. Therefore ‘heir’ is perceived both as a real person able to procreate and as a «product of creativity» e.g. a sonnet that will immortalize the author’s name.

To sum up, we should make an accent that the research of sonnets is one of the crucial steps in the process of reconstructing the reception of the child in Shakespeare’s canon. Having analyzed all the sonnets, we can define the most frequent children-related motifs coded in various metaphors: child as the heir and continuation of generation; child as the source of joy for parents, the meaning of life; childhood as a period of purity, innocence, sincerity; children as the original thoughts of the author. Profound analysis has shown that sonnets contain numerous intertextual links with other Shakespeare’s Dramas. Therefore they play a vital role in reconstruction of a child concept in Shakespeare’s works.

Bibliography:

1. Арутюнова Н. Д. Теория метафоры. М.: Прогресс, 1990. 512 с.
2. Pesina S.A. Functioning of metaphor through the prism of invariant theory in polysemy. *Applied Linguistics Research Journal*, 2015, #4, p. 247-252.

3. Торкут Н.М. Інтерпретація сонетів В. Шекспіра в методологічному просторі міждисциплінарного діалогу. *Ренесансні студії*, Вип 11. С. 3-20.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-25>

**PROLEPSIS IN PHILOSOPHICAL PROSE OF THE BEGINNING
OF THE 21ST CENTURY BY HALYNA PAGUTYAK,
MYROSLAV DOCHYNETS, HALYNA TARASYUK**

**ПРОЛЕПСИС У ФІЛОСОФСЬКІЙ ПРОЗІ ПОЧАТКУ ХХІ СТ.
ГАЛИНИ ПАГУТЯК, МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ,
ГАЛИНИ ТАРАСЮК**

Umanska T. O.

*Postgraduate Student,
SI «Luhansk Taras Shevchenko
National University»
Poltava, Ukraine*

Уманська Т. О.

*аспірантка,
ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»
м. Полтава, Україна*

Низка дослідників, зокрема О. Вещикова, Т. Босунівська, Ю. Винничук, Т. Гребенюк, Г. Максименко, звертають увагу на те, що пролепсис, тобто нарративний прийом, який полягає у випереджальній розповіді про якусь пізнішу подію, у філософській прозі є провідним художнім засобом, який притаманний ідіостилю прозаїків початку ХХІ ст. Галини Пагутяк, Мирослава Дочинця, Галини Тарасюк.

Р. Барт вважає часове зміщення рушієм нарративу розповідного тексту, а Ж.Жанет усвідомлює пролепсис як анахронією, «що заходить у майбутнє». «Літературознавча енциклопедія» трактує поняття пролепсису (з грец. – передчування) як «порушення логічної зв'язності, обривання хронологічної послідовності оповіді, коли відбувається несподіваний перехід до майбутнього зображуваних подій, поданих у теперішньому часі» [7, с. 279].

Пролепсис може мати вигляд антиципації, перспекції й реалізуватиметься на рівні фонетики, граматики, складотворення, семантики. Яскравим прикладом є експериментальний роман початку ХХ ст. Ю.Яновського «Майстер корабля», що має ознаки відносної

тривалості, амплітуди, певного часового дистанціювання від поточного моменту розповіді. Для заповнення прогалин в оповіді, що виникають через еліпси, він може бути фінальним, а повторюваний пролепис передує майбутнім подіям.

Під антиципацією розуміється передбачення, здогад чи упередження, тобто уявлення про те, що станеться задалегідь. Проспекція – це прийом чи засіб розповіді, за якого відбувається передбачення майбутніх подій, що може бути або наративом-флешвордом, або наративом-аносуванням.

Наратив-анонсування – це тип дискурсу, до якого належать передмови, прологи, назви, епіграфи, що розташовані перед текстом. Метою епіграфа, цитати, яку автори вміщують після заголовку, є ключем для осмислення літературної концепції, афоризмом, що коротко відтворює основну колізію, тему, ідею, настрій твору та передає суб'єктивне ставлення письменника – його літературознавчі смаки та комунікативний намір.

О. Вещикова виокремлює декілька різновидів пролепису, серед яких у межах розвідки актуальності набувають такі: «за повнотою: пролепис-анонс (наратор подає лише натяк на подальший розвиток подій), резюмований пролепис (наводиться стислий виклад подій, що матимуть місце в майбутньому); за каналом рецепції, який, за задумом автора, має активізуватися при сприйнятті тексту читачем: аудіальний (наприклад, персонаж чує «голоси»), візуальний (візонерство, сновидіння), вербальний пролепис (пророкцтва, прокляття тощо) [3, с. 23].

Н. Зборовська відзначає особливу сюрреалістичність творчої манери Галини пагутяк, яка «разом із своїми героями тікає у якийсь чудернацький, вигаданий світ сюрреалістичних видінь, марень, снів» [6, с. 97], а Є. Баран усвідомлює її твори як сакральний текст, якому ніхто не вірить [2, с. 100]. Герметичність Галини Пагутяк, за А. Артюх, «упорядковує художню структуру творів відповідно до авторського світогляду, філософських поглядів, громадянської позиції» [1, с. 120]. Ідеться також про герметичність часопростору, який репродукується через «змалювання застигlosti часу та замкненості простору» [1, с. 122].

Заголовки філософських імпровізацій Галини Пагутяк створюються різними способами: алюзією до біблійних образів, притч; збігом із однойменними творами інших авторів, зокрема Івана Франка; застосуванням пролептичного символу *сон*. Так, новела «Хам, син Ноя, того, хто врятував невинні істоти від потопу» і «Повість про Марію та Магдалену» використовують номени біблійних і євангельських образів, заголовки «Гірчице зерно» пов'язує з євангельською притчами від Матвія та оповіданням Івана Франка, назви «Книга снів і пробуджень»,

«Сни Юлії і Германа», «Сон про час смерті» вказують на використання пролепсису як наративної стратегії сюжету.

Літературознавці О. Вещикова, О. Галаєва, М. Гірняк, О. Романенко, М. Сур'як, Т. Тебешевська-Качак стверджують, що в прозі Галини Пагутяк («Гірчичне зерно», «Книга снів і пробуджень», «Сни Юлії і Германа»), яка використовує наративну стратегію пролепсису із оніричною (сновидіння) філософською образністю, онейротопи (комплекс художніх засобів, пов'язаний із зображенням сновидіння) є своєрідним композиційним стрижнем. Проте найкраще про художню рецепцію явища пише Ю. Винничук: «Твори Галини Пагутяк скидаються на сни, які авторка навіоє читачеві, сни, які кожен може тлумачити по-своєму, вилузуючи з них таємницю» [4, с. 5].

Усі типи пролепсису, зокрема сни-передчуття, видіння, прикмети, ворожіння, Галина Пагутяк використовує в романі «Магнат» через образ Никловського, який бачить видіння, а нестандартна за композицією та способом художнього вираження повість «Книга снів і пробуджень» складається із фрагментів, «уламків твору.

Через свої ірреальні сновидіння Галина Пагутяк, за влучною характеристикою Ю. Винничука, стає справжньою «королевою снів» [4, с. 5].

Мирослав Дочинець у збірці притч «Єдин» використовує інші способи нарративної стратегії пролепсису, а саме: ускладнений часопростір, який необмежений просторовими та часовими рамками, заголовковий комплекс і епіграф. Так, ускладнення часового простору в мініатюрах відбувається із різними потенціями та умовностями – *«Не сьогодні», – крикнув дуже заклопотаний і вкрай зайнятий чиновник середньої руки. «Ні, сьогодні...»* (відповіла смерть у замальовці *«Не сьогодні»*) [5, с. 155]; *«Вчора все було з тобою, Сьогодні все твоє при тобі, Завтра все буде над тобою»* («Вчора, сьогодні, завтра...») [5, с. 187]; *«Де б ти не був, ти – Дома»* («Дома») ...») [5, с. 170]; *«Якщо вибираєш шлях – думай про Путь»* («У дорозі») [5, с. 175]; і найголовніше – *«Час стоїть. Минає ми»* «Ми» [5, с. 102].

Визначальним для ідіостиллю Мирослава Дочинця є використання епіграфу як концепту, який, прояснюючи філософський посил автора, виявляє не лише його літературні й філософські смаки, а є своєрідним прототекстом. «Сповіді серця» «Єдин» передує чотири цитати в такій послідовності «Я не один. Я єдиний серед інших однаків» (Генрі Мюллер), «Ми не знаємо, скільки не з нами наших і скільки не наших з нами» (Блаженний Августин), «Той, хто йде власним шляхом, – герой»

(Герман Гессе), «Краще ім'я – твоє; краще місце – твоє; кращий час – твій» (Старий рукопис, автор невідомий) [5].

Прозі Галини Тарасюк притаманна глибинна філософічність, іронічність, загальнолюдські й національні мотиви, у центрі художнього осмислення – коливання людської душі, яка шукає себе в мікро– і макросвіті, людина як образ і подоба Бога. Сама авторка називає свої твори «маленькими романами», зокрема роман-сповідь «Грішні, чесніші за херувімів», у якому життя українців передано через філософську рецепцію письменниці-оповідачки – учасниці й аналітика життя України на межі тисячоліть, або «Любов і гріх Марії Магдалени», у якому євангельська історія усвідомлюється через сучасний контекст, набуваючи універсального філософського значення.

Роман-гіпотезу «Між пеклом і раєм» Г. Тарасюк репрезентує як «цілком вірогідну версію драматичної людської долі, що досліджується не від лукавого, не від пустопорожніх припущень, а через глибинне осягання духовних страждань, прозрінь, зцілюючих катарсисів і вимріяної гармонії буття» [8, с. 134]. Філософські роздуми Мирона Волинця про сенс життя за допомогою засобів художності й абстрагування допомагають осягати сенс буття. Через стилізацію під біблійні тексти «твір сприймається і як політичний роман, і як детектив з історичними елементами, і як сучасна притча про місію земну кожного з нас, і як театр абсурду до того ж одного актора, і як сповідь пророка без вітчизни... А головне, він примушує замислитися над сенсом життя і над сьогочассям» [8, с. 170].

Отже, наративний прийом пролепсису стає провідним у філософському дискурсі прози початку XXI ст. в ідіостилі Галини Пагутяк, Мирослава Дочинця, Галини Тарасюк.

Література:

1. Артюх А. Герметичність як засіб світобудови у прозі Галини Пагутяк. Множинність часопросторових моделей. *Slavistika v modernim svete* : Konference mladsch slavistů III. Praha, 2008. С. 117-124.
2. Баран Є. Зоїлові трени: літературно-критичні тексти. Л., 1998. С. 98-100.
3. Вещикова О. Типологія літературного пролепсису в контексті наратологічних концепцій часу. *Держава та регіони: науково-виробничий журнал*. Серія: Гуманітарні науки. 2014. № 4 (39). С. 21–24.
4. Винничук Ю. Королева снів // Пагутяк Г. Писар Східних Воріт Притулку. Львів: ЛА «Піраміда», 2003. С. 5.

5. Дочинець М. Єдин: [прозові мініатюри]. Мукачево: Карпат. вежа, 2019.
6. Зборовська Н. Психологічний аналіз і літературознавство: посібник. К., 2003. С. 97.
7. Ковалів Ю. Літературознавча енциклопедія. Т.2. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 624 с.
8. Тарасюк Г. Трепанация: *Літературознавчі праці, рецензії, відгуки, інтерв'ю*. Бровари: Вид-во ПП «МН ТРК «Відродження», 2006. 320.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-26>

BEGINNINGS OF METHODOLOGICAL INTERACTION LITERARY STUDIES AND PSYCHOANALYSIS

ВИТОКИ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА Й ПСИХОАНАЛІЗУ

Chernysh A. Ye.

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department of
Journalism and Philology,
Sumy State University
Sumy, Ukraine*

Черниш А. Є.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
журналістики та філології,
Сумський державний університет
м. Суми, Україна*

В українському літературознавстві досить непросто вказати початкову дату розгортання студій із методологічної взаємодії літературознавства й психоаналізу, хоч здебільшого спираються на працю І. Франка «Із секретів поетичної творчості» (1898). У ній письменник наголошував на необхідності критичній літературній думці послуговуватися працями психологів й психоаналітиків, зауважуючи, що «літературна критика мусить бути, по нашій думці, поперед усього естетична, значить, входить в обсяг психології і мусить послуговуватися тими методами наукового дослідження, якими послугується сучасна психологія» [4, с. 53], чим підкреслено нерозривний і зворотний зв'язок літератури з психологією і психоаналізом. Як бачимо, І. Франко зауважує про спільний теоретико-методологічний інструментарій і категоріальний апарат, однаково прийнятний для психологічної практики й аналізу психоаналітичного аспекту художньо-літературного твору.

Надалі психоаналітичну методику до аналізу художньо-літературних творів почали застосовувати С. Балей («З психології творчості Шевченка», 1916), який, на глибоке переконання С. Павличко, «стає першим українським критиком, який пробує прикласти ідеї Фрейда до української літератури» [3, с. 248]; А. Халецький («Психоаналіз особистості і творчості Шевченка», 1926); В. Підмогильний («Іван Левицький-Нечуй (Спроба психоаналізу творчості), 1927»); Я. Ярема («Дитячі переживання і творчість Т. Шевченка зі становища психоаналізу», 1932) та ін. Автори студій здебільшого послуговувалися фрейдівськими вказівками до осмислення літературного твору з акцентуацією на психічних відхиленнях автора, викривлених поведінкових патернах, невротизації, суїцидальних і мазохістських проявах, що, зрештою, надавало творам деякої примітивності психоаналітичного дешифрування, однобокості, неповноти доказовості, призводячи до формування «дискурсу приниження великих особистостей» [2, с. 347].

Зазначені праці та низка інших українських наукових студій засвідчили інтерес до найпотаємніших глибин людської психіки, окремих аспектів із психології творчого процесу, табуованих тем, що розвінчували міфи про великих письменників, – ранні дитячі комплекси, нереалізовані бажання, сублімовані образи, затаєні образи, еротичні потяги тощо. С. Балей на початку ХХ ст. слушно зауважував, що «приміненне загального способу психоаналітичного розсліду до аналізу артистичної творчості, а саме стремління йти якнайдалше в глибину душі творця від його творів і відтак знову шукати дороги, що веде звідтам до сих творів – може кинути в дечім нове світло на творця і творчість» [1, с. 141]. Цим учений фактично мимовільно підійшов до необхідності аналізу неусвідомленого автора, обігравши його метафорою «глибина душі творця». За нею проступає ціла низка чинників у вигляді потягів, бажань, особливих емоційних і психічних станів, що беруть участь у творчому процесі й продуктивно реалізуються у системі образів і поетологічних особливостях художніх творів як результату творчої діяльності митця.

Поява літературознавчих студій із залученням теорії й методології психоаналізу в радянській Україні, незважаючи на спробу схрестити фрейдизм із марксизмом у 1920-х роках, викликала цькування й заборону панівною ідеологією подібних досліджень, призвівши до періоду «ста років без Фрейда», за С. Павличко [див. про це: 3]. Лише наприкінці ХХ ст. із розпадом Радянського Союзу «виникла серйозна спроба інтегрувати фрейдизм із літературознавчою наукою» [2, с. 336],

активізувавши появу нових літературознавчих досліджень в Україні та закордоном Л. Плюща, Г. Грабовича, М. Ласло-Куцюк, Н. Зборовської, С. Павличко, А. Печарського, В. Агеєвої, О. Забужко, М. Моклиці, О. Бідюк та ін. Визнаючи психоаналіз продуктивним і перспективним методом дослідження, літературознавство дедалі активніше почало напрацьовувати власну психоаналітичну методологію аналізу художнього твору й психоаналітичний інструментарій, що сприяє інтеграції теорії клінічного психоаналізу в суміжні гуманітарні дисципліни, зокрема філологічні.

Отже, спільність методології психоаналізу й літературознавства полягає у дослідженні психічної організації індивіда, його проблем, вад, аномалій і патологій здорового розвитку. Методологічна взаємодія літературознавства й психоаналізу, починаючись із кінця ХІХ ст., на сьогодні досить продуктивно заявлена низкою наукових студій, що фахово адаптують термінологічну базу й методику інтерпретації психоаналізу в літературознавстві.

Література:

1. Балей С. З психології творчості Шевченка. Історія психоаналіза в Україні. Харків : Основа, 1996. С. 132-186.
2. Зборовська Н. Психоаналіз і літературознавство. Київ : Академвидав, 2003. 392 с.
3. Павличко С. Теорія літератури. Київ : Основи, 2002. 679 с.
4. Франко І. Із секретів поетичної творчості. Зібрання творів: у 50 т. Т. 31. Київ : Наукова думка, 1976-1986. 596 с.

ROMANCE, GERMANIC, AND OTHER LANGUAGESDOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-27>**THE NURTURER PSYCHOLINGUISTIC ARCHETYPE:
LIWC-22 ANALYSIS****ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АРХЕТИП «ГОДУВАЛЬНИЦЯ»:
АНАЛІЗ LIWC-22****Berezhna M. V.**

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of English Translation Theory
and Practice,
Zaporizhzhia National University
Zaporizhzhia, Ukraine*

Бережна М. В.

*кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри теорії
та практики перекладу
з англійської мови,
Запорізький національний
університет
м. Запоріжжя, Україна*

The self-focus, cognitive complexity, social references, and emotional tone inherent in language use can help identify individual differences. These linguistic characteristics differ with age, sex, personality, and mental health. Language use, like any behavioral manifestation, can reflect individual differences. These language features can be used to make predictions about individuals, and also may underlie causal processes that create some individual differences. The function and emotion words people use provide important psychological cues to their thought processes, emotional states, intentions, and motivations [1, p. 36-37].

The archetypes represent heroes and villains with common, repetitive (archetypal) characteristics and diverse (individual) traits. The definition and main personality characteristics of the researched here Nurturer archetype are proposed by Schmidt [2]. The Nurturer is motivated by the feelings of love and belonging. She needs to be connected with someone; she strives to be needed. The Nurturer is the Mother; however, it is not obligatory for this archetype to have children to be the Nurturer. A sense of duty to help others is essential. If she does not have children, she channels her energy into helping and caring for others. The villainous representation of the same archetype is the Overcontrolling Mother, who projects her personal disappointments onto

her daughter so that she will not leave home and be independent. The Overcontrolling Mother is the master of inflicting guilt upon others [2, p. 48].

The Nurturer archetype is one of the most widespread female character types in the MCU franchise. The Nurturers are mothers and wives/girlfriends whose role is to care for the (super)hero [3]. The paper focuses on establishing the psycholinguistic categories of the Nurturer archetype in the MCU franchise with the LIWC-22 software. The research examines the language use of five protagonists, namely Natasha Romanoff (*Black Widow* and *Avengers: Endgame*), Gamora (*Guardians of the Galaxy Vol. 1*, *Guardians of the Galaxy Vol. 2* and *Avengers: Endgame*), Christine Palmer (*Doctor Strange*), Frigga (*Thor*, *Thor: The Dark World* and *Avengers: Endgame*), and Laura Barton (*Avengers: Age of Ultron* and *Avengers: Endgame*). The Overcontrolling Mother is represented by the Supreme Intelligence in *Captain Marvel*, striving to control Carol Danvers and to make her serve the unjust Kree civilization [3]. To increase the validity of data, the paper examines only the turns exceeding 150 words in total. The results are contrasted with the mean numbers and standard deviations of LIWC categories in movies gathered and presented by Boyd et al. [4]. Deviations from mean figures demonstrate common psycholinguistic characteristics of the researched archetype and individual traits of the examined characters. Several categories (out of 117 proposed by Boyd et al. [4]) are presented in Table 1.

Table 1

Psycholinguistic categories (LIWC-22) of the Nurturer archetype

	Natasha Romanoff	Gamora	Christine Palmer	Frigga	Laura Barton	Supreme Intelligence	Mean (movies) [4]	Std. Deviation [4]
Analytic	4,46	6,38	5,46	1,78	3,86	11,65	16,89	13,18
clout	79,31	84,83	76,95	99	86,08	99	77,73	11,46
authentic	73,83	50,81	47,85	44,53	57,85	8,68	58,51	14,51
ppron	18,26	17,94	14,07	22,92	16,26	19,91	15,46	2,42
we	2,07	2,92	0,94	1,85	0,99	5,31	1,44	0,66
you	6,9	5,58	7,69	12,04	6,4	12,83	5,26	1,36
they	0,38	0,47	0,56	0,93	2,46	0,88	0,75	0,45
affiliation	3,18	4,02	2,06	3,47	1,97	5,75	2,53	0,81
power	1,27	1,65	1,31	1,39	0,0	6,64	1,37	0,87
emo_anx	0,19	0,17	0,0	0,46	0,49	0,44	0,16	0,10
social	17,07	18,65	14,63	26,85	20,2	25,66	16,89	2,35
socrefs	13,04	13,71	10,51	23,38	14,78	21,68	12,48	1,91
family	0,77	0,68	0,0	2,08	0,49	0,0	0,69	0,49

‘Analytic’ is within the norm for the characters, except for Frigga and the Supreme Intelligence. Frigga is positioned as a spiritual character, prone to relying on emotions and intuition more than on reason. The category negatively

correlates in her turns with the ‘emo_anx’ and ‘emo_sad’, the numbers in which overpass the average. She is deeply concerned with the welfare of her children Thor and Loki, her husband Odin and Thor’s girlfriend Jane Foster. Frigga dies to protect Jane from the enemy. The ‘analytic’ category is the highest (though within the norm) in the turns of the villainous Supreme Intelligence, who is a calculating supercomputer ruling the Kree race.

‘Emo_anx’ is also high in the turns of Laura Barton and the Supreme Intelligence. The former is anxious about the future of her husband Hawkeye (a mere mortal fighting alongside gods and superheroes), the fate of her children (including yet unborn Nathaniel) and the success of the Avengers (having lost in a battle against the villainous powerful artificial intelligence Ultron). The latter pretends concern for Carol Danvers trying to guilt her into obedience.

‘Clout’ refers to the relative social status, confidence, or leadership [5]. Numbers above standard in the turns of Frigga and the Supreme Intelligence demonstrate that the characters possess high social standing and rule their court and household (Frigga, the Queen of Asgard), or a powerful race, occupying several planets in the universe (the Supreme Intelligence). All the other characters have the category numbers falling within average levels; the Nurturers possess some authority over others, but commanding subordinates is not their goal.

Lower numbers in ‘authentic’ suggest a more guarded, distanced form of discourse; people tend to self-regulate or filter what they say. Authenticity reflects the degree to which a person is self-monitoring [5]. In the researched material, ‘authentic’ is high (in Natasha’s turns as she communicates predominantly with the people she trusts and cares for) and within the norm in other Nurturers’ turns. For the villainous Supreme Intelligence (the Overcontrolling Mother) the number is extremely low as her goal is to keep Captain Marvel under control by deception and manipulation.

Function words, such as personal pronouns, also reflect attentional allocation [6]. The Nurturer archetype’s focus is external, as the characters concentrate their attention on their loved ones. Personal pronouns demonstrate at whom the care and protection are directed. The purpose of the Nurturer archetype in the plot is to support the (super)hero. The aim of the Overcontrolling Mother archetype is to be an obstacle for the hero’s development by smothering the protagonist or keeping her under control. The Nurturer focuses on her ward. For Natasha, Christine Palmer, and Frigga the number is high in the ‘you’ category as they address their loved ones (respectively the Avengers, doctor Strange, and the family members). For Gamora the number is high in the ‘we’ category, as frequent usage of ‘we’ can signal a sense of group identity [7]; Gamora identifies herself with the group of the Guardians. For Laura Barton, the number is high in the ‘they’ category as she talks to Hawkeye about the Avengers, who are ‘a mess’ at the moment.

In the turns of the Supreme Intelligence, the ‘we’ category significantly exceeds the average; combined with extremely low numbers in the ‘I’ category (it equals zero), and low numbers in ‘question_mark’ category, it demonstrates the high social status of the character. The present results agree with the research by Kacewicz et al. [6], demonstrating that higher-ranked team members asked fewer questions compared with the lower-ranked, and increased use of first-person plural was a good predictor of higher status. The number in the ‘power’ category in her turns exceeds greatly the average, demonstrating her focus on the idea (for the researched protagonists the number is within the norm).

High rates of ‘affiliation’ (in the turns by Gamora, Frigga, and the Supreme Intelligence), ‘family’ (in the utterances by Frigga), ‘social’ and ‘socref’ words (in the narratives by Frigga, Laura, and the Supreme Intelligence) demonstrate the Nurturer’s connections with those she strives to support and protect.

Further research aims to create a comprehensive classification of female psycholinguistic archetypes frequenting English-language mainstream movies of the XXI century.

Bibliography:

1. Tausczik, Y. R., & Pennebaker, J. W. The psychological meaning of words: LIWC and computerized text analysis methods. *Journal of Language and Social Psychology*. 2010. 29(1), 24-54. <https://doi.org/10.1177/0261927X09351676>
2. Schmidt V. *The 45 Master characters*. Cincinnati, Ohio: Writers Digest Books, 2007. 338 p.
3. Berezhna M. Typology of Female Psycholinguistic Archetypes in Marvel Cinematic Universe. *Закарпатські філологічні студії*, вип. 24, 2022. In press.
4. Boyd, R. L., Ashokkumar, A., Seraj, S., & Pennebaker, J. W. *LIWC-22: Descriptive Statistics and Norms*. Retrieved March 29, 2022, from <https://www.liwc.app>
5. Boyd, R. L., Ashokkumar, A., Seraj, S., & Pennebaker, J. W. *The development and psychometric properties of LIWC-22*. Austin, TX: University of Texas at Austin. Retrieved March 29, 2022, from <https://www.liwc.app>
6. Kacewicz, E., Pennebaker, J. W., Davis, M., Jeon, M., & Graesser, A. C. Pronoun use reflects standings in social hierarchies. *Journal of Language and Social Psychology*. 2014. 33(2), 125–143. <https://doi.org/10.1177/0261927X13502654>

7. Simmons, R. A., Gordon, P. C., & Chambless, D. L. Pronouns in marital interaction: What do «you» and «I» say about marital health? *Psychological Science*. 2005. 16(12), 932-936. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2005.01639.x>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-28>

STRUCTURAL-SEMANTICAL FEATURES OF THE ENGLISH MILITARY CRYPTOLECT

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛОМОВНОГО ВІЙСЬКОВОГО КРИПТОЛЕКТУ

Vasylenko D. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Phonetics
and Conversational
English Department,
Kyiv National Linguistic University*

Василенко Д. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри фонетики
і практики англійської мови,
Київський національний
лінгвістичний університет*

Kuzmenko V. V.

*the 3year student of the Germanic
Philology and Translation Faculty,
Kyiv National Linguistic University*

Кузьменко В. В.

*студентка 3 курсу навчання
факультету германської філології
і перекладу,
Київський національний
лінгвістичний університет*

Hlazkova K. T.

*the 3year student of the Germanic
Philology and Translation Faculty,
Kyiv National Linguistic University
Kyiv, Ukraine*

Глазкова К. Т.

*студентка 3 курсу навчання
факультету германської філології
і перекладу,
Київський національний
лінгвістичний університет
м. Київ, Україна*

Cryptolect (*crypto*– means «hidden», «secret») code names used clandestinely (with secrecy or concealment, esp. for purposes of subversion or deception) to refer to other words + – lect, «language variety». Cryptonyms are often used for military purposes. War code names belong to official terminology containing terms and nomenclature which has been investigated

by linguists [1-5; 8]. Terms, words or word-groups, convey some concepts peculiar to war science, technology, activities. Code words identify different military objects and events without characterizing them. Various types of code names exist in the English military lexicon. This paper deals mainly with the code lexical units which serve to name military operations, plans and projects [6]. The security policy of assigning code names is intended to give no clues to the uninitiated. Most names are unrelated to content. Though there may be some indirect hint in them, for instance, the American code name for the attack on the steamy jungle island of Okinawa in World War II was *Operation Iceberg*. The word stood for a menace to shipping (in this case, that of Japan). Naming operations seems to have originated with the German General Staff during the last two years of World War I. The year of 1918 saw the most extensive use of operational code names, borrowed from religious, medieval, and mythological sources. Code names began to proliferate in World War II.

According to Winston Churchill «operations in which large numbers of men may lose their lives ought not to be decided by code-words that imply a boastful and over-confident sentiment, such as «Triumphant», or conversely, which are calculated to invest the plan with an air of despondency, such as «Woebetide» and «Flimsy». [9]. Thus code names should be neutral, well-sounding and they should belong to Standard English. Nowadays staff officers follow the four general suggestions to name operations: make it meaningful, target the key audiences, be wary of fashions, and make it memorable [10]. Etymologically some cryptonyms are indirectly motivated. The origin of the code name for the test site and the testing of the first atomic bomb arouses a lot of interest. J. Robert Oppenheimer, director of the Los Alamos laboratory, who selected the code name for the test, *Trinity*, tried to explain his choice in the following way: «Why I chose the name is not clear, but I know what thoughts were in mind. There is a poem of John Donne, written just before his death, which I know and love. From it a quotation: «As West and East In all flat Maps – and I am one – are one, So death doth touch the Resurrection»... That still does not make a Trinity; but in another, better known devotional poem Donne opens, «Batter my heart, three person'd God, for, you As yet but knock, breathe, shine, and seek to mend» [7:814].

Structurally code names fall into several groups. They may contain:

1) one simple word (*Cherry (N)* – Gulf War code name for a VII Corps phase line; *Red (Adj)* – Gulf War code name for an XVIII Airborne Corps objective);

2) one word formed by affixation (*Super-gymnast (prefix super + n > N)* – World War II plan for Anglo-American invasion of French North Africa, combining U. S. and British plans; *Buccaneer* – World War II plan for the amphibious capture of the Andaman Islands (*n + suffix – eer > N*));

3) a compound word containing at least two root-morphemes (*Bluehearts* (*adj + n > N*) – *Korean War draft plan for amphibious landing*; *Blackjack* (*adj + n > N*) – *Vietnam special operation in the Seven Mountains region in the spring of 1967*; *Big Switch* (*adj + n > N*) – *Korean war*; *Blue Spoon* (*adj + n > N*) – *U. S. Southern Command complex of operational plans 1988-1989 covering various contingencies in Panama*);

4) an acronym (*ABDA* – *World War II code name for the 1942 cooperative American-British-Dutch-Australian defense of the Pacific and Indian Ocean theatre*; *ANGUS* – *Air National Guard of the U. S., 1980*);

5) a word combination (*Provide Relief* (*v + n*) – *U. S. Central Command humanitarian relief operation in 1992 staged by a joint task force operation from base in Kenya*; *Pestilence Comsopac Oplan 1-42* (*n + abbr + num*) – *World War II plan for «Task One» to launch the initial offensive operation in Guadalcanal and the southern Solomon Islands*).

Some military concepts and meanings are lexicalized through metaphors which may hint, explain, describe, evaluate, or express some attitudes. The following metaphors associate the quick movement of the troops with a fairy tale carpet flying and carrying people (*Magic carpet* – *World War II code name for the rapid return of U. S. troops from Europe and the Far East by warships and transports immediately after the war*); the decisive attack of the army with rapid actions of a person cutting down trees (*Lumberjack* – *World War code name for simultaneous assaults by the U. S. First and Third Armies to destroy German forces in the Eifel in 1945*); the reduction of noises with the protective effect of a shirt (*Nightshirt* – *World War II code name for British projects to increase the effectiveness of a ship's Asdic (SONAR) by injecting oil and then bubbles underwater to reduce propeller noises*); danger with the dark (*Black Thursday* – *World War II code name for night of December 16, 1943, when RAF Bomber Command aircraft returning from a raid on Berlin found their bases blanketed with impenetrable fog causing numerous crashes*); the offensive with the unleashing of overwhelming natural phenomena (*Desert Storm* – *U. S. Central Command offensive operations against Iraq, 1991 (Gulf War)*).

The way in which military events are conceptualized is determined by the lexical units that involve some kind of comparison which is implicit. The objects compared should have some qualities that are associated with them, such as speed, swiftness, the ability to camouflage, possible risk, harm, and others.

Code names and phrases are used because they 1) help to preserve operational security (*Wolfhound* – *Korean War (1951) attack by the 25th Infantry Division in the Suwon-Osan area*), 2) transmit with a lower level of cumulative errors over a walkie-talkie or radio link than actual names (*Wolf* –

Gulf War code name for an XVIII Airborne Corps area of operations), 3) inspire patriotism (*New York – World War II XVIII Airborne Corps phase line in the Ringenberk-Krudenberg area in Germany, Minnesota – Gulf War code name for a VII Corps phase line*), 4) shape a favorable perception about the military activities (for example, stress an operation's humanitarian focus) (*Promote Liberty – U. S. Southern Command stability operation conducted in Panama in 1990, Uphold Democracy – U. S. Atlantic Command permissive entry stability operation in Haiti, 1994-1995*). Metaphorical cryptonyms have a purpose too. By using them, much more can be conveyed through implication and connotation, than through literal language.

The study has provided evidence for the important role of cryptonymy in war language. The data examined have proved the existence of different thematic, structural-semantic groups of code words in military English. Staff officers use a wide range of language means to name military objects and events following some definite rules, namely, picking up short, euphonic, memorable, inspiring words or phrases for security reasons and favorable perceptions.

The research reported in the paper has been far from exhaustive on the subject of war cryptonymy. A detailed analysis of code names consisting of several components is needed to describe their structural-semantic patterns. What needs further study is the process of forming military metaphoric cryptonyms belonging to the names of weapon and military units. A related line of inquiry might pursue the question of how code names function in the military discourse.

Bibliography:

1. Василенко Д. В. Військова лексика англійської мови ХХ – початку ХХІ століття : монографія. Горлівка: ГДППМ, 2009. 220 с.
2. Ожогин Е. Н. Аббревиатуры в военном подъязыке: Автореф. дис ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Моск. воен. ун-т. М., 1999. 21 с.
3. Шевчук В. Н. Военно-терминологическая система в статике и динамике: Автореф ... док-ра фил. наук: 10.02.19. М., 1985. 43 с.
4. Algeo J. Fifty Years Among the New Words. A Dictionary of Neologisms. Cambridge University Press, 1993. 257 p.
5. Bowyer R. Dictionary of Military Terms. Bloomsbury, 2004. 262 p.
6. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. Joint Publication 1-02, 12 April 2001, (As Amended Through 5 September 2003). 580 p.
7. Polmar N., Allen Thomas B. World War II. America at War 1941-1945. New York, Random House, 1991. 940 p.

8. Zandvoort R. W. *Wartime English. Materials For a Linguistic History of World War II.* Westport, Connecticut, Greenwood Press Publishers, 1957. 253 p.

9. URL: mhtml:file://F:\Code name Totally Explained.mht

10. URL: mhtml:file://F:\PARAMETERS, US Army War College Quarterly-Autumn 1995.mht

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-29>

VARIABILITY IN LITERARY AND CINEMATOGRAPHIC TITLES' TRANSLATION

ВАРІАТИВНІСТЬ В ПЕРЕДАЧІ НАЗВ В ЛІТЕРАТУРНИХ ТА КІНЕМАТОГРАФІЧНИХ ТВОРІВ

Vdovych V. R.

*Master Student of the Faculty of
Ukrainian and Foreign Philology,
Drohobych Ivan Franko State
Pedagogical University*

Вдович В. Р

*студентка-магістрантка
факультету української
та іноземної філології,
Дрогобицький державний
педагогічний університет
імені І. Я. Франка*

Koliasa O. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of the English Language
and Translation,
Drohobych Ivan Franko State
Pedagogical University
Drohobych, Lviv region, Ukraine*

Коляса О. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови
і перекладу,
Дрогобицький державний
педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Львівська область,
Україна*

Кінотекст є предметом дослідження не лише лінгвістики, а й перекладу. Потреба в кіноперекладі виникла трохи пізніше після появи кінематографа. Перший кінотеатр був «німим» (1895-1927). Кіноперекладу як такого на той час не існувало: усі дії на екрані коментували оператори, які знали іноземні мови. Епоха кіноперекладів почалася лише з появою перших художніх фільмів, які виробляли

кіностудії різних континентів, як-от «Gaumont», «Pathé», «Edison Studio», «Limelight Department» тощо [5, с. 55].

Датою народження кіноперекладу можна умовно назвати 1903 рік – саме тоді в США вийшла кінокартина «Хатина дядька Тома» (*Uncle Tom's Cabin*). У цьому тринадцятихвилинному фільмі вперше використовуються субтитри: текст, який з'являється між сценами та пояснює їх зміст або відтворює репліки героїв. Пізніше «Warner Brothers» випустили перший в історії звуковий фільм «Снівак джазу» (*The Jazz Singer*). Прем'єра фільму відбулася 6 жовтня 1927 року і вважається офіційним днем народження звукового кіно. На той час уже склався «міжмовний бар'єр».

Кінокомпанії вирішували цю проблему різними способами:

1. розробляли різні версії одного фільму різними мовами із різними акторами-носіями мови;
2. головні ролі грали різномовні актори, а персонажів другого плану грали нові носії мови;
3. актори читали діалоги різними мовами, зачитуючи транскрипцію іншомовних слів англійською мовою з дошки, розміщеної за камерою [3, с. 67].

Однак через надзвичайно високу вартість виробництва, падіння рівня акторської майстерності та Велику депресію від цих методів довелося відмовитися. Таким чином, дубляж замінив гру акторів. Спочатку дубляж фільмів відбувався відразу на тій же кінокомпанії, яка випустила фільм, але згодом його перенесли в країни прокату фільму – там почали наймати акторів для копіювання фільмів. Так почалася ера національного дубляжу – одного з найпопулярніших видів кіно/відео перекладу [4, с. 610].

Третій спосіб перекладу відео та фільмів виник у 1930-х роках – субтитри. Вважається, що його винайшов американський кіноперекладач Х.Г. Вайнберг. Ранній тип субтитрів коротко передавав сенс діалогів однієї або кількох сцен у фільмі. Навіть сьогодні, незважаючи на багату історію дубляжу, субтитри є основною формою перекладу фільмів у Європі та багатьох інших країнах світу.

На це є кілька причин:

1. Мала чисельність населення;
2. Невеликі збори за прокат іноземних фільмів;
3. Субтитрування набагато дешевше дубляжу (приблизно в 8-15 разів);
4. Велика кількість імпортованих фільмів;
5. Традиція «збереження духу оригіналу»;

6. Кілька офіційних мов, з окремим рядком субтитрів для кожної мови (наприклад, у Бельгії чи Швейцарії) [4; 5].

Розглянувши всі основні поняття та поняття, а також історію кіноперекладу, можна переходити до визначення поняття та сутності кіноперекладу. Переклад фільмів визначається як переклад художніх і анімаційних фільмів, а також телесеріалів. Кінопереклад – це своєрідний симбіоз перекладу та усного перекладу [2]. Переклад фільму буває декількох видів: субтитри, дубляж і озвучка. Це три найпопулярніші види перекладу фільмів, і вибір одного з них залежить від країни, де перекладається фільм, а також від цільового використання перекладеного продукту. Це може бути фільм, телепрограма або DVD [5, с. 9].

Субтитри – це письмовий переклад тексту, який зазвичай знаходиться в нижній частині екрана та передає діалоги персонажів, а також різні елементи дискурсу (листи, графіті, рекламні ролики, субтитри, плакати тощо) і тексти пісень. Субтитрування є найпоширенішим видом перекладу фільмів у невеликих європейських країнах, таких як Нідерланди, Греція та скандинавські країни.

Закадровий переклад або напівдубляж – це переклад сценарію діалогу, який транслюється практично синхронно з оригінальною доріжкою діалогу. В англomовних країнах цей вид перекладу найчастіше використовується в документальних фільмах та матеріалах інтерв'ю. Перекладений діалог не накладається на оригінальний трек, але транслюється з невеликою затримкою. Озвучування є стандартним видом аудіовізуального перекладу художніх фільмів і телепрограм в Україні, Польщі та багатьох інших країнах Західної Європи [5, с. 9-10].

Також варто звернути увагу на інший вид аудіовізуального перекладу – синхронний переклад. Цей тип перекладу використовувався на міжнародних кінофестивалях та інших подібних заходах. На сьогодні цей вид перекладу фільмів практично вичерпаний, оскільки всі фільми на міжнародних кінозаходах обов'язково мають субтитри. Проте стверджувати, що синхронний переклад фільмів перестав існувати, передчасно [1, с. 28-29].

Назва фільму нерозривно пов'язана і співвідноситься з концепцією заголовка. Назва є стисло вираженою основною думкою тексту. Функції заголовка поділяються на дві групи: важливі (розрізнявальна функція, метатекст і фатичні функції) і додаткові функції (посилальна, експресивна та номінальна функції). Переклад назви будь-якого фільму «складається» з морфем, слів, словосполучень мови перекладу, тобто з її структурних одиниць. Назва, як одна з домінантних позицій художнього твору, відображає загальні перекладацькі тенденції і часто вирізняється

різноманітними замінами та змінами, що характеризують особливості різних мовних, стилістичних та аксіологічних систем, а також відмінності в когнітивних процесах. Назва є ключем до інтерпретації твору і глядач робить власні прогнози щодо змісту фільму на самому початку сприйняття назви.

До основних типів лексичних трансформацій, які використовуються в процесі перекладу назв фільмів, відносяться такі прийоми перекладу: транскрипція та транслітерація перекладу, відстеження та лексико-семантичні заміни (конкретизація, генералізація, модуляція). Переклад назв може супроводжуватися семантичною адаптацією (розширенням), яка шляхом заміни або додавання лексичних елементів, керуючи ключовими словами фільму, розширює (компенсує) у назві семантичну чи жанрову недосконалість дослівного перекладу. Особливим предметом аналізу є переклад назв екранізацій, оскільки в цьому випадку варто перевірити адекватність кількох назв (джерело – оригінальна назва фільму – перекладена назва та трансформації, що відбуваються внаслідок того чи іншого типу перекладу).

Література:

1. Громова З. В. Основні помилки при перекладі назв кінофільмів. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. 2013. № 9(1). С. 28–33.
2. Чернова А. В., Аванесян А. А. До проблем кіноперекладу як виду художнього перекладу. URL: http://confcontact.com/2013_04_17/30_Chernova.htm (дата звернення: 25.10.2022).
3. Anderman G., Cintas J. D. Audiovisual Translation: Language Transfer on Screen. Palgrave Macmillan, 2009. 272 p.
4. Danan M. Dubbing as an Expression of Nationalism. Meta. 1991. Vol. 36. N 4. P. 606-614.
5. O'Sullivan C. Translating Popular Film. Palgrave Macmillan, 2011. 243 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-30>

**GENESIS AND ETYMOLOGICAL STRUCTURE
OF ENGLISH TERMINOLOGY OF COSMETOLOGY AND
AESTHETIC MEDICINE**

**ГЕНЕЗА ТА ЕТИМОЛОГІЧНИЙ СКЛАД
АНГЛІЙСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ КОСМЕТОЛОГІЇ
ТА ЕСТЕТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ**

Holtsova M. H.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of the Romance and Germanic
languages and Translation
National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine*

Гольцова М. Г.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романо-германських
мов і перекладу,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України*

Savchenko V. Ya.

*Master student,
National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Савченко В. Я.

*магістрант II року навчання,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України
м. Київ, Україна*

Термінологія, особливо її галузь – термінологія краси та естетичної медицини (далі – КЕМ) відображає історію розвитку світової цивілізації. Термінологія КЕМ знаходиться в стані постійного розвитку, вона змінюється з часом і її розглядаємо у взаємодії з іншими системами термінів з медицини, мистецтва, мікробіології, хімії, ботаніки тощо (див. Таблицю 1).

Як видно з наведеної вище таблиці, лексичні одиниці в галузях медицини, мистецтва, живопису, мікробіології, хімії, ботаніки тощо є продуктивним джерелом доповнення та оновлення термінів КЕМ.

Важливо відзначити, що в термінології КЕМ є історичне ядро термінології – термінологічний центр. Так, основними термінами КЕМ є, наприклад, *skin, epidermis, dermis and subcutaneous tissue, hypohidrosis, tissue, powder, eye shadow, wrinkles, aging, rejuvenation*. Крім того, термінологія КЕМ включає нові одиниці нестабільної термінології

(*remote diagnostics, drug for the production of botulinum toxin, built-in bra, laser 3D rejuvenation, blepharoplasty*).

Таблиця 1

Зв'язок КЕМ з іншими галузями та побутовою лексикою

КЕМ	Галузь	Приклад запозиченого терміна
	Медицина (анатомія, геронтологія, дієтологія, дерматологія, онкологія, стоматологія, урологія, хірургія)	<i>deep musculo, cherry angioma, metabolic syndrome, vacuum, graduate therapy, anagen alopecia, implant, bilateral gynecomastia, diet, scar</i>
	Мистецтво, живопис	<i>contour, matte, pigment, shape, technique, palette, gloss, foundation, balayage, texture, artificial</i>
	Мікробіологія	<i>antiseptis, ptosis, pigments, antibody, pediculosis, mycosis, dermatitis, eczema, furunculosis, seborrhea, albinism, birthmark, akne</i>
	Хімія	<i>hyaluronic acid, hydroquinone, laureth sulfate, acetone, bithionol, chloroform, metabromsalan, methylene chloride, vinyl chloride, zirconium-containing complexes</i>
	Ботаніка	<i>aloe vera, jojoba, olive, oats, lavender, patchouli, witch hazel, coconut, argan, algae extract, calendula, chamomile (flowers, essential oil), glycerin</i>
	Побутова сфера	<i>crayon, (cupid) bow, (electrolytic) cup, (eyebrow) pencil, (manicure) bowl, emery board</i>

Загальноживана лексика залишається важливим джерелом термінологічного поповнення КЕМ, наприклад: *horn wart* – рогова бородавка (з твердою оболонкою), *cherry angioma* – вишнева ангиома (кольором схожа на вишневий), *bat ear* – рогате вухо у формі вушок кажана, *bulldog clip* – затискач у формі підборіддя бульдога, *lip line* – лінія губ (контур), *bunny* – зморшка біля носа (форма схожа на зморшку біля носу кролика). Тенденція до використання під час термінотворення сталого словникового фонду призвела до появи великої групи нових термінів.

Причини взаємопроникнення слів однієї мови в іншу можна поділити на лінгвістичні та екстралінгвістичні. Зовнішні (екстралінгвістичні) включають наявність тісних політичних, економічних і культурних зв'язків між мовою-реципієнтом і мовою-джерелом.

До внутрішньомовних (лінгвістичних) чинників впливу на розвиток мови можна зарахувати ті, що зумовлені властивостями певної мовної системи і становлять значний теоретичний і практичний інтерес [2, с. 22].

До внутрішніх причин запозичення належать: потреба назвати нове поняття чи предмет; необхідність використання запозиченого слова, а не описової фрази. М. Кочерган виокремлює такі внутрішні чинники, які стимулюють уходження запозичених лексем: 1) намагання уникнути полісемії, закріпити за своїм і чужим словом різні смислові від-тінки; 2) прагнення замінити багатослівне найменування однослівним [1, с. 229-230].

Найбільш численні терміни походять із класичних мов завдяки використанню латини та грецької мови під час зародження та розвитку медицини. Кількісний аналіз показує, що французькі термінологічні одиниці, займають друге місце. Терміни, що походять з англійської мови, переважають за кількістю терміни, що запозичені з інших мов, наприклад, корейської, німецької, іспанської та інших.

Запозичення з грецької мови в КЕМ часто мають непрямий характер: спочатку вони проникали в латину, а потім з латини в англійську мову, наприклад: *edema* (латинська назва, походить від грецького *oidema* (англ. *swollen tumor*)).

Що стосується латинських терміноелементів, то вони є найбільшим джерелом запозичень у термінах КЕМ, наприклад: *comedone, extraction, follicle, exfoliate, essential oils*.

Терміни КЕМ запозичують лексичні одиниці з інших мов, особливо французької, наприклад: *cream* (від фр. *creme*), *powder* (від фр. *poudre*), *massage* (від фр. *mass*), *beige* (від фр. *beige* (жовто-сірий, коричнево-сірий; натуральний колір вовни та бавовни), *balayage* (від фр. *balayer*).

Сьогодні ринок косметики активно пропонує корейські продукти та препарати, що призвело до запозичення корейських термінів до складу англійської термінології КЕМ. Процес запозичення відбувається, коли блогери краси описують продукти на своїх YouTube каналах. Через відсутність аналогів певних слів в англійській термінології КЕМ або якщо корейська термінологія охоплює це поняття ширше, ці нові слова-терміни транслітеруються англійською мовою та поповнюють термінологію КЕМ, наприклад: *suboon* – зволожуючий крем, *chok chok* – добре зволожена шкіра з природним сяйвом, *tight (taeng-taeng)* – пружна (про стан шкіри).

Запозичення з німецької мови, наприклад: *waltzed flap* (нім. *waltz* і староангл. *flappe* (сучасна англ. a blow, slap, buffet) залишаються потенційним джерелом додаткової термінологічної лексики.

Важливим джерелом додаткової термінології КЕМ є неолінгвалізація, яка відіграла важливу роль у розвитку англійської лексики наприкінці 20-го та на початку 21-го століть. Дослідження представляють нові концепції та синхронізують лексику, яка відображає останні досягнення, розвиток англійської термінології в галузі сучасної косметології та естетичної медицини, тому, як правило, новий сегмент автоматично фіксується на словниковій карті в області КЕМ. Наприклад: *laser liposuction* – лазерна ліпосакція; *cosmeceuticals* – препарати, що поєднують лікувальні властивості з косметичними, лазерна ударна хвиля; *balayage* – поступове освітлення волосся від кінчиків до кореня, *cryonics* – процедура заморожування.

Нові слова є частиною пасивного словникового запасу мовних підсистем на момент їх появи, та згодом вони можуть стати загальноживаними й увійти у сферу активного мовного вживання.

Таким чином, косметологія та естетична медицина є галуззю на піку свого розвитку та постійного доповнення новими лексичними одиницями. Ми вважаємо за необхідне подальше спостереження та документування нових англійських лексичних нововведень у термінології КЕМ для виявлення та аналізу їхніх структурних і семантичних особливостей.

Література:

1. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів освіти. Київ, Видавничий центр «Академія», 2002. 368 с.
2. Стишов О.А. Українська лексика кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації). Київ, Видавничий центр КНЛН, 2005. 388 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-31>

LEXICAL BORROWINGS IN MODERN ENGLISH

ЛЕКСИЧНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Dankiv A. K.

*Assistant at the Department of Public
Health and Humanitarian Disciplines,
State University «Uzhhorod
National University»
Uzhhorod, Ukraine*

Даньків А. К.

*асистент кафедри громадського
здоров'я та гуманітарних дисциплін,
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»
м. Ужгород, Україна*

За сучасних соціальних та економічних глобалізаційних умов англійська мова виступає ключовим засобом у міжкультурній комунікації, що в свою чергу сприяє інтенсивності процесів іншомовних лексичних запозичень. Упродовж тривалого міжмовного контакту з іншими культурами та мовами англійською мовою запозичено значну чисельність іноземних слів, деякі з яких стали вже сприйматися за «свої», а інші є наділені чіткими рисами іншомовності. Незважаючи на те, що запозичення займають так багато місця в англійському лексиконі, мова не втратила свою самобутність.

XXI століття ознаменувалося розширенням та появою нових напрямків та галузей, спричинених стрімким науковим прогресом, збільшенням засобів мас-медіа. На сьогодні запозичення є особливо активним видом створення нових лексичних одиниць будь-якої мови, що в свою чергу породжує інтерес для багатьох лінгвістів [3, с. 8].

Англійська мова, як глобальна мова, все більше впливає на процеси всесвітнього масштабу. Вона розширювалася разом із розвитком суспільства, прогресом науки і техніки шляхом запозичення з інших мов, таких як французька, німецька, італійська, іспанська, китайська, японська та арабська, в сфері політики, культури, освіти, економіки, науки і техніки. Лексичне запозичення або запозичене слово стало важливою частиною процесу оволодіння англійським словниковим запасом. В результаті цього англійська, як світова мова, запозичила велику кількість слів з таких іноземних мов, як французька, німецька, італійська, російська, китайська, японська, грецька, іспанська, арабська і т. д. Згідно з опитуваннями, відсоток сучасних англійських лексичних запозичень складають: 29% від французької, 29% від латини, 26% від німецької та 6% від грецької, на решту мов припадає 6% [1, с. 19; 3].

Через свою багатогранність тема лексичних запозичень є цікавою для багатьох вітчизняних, так і іноземних науковців. До прикладу, К.Войтенко досліджувала класифікації запозичень, адже «це є результат тривалих історичних взаємодій мов та їхнє змішування, тому відіграють важливу роль у лексикології багатьох мов» [8].

Вона стверджує, що «розгляд питання вживання лексичних запозичень є одним із найскладніших проблем у розмежуванні понять, якими позначається даний вид лексики. У лінгвістичній літературі для цього явища вживається різноманітна термінологія: іншомовне вкраплення, запозичення, іноземні слова, тощо. Здебільшого використовують термін запозичення, яким позначається як сам мовний процес, так і результат даного процесу [8].

Л. Гончаренко досліджуючи функціональні аспекти лексичних запозичень, виділяв п'ять основних функцій: інформаційну, номінативну, функцію висвітлення проблематики, емоційних впливів та експресивність. В свою чергу Н.Дундієм у свої працях розглянуто співвідношення інтернаціональних відносин і лексичних запозичень та стверджується, що «поняття «запозичення» є ширшим за поняття «інтернаціоналізм», хоч інтернаціоналізми проникають у більшу кількість мов» [9, с. 256].

В сучасному мовознавстві розмежовують зовнішні та внутрішні чинники, завдяки яким появляються запозичення. Зовнішні: міжнародні контакти через близьке географічне розташування і потребу розв'язання низки політичних, економічних, культурних питань. Внутрішні: потреба поповнення і утворення певних лексико-семантичних груп; потреба семантичного обмеження слова, усунення його багатозначності.

На сьогодні лексичні запозичення англійською мовою відбуваються із шаленим розмахом, проте в Оксфордський словник англійської мови долучено такі слова, що не усі носії англійської мови їх знають і не використовуються у повсякденному лексиконі («tarka dal» – індійська страва; «quinzhee» – сніговий покрив; «izakaaya» – японська закуска; «affogato» -італійський десерт). Однак деякі лексичні запозичення набувають швидкого розповсюдження («sushi» -з'явилося в англійській мові наприкінці 1890-х.; «етожі» – потрапило до словника у 2013 р., а через рік набуло масового вжитку [4, с. 12].

Розрізнення успадкованих і запозичених слів має важливе значення для успішного застосування порівняльного методу в історичній лінгвістиці, який прагне ідентифікувати генетично споріднені мови та реконструювати їхні початки, які не зафіксовані в письмових джерелах, а також у *філогенетичній реконструкції*, яка прагне виявити найбільш

вірогідні філогенії, за допомогою яких мови в даній сім'ї еволюціонували до їх поточної форми [7].

Процес запозичення властивий кожній мові та по різному впливає на розвиток її словникового складу. Цей процес є основним фактором розвитку мови.

Особливості лексичних запозичення в сучасній англійській мові характеризуються:

1. *Різноманітністю*. Англійська та американська культура славляться своєю багатокультурністю. Американську культуру навіть називають «melting pot» Вони асимілюють і засвоюють різні іноземні мови, привезені іммігрантами на цю землю (французьку, німецьку, італійську, іспанську, японську, китайську, арабську, африканську). Вчені стверджують, що 80% англійських слів походять від запозичених, що відносяться до культури, економіки, мистецтва, спорту, медицини, охорони здоров'я, науки і технологій, що робить мову барвистою та енергійною. [6, с. 157];

2. *Гнучкістю словотворення*. Лексичні запозичення приходять в англійську мову шляхом повної або часткової підстановки. Методи формування є гнучкими та різноманітними, що робить мову лаконічною. Наприклад, «fenshui» китайською мовою, «otaku» японською, «fajitas» іспанською запозичені безпосередньо з мови-донора. Лексичні запозичення «Lunik» і «parkour» замінюються змінами в написанні і вимові. Інші запозичені слова, такі як «taikonaut» з китайської, «chauffeur» з французької, «volksport» з німецької, «pararazzi» з італійської, частково замінюються у вимові або правописі. Деякі запозичені слова передають значення, набуваючи нового розуміння після запозичення в англійську мову, наприклад «camping» («campsite») в Аргентині і «wok» («stir fry») в китайській мові.

3. *Запозиченням жаргонних фраз і афоризмів з інших мов*. Лексичні запозичення можна помітити і у великій кількості іноземних афоризмів, сленгів і фраз, що робить англійську мову виразною і багатою. Наприклад, «no dui no die», «good good study», «day day up» (китайські), «jamais vu», «cherchez la femme», «flea market» (французькі), «Musse sein? Es muss seine» (німецькі), «in fretta», «I pazzi per lettera sono i maggiori pazzi» (італійська) охоплюють різні типи понять і словотворення, що робить англійську мову сумішшю барвистих мов світу.

4. *Креативністю*. Відкритість англійської мови прискорює поширення запозичених слів і їх вживання, сприяє засвоєнню іноземних слів і створенню нових слів. Наприклад, «taikonaut», «kylin», «lunik», «lassi», «force de ftapper», «westpolitik», «kosher», «juku», «jihad» і т. д. Це показує, що, поглинаючи іноземну культуру, носії англійської мови не

просто копіюють всі запозичені слова, а й адаптовують їх до місцевої культури, вносять відповідні зміни. Сучасні лексичні запозичення не тільки збагачують словниковий запас англійської мови, але і роблять його динамічним і продуктивним.

Англійська мова пережила багато періодів, протягом яких було запозичено велику кількість слів з тієї чи іншої мови. Вони не тільки запозичені з інших мов, але і запозичуються іншими. Чим ширше коло комунікації, тим більше запозичених слів набуває мова. В даний час в сучасній англійській мові склався набір наукових і технологічних термінів, загальних для всіх мов і використовуваних ними, як це відбувається в політиці, засобах масової інформації та фінансах. Хоча багато слів з французької, німецької, іспанської, японської та арабської мов були включені в англійську мову, їхнє широке використання, відкритість, гнучкість, а також креативність дозволяють їм бути основним джерелом міжнародної мови в об'єднанні словників.

Традиційно для того, щоби відбулося лексичне запозичення, ті чи інші слова почали широко використовуватися і їх занесли до словника, потрібно декілька десятиліть. Проте, з появою інтернет технологій цей процес суттєво змінився, і тепер іноді достатньо кількох днів. Оксфордський словник англійської мови кожного року редагується по кілька разів і щоразу до нього додаються сотні нових слів чи словосполучень, якими розкривається значення нових культурних явищ, створюється синонімічний ряд з уже існуючими одиницями. Тому, можна зробити висновок, що подальша перспектива формування словника англійської мови відбуватиметься шляхом ще більших лексичних запозичень і потребуватиме детальних досліджень.

Література:

1. Carling G., Cronhamn S., Farren R., Aliyev E., Frid J. The causality of borrowing: Lexical loans in Eurasian languages. PLOS ONE. 2019;14(10):1–33. PMID:31665148
2. Grossman E., Eisen E., Nikolaev D., Moran S. SegBo: A Database of Borrowed Sounds in the World's Languages. In: Proceedings of The 12th Language Resources and Evaluation Conference. Marseille, France: European Language Resources Association; 2020. p. 5316–5322. Available from: <https://www.aclweb.org/anthology/2020.lrec-1.654>
3. Kapush, A. V. Language Situation in Europe under the Dominant Influence of the English Language (by the Example of German). Scientific Notes of Nizhyn Mykola Gogol State University. Series: Philological sciences. 1, 8-12, 2016

4. List JM. Automated methods for the investigation of language contact situations, with a focus on lexical borrowing. *Language and Linguistics Compass*. 2019;13(e12355):1–16.

5. List JM. Automatic detection of borrowing (Open problems in computational diversity linguistics 2); 2019. Web blog at: <http://phylonetworks.blogspot.com/2019/03/automatic-detection-of-borrowing-open.html>.

6. Zhang L., Manni F., Fabri R., Nerbonne J. Draft, submitted to the Contact Language Libraries series. Detecting loan words computationally; 154-161, 2019.

7. Zhou L. N. American neologism and modern American culture. Beijing: China Social Sciences Press, 2015

8. Войтенко К. Класифікація запозичень в сучасних лінгвістичних дослідженнях URL: http://www.rusnauka.com/7_NMIV_2010/Philologia/60103.doc.htm

9. Дундїй Н.П. Лексичні запозичення у глобалізаційних процесах міжкультурної комунікації та діалогу культур / Н.П. Дундїй // Вісн. Дніпропетр. ун-ту ім. Альфреда Нобеля. Сер. «Філол. науки». – 2011. – № 2 (2). – С. 251–257.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-32>

LEXICAL-AND-SEMANTIC VARIABILITY OF THE CONCEPT *LANGUAGE POLICY* AND AN ASSOCIATIVE EXPERIMENT

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ВАРІАТИВНІСТЬ КОНЦЕПТУ *LANGUAGE POLICY* ТА АСОЦІАТИВНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ

Dobrushyna M. Yu.

*Postgraduate Student at the Department
of English Philology,
Oles Honchar Dnipro
National University
Dnipro, Ukraine*

Добрушина М. Ю.

*аспірант кафедри англійської
філології,
Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

In order to establish the lexical-and-semantic variants (LSV) of the concept nominee *LANGUAGE POLICY*, there have been used different lexicographic sources, namely dictionaries of the modern English language.

Having conducted the research, it has been established that the lexical unit *language policy* is absent in all known dictionaries of the modern English language. The study of the LSV of the concept nominee LANGUAGE POLICY has been conducted on the basis of the English and Ukrainian lexicographic sources. Considering non-lexicographic sources there have been studied Ukrainian, English, German, and French ones. Also, due to the fact that such a phenomenon is absent in dictionaries, we have asked citizens of Ukraine in order to establish their vision of the lexical unit *language policy* and to further compare the LSV of the concept LANGUAGE POLICY based on lexicographic sources and an experiment.

On the next stage there have been established key «theoretical» lexical-and-semantic variants. The definitions have been selected from more than 50 sources that belong to different discourses: dictionaries, online resources, encyclopedias, scientific works, legal acts, laws, etc. Among these 50 definitions, 30 key ones have been selected. Based on these definitions, 6 lexical-and-semantic variants have been singled out according to the principle of similarity.

The definitive analysis has helped to single out LSV 1 (theory). This LSV is represented by the largest number of definitions (15). All selected definitions have a common general outlook, and do not detail any specific aspect. We consider the following definition as a key one: *a concentrated expression of the ideological and social principles that determine the political and practical attitude of a state system (authorities) to functioning, development, and the interaction of languages, to their role in the life of people or peoples, which is implemented in a combination of ideological, political, legal, administrative deeds aimed at the development, functioning, balance of languages, change or preservation of the linguistic situation in the state, regions, society* [3, p. 445–446].

LSV 2 (theory) is represented by the definition *the policy pursued by the state regarding the language regime in societies with a multi-ethnic population* [2, p. 493].

LSV 3 (theory) is represented by the definition *any political action that influences or intends to influence a linguistic situation* [4], that combines several definitions and several categories related to both positive and negative language changes: *language changes, intervention in the development of languages, solving language problems/issues; development and suppression of languages; influence on languages.*

LSV 4 (theory) is represented by the definition *the combination of official decisions and prevailing public practices related to language education and use* [6, p. 67], which provides information that the concept LANGUAGE POLICY can be considered in terms of educational aspects.

LSV 5 (theory) is represented by the definition *a document compiled by the staff of a school, often assisted by other members of the school community, to which the staff members give their assent and commitment* [5, p. 1]. Such a definition is the only one that actualizes this LSV. In part, this LSV overlaps with LSV 4, but there is the lexeme *document* in the definition, so we could not merge these two LSVs. It can be said that the given definition has a rather narrow scope of the phenomenon *language policy*.

LSV 6 (theory) is represented by the definition *language policy is a policy that concerns exactly one language and whose political interference with the use of language affects only one language* [1, p. 7], this LSV is actualized by only one definition; it is given in German – *Sprachpolitik* (*language policy* – in the singular) – and is presented in contrast to *Sprachenpolitik* (*language policy*, where languages are indicated in the plural).

So, there have been established 6 LSV of the concept LANGUAGE POLICY based on the analysis of theoretical sources.

Having conducted the associative experiment, 58 Ukrainians have been interviewed on how they would define the phenomenon of *language policy*. We have summarized all definitions according to the following «experimental» LSVs:

LSV 1 (experiment): a set of legally defined approaches and methods that the state implements to regulate language communication at the level of state bodies and among people on the territory of this state.

LSV 2 (experiment): a set of principles and practical measures for solving language problems in society or the state.

LSV 3 (experiment): state measures to settle language issues among the population; the spread of the state language in all spheres of citizens' lives.

LSV 4 (experiment): measures taken at the state level to revive, develop and improve the language of a certain people.

Thus, the concept LANGUAGE POLICY has the following areas of intersection of lexical-and-semantic variants: LSV 1 (theory) coincides with LSV 1 (experiment), LSV 3 (theory) coincides with LSV 2 (experiment) and partly with LSV 3 (experiment), LSV 4 (theory) partially coincides with LSV 3 (experiment), and LSV 6 (theory) coincides with LSV 4 (experiment). It must be noted that the vast majority of experimental definitions are related to LSV 2 (experiment) and LSV 3 (theory). The experiment have not confirmed LSV 5 (theory), although it can be noted that LSV 4 (experiment) partially approached LSV 2 (theory), but without the *multi-ethnic* emphasis.

So, it should be stated that that the experimental analysis actualized the study of theoretical sources, confirmed the key LSVs (theory) and opened the way for further linguistic research in this field.

Bibliography:

1. Білоус, О.М. Sprachpolitik: Abriss theoretischer Grundlagen von der Sicht westlicher Sprachforscher. *Наукові записки. Серія: філологічні науки (мовознавство)* (Вип. 127). Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. С. 6–12.
2. Головатий, М.Ф., Антонюк, О.В. (Ред.). (2005) Політологічний словник : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: МАУП, 2005. 792 с.
3. Селіванова, О.О. Лінгвістична енциклопедія. П.: Довкілля-К, 2011. 844 с.
4. Brüggemann M. Sprachpolitik. URL: <https://ome-lexikon.uni-oldenburg.de/begriffe/sprachpolitik>, 2012.
5. Corson D. Language Policy in Schools: A Resource for Teachers and Administrators. Routledge, 1998. 262 p.
6. McGroarty M. Language policy in the USA: national values, local loyalties, pragmatic pressures. In W. Eggington & H. Wren (eds.), *Language policy: dominant English, pluralist challenges*. Canberra: Language Australia; Amsterdam: John Benjamins, 1997. P. 67–90.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-33>

CHARACTERISTICS OF THE USE OF ANGLO-AMERICANISMS IN THE GERMAN YOUTH PRESS

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИКОРИСТАННЯ АНГЛОАМЕРИКАНІЗМІВ В НІМЕЦЬКІЙ МОЛОДІЖНІЙ ПРЕСІ

Lipisovetska O. M.

*Lecturer at the Department
of Germanic Philology and Foreign
Literature,
Zhytomyr Ivan Franko State University
Zhytomyr, Ukraine*

Ліписовецька О. М.

*викладач кафедри германської
філології та зарубіжної літератури,
Житомирський державний
університет імені Івана Франка
м. Житомир, України*

Мова – це не лише антропологічне та фізіологічне явище, притаманне людині, а також і соціальне, що було неодноразово доведено мовознавцями, адже мова здатна функціонувати і розвиватися виключно в суспільстві. Вона забезпечує можливість безперервної комунікації та відображає менталітет, історію, традиції народу та його трансформацію протягом свого існування. Німецька мова не стала винятком, і за тривалий час її розвитку поповнилася значною кількістю нових

лексичних одиниць, вагома частка яких – запозичення з англійської, адже англійська мова як мова науки, економіки та політики відіграє важливу роль у світовому просторі. В системі німецької мови англоамериканізми зазнають повної асиміляції, цей процес охоплює всі аспекти функціонування слів у мові. Відтак, можна впевнено стверджувати, що запозичення доволі частіше вживаються в різних сферах життєдіяльності, та особливо в сфері ЗМІ.

В молодіжній пресі (періодичних виданнях, спрямованих на аудиторію читачів віком від 12 до 30 років) англоамериканізми займають особливе місце, адже саме молоддю англomовні запозичення засвоюються та вживаються швидше, а отже статті журналів та газет мусять підлаштовуватися під свого читача і теж поповнюватися сучасною лексикою.

Для аналізу характеристики англо-американських запозичень в молодіжній пресі було опрацьовано електронний журнал «Deutschland Edition» (для більш зрілої аудиторії) та підлітковий журнал та популярний підлітковий журнал «BRAVO».

У ході дослідження першого видання був розглянутий випуск «Besser Arbeiten – Neu Denken. Ideen für eine nachhaltige Zukunft», який присвячений умовам сучасного ринку праці, затребуваним професіям сьогодення і взагалі майбутньому працевлаштування, а також новим видам роботи, які стали популярними у зв'язку з глобальними подіями, які відбуваються у світі. В результаті виконаної роботи шляхом суцільної вибірки було виявлено використання англоамериканізмів у кількості 155 разів, серед яких унікальних запозичень – 60 номінальних одиниць. Вже перші сторінки зі зверненням редакції до читачів містять такі запозичення як *Homeoffice*, *Remotework*, *Jobsharing*, *Co-Working*, адже ці терміни стали невід'ємними у публіцистичному дискурсі, тому що вживаються наразі у всіх сферах життя. Варто зазначити, що ключові частини змісту журналу названі також англійською: *Interview*, *Intro*, *Essay*, *Feature*. Це стосується і особливих підрозділів всередині видання, в яких інтерв'юювані експерти певних галузей діляться своїми історіями стосовно теми. Серед таких підрозділів називаємо *New Work*, *Diversity*, *Jobsharing*, *Purpose*. Що ж до наповнення журналу, то статті чи інтерв'ю, які там є, містять значну кількість англоамериканізмів.

При аналізі запозичених одиниць було поставлено за мету визначити частку частин мови англоамериканізмів, які збагатили систему німецької мови. Так, було вирахувано що найбільшу частку складає клас іменників – 56,6% (*Work*, *Homeoffice*, *Collar*, *Coach*, *Team*, *Officer*, *Jobsharing*, *Intro*, *Society*). До прикметників відносяться 20% лексичних одиниць (*blue*, *white*, *new*, *remote*, *digital*, *good*), та варто зазначити, що вони абсолютно не асимільовані, не видозмінилися за правилами

німецької граматики, і вживаються в словосполученнях з англломовними іменниками, окрім прикметника *digital*, який вже доволі довгий час є частиною німецької мови. Також в цю частку було враховано особливу категорію слів – абрєвіатури, таких виявлено 18,3% (*CEO, CPO, LED, IMB, DNA, HiPos, FinTech*). І всього лише 5% дієслів було вжито у статтях журналу (*flashen, testen, win*), серед яких асимільовано було 2 (*to flash – flashen, to test – testen*).

Щодо англоамериканізмів, використаних у виданні «BRAVO» (випуск від 06.01.2021), визначена кількість унікальних одиниць складає 213, а загалом запозичення були вжиті 307 разів. Це такі лексичні одиниці, як, наприклад, *der Look, das Styling, der Style, die Beauty, crazy, streamen* тощо. Детально були проаналізовані мовні класи, які дозволили визначити, що найчастіше в ролі запозичень виступають іменники – 81,5% (*Challenge, Life, Fun, Report, Gamer, Mega-Star, Tiktok-Star, Youtube-Star, Member, Modevloggerin, Cops*). Клас дієслів займає друге місце за чисельністю – 10,9% (*trend, win, wear, accept*). 3,8% мають класи прикметників (*hot, real, deep*) та займенників (*it, this*). Група іменників була проаналізована окремо, завдяки чому вдалося розділити вжиті лексичні одиниці на прості та складні іменники, які в свою чергу вже давно асимілювалися в німецькій мові, тобто орфографічно відтворюються з великої літери, отримали категорію роду (артикуль) та здатність змінюватись за відмінками (*der Star, der Song, der/das Single*), або ж вживаються оказіонально (*Challenge, Life, Influencer*). Складні іменники можуть бути поділені на окремі підгрупи: за кількістю основ та способом написання (двохосновні (*Wishlist, Fan-Community*), трьохосновні (*Make-up-Tutorial, Live-Action-Serie*), та одиниці з кількістю основ, більшою за три (*Single-Song-Writer-Pop-Ballade, All-Girl-Skate-Crew*)) та походженням компонентів: (обидва компоненти англломовні (*Twitter-User, Fun-Challenge*), один із компонентів німецькомовний, інший – англломовний (*Powerfrauen, Liebes-Story*)).

Невелика частка дієслів асимілювалась у німецькій мові, а тому ними були отримані граматичні ознаки дієслова – змінну флексію та можливість утворювати форми минулих часів (*to drop – droppen – gedroppt, ich droppe*). В засвоєних німецькою мовою прикметниках закінчення змінюється відповідно до роду та числа означуваного іменника (*deep – deepe*), але в не асимільованих лишається незмінним (*crazy, edgy*).

Загалом дослідження виконане з практичною метою – отримати кількісні характеристики використання англоамериканізмів в сучасних виданнях, а також спосіб, у який вони запозичуються, та ступінь їхньої асиміляції, щоб оцінити сьогоднішній вплив англійської мови на публіцистичний стиль мовлення. І результати аналізу показують, що

майже на кожній сторінці видання засобів масової інформації вжито принаймні кілька англомовних запозичень, більшість яких відноситься до класу іменників, які найбільше тяжіють до повного засвоєння в німецькій мові. З огляду на це можна зробити висновок, що популярність англійської в німецькомовному просторі зростає, як і швидкість її розповсюдження. І саме тому своєчасний аналіз та відслідковування такого впливу є важливим та актуальним в науковому середовищі німецького мовознавства.

Література:

1. Bravo URL: www.bravo.de (дата звернення: 08.10.2022).
2. Deutschland Edition URL: <https://www.deutschland.de/de/besser-arbeiten-neu-denken-magazin-zum-kostenlosen-download> (дата звернення: 05.10.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-34>

CROSS-DRESSING AND ITS INFLUENCE ON CHARACTER'S PERSONALITY (BASED ON THE ANIMATED CARTOON «MULAN» 1998)

КРОСДРЕСИНГ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ОСОБИСТІТЬ ПЕРСОНАЖА (НА МАТЕРІАЛІ АНІМАЦІЙНОГО ФІЛЬМУ «МУЛАН» 1998)

Lozovska K. O.

*Postgraduate Student at The
Department of English Translation
Theory and Practice,
Zaporizhzhya National University
Zaporizhzhya, Ukraine*

Лозовська К. О.

*аспірантка кафедри теорії та
практики перекладу з англійської
мови,
Запорізький національний
університет
м. Запоріжжя, Україна*

Cross-dressing has been one of the character development means in cinematography for a long time. According to Radkiewicz: «It is one of the most popular narratives in cinema, and its use increases with the dynamics of cultural change» [5, p. 249]. Different films from different decades and centuries such as «Some Like It Hot» (1959), «Mrs Doubtfire» (1993), «The Danish Girl» (2015) etc., can serve as an example. Even the animated film «Fireheart» (2022) and animated series: «SpongeBob SquarePants» (Episode

«Rock-a-Bye Bivalve», 2002), «Chip 'n' Dale» (Episode «Adventures in Squirrelsitting», 1989) and some others, didn't avoid such tendencies. The Walt Disney Company also contributed to the list of films demonstrating characters' cross-dressing: «Lilo & Stitch» (2002), «Robin Hood» (1974), «The Emperor's New Groove» (2000) etc. The present research was conducted on the Disney-produced animated film «Mulan» released in 1998.

Philips Johns, who was researching the role of transgender in movies agrees with Garber's statement, that cross-dressing in some movies is caused by «progress narratives» in which a principal protagonist is «compelled» by social and economic forces to disguise himself or herself to get a job, escape repression, or gain artistic or political «freedom» [4, p. 52]. This is the case for the animated film «Mulan». The main heroine of the cartoon, Mulan, fails to fulfil her destiny as a woman (according to the standards of the epoch) and disguises herself as a man called Ping to participate in war, find her «true self» and bring honour to her family.

The present research was conducted using the program Linguistic Inquiry and Word Count (LIWC). It helps analyse word usage and distinguish particular features of speech. It is necessary to go through the most significant ones to understand whether cross-dressing and change of identity influence the way the character speaks.

The first category to highlight is «Affiliation». This can be explained by the fact, that women's speech tends to be more affiliative than men's. Park et al. in their research «Women are Warmer but No Less Assertive than Men: Gender and Language on Facebook» came to the following conclusion: «While female-linked topics dominated the more affiliative half of the circumplex, they were also concentrated in the more assertive quartile. Male-linked topics were largely in the less affiliative, colder half, but also spread more evenly in terms of assertiveness» [2]. In Mulan's speech the category index goes beyond the norm: 4,71, in Ping's speech it is equal to 0. Another category that confirms the fact is the index of «Family». While being a woman, it is 2,17, but after the disguise, it becomes 0.

Concerning the usage of personal pronouns, the results in different papers on gender characteristics of speech vary, but generally, it is believed that women tend to use more «we» pronouns than «I». Xia, in her research «Gender Differences in Using Language», states that: «Women prefer to use first person plural pronouns when they suggest something, even when she suggests the other person, while men tend to use the first person singular pronoun, and when he is suggesting the other person, he will directly use the second person pronoun» [7, p. 1486]. After analysing the material, it was found that Mulan uses more «I» pronouns than Ping, though both of the indexes go beyond the mean: 11,26 and 8,7. At the same time «we» pronouns

index for Mulan is within the norm, but we can see underuse of them in Ping's speech: 0.

Another category worth analysing is «Clout». Clout refers to the relative social status, confidence, or leadership that people display through their writing or talking [1]. The research by Sarsons and Xu «Confidence Men? Gender and Confidence: Evidence among Top Economists» proves that only in several papers women actually showed less confidence. Most women generally tend to speak less confidently when asked questions about topics they are not familiar with [6]. In our case, Mulan shows an extreme lack of it since her «Clout» index is 26,11 which is a very low number, while Ping's number is higher than the mean: 90,64.

One more category to consider is «Emotions». According to Parkins, in the research «Gender and prosodic features in the emotional expression», for women, it is more characteristic to express their emotions, for example, happiness, sadness etc, while men are believed to be more characteristically angry [3, p. 53]. For Mulan, indexes for positive emotions and anxiety are higher than the mean: 4,48 and 0,54, while for Ping, both of them are below the mean: 1,74 and 0.

Summarizing the results of the research, we can see that character's identity actually influences the way he or she speaks. Mostly it can be seen in the categories considered to be stereotypic for men and women, such as: «Affiliation», «Family», «Emotions» and «Clout». Some deviations could be seen in the category «Pronouns», which is an issue that needs further investigation.

Bibliography:

1. LIWC analysis. URL: <https://www.liwc.app/help/liwc>
2. Park, G., Yaden, D. B., Schwartz, H. A., Kern, M. L., Eichstaedt, J. C., Kosinski, M., Stillwell, D., Ungar, L. H., & Seligman, M. E. (2016). Women are Warmer but No Less Assertive than Men: Gender and Language on Facebook. *PLoS one*, 11(5). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0155885>
3. Parkins, R. (2012) Gender and prosodic features in emotional expression. *Griffith Working Papers in Pragmatics and Intercultural Communication* 5, 1, 46-54. URL: https://www.griffith.edu.au/_data/assets/pdf_file/0026/363680/Paper-6-Parkin_s-Gender-and-Emotional-Expressiveness_final.pdf
4. Philips, J. (2006). *Transgender on Screen*. Palgrave Macmillan. 196 p.
5. Radkiewicz, M. Oblicza kina queer: od cross-dressingu do filmów transgenderowych. *Przegląd Kulturoznawczy*, 2012, Numer 3 (13), 246-255.

6. Sarsons, H., Guo X. (2021). Confidence Men? Evidence on Confidence and Gender among Top Economists. *AEA Papers and Proceedings*, 111: 65-68. <https://doi.org/10.1257/pandp.20211086>

7. Xia, X. (2013). Gender Differences in Using Language. *Theory and Practice in Language Studies*, 3(8), 1485-1489. <https://doi.org/10.4304/tpls.3.8.1485-1489>

8. Mulan (1998). URL: <https://ww2.123moviefree.sc/mov/mulan-1998/watching.html/?ep=45>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-35>

WORD-FORMING MODELS OF CORONEOLOGISMS IN PUBLICISTIC DISCOURSE

СЛОВОТВІРНІ МОДЕЛІ КОРОНЕОЛОГІЗМІВ У ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСУ

Muzychka S. I.

*Master Student at the Department of the
English Language and Translation,
Drohobych Ivan Franko State
Pedagogical University*

Музичка С. І.

*студент-магістрант кафедри
англійської мови і перекладу,
Дрогобицький державний
педагогічний університет
імені Івана Франка*

Koliasa O. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of the English Language
and Translation,
Drohobych Ivan Franko State
Pedagogical University
Drohobych, Lviv region, Ukraine*

Коляса О. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови
і перекладу,
Дрогобицький державний
педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Львівська область,
Україна*

Перебуваючи у світі пандемії, людський лексикон так чи інакше стає переповненим коронеологізмами, з огляду на швидке зростання їх кількості та потрібність у використанні є необхідним окреслити певного роду тенденції та конкретну сферу застосування на прикладі публіцистичного дискурсу. Саме в цьому дискурсі більшого поширення отримують нові слова в тому значенні і контексті, який ілюструється і подається авторами статей та інших текстів. Коронавірусна лексика, яка

стала частиною не тільки англійської, української чи інших мов, заслуговує бути окресленою. Розвиток словникового запасу мови завжди залишається активним. Нові назви входять у мову з появою нових ідей, концепцій, соціальних практик і речей. Деякі назви можуть бути замінені або можуть припинити використовуватися через зникнення названих ними об'єктів. Інші повинні адаптуватися до нових реалій і розвивати нові значення. Лексика є найбільш гнучким лінгвістичним доменом, який відкритий для майже всіх видів проявів мовної творчості. Однак не кожне новостворене слово стає частиною словникового запасу, оскільки існують певні фактори, які впливають на встановлення нових слів і етапи, які вони повинні пройти. [1; 22]

Тексти публіцистичного дискурсу як частина масової комунікації, з одного боку, відображають стереотипи масової свідомості, а з іншого – формують їх, нав'язуючи індивіду певні смаки, життєві пріоритети, моделі поведінки, у тому числі мовленнєвої. У публіцистичному дискурсі такі слова як *pandemic* («пандемія») та *quarantine* («карантин») увійшли в постійний вжиток не тільки по всій Америці та Великобританії, а й по цілому світу також.

Основним джерелом нових слів пов'язаних з COVID-19, безумовно, є Інтернет. Багато слів було придумано користувачами Інтернету, а потім поширено в соціальних мережах, таких як, наприклад, Facebook та Instagram, де вони могли дуже швидко досягти інших учасників спільноти. Деякі лінгвісти виявили, що цей процес особливо цікавим і вирішили зареєструвати та дослідити якомога більше нових слів. Це привело до появи списків модних слів про COVID-19, які тепер доступні для будь-якого користувача. Ці списки стали першим джерелом даних для цього дослідження [3; 15].

У цій роботі увага зосереджена на етапі творення коронеологізмів, оскільки йдеться про досить нові лексичні одиниці, багато з яких нещодавно увійшли в англійську мову. Крім того, на цьому етапі дослідження використовується лише структурна перспектива для аналізу процесів словотворення, що лежать в основі нових слів, обраних для цього аналізу. Для того, щоб аналізувати коронеологізми у публіцистичному дискурсі, їх потрібно згрупувати за спорідненістю методів та моделей творення. Звідси можна виокремити такі групи:

1. Поєднання двох основ повнозначних слів:

1. Mask + acne = **maskne**, noun: skin breakouts people can get from frequently wearing a mask.

2. Corona + coma = **coronacoma**, noun: another name for the shutdown period, or the long, luxurious sleeping opportunities newly available to some in quarantine.

3. COVID + **commitment** = covidment, noun: a fear of any interactions during pandemic;

4. Vaccine+bastard = **vaccitard**, noun: a parent or a guardian that electively doesn't vaccinate their children but who regrets it later when their child as an outbreak;

5. Stay + vacation = **staycation**, noun: the period of the beginning of pandemic and not being able to go on any kind of holiday except staying at home;

6. Corona + vacation = **coronacation**, noun: a vacation one plans cheaply due to pandemic-related travel price cuts.

7. Zoom + dumping = **zumping**, noun: a breaking up over Zoom.

8. Zoom + bombing = **zombombing**, noun: a situation, when internet trolls or hackers invade a Zoom video meeting to interject material that is obscene, racist, or antisemitic in nature. [4]

II. Злиття початку одного слова з кінцевою частиною другого слова:

1. Quarantine + martini = **quarantini**, noun: a homemade cocktail prepared while in home quarantine.

2. Covid + nostalgia = **covalgia**, noun: Nostalgia for certain aspects of the pandemic e.g., reduced traffic etc.

3. Quarantine + team = **quaranteams**, noun: online teams created during lockdown) are helping people deal with changing work circumstances;

4. Information + epidemic = **infodemic**, noun: a proliferation of diverse, often unsubstantiated information relating to a crisis, controversy or event, which disseminates rapidly;

5. Corona + millennials = **coronials**, noun: Children conceived during lockdown.

6. Covid + recession = **covcession**, noun: when person is sick for COVID for several times;

7. Corona + economy = **coronaconomy**, noun: period of economic default. [4]

III. Накладання двох слів з фонетичним злиттям кінця першого та початку другого слів:

1. Covid + idiot = **covidiot**, noun: an insult for someone who disregards health and safety guidelines.

2. Covid + dating = **covidating**, noun: period of making out with people via Internet in order to get romantic relations;

3. Covid + variant = **covariant**, noun: a change or mutation of COVID-19 virus that may cause it to spread more quickly and easily among people.

4. Corona + apocalypse = **coronapocalypse**, noun: a reference to these unprecedented times and the risks facing the world.

5. Covid + videoparty = **covideoparty**, noun: new video parties organized in in order to replace normal ones due to lockdown issues.

6. Covid + divorce = **covidivorce**, noun: forced togetherness as a result of quarantine hastens a couple's realization that they probably don't belong together. [4]

Ще одним продуктивним способом творення коронеологізмів є конверсія зі зміною контекстуального значення. Так, наприклад, слово *magpie* перекладається як *сорока* і звідси можна метафорично переносити усі якості на людину. У контексті ковід-лексики: **magpie**, noun: a person, who is likely to snatch up desirable staples in the supermarket, like toilet paper or pasta.

Також є і інші приклади: **orca face** – людина з дуже дивним лицем, в публіцистичному дискурсі періоду пандемії має наступне значення: the effect of a year of outdoor mask-wearing on face pigmentation. [4]

Лексичне відхилення (лексична девіація) – це процес творення нового слова. Лексичне відхилення виникає, коли ви складаєте слово, якого раніше не було. Ця форма неологізмів в основному зустрічається в звичайному та публіцистичному дискурсах частіше ніж у твітах офіційних медичних установ або в матеріалах медичних та наукових конференцій. Прикладами такої девіації слугують наступні коронеологізми:

1. **Long-Hauler**, collocation: people who experience COVID-19 symptoms for months after being diagnosed, and long after subsequently testing negative.

2. **Novel Coronavirus**, collocation: not the same as the coronaviruses that commonly circulate among humans and cause mild illness, like the common cold.

3. **Social Distancing**, collocation: become ubiquitous in coverage of safe practices for preventing the spread of the disease.

4. **Super-Spreader**, collocation: those with COVID-19 who are highly contagious and capable of transmitting the virus to a large number of uninfected individuals.

5. **New Normal**, collocation: reality changes unleashed by the coronavirus pandemic.

6. **Social Shaming**, collocation: to shame or embarrass those caught in the act of violating pandemic norms.

7. **Community Spread**, collocation: the spread of a contagious disease to individuals in a particular geographic location who have no known contact with other infected individuals or who have not recently traveled to an area where the disease has any documented cases.

8. **Mask-shaming**, collocation: it can refer either to the action of shaming someone for wearing a mask or the action of shaming someone for not wearing a mask. [4]

Проаналізувавши наведені вище приклади щодо груп творення коронеологізмів можна зробити висновок, що найбільшого поширення мають такі форми слів, які утворились поєднанням таких термінів як *coronavirus*, *COVID-19* з словами, які вже були у вжитку та означали конкретні терміни. Саме завдяки такій комбінації слів, а не створенню повністю нових виникають 2/3 коронеологізмів.

Література:

1. Fischer R. Lexical change in present-day English: a corpus based study of the motivation, institutionalization and productivity of creative neologisms. Tübingen: Narr, 1998.
2. Coronavirus: Glossary of Common Terms. URL: <https://www.webmd.com/lung/coronavirus-glossary#1>
3. Martin A. Word-formation patterns and studying of COVID-19 neologisms, 2021.
4. Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-36>

LEXICOLOGICAL PERSPECTIVE OF PHRASAL VERBS IN THE MODERN ENGLISH LANGUAGE

ЛЕКСИКОЛОГІЧНА ПЕРСПЕКТИВА ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Nikolaieva T. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Foreign Philology,
Kyiv National University of Culture
and Arts
Kyiv, Ukraine*

Ніколаєва Т. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології,
Київський національний університет
культури і мистецтва
м. Київ, Україна*

До складу фразових дієслів, що є однією з головних ознак англійського дієслівного словотвору, входить монолексемне дієслово та післядієслівний компонент прислівниково-прийменникової природи, який внаслідок послаблення своєї прислівникової або прийменникової

функції утворює з дієсловами відносно стійкі семантичні та синтаксичні сполучення. Фразове дієслово функціонує як поєднання дієслова й приєменника, дієслова і прислівника чи дієслова і приєменника з прислівником, ось чому його часто визначають як багатослівне чи двослівне дієслово. Таке поєднання можна визначити як «ідіоматичне», так як дослівний переклад кожного з компонентів не становить єдиного змісту всього поєднання. Точніше, він може бути зовсім іншим, і часом здогадатися про переклад усього фразового дієслова по його частинах неможливо [1].

Другий компонент, який позначається у лінгвістиці різними термінами, а саме, прислівники, постпозитиви, постпозитивні приєменники тощо, не виражає ознаки дії, яка б означала щось відокремлене від тієї дії, що міститься в першому компоненті дієслова. Дієслова з постпозитивами зливаються в одне семантичне ціле й виражають єдине поняття. Тому при вилученні другого компонента, зазвичай, змінюється значення дієслова [2, с.105].

Слід зазначити, що існують протилежні позиції щодо природи і використання фразових дієслів:

1) буквальне використання форми *go up* не є фразовим дієсловом як таким, а є простим дієсловом з часткою: *The balloon went up into the air*. Термін «фразове дієслово» повинен використовуватись лише для образних і ідіоматичних значень: *The balloon went up* (= *The crisis finally happened*). В даному випадку маємо справу з семантичним аспектом фрази *go up*, яка не має нічого спільного з синтаксисом чи морфологією.

2) термін «фразове дієслово» охоплює пряме і переносне (ідіоматичне) використання і, отже, включає в себе синтаксис, морфологію та семантику, тобто обидва значення фрази *go up* [2].

Фразове дієслово англійської мови можна розділити на кілька груп:

Неперехідні дієслова – такі дієслова, які не беруть доповнення, і вживаються самі по собі. Наприклад: *Although the work was very difficult, he didn't give up*. – Хоч робота була дуже важкою, він не здавався.

Нерозділові дієслова – такі дієслова, які приймають після себе доповнення. Наприклад: *While cleaning the attic, he came across some old pictures of his grandfather*. – Коли він прибирався на горищі, він випадково знайшов старі фотографії свого дідуся.

Деякі розділові дієслова приймають додаток, який вживається між дієсловом і приєменником, такі дієслова називаються обов'язково роздільні. Наприклад: *His dog woke him up very early in the morning*. – Його собака розбудила його дуже рано вранці. Інші розділові дієслова приймають додаток, який може вживатися як між дієсловом і приєменником, так і після дієслова з приєменником. Хоча, якщо додаток є займенником, він має вживатися між дієсловом і приєменником. Такі

дієслова називаються необов'язково роздільними. Наприклад: They put the meeting off. = They put off the meeting. = They put it off. – Вони відклали збори.

Фразові дієслова (вони ж усталені дієслівно-прийменникові сполучення) – це дієслова (multi-word verbs), що складаються з декількох слів, одним з яких є дієслово, а іншим (або іншими) – прийменник або прислівник, що збігається з ним за формою. Англійські multi-word verbs підрозділяються на три окремі підгрупи, які зазвичай (для зручності і спрощення) називають одним словом – фразові дієслова. Ці підгрупи називаються:

- 1) prepositional verbs – прийменникові дієслова;
- 2) phrasal verbs – безпосередньо фразові дієслова;

3) phrasal-prepositional verbs – фразово-прийменникові дієслова, що складаються з трьох слів. Фразове дієслово існує як єдина нероздільна семантична одиниця мови і несе смислове навантаження тільки в такому вигляді: дієслово + прийменник (Verb + Preposition), дієслово + прислівник (Verb + Adverb), дієслово + прийменник та прислівник [3].

Фразові дієслова поділяються на: неперехідні (break down – зламатися) і перехідні (put off – відкласти). Одні й ті самі дієслова можуть бути в одних значеннях неперехідними, а в інших – перехідними, тобто, в одних випадках вони можуть вимагати додатка, а в інших своїх значеннях можуть вживатися без додатків. Перехідні фразові дієслова (transitive phrasal verbs) прийнято ділити на дві категорії: роздільні (separable) і нероздільні (inseparable), в залежності від розташування прямого додатку по відношенню до прийменника. До нероздільних відносяться всі неперехідні фразові дієслова і деякі перехідні (run into, get up, break down, etc.). Неможливо за зовнішнім виглядом дізнатися, дієслово розділяється чи ні. Потрібно перевірити це по словнику. Якщо дієслово розділяється, то додаток може стояти або після нього, або між дієсловом і ОДП (turn down my offer = turn my offer down – відхилити мою пропозицію) [3]

Наступною ознакою є ідіоматичність. Під ідіомою ми розуміємо поєднання 2 або більше слів, значення якого не збігається зі значенням складових. Багато фразові дієслова мають значенням, яке неможливо вивести зі значень його компонентів. Наприклад: bring up – educate, give up – stop doing, using, come by – obtain [5]

Одні й ті ж дієслова можуть бути в одних значеннях неперехідними, а в інших – перехідними, тобто, в одних випадках вони можуть вимагати додатка, а в інших своїх значеннях можуть вживатися без додатків.

При дослідженні значення і функцій постпозитивів можна відзначити ряд випадків, коли неперехідне дієслово в сполученні з постпозитивом

стає перехідним, або навпаки, перехідне дієслово в сполученні з постпозитивом стає неперехідним. Наприклад:

1. Дієслово «to run» – бігти є неперехідним, але з постпозитивом воно стає перехідним: You know him, Mrs. Worthington. He ran off the old darky you now own, old Sam, I mean. – Ви знаєте його, місіс Вортінгтон. Він допоміг втекти старому негру, який тепер належить Вам, я маю на увазі Сема.

2. Дієслово «to talk» – розмовляти є неперехідним, а вже to talk over – обговорювати є перехідним: Say, Mother, let's talk the matter over. – Ось що, мамо, довай-но обговоримо цю справу.

3. Дієслово «to wake» – будити є перехідним, to wake up – прокидатися – неперехідне: The child further explained that he woke up and... did not like to wake Mother. – Хлопчик потім пояснив, що він прокинувся, але ... не хотів будити маму [4, с. 54].

Перехідні фразові дієслова (transitive phrasal verbs) прийнято ділити на дві категорії: роздільні або відокремлювані (separable) і нероздільні або невідокремлювані (inseparable), в залежності від розташування прямого додатку по відношенню до прийменника. До нероздільних відносяться всі неперехідні фразові дієслова і деякі перехідні (run into, get up, break down тощо).

Література:

1. Близнюк О.І., Трибуханчик А.М., Харитонов І.К. Phrasal Verbs in Modern English. Педагогічний університет м.Ніжина, 2003. 189 с.

2. Ванівська О.І. Фразові дієслова в англійській мові як засіб вираження аспектуального значення завершеності в Британському національному корпусі. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. Київ, 2010. С. 46-51.

3. Дідо Н.Д. До питання вивчення фразових дієслів в сучасній англійській мові. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. №14. 2016. С. 34-39.

4. Орловська О. В. Типологічна класифікація фразових дієслів у сучасній англійській мові. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства : зб. наук. пр.* Хмельницький, 2017. Вип. 12. С. 180-183.

5. Povey J. Phrasal Verbs and How to Use Them. Москва, 1990. 176 p.

5. Sheverun N., Dzyrylo A. Фразові дієслова у системі лексичних одиниць сучасної англійської мови та їх класифікації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»* ((11(79)). с. 148-152.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-37>

MULTIMODALITY IN CONTEMPORARY POETRY FOR CHILDREN

МІЛЬТИМОДАЛЬНІСТЬ В СУЧАСНІЙ ДИТЯЧІЙ ПОЕЗІЇ

Pikalova A. O.

*кандидат філологічних наук,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Foreign Philology,
МЕ «Kharkiv Humanitarian and
Pedagogical Academy» Kharkiv
Regional Council,
Kharkiv, Ukraine*

Пікалова А. О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології,
КЗ «Харківська гуманітарно-
педагогічна академія» Харківської
обласної ради
м. Харків, Україна*

Scientists have managed to focus on communication not as an exclusively linguistic phenomenon, but as a process of forming meanings with the help of different modes. They can be «image, writing, colour, layout, as well as knowledge in specific arrangements for a specific audience» [6, p. 139]. Following M. Halliday's [2; 3; 4] semiotic approach to language, G. Kress and T. van Leeuwen [6] identified the foundations for researching of multimodality. It is concerned as a result of the integration of language and other resources. The scholars refer to multimodality as «the use of different modus» [6, p. 139].

Modern technology has provided the variety of changes in books, particularly in the way how the text might be read. «Whether in the print or electronic media, whether in newspapers, magazines, CDROMs or sites, whether as public relations materials, advertisements or as informational materials of all kinds, most texts now involve a complex interplay of written text, images and other graphic or sound elements, designed as coherent (often at the first level visual rather than verbal) entities by means of layout» [6, p. 17].

Contemporary books for children reflect the complexity of our multimedia world. They are constantly transforming according to technological and cultural changes. G. Kress and T. van Leeuwen [6] contemplation are a substantial shift to the importance of images in children's books particularly in poetry for children. This paper focuses on the interaction of language and images in children's poetry, where rhyme or verse is considered as multimodal text.

Some scientists have written about illustrations in children's literature [7; 8; 9; 11]. However, rhymed texts for children have not been the subject of an extensive research from the point of multimodality.

Using the terms of M. Halliday [3, p. 53], G. Kress and T. van Leeuwen [6] argue that visual design, like language, and all semiotic modes perform three main metafunctions: 1. ideational (representation of the world around and inside us); 2. interpersonal (social interactions and relationships); 3. textual («the world of the text», the elements of which are interconnected both with each other and with the surrounding world – the context) [6, p. 16].

Children are very sensitive to visual images. Recognition of this sensitivity as one of the main features of children's acquaintance of the surrounding world has led to the creation and publication of children's books with illustrations.

«For toddlers and other children of pre-school age, the pictorial code is a more direct means of communication than the verbal code» [10, p. 25]. Even beginning readers «understand the language and the message better when there are many pictures. Thus, «illustration accentuates the cognitive function» [10, p. 25].

The younger the reader, the more important illustrations are for him / her. The content of pictures, the color palette, and the technique of drawing are also important, which would develop figurative thinking, help to comprehend the meaning and evoke positive emotions in the child. The child receives the first information about the world not verbally, but visually and audibly, so it is extremely difficult to teach writing and reading without a picture. As the reader grows older, the drawing begins to acquire only a supporting role.

Returning to semiotic modes which perform the ideational, the interpersonal and the textual metafunctions, we are going to demonstrate the interaction of language and images in the poems by Julia Donaldson, written for children of different ages (toddlers, preschool children, beginner readers).

The ideational metafunction includes actions, characters and circumstances. Actions (movement) are verbalised with the help of verbs, which denote the material processes of movement, and visual vectors of movement, which express the dynamism of the illustration. The way of illustrating involves a full or metonymic image (parts of body). Circumstances are also the element of ideational meaning which refers to the time and place of action.

J. Donaldson's creativity for children from two to five years old contains the verse «One Mole Digging a Hole» [1] with illustrations by Nick Sharratt. Large font and bright pictures familiarize children with numbers from one to ten teaching them to count, for example: «*One mole/ digging a hole/ Two snakes/ with garden rakes/ Three bears/ picking pears/ Four foxes/ filling boxes/ Five storks/ with garden forks/ Six parrots/ pulling up carrots/ Seven frogs/ chopping logs/ Eight crows/ with a garden hose/ Nine doves/ in gardening gloves/ Ten bees/ pruning trees/ Everyone enjoying the sun!*» [1].

«One Mole Digging a Hole» [1] is distinguished by its graphic design. In this book the double page layout is used. On the left page, between the lines

there is a number corresponding to the text. Moreover, there are bright and colourful butterflies drawn in this quantity. At the same time, the images of butterflies are located as a particular frame of the text. This frame is an important element of the textual meaning, which enhances the emotional impact of the image. On the right page, there is an illustration with an appropriate number of animals and what actions they perform according to the content. In this book images occupy a significant space as it is illustrated in Figure 1.

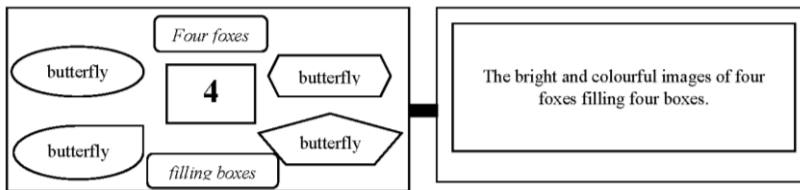

Fig. 1. Scheme of the double page layout in the book «One Mole Digging a Hole» by J. Donaldson

As it is shown in the above scheme the ideational metafunction includes actions of characters (fill the boxes → foxes). Actions (movement) are verbalised with the help of verbs, which denote the material processes of movement, and visual vectors of movement, which express the dynamism of the illustration. The way of illustrating involves a full image (body of an animal). Circumstances are also the element of ideational meaning which refers to the time and place of action (in the garden).

The interpersonal metafunction covers a number of aspects related to the interaction between the reader and the characters, between the poet and the reader. As children's perception is turned to the main thing and disregards everything secondary, images of foxes retain their specificity and recognizability.

Images of foxes filling the boxes clarify and extend the meaning of the text as little readers can find out the additional information (what foxes are filling the boxes? how many boxes? not all the foxes are filling the boxes, one of them is dropping the box). Thus, the textual metafunction is actualized.

As for linguistic features, the quite simple syntax of the poetic speech is represented in the verse «One Mole Digging a Hole» [1]. What is more, the absence of punctuation marks attracts attention. The poem ends with an exclamatory sentence in which there is a single punctuation mark (*Everyone enjoying the sun!*).

To conclude, the design of J. Donaldson's book of verses for pre-school children and bright colourful images in the illustrations increase emotional, cognitive and decorative possibilities. The dominance of illustrations over the text maintains an aspect that a child does not read yet or is just learning to read. As the child considers the text as a picture the large font size helps her / him to look for already familiar letters in the text. In general, images in books of poetry for pre-school children tempt children to interact with text, provide stimulation and promotion of children's creativity, supply mental foundation for the children-readers, and encourage children's language and literacy development. Thus, in children's poetry multimodality refers to the use of multiple modes, which fulfill the ideational, the interpersonal and the textual metafunctions.

Bibliography:

1. Donaldson J. One mole digging a hole. London: MacMillan Children's Book, 2008. 22 p.
2. Halliday M. A. K. Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning. London: Edward Arnold, 1978. 256 p.
3. Halliday M. A. K., Hasan R. Language, context, and text: Aspects of language in a social-semiotic perspective. Geelong, Victoria: Deakin University Press, 1985. 126 p.
4. Halliday M. A. K. An Introduction to functional grammar. London: Arnold, 2004. 700 p.
5. Kress G. «What is mode?». *Handbook of Multimodal Analysis* / C. Jewitt. London and New York: Routledge, 2009. P. 54-67.
6. Kress G., van Leeuwen T. Reading images: The grammar of visual design. (2nd ed.). London: Routledge, 2006. 312 p.
7. Lewis D. Reading contemporary picturebooks: Picturing text. London: Routledge Falmer, 2001. 184 p.
8. Nikolajeva M., Scott C. The dynamics of picturebook communication. *Children's Literature in Education*. 2000. 31(4). P. 225-239.
9. Nodelman P. Words about pictures: The narrative art of children's picture books. Athens: University of Georgia Press, 1988. 320 p.
10. Segun M. The importance of illustrations in children's books. *Illustrating for Children* / M. Segun. Ibadan: CLAN, 1988. P. 25-27.
11. Sipe L.R. (1998). How picture books work: A semiotically framed theory of text-picture relationships. *Literature in Education*. 1998. 29(2). P. 97-108.

**TYPOLOGY OF DISCURSIVE PERSONALITIES
IN PARENTAL DISCOURSE**

**ТИПОЛОГІЗАЦІЯ ДИСКУРСИВНИХ ОСОБИСТОСТЕЙ
У ПАРЕНТАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ**

Skrynnik Yu. S.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of English Philology and Foreign
Language Teaching Methods
V. N. Karazin Kharkiv
National University
Kharkiv, Ukraine*

Скриннік Ю. С.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
та методики викладання
іноземної мови
Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

The **relevance** of the paper is based on the research of the neo-anthropocentric character of modern communication which in complex with socio-cognitive discourse studies presupposes the usage of the values-based approach to the typology of discursive personalities in the everyday parental discourse. The complex study of the theory of discursive personalities involves enhancing its typology. The **object** of the research is personalities' discursive repertoire within the parental discourse. The **subject** is constituted by establishing specific discursive features of each type of discursive personalities in the parental discourse. The research is **aimed** at classifying discursive personalities within the parental discourse using the values-based approach.

Understanding communication as an interactive intersubjective activity (both lingual and non-lingual), brings interactivity and two-way communication to the fore. The **interactive model of communication** assumes that contents, values and knowledge arise from historically and culturally determined interaction, on the one hand. And, on the other hand, objective reality, which is not exhausted by these contents. Modern studies of discourse require the integration of cognitive and social structures, which are its components [7]. The **socio-cognitive discourse science** defines communication as a process that creates and reproduces common contents, rituals, values and social structures [2]. The interpretation of values-based approach in linguistic studies determines the importance of involving the principles of **ecolinguistics**, where the ecological situation is treated as communication that does not have a harmful effect on the psycho-emotional state of a person and preserves the societal behavioral norms and basic human values [6]. The studied theoretical background is the foundation for the

typology of discursive personalities within a values-based approach. A. Maslow's pyramid of human needs [4] lies in the basis of the division of the discursive personalities into *participants, attractors and creators*.

The creator as a type of discursive personality in the parental discourse is esteemed by self-actualization. This type of values includes a partner acquisition, parenting, utilizing and developing talents and abilities, pursuing goals. Within the boundaries of the everyday parental discourse the individuals may have a strong, particular desire to become an ideal parent striving to the realization of one's full potential. Individuals who are motivated to pursue this goal seek and understand how their needs, relationships, and sense of self are expressed through their behavior. This type of discursive behavior includes implementing the strategy of becoming an ideal parent. The example below presents the father's desire to become an ideal parent for his daughter through complete acceptance of his daughter's sorrows and faults:

(1) *RICHARD BROWN: Olivia? What are you doing home, baby?*

OLIVIA BROWN: Taylor broke up with me.

RICHARD BROWN: What?

OLIVIA BROWN: She cheated on me with Nathan Runnings.

RICHARD BROWN: Professor Runnings' kid?

OLIVIA BROWN: Mm-hmm [sobbing].

RICHARD BROWN: Listen. Hey. Come on, babe. Come here [hugs her]. Don't worry, sweetheart. You're gonna be fine. The world's full of women looking for someone to love. There's gotta be somebody who deserves you [5].

The general strategy of becoming an ideal parent is carried out by the tactic of comforting (*Come on, babe. Come here; hugs her; Don't worry, sweetheart; You're gonna be fine*); showing that a grown-up child is still a child (*baby, babe*); total acceptance of the daughter's life choice (*The world's full of women looking for someone to love*); confirming the child's uniqueness (*There's gotta be somebody who deserves you*).

The participant possesses the need for a sense of belonging and acceptance among social groups, regardless of whether these groups are large or small; being a part of the group for them is crucial, regardless of the fact if it is connected with a job, sports, friends or family. This type of discursive personalities praises such human values as family, friendship, intimacy, trust, acceptance, receiving and giving love and affection. The discursive behavior of the participants includes the strategies of care; sharing love; developing intimacy; the strategy of acceptance of the communicative partner's opinions; receiving love, etc. The fragment displays the dialogue between the father and his son, where the father as a representative of the class of participants demonstrates his paternal love by hiding his son's helmet so that his son will

never hide his face because of the inborn problems with his appearance. The participant in this example implements the strategy of care:

(2) NATE PULLMAN [FATHER]: *I mean, when you started you were still wearing the astronaut helmet in public.*

AUGGIE PULLMAN [SON]: *I love that helmet. I wish I knew where it was.*

NATE PULLMAN: *It's in my office.*

AUGGIE PULLMAN: *What? Dad! That was a gift. You had no right to hide it!*

NATE PULLMAN: *Auggie, Auggie, please, don't be mad. You gotta understand, you were wearing it all the time. I never got to see you anymore. I missed your face, I know you don't always like it, but I love it. It's my son's face. I wanna see it. Do you forgive me?*

AUGGIE PULLMAN: *No [silence]. Yes [smiling]. Does Mom know?*

NATE PULLMAN: *[whispers] No. God, no, she'd kill me. But I can maybe find it, if you need it back.*

AUGGIE PULLMAN: *That's okay [hugging] [1].*

The discursive strategy of sharing love is performed with the help of such tactics as appealing to the communicative partner's emotional state (*Auggie, Auggie, please, don't be mad*); displaying inner feelings (*I never got to see you anymore. I missed your face*); demonstrating the addressee's uniqueness (*I know you don't always like it, but I love it. It's my son's face. I wanna see it*); demonstrating the wrongness of the actions through somebody else's disapproval (*No. God, no, she'd kill me*), establishing intimacy through non-verbal communicative components (*whispers; hugging*).

The attractor's discursive behavior is presupposed by the need for respect from others. Their basic features include a need for status, recognition, fame, prestige, and attention. Within the boundaries of the parental discourse, the attractor's behavior includes discursive strategies of drawing attention; setting personal boundaries; breaking personal boundaries; demonstrating authority; proving one's status, etc. In the following fragment the mother wakes up her daughter in the middle of the night to ask her to cut out grey hair on her head. The basic discursive strategy used by the speaker is to attract her daughter's attention and to cause sympathy as a result:

(3) GEORGIA MILLER: *Ginny! Ginny, wake up!*

GINNY MILLER: *What, Mom?*

GEORGIA MILLER: *Is there a hair?*

GINNY MILLER: *What time is it?*

GEORGIA MILLER: *I can sorta feel it if I do this, but I can't see it.*

GINNY MILLER: *It's 5:00 a.m., Mom.*

GEORGIA MILLER: *Come on.*

GINNY MILLER: *Get the tweezers away from my eye, you psycho!*

GEORGIA MILLER: *Ginny, I'm serious! Is there a hair?*

GINNY MILLER: *Ugh! Jesus, hang on!*

GEORGIA MILLER: *Come on. Hurry!* [3].

Implementing the discursive strategy of drawing attention, the attractor uses the tactic of showing the need in somebody's help (*I can sorta feel it if I do this, but I can't see it*) being helpless in this situation as she cannot see hair on her head; the tactic of hurrying (*Come on; Come on. Hurry!*), the tactic of proving the seriousness of the case (*Ginny, I'm serious! Is there a hair?*).

Human needs and motivations generally move through the patterns of belonging and love, social needs or esteem, self-actualization and transcendence. This means that for motivation to arise at the next stage, each prior stage must be satisfied by an individual. The suggested typology presupposes moving from the initial level of a participant (the main pattern – belonging and love) to an attractor (the main pattern – esteem and self-esteem). The goal is to attain the level or stage of self-actualization presented by a creator. The hierarchy explains how effort and motivation are correlated in the context of the discursive behavior. The **perspectives** of further research lie in enhancing the suggested typology in other types of everyday and institutional discourse rather than in the parental discourse. Taking into account intercultural, gender, age and other socio-biological factors is also considered as a perspective direction of the deeper research of the theory of discursive personalities.

Bibliography:

1. Chbosky S. Wonder, 2017. URL : https://www.scripts.com/script/wonder_23635 (Retrieval date: 28.01.2020).
2. Dijk T. A. van. Discourse and Context. A Sociocognitive Approach. Cambridge : Cambridge University Press, 2008. 282 p.
3. Lampert S. Ginny & Georgia, Season 1 Episode 2, URL : https://sublikescript.com/series/Ginny__Georgia-10813940/season-1/episode-2-Its_A_Face_Not_A_Mask (Retrieval date: 05.04.2020).
4. Maslow A. A theory of human motivation. *Psychological Review*, 1943. Vol. 50, № 4, p. 370–396.
5. Roberts W. The Professor, 2018. URL : <https://transcripts.thedealr.net/script.php/the-professor-2018-So4w> (Retrieval date: 21.05.2020).
6. Skrynnik Yu.S., Soloshchuk L.V. Social Roles as a Construct of Ecological Interaction: Diachronic Aspects. *Theory and Practice in Language Studies*, 2022. V. 12, №8. P. 1483–1488. DOI: <https://doi.org/10.17507/tpls.1208.03> (Retrieval date: 04.08.2022).
7. Ущина В. А Позичювання суб'єкта в сучасному англомовному дискурсі ризику : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2016. 501 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-39>

EARLY PERIODS OF GERMAN WRITING DEVELOPMENT

РАННІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ПИСЕМНОСТІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Khomenko T. A.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Germanic languages, foreign
literature and methodology
of their teaching,
Volodymyr Vynnychenko Central
Ukrainian State Pedagogical University
Kropyvnytskyi, Ukraine*

Хоменко Т. А.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов,
зарубіжної літератури та методик
їхнього навчання,
Центральноукраїнський державний
педагогічний університет імені
Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Писемна передача німецької мови на основі латинського алфавіту починається у 770 р. [1, с. 28]. Писемність була пов'язана з римською християнською церквою, яка у своїй діяльності використовувала латинську мову. Правителі Франкської держави підтримували поширення християнського вчення, тому у різних частинах країни виникла велика кількість монастирів. Вони стали єдиним осередком писемності на той час. У монастирських школах навчали латині, в тому числі і писемній латинській мові. Монахи писали та переписували теологічні трактати, молитви, псалми, історичні праці, коментарі до вивчення Біблії та рекомендації до навчання служителів церкви.

Перші записи німецькою мовою мали підсобний характер [2, с. 18]. Найдавнішими пам'ятками давньоверхньонімецької мови вважаються глоси та словнички-глосарії 8 ст. [3, с. 38]. Найстаршим з них є «Аброганс», записаний у монастирі Фрайзинг (770 р.). Він представляє собою список латинських слів з перекладом на німецьку мову. Назва цієї пам'ятки походить від першого слова у списку.

У той час німецька мова існувала лише у вигляді територіальних діалектів, єдиної унормованої мови не було. Монахи, німці за походженням, використовували латинські літери для перекладу латинських незнайомих слів рідною мовою. Часто такі написи робилися на полях або над рядком написаного латинського тексту. На території розповсюдження алеманнського діалекту знаходилися монастирі Сент-Галлен, Мурбах, Райхенау, на території функціонування баварського діалекту – монастирі Сент-Еммерам, Тегернзее, Монзее, у східно-франкській області – монастир Фульда, у рейнсько-франкській області – монастирі Лорш, Майнц, у середньофранкській області – єпископства Кельн, Трір. Більшість монахів

походила з тієї ж самої місцевості, де знаходився монастир, і тому переклади з латини робилися на місцевий діалект.

Латинською мовою користувалися не тільки у релігійній сфері, а й у світських записах. У купчих, грамотах, правових документах треба було передавати німецькі імена латинською мовою [4, с. 121]. Отже, у наявності були усі передумови для використання латинського алфавіту для передачі німецької мови на письмі.

Але разом з тим виникли труднощі у його застосуванні. Перший етап розвитку правопису німецької мови мав яскраво виражений стихійний характер. Написання одного й того ж слова могло бути різним у різних монастирях. Правопис не був уніфікований, і тому навіть в одному монастирі написання слова могло різнитися в залежності від писця або часу написання. Головна причина розбіжностей у написанні одних і тих слів є неповна пристосованість латинського алфавіту до фонетичної системи німецької мови. У німецькій мові (у її територіальних діалектах) були наявні звуки, яких не було в латинській мові. Перекладачі та переписувачі текстів були вимушені винаходити писемні знаки для позначення характерних німецьких звуків при відсутності таких у латинській мові. Таким чином виникли графічні варіанти для передачі звуків [k] та [f]. Перший звук міг позначатися буквами k та c, другий звук – буквами f та v.

У вжиток входили також сполучення літер для передачі як монофонем, так і біфонем німецької мови. Дифтонги передавалися на письмі буквосполученнями: ei, ou, iu, iö, uo, ia. Для міжзубного дзвінкого щільного приголосного звука, який не зберігся у сучасній німецькій мові, використовувався диграф th/dh. Ph/pf передавало афrikату [pf], sch – звук [ʃ]. Однією з особливостей німецької мови вважається наявність коротких та довгих голосних звуків. Для передачі короткості голосного використовувалося сполучення кількох букв, що позначали один звук: ck, kk, ch, hh, tz, ss. Довготу голосного позначали подвійною літерою. Окремі звуки німецької мови і зараз не мають власного графічного позначення. Так, графема ch використовується для передачі як звуку [x], так і звуку [ç].

Література:

1. Bublik W. N. Geschichte der deutschen Sprache. Куув: Vyscha Skola, 1983. 232 S.
2. Москальская О. История немецкого языка. Ленинград: Учпедгиз, 1959. 392 с.
3. Жлуктенко Ю. О., Яворська Т. А. Вступ до германського мовознавства. Київ: Вища школа, 1986. 232 с.
4. Левицький В. В. Основи германістики. Вінниця: Нова книга, 2008. 528 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-40>

STEREOTYPES IN THE REFLECTION OF WOMEN IN PHRASEOLOGY OF THE GERMAN LANGUAGE

СТЕРЕОТИПИ У ВІДОБРАЖЕННІ ЖІНКИ У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Chyrva A. D.

*Student at the Faculty of Foreign
Languages,
Kryvyi Rih State Pedagogical
University*

Чирва А. Д.

*студентка факультету
іноземних мов,
Криворізький державний
педагогічний університет*

Lopatych R. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer at the Department of
German Language and Literature with
Teaching Methods,
Kryvyi Rih State Pedagogical
University
Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region,
Ukraine*

Лопатич Р. В.

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри німецької
мови і літератури з методикою
викладання,
Криворізький державний
педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська
область, Україна*

Одними з найактуальніших проблем і найцікавіших завдань сучасної філології є питання гендеру. Поєднання лінгвістики та гендерної проблематики можна прослідкувати у гендерній фразеології, дослідження якої дають можливість зрозуміти культурні категорії маскуліності й фемінності. Важливу роль в розвитку гендерного аспекту та проблем репрезентації жінок у філології, на думку І. Замель, відіграв розвиток соціолінгвістики, формування постмодерністської теорії пізнання та тенденції зростання феміністичного руху [5].

Серед світових науковиць, які займалися феміністичними напрямками у лінгвістиці та побічних до неї дисциплінах варто виокремити Д. Кемерон, Р. Лакофф, М. Бухольц, К. Холл, Д. Таннен, С. Тремель-Плец, Л. Пуш, Дж. Капуті. Їхні теоретичні праці у сфері феміністичної лінгвістики у 20-му столітті є суттєвим внеском і знаходять продовження у роботах сучасних лінгвістів. Навіть попри розвинуту царину фемінізму у філології, залишаються відкритими питання про стереотипи у відображенні жінки у німецькій фразеології, що й спричинило вибір цієї теми.

Задля досягнення мети дослідження були поставлені такі завдання: проаналізувати феномен фразеології як основного джерела гендерних стереотипів у мовній картині світу людини; дати визначення поняття «стереотип», «гендерний стереотип»; проаналізувати фразеологізми за цією тематикою.

Відомо, що фразеологізми формуються протягом усієї історії розвитку мови людства та яскраво репрезентують культурні та етнічні особливості народів. Під фразеологізмом розуміють відтворювану одиницю мови з двох або більше слів, цілісну за своїм значенням і стійку за складом та структурою [2, с. 242]. Аналіз наукової літератури показав, що класифікації фразеологізмів різняться, доповнюють, або виокремлюють окремі компоненти, але можемо узагальнити і виділити наступні типи фразеологізмів: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення і фразеологічні вирази, до яких відносять прислів'я, приказки та афоризми відомих людей.

Через те, що фразеологізми пройшли через величезний часовий відрізок, тому вони є багатим джерелом саме гендерних стереотипів, які склалися під впливом різноманітних соціальних чинників минулого, і тому представляють широкі перспективи для дослідження гендера, і навпаки, гендер дає змогу побачити фразеологічне надбання тієї чи іншої мови з найрізноманітніших боків. Серед багатьох визначень цього комплексного та соціокультурного терміну на увагу заслуговує визначення гендеру за глосарієм Європейського інституту з гендерної рівності, де його розглядають як сталі соціальні характеристики, пов'язані з життям жінок і чоловіків, зі стосунками між жінками та чоловіками, а також із відносинами поміж жінками та відносинами поміж чоловіками. Існує певне ототожнення поняття стать та гендер, але варто пам'ятати, що стать визначається саме біологічними ознаками, а не соціокультурними як у випадку з гендером. Люди народжуються із певною статтю, але набувають гендер під тиском суспільних та культурних чинників протягом свого життя [1, с. 30]. Отже, гендер розуміємо як сукупність норм поведінки, який здійснюється особами чоловічої і жіночої статі в суспільстві, а гендерні стереотипи як уявлення про соціальні ролі для чоловіків і жінок, які базуються на біологічних ознаках.

У Кембриджському словнику стереотип трактується як усталене уявлення, яке люди мають про те, яким є хтось або щось, особливо це уявлення, яке є хибним [4]. Стереотипи використовуються для спрощеного сприйняття світу та майже ніколи не пов'язані з власним досвідом людини або ж просто з об'єктивною дійсністю, бо як слушно зауважив В. Ліппманн, зазвичай ми даємо визначення предмету, а потім

його вже розглядаємо, тобто предмети сприймаємо через стереотипи нашої культури [3, с. 81].

Під час аналізу фразеологізмів виділили три найпоширеніші стереотипи, які були представлені найбільшою частиною сполук, а саме: 1) вік та краса, які можуть зумовлюють негативні відносини у жіноцтві; 2) нечесність та підступність усіх жінок; 3) говіркість жінок як несхвальна риса характеру.

Краса та вік жінки завжди притягують більше уваги, ніж будь-яка риса характеру або здатності розуму, тому й частіше підпадають під соціальне обговорення. Водночас з тим, що чоловічій частині людства зрідка нагадують за їхній вік, жінки стикаються з цією життєвою категорією набагато частіше. Наведемо приклади, які, на нашу думку, яскраво презентують цей стереотип:

An einer hässlichen Frau finden die Frauen selten, an einer schönen immer etwas auszusetzen. / Eine Frau braucht sich nicht immer zu erinnern, wie alt sie ist, aber sie darf es niemals vergessen. / Eine Frau ist nur so alt wie sie aussieht – falls es nicht eine andere Frau ist, die sie ansieht. / Wer eine Frau der Schönheit wegen nimmt, hat gute Nächte, aber schlimme Tage. / Das Alter der Frau beginnt dort, wo ihre Liebe aufhört. / Schöne Tage soll man abends loben und schöne Frauen morgens. / Wenn die Nacht anbricht, sind alle Frauen schön.

Ці вирази можуть бути репрезентацією реалії того, що під тиском соціальних стандартів багато жінок мають більше упереджень щодо «конвенційно» привабливих представниць жіночої статі через мізогінні тенденції, які існують навіть всередині європейського жіноцтва.

Наступні приклади яскраво виражають підступність і нечесність жінок як ще один стереотип з точки зору чоловіків: *Eine Frau spricht zu deinem Herzen, wenn sie deinen Kopf betören will. / Wer eine schöne Frau hat, braucht mehr als zwei Augen. / Großen Herren und schönen Frauen soll man dienen, doch nicht trauen. / Die Frau macht das Haus des Mannes zum Himmel oder zur Hölle. / Frauen sind das Paradies der Augen, das Fegefeuer des Beutels und die Hölle der Seele. / Eine Jungfrau, ein Auge und der Glaube lassen nicht mit sich scherzen.*

Сприйняття щирих емоцій за вдавані підсилюється стереотипом про те, що жінки, а особливо «конвенційно» привабливі використовують доброту задля своїх таємних цілей. Жінкам, на думку чоловіків, не можна довіряти, адже жіноча привабливість може становити загрозу її партнеру, який може себе поводити obsесивно через ту ж красу.

Досить поширеним є стереотип про говірливість жінок, який представлений дуже великою кількістю фразеологізмів. Наведемо

декілька прикладів: *Ein Mann, ein Wort. Eine Frau – viele Worte. / Vertrau' der Frau ein Geheimnis – aber schneid' ihr die Zunge ab. / Nichtssagende Frauen reden am meisten. / Kein Kleid steht einer Frau besser denn schweigen.*

Жінки вважаються багатослівними, водночас як чоловіки лаконічними. Також суто жіночою ознакою не справедливо вважається схильність до пліткарства, їм закидають невміння зберігати таємниці. Можна простежити розповсюджену стигматизацію процесу пліткарства без вагомих підстав щодо обов'язково негативної конотації цього процесу та без дослідження можливих причин цього явища.

Отже, знайдені закономірності у зображенні жінки у фразеологізмах німецької мови представлені стереотипами, які відображають негативне відношення тодішнього і сучасного суспільства до жінки. Стигматизація жіночого образу на таких мовних рівнях ставить перед дослідниками великі виклики у дослідженні цих руйнівних феноменів, які знаходять свій виток у сьогоденному житті.

Як підсумок зазначимо, що гендерна проблематика є інтердисциплінарною та має своє відображення майже у кожному відгалуженні лінгвістики. Фразеологія представляє вагомий пласт кожної культури та її мови і може допомогти у розумінні репрезентації загальних суджень більшості людей крізь віки.

Література:

1. Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності / Ред. кол. М. Бабак, О. Давліканова, М. Дмитрієва, М. Козир, Л. Компанцева, К. Левченко, М. Скорик, О. Суслова; оновл. вид. К.: «Вістка», 2021. 170 с.
2. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів освіти. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 368с. (Альма-матер)
3. Lippmann W. Public Opinion 2. Print ed. New Brunswick N.J. U.S.A: Transaction, 1998. 427 p.
4. Meaning of stereotype in English. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/stereotype>
5. Samel I. Einführung in die feministische Sprachwissenschaft. Berlin: Erich Smidt, 2000. 240 S.

THEORY OF LITERATURE

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-41>

TRANSFORMATIONS OF COGNITIVE-NARRATIVE TYPOLOGIES IN THE METAMODERNIST CONTEXT

ТРАНСФОРМАЦІЇ КОГНІТИВНО-НАРАТИВНИХ ТИПОЛОГІЙ У МЕТАМОДЕРНІСТИЧНОМУ КОНТЕКСТІ

Matsevko-Bekerska L. V.

*Doctor Philological
Sciences, Professor,
Head of the Department
of World Literature,*

*Ivan Franko National University of Lviv
Lviv, Ukraine*

Мацевко-Бекерська Л. В.

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри світової
літератури,*

*Львівський національний
університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Новітні літературознавчі студії методологічні суголосно настроєві сучасної гуманітаристики. Увага науковців зосереджується довкола кількох підходів у визначенні та осмисленні культурно-естетичних тенденцій нинішнього етапу розвитку гуманітарного знання. Це, зокрема, концепції диджимодернізму Алана Кірбі (Великобританія), автомодернізму Роберта Семюелса (США), альтермодернізму Ніколя Бурріо (Франція), перформатизму Рауля Ешельмана (Німеччина), а також метамодернізму, деякі з маніфестувань якого запропонували Тімотеус Вермюлен і Робін ван ден Аккер (Нідерланди), Люк Тьорнер (Великобританія), Тауфік Юсеф (Іран) та інші дослідники. Всі філософсько-методологічні пропозиції ґрунтуються на визнанні нової сучасності, нової реальності в контексті певної культурно-емоційної домінанти. Специфіка переживання дійсності потребує передусім сприймання та осмислення не так її природи, як її емпатійного ресурсу. Британський культуролог і літературознавець Реймонд Вільямс увів у науковий обіг поняття «структура почуття» («Довга революція», 1961), що входить у виразний резонанс із ідеями Масуда Заварзаде («Факт апокаліпсису і художнє «затемнення» в сучасних наративах американської прози», 1975) про потребу виписати нову естетику для переживання нової реальності чи з міркуваннями Тауфіка Юсефа

(«Модернізм, постмодернізм та метамодернізм: критика», 2017) про домінуючу нову культурну епоху, зосереджену у концептах «віри, довіри, діалогу і щирості». Можемо розміркувати про розгортання метафори французького структураліста Жерара Женетта, котрий увів у простір літературознавства мотив «запаморочення». Певним чином парадигма Р.Вільямса суголоситься із наміром структуралістів допомогти сучасній людині подолати тривогу, що наростає. Так «геометрія літератури» переконливо поєднувалася із природою «творчого переживання», в чому, на переконання Ж.Женетта, і зосереджувалася суть «запаморочення».

Наратологія як один із ключових напрямів новітнього літературознавства за вражаюче стислий (в координатах гуманітаристики) період (від «Граматики Декамерона» Ц.Тодорова, 1969 р. до праці Д. Германа «Рукопис, послідовність та розповідь: Елементи посткласичної наратології» 1997 р.) помножилася принаймні на п'ять, що диференціював Ігор Папуша (трансдисциплінарна, транстекстуальна наратологія, трансмедіальна, трансгенетична, трансфікційна) [див.: 4, с. 23]. Тут важливо відзначити, що паралельно із наратологічним дискурсом у гуманітаристиці розгортаються ідеї когнітивної психології (Джордж Міллер, Джером Брунер, Ульрік Найссер, Ед Сміт, Роберт Солсо), що розширюють горизонти для «теорії розповіді» уможливаючи формування та розбудову когнітивної наратології. Базовий концепт Ж. Женетта примножується новими смислами, а в українському літературознавстві формулюється цілком логічне та «запаморочливе» питання про предмет вивчення когнітивної наратології: що становить осердя дискурсу первинно – «текстуальні структури» чи «структури людського мислення?» [5, с. 112]. Пошук відповіді можемо ввести у простір геометрії (наслідуючи Ж. Женетта) і дослідити передусім планіметричне середовище – з тим, аби впорядкувати розуміння природи і функціонування «текстуальних структур», а далі за допомогою когнітивістичного інструментарію моделювати стереометричний простір, у якому «структури людського мислення» домінуватимуть над текстом і створюватимуть метафікційну реальність. Теорія художнього викладу зближується із когнітивною психологією, зацікавлення якої зосереджене на цілісному діапазоні психологічних процесів. Тому очевидним є безпосередній зв'язок етапів художнього викладу із кожним елементом когнітивного ланцюжка.

Контекст метамодерністичного «канону» розгортає дослідницький потенціал синтезованої типології Ж. Женетта і В. Шміда. Ця класифікація корелює як із етапами презентації наративу в проєкції

когнітивного ланцюжка, так із можливостями емоційного переживання фікційної дійсності [див.: 2; 6]: 1) гетеродієгетичний наратор в екстрадієгетичній ситуації (за моделлю В. Шміда – первинний недієгетичний наратор); 2) гетеродієгетичний наратор в інтрадієгетичній ситуації (за моделлю В. Шміда – вторинний недієгетичний наратор); 3) гомодієгетичний наратор в екстрадієгетичній ситуації (за моделлю В. Шміда – первинний дієгетичний наратор); 4) гомодієгетичний наратор в інтрадієгетичній ситуації (за моделлю В. Шміда – вторинний дієгетичний наратор).

Наратор першого типу почасти ототожнюється із експліцитним автором твору, однак слід зауважити, що «фігура в тексті» належить художньому світові. Послідовно утверджуючи суб'єктивність викладової манери граматично (виклад від 1-ої особи) і частково індиціальню, через окремі прийоми концентрації художнього матеріалу, такий наратор має перспективу двоякого втілення – максимально суб'єктивує саму презентацію історії і постійно нагадує читачеві про власну позицію щодо зображуваного. Акцент на обмеженості власного знання розпізнається у фрагментарності, недовисловленості. Аукторіальний тип викладу забезпечує активізацію уяви та образотворення у когнітивному ланцюжку, наратор «поступається» домінуванням у моделюванні художнього світу. Водночас міркування, оцінки та зауваження оповідача впливають на формальне розгортання викладу, до певної міри витримують інтенційну цілісність твору.

З позиції дослідження когнітивної стратегії тексту прозового твору наратор другого типу організовує розгортання когнітивного ланцюжка, індиціальними знаками активізуючи такі смислотворчі компоненти, як пам'ять, уяву, образотворення, проектування на рівень сприймання/розуміння/оцінки. Когнітивна активність набуває максимальної автономності, читач самостійно встановлює змістові кореляції. У «третинній» наративній дійсності відбувається рецептивна розбудова сенсів, актуалізується поняття «порожнього місця» / «порожніх місць», на що вказує наратор. Для когнітивного діалогу позиція «поза дієгезисом» у структурі викладу цінна тим, що контакт читача з твором відбувається без синхронізації переконань чи думок розповідача з думками чи настроєм самих персонажів, а емоційно-оцінний дискурс може довільно змінюватися і набувати самодостатності.

Наратор третього типу перетинає «межі подієвості» (В.Шмід), переміщається за межі «семантичного поля» (Ю.Лотман), переконливо розмежує узвичаєне, нормативне у фікційному часопросторі художнього твору та погляд «стороннього зацікавленого» у перипетіях

розгортання сюжету. У когнітивному ланцюжку всі елементи взаємоп'єднуються: фактичнї подїї, їхня рецепція та інтерпретація вїдбуваються одночасно у свїдомостї наратора та читача. Когнітивна функція наратора подвоюється, організовуючи безпосереднє вїдображення та забезпечуючи вже опосередковану комунікативну адресацію з домінуванням позиції читача.

Наратор четвертого типу у свїдомостї читача суголосний із голосом автора, тому ефект одночасної присутності в нарації / наративі посилює вїдчуття особистої причетності до історії та її репрезентації. Когнітивний малюнок особливий тим, що ситуативна (часто підсвідома чи мимовільна) емоційність втілюється у синтезовану її рефлексію, де поєднуються як первинні уявлення, враження, так і наступні міркування, роздуми, аналіз. Процеси сприймання вїдбуваються як поступове співтворення наративу із одночасним простуванням за внутрішніми перетвореннями у природі наратора. Доречними тут є міркування У. Еко про зіставлення «стратегії спілкування» і «системи означування» [див.: 1, с. 23]. У координатах метамодернізму концепт вільної інтерпретації набуває особливої ваги, і дослідникам надане право якнайширшого пошуку джерел, рушіїв, векторів, очікувань, настанов (= маркери у «системі означування») для (про)читання літературного твору.

У своїх дослідженнях керуємося поняттям наративної стратегії [3], що синтезує інтенційні аспекти, рецепцію та інтерпретацію наративу. Когнітивний процес здійснюється і розгортається у плетиві найрізноманітніших психоемоційних станів та переживань, що виростають із розуміння задуму і продовжуються до спроб раціонального осмислення сенсу твору. Таким чином, у переживанні емоційно-психологічного настрою метамодерності та спробах концептуалізувати викладові аспекти художньої прози в контексті посткласичного етапу розвитку наратології наявні методологічні здобутки мають перспективу для поетологічних рішень у просторі Літератури, у неповторних хронотопах індивідуального стилю та вїдчуванні / переживанні настрою сучасної доби.

Література:

1. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів. Львів. Літопис. 2004. 384 с.
2. Женетт Ж. Фигуры: В 2-х томах. Том 1-2. М. Изд.-во им. Сабашниковых. 1998. 944 с.

3. Мацевко-Бекерська Л. Українська мала проза кінця XIX – початку XX століть у дзеркалі наратології. Львів. Сплайн. 2008. 408 с.
4. Папуша Ігор. Modus ropens. Нариси з наратології. Тернопіль. Крок. 2013. 259 с.
5. Собчук О. В. Переосмислення понять наративності, персонажа і фокалізації в сучасній конітивній наратології. *Магістеріум. Випуск 48. Літературознавчі студії*. 2012. С. 108–113.
6. Шмид В. Нарратология. М. Языки славянской культуры. 2003. 312 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-42>

**THE EPIC AND THE EPIC FILM:
FROM LITERARY GENRE TO CINEMA GENRE**

**ЕПОПЕЯ & КІНОЕПОПЕЯ:
ВІД ЛІТЕРАТУРНОГО ЖАНРУ ДО КІНОЖАНРУ**

Nikoriak N. V.

*Candidat of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of World Literature
and the Theory of Literature,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University
Chernivtsi, Ukraine*

Нікоряк Н. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри зарубіжної
літератури та теорії літератури,
Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Жанрова система літератури протягом свого історичного руху постійно змушена адаптуватися до нових умов буття культури. Сьогодні має місце загальна культурна тенденція до розмивання меж між різними видами мистецтва, до їхнього взаємопроникнення. Як результат, літературні жанри, які, здається, на певному етапі свого розвитку втрачають свою актуальність, отримують новий імпульс, «друге життя» у кооперації з іншими мистецтвами.

Відомо, що епічні жанри літератури, завдяки своїй монументальності, дозволяють в оповідній формі багатогранно відтворити вагомі події історії у поєднанні з оповіддю про людське

життя, про внутрішній світ персонажів. Тому й не дивно, що епічні жанри знайшли своє «продовження» в кіномистецтві, де вони презентовані насамперед такими жанрами, як кіноепопея, кінороман, кіноповість [7, с. 57]. Крім того, епічні жанри в кіно – це і «екранізація відповідного літературного першоджерела» [1, с. 74].

Свій активний розвиток в кіномистецтві епічні жанри розпочали ще в 20-ті ХХ ст., коли виникла нагальна потреба зафіксувати ключові історичні події епохи – революційні рухи, воєнні катаклізми. Кіномистецтво дозволяло охопити більшу рецептивну аудиторію і відповідно, у заданому ключі, донести важливу інформацію. У такий спосіб формується так званий *кіноепос*. Дослідники підкреслюють, що зацікавлення епічними жанрами виникало щоразу «на крутих зламах історії, коли поставала потреба епічного осмислення крупномасштабних подій» [7, с. 73–74].

Серед епічних жанрів своєю затребуваністю в кіномистецтві відзначився жанр *епопеї*. Пригадаймо, що епопея сьогодні тлумачиться як «епічний жанр дидактичного характеру», який «містить в собі настанову на всеохоплююче відображення народного життя, потребує інтересу до всіх його (фабулізованих і деталізованих) реалій та дистанційної неквапливої оповіді про нього» [5, с. 185]. Паралельно з цим терміном досить часто вживається словосполучення героїчна/епічна поема, що якраз відображає еволюційно-спадковий дискурс цього жанру. Визначення жанру *кіноепопеї*, запропоноване і літературознавцями, й кінознавцями (переважно в довідковій літературі), майже дослівно фіксує ключові жанрові коди, властиві літературному жанру, лише з орієнтацією на кіномистецтво. Так, у «Літературознавчій енциклопедії» зазначається, що кіноепопея – це «художня кінострічка, в якій розгортаються широкомасштабні історичні події, відображаючи багатопланову картину громадського життя з різноманітними суспільними та родинними конфліктами, драми і трагедії конкретних людських долі» [6, с. 479]. Знаходимо ще одне визначення: «кіноепопея відображає в образній формі діяльність народних мас в переломні, кризові періоди історії людства, коли, як на зламі, оголюються її глибинні процеси» [7, с. 57]. Подібне означення жанру пропонує кінодослідниця Н. Агафонова: «*Кіноепопея* – монументальна форма епічних жанрів, де знаходять своє екранне втілення переломні моменти історії і долі народу. Сюжетобудова ведеться за принципом багатоплановості – на кількох паралельних лініях» [1, с. 74]. Вже кілька наведених формулювань засвідчують зберігання цим синтетичним жанром ключової літературної жанрової

ознаки – це масштабність, всеохопність зображення вагомих історичних подій, життя народу та окремих доль на фоні «перехідних/кризових» періодів. Така сталість літературної жанрової матриці пояснюється, зокрема М. Бахтіним, тим, що «епопею ми знаходимо не тільки давно готовим, але вже й глибого застарілим», «майже омертвілим жанром», що має сформований і «малопластичний кістяк» [2, с. 401]. Цей «жанровий кістяк» характеризується «трьома конститутивними ознаками»: по-перше, предметом епопеї є національне епічне минуле, за термінологією Гете й Шиллера – «абсолютне минуле»; по-друге, джерелом епопеї виступає національне сказання (а не особистий досвід і вільний вимисел, що з'являється на його основі); по-третє, епічний світ віддалений від сучасності, тобто від часу співця (автора і його слухачів), абсолютною «епічною дистанцією» [2, с. 401].

Підкреслимо, що жанри, сформовані у «сиву» давнину, мають кілька версій щодо їх генези. У випадку епопеї найбільш відомими є «циклізація сюжетних пісень» О. Веселовського та «формування легенд шляхом перетравлювання інших» А. Хойслера. Проте ніхто не піддає сумніву, що епопея бере свій початок з фольклору як відображення «духу та поглядів» народу на найважливіші історичні події минулого, як «колективна пам'ять народу, втілена в монументальній естетичній формі» [3, с. 261]. «Світ епопеї, – підкреслював М. Бахтін, – національне героїчне минуле, світ «початків» і «вершин» національної історії, світ батьків і родоначальників, світ «перших» і «кращих» [2, с. 401]. В. Пропп констатував, що «вирішальною ознакою епосу є героїчний характер його змісту, а зміст визначають боротьба і перемога», «боротьба не за вузькі, дріб'язкові інтереси, не за власну долю, не за особисте благо героя, а за найвищі ідеали народу в певну епоху» [8, с. 5]. Презентативними зразками стали стародавні колективні/народні епоси: шумеро-аккадський – «Гільгамеш», індійський – «Махабхарата», й авторські: грецький – «Іліада» й «Одісея» Гомера, римський – «Енеїда» Вергілія. Пізніше долучилися й середньовічні епічні зразки: слов'янський – «Слово о полку Ігоревім», грузинський – «Витязь у барсовій шкурі» Ш. Руставелі, скандинавський – «Едда», германський «Пісня про Нібелунгів», китайський – «Трицарство» Ло Гуаньчжуна.

У процесі своєї еволюції жанр епопеї зазнавав ріноманітних жанрових модифікацій: *епопеї-наслідування* («Звільнений Єрусалим» Т. Тассо, «Лузіада» Л. де Камоенса, «Осман» І. Гундулича, «Франсіада» П. де Ронсара, «Генріада» Вольтера), *епопеї-сатири* («Гаргантюа і Пантагрюель» Ф. Рабле, «Мертві душі» М. Гоголя) і пізніше, в нові часи, – *роман-епопея* («Дон Кіхот» М. Сервантеса, «Війна і мир»

Л. Толстого, «Сага про Форсайтів» Дж. Голсуорсі, «Жан-Крістоф» Р. Роллана, «На нашій землі», «Великі перелог», «Кров людська – не водиця», «Велика рідня» М. Стельмаха, «Сестри Річинські» І. Вільде, «Волинь», «Ост», «Темнота», «Втеча від себе» У. Самчука та ін.), *суб'єктивна епопея* («У пошуках втраченого часу» М. Пруста). У новітні часи сформувався ще один жанровий різновид – *епічне фентезі* («Володар пернів» Дж. Р. Р. Толкіна), який набув шаленої популярності як в літературному варіанті, так і в кінематографічному.

З винайденням кінематографа кращі зразки епічних творів отримали своє друге життя на екрані. Завдяки екранізації, як першій сходинці на шляху формування власне жанру кіноепопеї, літературні епічні сюжети по-новому прочитувалися сценаристами та режисерами, як результат – світ отримував нові рецептивні кіноверсії. Наприклад, грецький епос – «Гнів Ахілла» (1962), «Троянська війна» (1961), «Одіссея» (1997), «Троя» (2004), «Іліада» (2020).

Однак кіномитці не зупинилися лише на відомих літературних зразках, а спробували створити власне кінематографічні епопеї, лише використовуючи відповідну матрицю літературного жанру. Так, до власне перших показових епічних кінозразків відносять «Броненосця «Потьомкіна» (1925), «Жовтень» (1927), «Старе й нове» (1929), «Іван Грозний», «Хай живе Мексика!» (незавершена кіноепопея) С. Ейзенштейна, «Прометей» (1935) І. Кавалерідзе, «Щорса» (1939) та «Битва за нашу радянську Україну» О. Довженка, «Богдана Хмельницького» (1941) й «Третій удар» (1948) І. Савченка, епічністю відзначений також фільм «Полум'я гніву» (1956) Т. Левчука. Самі назви більшості кіноепопеї засвідчують їхню ідеологічну заангажованість, проте слід пам'ятати, що цей жанр активно використовувався владою для увіковічнення «нового епосу». Серед українських режисерів, що найяскравіше проявили себе у жанрі кіноепопеї першої половини ХХ ст., називають Ігора Савченка (1906–1950), позаяк він був одним з «найвидатніших професіоналів у тогочасному кінематографі», який досяг чималого успіху саме в «епічному жанрі», хоча й «був скутий каноном державного міфу» [10, с. 65].

Відомі світові кінорежисери також активно працювали й працюють у жанрі кіноепопеї або надають своїм текстам епічності, презентуючи глядачам свій погляд на історичне минуле чи невідоме майбутнє: «Колесо» (1922) й «Наполеон» (1927) А. Ганса, «Загибель богів» (1969) Л. Вісконті, «Баррі Ліндон» (1975) С. Кубрика, «Двадцять століття» (1976) Б. Бертолуччі, «Зоряні війни» (1977, 1980, 1983) Дж. Лукаса, «Апокаліпсис сьогодні» (1979) Ф. Копполи, «Фіцкарральдо» (1982),

В. Херцога, «Одного разу в Америці» (1984) С. Леоне, «Ран» (1985) А. Куросави, «Той, що танцює з вовками» (1990) К. Костнера, «Список Шиндлера» (1993) С. Спілберга, «Хоробре серце» (1995) М. Гібсона, «Володар кілець» (2001, 2003) П. Джексона.

Таким чином, зафіксуємо, що аналіз окремої жанрової структури виходить за межі компетенції літературознавчої теорії, позаяк відображає проблематику культури в цілому.

Література:

1. Агафонова, Н.А. Общая теория кино и основы анализа фильма. Минск : Тесей, 2008. 392 с.
2. Бахтин М. М. Эпос и роман (О методологии исследования романа). *Литературно-критические статьи*. Москва, 1986. С. 392–427.
3. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: підручник. Київ : Либідь, 2001. 488 с.
4. Залізник М. Визнаний мастер кіно. *Поет екрана Ігор Андрійович Савченко: До 100-річчя від дня народж. укр. кінорежисера* / уклад. Т. Марчук. Вінниця, 2006. 26 с.
5. Іванюк Б. Епопея. *Лексикон загального та порівняльного літературознавства* / гол. ред. А. Волков. Чернівці : Золоті литаври, 2001. С. 185–186.
6. Літературознавча енциклопедія / автор-укладач Ю.І. Ковалів. Київ: Академія, 2007. Т. 1. С. 479.
7. Нечай О. Ф., Ратников Г. В. Основы киноискусства: учеб. пособие для некинематогр. вузов. Минск : Выш. шк., 1985. 368 с.
8. Пропп В. Русский героический эпос. Москва : Изд-во Ленинград. ун-та, 1955. 603 с.
9. Ткаченко А.О. Кіноепоея про Т. Шевченка в освітньому процесі. *Шевченкознавчі студії: зб. наук. праць*. 2021. Вип. 1(24). С. 102–120.
10. Тримбач С.В. Кіно народжене Україною. *Альбом антології українського кіно*. Київ : Саміт-книга, 2019. 384 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-43>**ARTISTIC MEANS OF POETIC WORKS****ХУДОЖНІ ЗАСОБИ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ****Pokhyliuk O. M.**

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department
of Ukrainian Philology,
MINE «Vinnytsia Humanitarian and
Pedagogical College»
Vinnytsa, Ukraine*

Похилюк О. М.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
української філології,
КЗВО «Вінницький
гуманітарно-педагогічний коледж»
м. Вінниця, Україна*

Знати про всі художні засоби й уміти їх визначати в поетичному тексті повинен кожен здобувач освіти. Усвідомлювати якість поетичного твору та майстерність автора повинен кожен поціновувач українського художнього слова. Саме тому у своїй науковій розвідці ми спробуємо проаналізувати основні художні засоби поетичних творів та проілюструвати їх використання в поезії відомого українського поета-сучасника Михайла Каменюка.

З-поміж великої кількості художніх тропів, які майстерно використовують у поетичних художніх творах, найбільш поширеними є епітети, порівняння, алегорія, метафора, метонімія, гіпербола, літота, градація та ін. Вдамося до послідовного аналізу цих та інших художніх засобів поетичних творів.¹

Епітет – це художнє означення предмета або події, що допомагає виразити сутність та надає емоційну характеристику. Літературознавчий словник-енциклопедія трактує цей художній троп як «троп поетичного мовлення, призначений підкреслювати характерну рису, визначальну якість певного предмета або явища і, потрапивши в нове семантичне поле, збагачувати це поле новим емоційним чи смисловим нюансом» [1, с. 238]. Епітети можуть бути іменниками: *жменя ключів, мізинчик щастя*, але найчастіше епітети – прикметники (діеприкметники): *старий дім, тривожне небо, жовтневе листя, пульсуюча нить*. Не варто оминути й варіанти, коли прислівники також можуть виступати епітетами: *«води ритмічно, невпинно понесли його в своїх гарячих обіймах...»*.

*...скажи мені: хоч раз ти бачив,
як вересневів ріка;
як од роси осів, поважчав
сріблястий невід павука;
як граб щось лісові шепоче
і тоне в листі кроків звук,
й від сорому сховавши очі,
калина просить до рук...*

Порівняння – це словесний вираз зіставлення двох схожих у якійсь характеристиці предметів або явищ із метою визначення певних рис одного з них через порівняння з іншим. Компатаривна зв'язка *як, мов, немов, наче, буцім, ніби* та под. є обов'язковою при цьому тропові [1, с. 546]. Порівняння буває декількох видів: простим – в ньому один предмет чи явище зіставляється з однією чи більше однорідними ознаками: *парубок, мов явір*; поширеним, коли предмет чи явище зіставляються з кількома ознаками одночасно:

*...ти загадкова, як дорога в літо,
непояснима ти
...а маки так цвітуть несамовито
і багнуть наготи
...на цім шляху зостав свої печалі,
і станеться отак:
пекучих сліз розсипляться коралі
...зірву тебе, як мак*

При приєднальному порівнянні образ подається вже після предмету:
*Й так легко тоді вірилось малому,
як в бабчин шепіт молитов святих,
що ті таємні квіти – символ дому,
що ще ніхто не бачив квітів тих.*

При заперечувальному порівнянні є протиставлення двох об'єктів:
*...не ниви Господні,
не втіхи в постелі,
любов – це безодні,
любов – це пустелі...*

Алегорія або іносказання, інакомовлення – це спосіб двопланового художнього зображення, що ґрунтується на приховуванні реальних осіб, явищ і предметів під конкретними художніми образами з відповідними асоціаціями [1, с. 24]. Таким чином утворюється переносне значення.

Приклади алегоричних образів: *коник-стрибунець, вовк та ягня, каменярі – борці за свободу України*,

...не склалася, бач, родина,
та й скластися мала як?
...вона – домашня тварина,
я – лісовий хижак

Метафора (або скрите порівняння) – це засіб літератури, коли відбувається навмисне вживання слів у їхньому непрямому значенні. З одного боку метафора дуже схожа на порівняння, але її складніше помітити. Адже в метафорі немає слів «немов», «начебто», «як» та інших, що вказують на зіставлення об'єктів. Для того, щоб правильно визначити метафору, треба добре розбиратися в семантиці та лексиці художніх виразів.

Метафори бувають трьох типів:

а) стерті – ці метафори вже втратили свою образність: *ходять чутки, вушко голки.*

...я люблю тебе за те,
що весною сад цвіте,
що приходить наше літо,
небувало золоте,
що стоять ясні дерева
у осіннім вар'єте,
що спада зима рожева –
я люблю тебе за те

б) образні загальнономовні метафори: *тепла атмосфера, час біжить.*

...часом, бува, й сталева
урветься терпіння нить
...як пташка під кігтями лева,
нація дригонить ...
...доки терпіння лопне,
доки урветься нить,
всохле і допотопне
в мушлі море шумить

в) індивідуально-авторські образні метафори:

...там-туди – де вітер грає музику
...там-туди, де райдуга струмить
...там, де небо на одному гудзику,
розстебни – й посиплеться блакить

Метонімія – зближення, зіставлення понять за суміжністю позначуваних понять, коли предмет чи явище позначають за допомогою інших слів і понять: *золото у вухах* (замість: *золоті сережки чи сережки з золота*).

*...просто прийду на луки,
де сміється гармошка,
схоплю тебе на руки,
скажу, що ти – волошка*

Гіпербола – це «різновид тропа, що полягає в надмірному перебільшенні характерних властивостей чи ознак певного предмета, явища або дії задля особливого увиразнення художнього зображення чи виявлення емоційно-естетичного ставлення до нього» [1, с. 158].
Наприклад:

*...мої вірші тобі – жменя ключів від старого дому,
вибирай, наче некло і рай
...там – рояль, а у ньому – гомерична гармонія грому,
підійди і зіграй.
...кожна клавіша – в небо тривожне щабелька,
пальчик злякано мацає край*

Літота – надмірне применшення явищ у художній літературі. Літота є антиподом гіперболи, але зустрічається значно рідше за надмірне перебільшення. Приклади: *курці по коліна; малесенька, ледве од землі видно.*

*...із тобою ділитися хочу,
сподіваюсь: почула якби –
і шепочу, шепочу, шепочу
серед вигуків диких юрби*

Градація – своєрідне угруповання визначень або за наростанням, або за ослабленням експресивно-емоційної, «силістилістична фігура, котра полягає у поступовому нагнітанні засобів художньої виразності задля підвищення (клімакс) чи пониження (антиклімакс) їхньої емоційно-сміслові значимості [1, с. 165]. Для прикладу:

*...на церквиці – хрест у небо,
Христя дивиться на нього:
там Вогонь Небесний ходить,
там живеться так розлого
...та й запалює у грубці
свій вогонь у серці хати,
щоб дерева-самогубці
вільно в ній могли зітхати
і злітати ввись димами
...як до Бога
...як до мамі*

Іронія – «художній троп, який виражає глузливо-критичне ставлення митця до предмета зображення» [1, с. 313]. Іронія – це насмішка, замаскована зовнішньою серйозністю. Наприклад: *Це правду ви кажете, пане! Усі босоногі й голодні – П'яниці, ледащо, злодії І люди ні на що не годні..*

*... вона бентежна
і напрочуд ніжна,
спадаюча, як сонце з-поза хмар
...люблю царицю я,
любов ця дивовижна,
про неї не здогадується цар*

Інверсія, як відомо, є порушенням узвичаєного порядку слів, перестановкою частин фрази: *Життя ще довге перед мною, Я молодий, я ще й не жив... Чого ж горючою сльозою свою я пісню окропив?*

*Я – мічений.
Я – мічений.
Я – вами не засмічений. ...
Я – в партіях не зсучений,
князьками не приручений,
як в лісі граб, покручений.
Я з кожною заручений
і кожному доручений.*

Крім аналізованих вище художніх тропів, у поезії часто використовуються алітерація, асонанс, тавтологія, різноманітні риторичні фігури, оксиморони, паралелізм та ін., що надають творам особливого звучання, формують авторський ідіостиль поета.

Література:

1. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : Академія, 2007. 752 с.
2. Шевченко-Савчинська Л. Етикетна латиномовна поезія в українській літературі XVI-XVIII ст. Дис. ... канд. філол. н. URL: http://www.medievalist.org.ua/2013/01/blog-post_2704.html (дата звернення 29.10.22)

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-44>

**THE POETICS OF BORROWING: THE ARTISTIC TECHNIQUE
AND METHOD OF SCIENTIFIC TEXT ARGUMENTATION
(ACADEMIC INTEGRITY ISSUES)**

**ПОЕТИКА ЗАПОЗИЧЕННЯ: ХУДОЖНІЙ ПРИЙОМ
ТА СПОСІБ АРГУМЕНТАЦІЇ НАУКОВОГО ТЕКСТУ
(ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ)**

Tychinina A. R.

*Candidate of Philological Sciences,
Assistant at the Department of World
Literature and Theory of Literature,
Yuriy Fedkovich Chernivtsi
National University*

Тичініна А. Р.

*кандидат філологічних наук,
асистент кафедри зарубіжної
літератури та теорії літератури,
Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича*

Sazhyna A. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of World Literature
and Theory of Literature,
Yuriy Fedkovich Chernivtsi
National University*

Сажина А. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри зарубіжної
літератури та теорії літератури,
Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича*

Namestiuk S. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of foreign languages,
Bukovinian state medical university,
Chernivtsi, Ukraine*

Наместюк С. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов,
Буковинський державний медичний
університет
м. Чернівці, Україна*

Доброчесність – одне із ключових етичних, моральних і філософських понять (див. зокрема філософію Сократа, Платона, Сенеки), актуальне як у приватному, так і професійному житті людини. Якщо лікарі дотримуються клятви Гіппократа, судді керуються законами, а водії – ПДР, то студенти, викладачі й науковці аналогічно зобов'язані дотримуватися норм академічної доброчесності. Так, у статті 42 Закону України «Про освіту» зазначається: «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час

навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [3]. Ідеологія академічної доброчесності актуалізується ще й сучасною культурою постправди [див. 1]. Так, слово «постправда» стало лексемою 2016 року в Оксфордському словнику англійської мови і характеризує стан суспільства, для якого правда вже не постає критерієм чи аргументом, а факти та істина втрачають свою вагомість. Однак, у такому разі не можна не погодитись із думкою французького вченого П. Манана: «Хоч ми і живемо в добу постправди, це не означає, що ми живемо чи повинні жити без правди» [6, с. 21]. Особливим чином це питання стосується університетської спільноти, де дослідники не лише займаються наукою, але й навчають студентів. Ба більше, одна з дефініцій університету пов'язана із кантівським визначенням його як установи, де студенти і викладачі займаються спільним пошуком істини [див. 4]. Втім, чи можна шукати істину (бо знайти її неможливо), не дотримуючись етики академічної доброчесності?

Методика викладання літературознавчих дисциплін у ЗВО має враховувати низку особливостей, з-поміж яких одна з найвиразніших – робота із художнім текстом і, відповідно, постійне оперття на нього. Відтак, «присвоювання» чужого тексту нерідко спостерігається як в усному дискурсі (семінарські обговорення), так і при розкритті науково-дослідницьких літературознавчих тем. Як продемонструвало наше опитування (2 курс, 60 осіб, курс «Історія зарубіжної літератури») при підготовці до семінарських занять 70% студентів не фіксують джерело запозиченої інформації, 30% запам'ятовують лише автора концепції, а ще 25% взагалі не вважають за потрібне покликатися. Натомість у науково-дослідних роботах здобувачі освіти найчастіше роблять посилання – 85%. На цей показник, відповідно до коментарів, найбільше впливає перевірка робіт на плагіат. Утім, деякі студенти (15%) зізнаються у перефразовуванні без наведення посилань. Однак, у творчих роботах (есе, відгуки, відкрита відповідь) опитані (90%) не вважають за потрібне посилатися на джерело інформації та дотримуватися етики академічної доброчесності.

У філологічному зрізі запозичення може інтерпретуватися у двох аспектах: як художній прийом та як засіб аргументації наукового тексту. Втім, запозичення і творча переробка чужого тексту існували завжди: і в античності (згадаймо творчість давньоримських літераторів), і в середньовіччі (коли здатність наслідувати зразки цінувалася більше, ніж авторська креативність), і, звісно, в наступні часи. Модернізм (приміром

Дж. Джойс), постмодернізм (М. Павич), а найбільше постпостмодернізм (Г.Петрович, С. Срдич, М. Геддон) перетворили запозичення на привабливий художній прийом, що закликає читача до захопливої інтелектуальної гри «в інтертексти» «Декодує мене». Так, термін інтертекст, що означає «текст в тексті» ввела Ю. Крістева (1967), спираючись на методологію М. Бахтіна і Р. Барта. Виокремлюють такі форми інтертекстуальності як цитата, центон, ремінісценція, алюзія, пародія, плагіат, стилізація, пастиш, переспів [5].

Звісно, студенти-філологи, читаючи зразки української та зарубіжної літератури, поступово навчаються реконструювати міжтекстові зв'язки, знаходити інтертекстуальні паралелі. Зокрема в опитаній студентській аудиторії найбільше знайшли інтертекстів (55% респондентів), заснованих на так званих транзитивних (традиційних, вічних) образах літератури – Прометей, Мойсей, Діва Марія, Дон Кіхот і Санчо Панса, Гамлет, Отелло, Король Лір, Ромео і Джульєтта, Леді Макбет, Офелія, Робінзон Крузо, Скупий, Дон Жуан. Однак, лише 2% респондентів змогли декодувати зразки автоінтертексту, зокрема у творчості У. Еко.

Запозичення як художній прийом може стосуватися не лише зразків словесної творчості, але й інших видів мистецтва. Якщо літературний текст містить вкраплення елементів живопису, музики, кіно, фотографії, скульптури, архітектури, йдеться про інтермедіальність [див. 7]. Окрім того, коли вказується реально існуючий, впізнаваний, зразок мистецтва, який потрібно декодувати, таке запозичення іменується екфрасисом [див. 2]. Додамо, що інтермедіальні вкраплення ідентифікуються більшим відсотком студентів (80%), за умови розуміння термінів «інтермедіальність», «екфрасис».

Більше того, у творчому завданні з «Історії зарубіжної літератури», у якому потрібно було використати інтертекстуальний та інтермедіальний прийоми, відображається аналогічна ситуація: лише 20% студентів змогли доречно використати цитату, ремінісценцію, алюзію, пародію як інтертекстуальні прийоми, а інтермедіальні складники гармонійно ввели в текст 70% респондентів.

Однак, при роботі з науковим текстом необхідно ретельно використовувати посилання. Філологічний аналіз вимагає постійної роботи з чужими текстами, тож необхідно цитувати лише надійні джерела, зберігаючи баланс між власними думками, ідеями, цитатами, їх тлумаченням, висновками. Підбір бібліографії та добросовісність у цитуванні впливає на якість наукового тексту; розкриття теми; імідж дослідника (-ці); його (її) моральний стан; сприйняття запропонованої концепції; рецензію, оцінку, прийняття до друку. Не випадково романіст

і філолог М. Павич зазначав: «До 1984 р. я був найменш читаним письменником у своїй країні, а від того року поспіль – найбільш читаним. <...> я не маю біографії. Маю лише бібліографію» [8]. Цей фрагмент «Автобіографії» засвідчує значущість бібліографічного списку для репутації митців і науковців.

У рекомендаціях Міністерства освіти щодо запобігання академічному плагіату в наукових роботах зазначається, що «будь-який текстовий фрагмент обсягом від речення і більше, відтворений в тексті наукової роботи без змін, з незначними змінами, або в перекладі з іншого джерела, обов'язково має супроводжуватися посиланням на це джерело» [3]. Задля дотримання етики академічної доброчесності у науковому тексті використовують кілька видів запозичень. По-перше, *цитата* – «точний, дослівний уривок з якого-небудь тексту» [10]. До того ж, цитований текст заборонено редагувати, виправляти орфографію, пунктуацію чи стиль. Цитату необхідно брати у лапки «», а після у дужках вказати позицію бібліографії та номер сторінки. При пропуску певних слів чи фраз із дослівної цитати використовуємо три крапки у «кутових дужках» – <...>. По-друге, у філологічному дослідженні можна використати *перефразування* – «переказ цитати невеликого обсягу своїми словами з обов'язковим посиланням на джерело цитування» [9]. При цьому структура речень і слова змінюються. По-третє, поширеним прийомом у наукових розвідках є *узагальнення* – лаконічний виклад ідей іншого автора. Покликання на першоджерело і у цьому випадку – обов'язкове.

Як студентам-філологам, так і здобувачам інших спеціальностей після написання наукового тексту необхідно відвести час на його редагування – перевірку орфографії, пунктуації, стилю, структури, посилань. Наше опитування показало, що дуже ефективним (підтвердили 60% респондентів) є принцип «відчуження від тексту»: не читати його протягом доби, змінити шрифт, формат, роздрукувати, використати інший гаджет.

Таким чином, людина у суспільстві постправди, володіючи необхідною інформацією, спроможна дотримуватися морально-етичних норм в освітньо-науковому контексті, бути доброчесною. Одним із найефективніших способів досягти цього постає звичка робити все чесно, правильно, відповідно до вимог. Чи не про це писав автор філософії ненасильства М. Ганді: «Ваші переконання стають вашими думками, / Ваші думки стають вашими словами, / Ваші слова стають вашими діями, Ваші дії стають вашими звичками, / Ваші звички стають вашими цінностями, Ваші цінності стають вашою долею» [цит. за 11, с. 3].

Література:

1. Волковський В. Доля філософії в епоху постправди: слуга короля чи клоун на агорі. *Україна модерна*. 2016. URL: <https://web.archive.org/web/20220108155431/https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/> (дата звернення 31.10.2022).
2. Екфразис. Вербальні образи мистецтва; за ред. Т. В. Бовсунівської. Київ, 2013.
3. Закон України. Про освіту. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/akredytatsiya/instruktsiya/1-11-8681-vid-15082018-rekomendatsii-shchodo-zapobigannya-akademichnomu-plagiatu.pdf>(дата звернення 31.10.2022).
4. Ідея університету : Антологія ; за ред. Марія Зубрицька. Львів : Літопис, 2002.
5. Інтертекстуальність. *Літературознавчий словник-довідник*. Київ: ВЦ «Академія», 2007. С. 309-310.
6. Манан П. Доступний виклад політичної філософії. Київ, 2009.
7. Маценка С. Метамистецтво: словник досвіду термінотворення на межі літератури й музики. Львів : Апріорі, 2017.
8. Павич М. Автобіографія. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. 1999. № 15. С. 45-48.
9. Перефразування. URL:<https://library.sumdu.edu.ua/uk/doslidnyku/akademichne-pismo/tsytuvannia-ta-posylannia/perefrazuvannia.html>(дата звернення 31.10.2022).
10. Словник сучасної української мови, Т. 11, с.219. URL:<http://sum.in.ua/p/11/219/2>(дата звернення 31.10.2022).
11. Фундаментальні цінності академічної доброчесності. Міжнародний центр академічної доброчесності, 2019.

GENERAL LINGUISTICSDOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-45>**THE DEFINITE PLURALITY OF PERSONAL PRONOUNS
IN UKRAINIAN SIGN LANGUAGE****ВИЗНАЧЕНА МНОЖИНА В ОСОБОВИХ ЗАЙМЕННИКАХ
УКРАЇНСЬКОЇ ЖЕСТОВОЇ МОВИ****Zamsha A. V.**

*Doctor of Philosophy,
Lecturer at the Department of Special
and Inclusive Education,
Sumy State Pedagogical University
Named After A. S. Makarenko
Sumy, Ukraine*

Замша А. В.

*доктор філософії,
викладач кафедри спеціальної та
інклюзивної освіти,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
м. Суми, Україна*

In Ukrainian sign language, as in most other sign languages, different plurality forms form two large groups of plurals – indefinite and definite [2, p. 47]. An indefinite plurality is a form of sign when it is clear from its structure that it is about more than one object, i.e. a plurality, however, it is not clear what the exact number of these objects is. In contrast, a definite plurality is a form of plural when the structure of the sign makes it clear not only that it is about more than one object, but also indicates the exact number of objects the speaker is talking about [1, pp. 50-56].

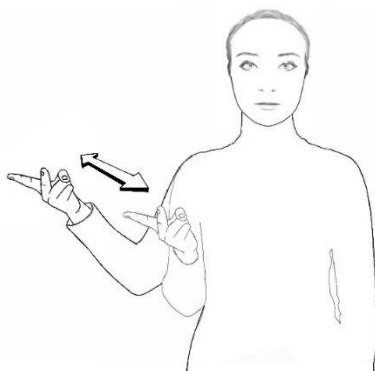
A definite plurality of Ukrainian sign language can change the structure of the sign in such a way as to convey the quantitative value of two to ten objects [3, p. 269]. However, it should be noted that each part of the language has its characteristics and limitations of ways of transmitting a definite plurality. So, if for a noun the definite plurality can reach the number of ten objects, then for pronouns, in particular personal pronouns, the maximum number of objects that a definite plurality can convey is limited to the number of five. This limitation is caused by the fact that all personal pronouns in Ukrainian sign language are one-handed signs, and the change of grammatical categories of personal pronouns usually occurs while preserving the parameter of one-handed signs.

So, the exact quantity in personal pronouns can be conveyed in two main ways: using hand configuration; using movement.

Changing the configuration of the hand is the most common way to convey quantity.

Most personal signs in the singular or indefinite plurality are formed using the index finger as a configuration that is a structural element of the sign. This configuration is borrowed from the quantitative numeral ONE and denotes either the number one or unity as a group of identical elements. For example, in the sign, THEY denote a certain integrity – a group of persons to which the speaker does not belong. Even though the meaning of the sign THEY indicates a plurality, it is about one group of people which is why the configuration of the index finger is used.

If we need to convey a different number of up to five people, we can change the configuration by borrowing it from the corresponding quantitative numerals TWO, THREE, FOUR, and FIVE. At the same time, there is a change in the orientation of the palm. If the sign THEY are an indefinite plurality form the palm is oriented downwards, then in the same sign of the definite form of the plurality the orientation of the palm changes to the opposite – oriented upwards. Along with this, in the sign in the form of the double THEY BOTH (see Fig. 1), the movement is borrowed from the sign THEY as an indefinite form of the plurality.

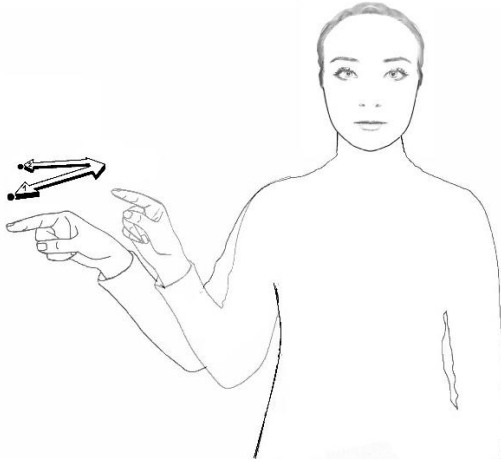

THEY (BOTH)

Fig. 1 Personal pronoun ‘THEY’ Definite plurality – double based on handshape

But in the signs, **THEY** (THREE/FOUR/FIVE) the movement of the hand will take place in a horizontal circle as if separating in such a way a certain group of people.

In addition to changing the configuration of the hand in the sign, there is one more way to express a definite plurality of personal pronouns – this is a change of movement, this movement becomes zigzag with a clear fixation at the points that complete the phases of the sign (see Fig. 2).

THEY (BOTH)

Fig. 2 Personal pronoun ‘THEY’ Definite plurality – double based on movement

With this method, the configuration of the hand with the index finger is preserved, as in the sign **THEY** of the indefinite plural form. At the same time, this method is used only for two varieties of the definite form of plural – for double and triple. This limitation is related, in our opinion, to the fact that sign languages evolve, and signs are preserved in them, which are ergonomic – convenient for a person when the speaker can spend less energy while expressing information accurately and comprehensively. If the same method of creating a definite double was applied to a fifth, it would require the speaker to repeat the same movement five times, which would overload the sign too much and exhaust the speaker.

It is interesting that in Ukrainian sign language, in contrast to Ukrainian spoken language, a definite form of plural has been preserved, which was once characteristic of Ukrainian spoken language double and triple have disappeared in it now.

Bibliography:

1. Адамюк Н. Б., Дробот О. А., Замша А. В. Частина 1. Займенники. Жестівник української жестової мови: мовний словник. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 303 с.
2. MacHadjah T. Number marking in Ghanaian Sign Language. MPhil Thesis. Legon: University of Ghana, 2016.
3. Zamsha A. V. The category of quantity in signs of Ukrainian Sign Language. International scientific conference «Current trends and fields of philological studies in the challenging reality»: conference proceedings (July 29–30, 2022, Riga, the Republic of Latvia). Riga: Baltija Publishing, 2022. P. 268-270. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-67>.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-46>

**SUBFRAME FILLING OF WORD-FORMING SEMANTICS
OF DENUMERATIVES WITH MODIFICATION
AND TRANSPOSITION TYPES OF DERIVATION**

**СУБФРЕЙМОВЕ НАПОВНЕННЯ СЛОВОТВІРНОЇ
СЕМАНТИКИ ДЕНУМЕРАТИВІВ ІЗ МОДИФІКАЦІЙНИМ
ТА ТРАНСПОЗИЦІЙНИМ ТИПАМИ ДЕРИВАЦІЇ**

Kostryba O. V.

*Postgraduate Student at the Department
of Ukrainian Language,
Vasyl Stefanyuk Precarpathian
National University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Костриба О. В.

*аспірантка кафедри
української мови,
Прикарпатський національний
університет
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Актуальним завданням сучасної україністики є інтерпретація мовних одиниць, явищ та процесів крізь призму когнітології.

Ментальне знання вербалізується в мові засобами словотворення. Наукові розвідки свідчать, що об'єктом когнітивного моделювання є здебільшого комплексні одиниці типологізації мовного матеріалу, зокрема словотвірне гніздо (СГ) (праці І. Євсєєвої [1], М. Образцової [3], М. Осадчого [4], К. Пономаревої [5] та ін.). Отож СГ становить фреймову одиницю структурування ментального знання, його акумуляції, категоризації та експлікації крізь призму словотвірної системи мови, адже деривати знаходяться в семантико-структурній взаємодії з вершиною СГ, що зберігає ідею певного знання. Когнітивне трактування СГ опирається на вчення М. Мінського про фрейм та його схематизацію як мережу, у якій елементи перебувають у підпорядкованих зв'язках [1]: фрейми (СГ чи їх комплекс) → субфрейми (лексико-семантичні варіанти (ЛСВ) мотивувального слова) → слоти (ментальні теми, за якими згрупповуються слова) → пропозиційні структури (структурно-логічна схема семантики похідного) → пропозиції (конкретизація пропозиційної структури: актанти та за наявності предикат) [6, с. 12–13; 3, с. 4; 1, с. 263, с. 305].

У нашому дослідженні вперше в україністиці розглянуто словотвірну семантику крізь призму пропозиційно-семантичного **методу**, що становить **новизну** роботи. Дотримання принципів ієрархії фреймів передбачає можливість опису словотвірних значень (СЗ) з акцентом на будь-який елемент фрейму.

Отож **метою** роботи є встановити субфреймове наповнення словотвірної семантики похідних із модифікаційним та транспозиційним типами деривації, згрупованих за принципом гніздування.

Аналіз реалізовано на базі 16 СГ із вершинами від одного до десяти, sóрок, тiсяча, мiльйóн / заст. мiлióн, пiршiiй / пiршiiй, дрúгий, які об'єднані в 13 фреймів, що зумовлено комплексним характером фрейму *один* (СГ одiн, пiршiiй / розм. пiрвiiй), *два* (СГ двá, дрúгий), *чотири* (СГ чотiри, sóрок) (див. [4, с. 15]). З-поміж 2183 одиниць виявлено 171 модифікат та 318 транспозитів.

Інтерпретація субфреймового наповнення словотвірної семантики передбачає залучення до аналізу одиниць, що належать до різних фреймів, тому експлікацію комплексу субфреймів кожного СЗ типологізуємо за трьома типами та подаємо в порядку спадання кількості дериватів у межах СЗ.

Перший тип становлять *одиничні* субфрейми, які виявляються в структурі єдиного фрейму й характеризують такі СЗ: 1) *'гіпокористична ознака кількості'*: СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ одiн (*однiський*); СУБФРЕЙМ

ЛСВ₁ один (*однісінький*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ один (*одненький*); СУБФРЕЙМ Типова частина фрейму перший / розм. первий (*першенький*); 2) ‘*абстрагована кількість*’: СУБФРЕЙМ ЛСВ₅ один (*одність*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₈ перший / розм. первий (*першенство*); 3) ‘*сильний вияв ознаки*’: СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (*однаковісінький*); СУБФРЕЙМ Епідигматична частина фрейму трій: (*триклятуцій*); 4) *ускладнене синтагматичне СЗ зі СЗ ‘адвербіалізація фразеологізму*’: СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ сто (*достобіса*); 5) ‘*половина того, що названо твірним іменником*’: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ сто (*півсотня*); 6) ‘*повторна реалізація дії, що названа твірним дієсловом*’: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два: (*передвоїти*); 7) ‘*якийсь час побути тим, що названо твірним дієсловом*’: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ сто (*посотникувати*); 8) ‘*надмірний ступінь адвербіальної ознаки*’: СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ перший / розм. первий (*найперше*); 9) ‘*який відбувся після того, що названо твірним прикметником*’: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ трій (*післятретінний*).

Другий тип представлений міжгніздовим субфреймовим наповненням, умовою існування якого є семантична еквівалентність мінімум двох субфреймів різних фреймів. Проілюструємо: 1) ‘*перенаправлення дії, що названа твірним дієсловом*’: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, трій (*здвоюватися, троїтися*); 2) ‘*тривання дії, названої твірним дієсловом*’: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, трій, десять (*здвоювати, стрюювати, здесяткювати*); 3) ‘*гіпокористична недискретна кількість*’: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, трій, чотири, п’ять, сім (*двоєчко, трійко, четвірко, п’ятірко, сємерко*); 4) ‘*довести до результату дію, що названа твірним дієсловом*’: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, трій, чотири (*роздвоїти, потроїтися I, почетвертувати*); 5) ‘*зробити / стати таким, як названо твірним дієсловом*’: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, трій (*здвоїтися I, стрюїти*² («Розташовувати, з’єднувати по три, по троє»)).

Третій тип становлять комбіновані субфрейми, які поєднують одиничні та міжгніздові субфрейми. Наведемо приклади: 1) ‘*абстрагована ознака*’: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ один, два, трій, чотири, сто (*однолінійність, двоповерховість, троїтість, чотириголосья, сотенство*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (*однорідність*); СУБФРЕЙМ Епідигматична частина фрейму один, другий (*однобічність, другосортність*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₅ один (*однчастінність*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ перший / розм. первий (*первозданність*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ один (*одинокість*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₆ один (*одноосібність*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₁₀ перший / розм. первий (*первобутність*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₈ перший / розм. первий (*першосортність*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ другий (*другорядність*);

2) 'адвербіалізація ознаки': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ один, два, три, вісім, сто, тисяча (*однополярно, роздвоєно, трикратно, восьмиразово, сторуко, тисячоголосо*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (*одноколірно*); СУБФРЕЙМ Епідигматична частина фрейму один, сто (*односторонньо, сторазово*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₅ один (*одностайне*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ сто (*стобарвно*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₆ один (*одноособово*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ тисяча (*тисячоусто*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₈ перший / розм. первий (*першорядно*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ один (*одинок*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ перший / розм. первий (*найперш*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₁₀ перший / розм. первий (*первісно*); 3) 'адвербіалізація кількості': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, три, чотири, п'ять, шість, сім, вісім, дев'ять, десять, сто (*вдвоє, потрєте, вчетверте, уп'ятеро, виоште, всімеро, увосьме, удев'ятеро, удєсятеро, всоте*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ другий (*вдруге*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ перший / розм. первий (*перво*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₅ другий (*подруге*); СУБФРЕЙМ Епідигматична частина фрейму два (*надвоє*); 4) 'особа жіночої статі, що співвідноситься з відповідною особою чоловічої статі': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ один, два, три, чотири, п'ять, шість, сім, вісім, дев'ять, десять, сто, тисяча (*однопартійка, дворушниця, трієсниця, четвертокласниця, п'ятидесятиниця (СГ п'ять), шестикласниця, семидільниця, вісімдесятиниця (СГ вісім), дев'ятикласниця, одинадцятикласниця (СГ десять), сотниківна, тисячниця*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (*одновірка*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ перший / розм. первий, другий (*першорічниця, другокурсниця*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ один (*мільонєрка*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ чотири (*чотвірочниця*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₆ один (*одноосібниця*); 5) 'демінутивність': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ один, два, три, чотири, п'ять, сім, десять, сто (*одинічка, двійнятка, трієчка, чвєрточка, п'ятачок, шестеричок, сьомачок, десяточок, стоніжка*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ перший / розм. первий (*первісточка*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ один (*одиначок*); 6) 'абстрагована дія': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, три, чотири, десять, сто (*передвоювання, трієння, четвертування, десяткування, сотникування*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₈ перший / розм. первий (*першенствування*); 7) 'стилістична маркованість того, що названо, твірним іменником': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ один, два, три, чотири, сім, вісім (*однолюбєць, двійнята, трієчка, чотириокисєнь, семеріця, осьмушка*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ перший / розм. перший (*першінка*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (*однотумєць*); 8) 'спосіб реалізації дії, що названо твірним словом мотивувального прислівника': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, три (*вдвічі, утріконь*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ перший / розм. первий (*вперше*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₁₀ перший / розм. первий (*перш*); 9) 'адвербіалізація

предметной ознаки»: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, три (*удвіійку, втрійіку*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ перший / розм. первий (*впервину*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ одін (*одінцем*); 10) *ускладнене синтагматичне* СЗ зі СЗ *‘адвербіалізація предметної ознаки’*: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ одін, два, три (*однóкінь, обідвіруч, трикóнь*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ одін (*односéрдно*).

Висновки. Отже, встановлений субфреймовий комплекс СЗ денумеративів модифікаційного та транспозиційного типів деривації доповнює здобутки семантичної на основоцентричної дериватології когнітивним виявом.

Перспективність роботи передбачає аналіз словотвірної семантики одиниць із мутаційним типом деривації та похідних, що виводяться від інших класів твірних слів, а також комп’ютеризацію даних (пошук дериватів за темами «субфрейм», «фрейм», «словотвірене значення»).

Література:

1. Евсеєва И. В. Комплексные единицы русского словообразования : когнитивный подход : монография. Москва : Книжный дом «Либроком», 2011. 310 с.
2. Минский М. Фреймы для представления знаний. Москва : Энергия. 1979. URL: <https://djvu.online/file/esqHL2O1jYeQW> (дата обращения: 29.09.2022).
3. Образцова М. Н. Когнитивно-дискурсивное описание гнезда однокоренных слов (на материале плечоводческой лексики русских народных говоров) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Кемерово, 2013. 30 с.
4. Осадчий М. А. Пропозиционально-фреймовое моделирование гнезда однокоренных слов : на материале русских народных говоров : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Кемерово, 2007. 27 с.
5. Пономарева Е. А. Фреймовое моделирование лексико-словообразовательных гнезд с вершинами – именами соматических объектов (на материале русского языка) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Красноярск. 2017.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-47>

THE STRUCTURAL CHARACTERISTICS OF ENGLISH MULTI-COMPONENT TERMS IN MACHINE BUILDING

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ ТЕРМІНІВ З МАШИНОБУДУВАННЯ

Mosiyevych L. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages
for Professional Purposes,
Zaporizhzhia National University
Zaporizhzhia, Ukraine*

Мосієвич Л. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
професійного спрямування,
Запорізький національний
університет
м. Запоріжжя, Україна*

The problems of the structure of terms in different fields have been the subject of study among such Ukrainian linguists as Dudok R. [1], Malevich L. [6], Karaban V. [3], Kyjak T. [4], Kolomiets, S. [5], Chueshkova O. [7]. However, there is a lack of a well-grounded structural analysis of terms in machine building. Structural analysis of terms is indispensable in ESP classes, as well as in the translation process. The source of illustrative materials is the textbook «Professional technical terminology in machine building» by Ivanov V. published in 2015 [2].

Multi-component terms represent objects in a detailed and specified form. The structural analysis showed that multi-component terms are predominant in machine-building terminology and amount to 38%. We refer terminological word combinations comprising from three to five and more components to multicomponent terms. It can be explained by the fact that machine-building terminology comprises a lot of subjects: Theoretical Mechanics, Strength of Materials, Technology of Machine Building, Machine Parts, etc. Multi-component terms consist of a headword, and left attributes, which clarify and modify the meaning of the term. In English multi-component terms dependent components are located to the left of the headword. The main way of creating multi-component terms is syntactic. They are mainly non-prepositional. A great variety of structural models in the English machine-building terminology demonstrates contemporary trends in the process of term formation.

We examined that three-component terms are created on the basis of the following five word-formation models:

- 1) **N + N + N:** *gang type lathe, bevel gear cutter;*
- 2) **Adv.+P.II+N.:** *statically determined system, independently operated robot;*
- 2) **P.I + N + N:** *cutting tool production, cutting force component;*
- 3) **P.II + N. + N:** *integrated machine system, finished goods warehouse;*
- 4) **N.+P.I+N.:** *gear cutting center, bar turning center ;*
- 5) **Adj.+P.I+N.:** *vertical slotting machine, vertical boring machine*

A final element in multi-component terms is a nuclear noun. In machine-building terminology, such nuclear nouns are mainly the words: *machine, press, process, device, and method.*

Four-component terms are derived from the three-component terms by adding a new component to specify the meaning of a term. They are created on the basis of the following seven models:

- 1) **Adj + N + P.I + N:** *coordinate precision drilling machine, high-speeded drilling center, rotary surface grinding machine;*
- 2) **N + N + N + N:** *floor-type machine tool, machine tool inspection probe;*
- 3) **N + Adj. + N + N:** *carriage rapid traverse drive;*
- 4) **N + N + P.I + N:** *bed-type milling machine, bench-type drilling machine, gear profile grinding machine;*
- 5) **Adj.+ Adj + P.I + N:** *automatic cold upsetting machine;*
- 6) **P.I + N + P.I + N:** *shaving cutter grinding machine;*
- 7) **Adj. + N + Adj. + N:** *double column eccentric press, open gap eccentric press, single spindle automatic lathe.*

It should be noted, that three- and four-component terms are mainly characterized by non-prepositional links.

There is a small number of terms consisting of five components: *special purpose electrical discharge machine, vertical spindle surface grinding machine.* Their final component is mainly the word «machine», and the left attributes specify the kind of it. Such a limited number of five-component terms can be explained by the impossibility of replacing them with more concise structures.

To sum it up, multicomponent terms enable to reflect necessary and sufficient indications with better completeness and accuracy. Such accuracy is achieved by specifying the meaning of a headword which is expressed by a noun and mainly takes the final position in the phrase. It can be stated that multicomponent terms play a major role in forming English machine-building terminology. It should be noted, there is a contradiction between a tendency

to link different shades of meanings resulting in multicomponent terms, and, on the other hand, a global tendency for compression of information. The wide spread of multi-component terms in any technical field is reasoned by the necessity to define complex multi-component concepts and to clarify professional subjects.

The morphological structure of a term plays a crucial role in the translation process. Besides, multi-component terms cause some difficulties in the translation process. Therefore, the perspective of our paper is to investigate the translation challenges of English multi-component terms in machine terminology into Ukrainian.

Bibliography:

1. Дудок Р.І. Термін та його структурно-семантичний потенціал. *Вісник Сумського державного університету. Серія Філологічні науки*. 2006. № 3(87). С. 119-123.
2. Іванов В. О. Професійна технічна термінологія у галузі машинобудування : навчальний посібник. Харків : НТМТ, 2015. 348 с.
3. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури : навчальний посібник. Вінниця, 2001. 321 с.
4. Кияк Т.Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах. URL: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=philology&id=4368&start=1 (дата звернення 12.09.2022).
5. Коломієць С. С. Відтворення структурно-семантичних і лінгвостилістичних особливостей бінарних термінологічних словосполучень юридичного дискурсу у перекладі з англійської на українську мову. *Молодий вчений*. 2019. № 12(1). С. 124-127.
6. Малевич Л. Д. Багатокомпонентні термінологічні одиниці і проблема їх кодифікації. *Українська термінологія і сучасність*. Київ, 2009. Вип. VIII. С. 35–38.
7. Чуєшкова О. Про поняття оптимальної довжини терміна (на матеріалі економічної термінології). *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2008. № 620. – С. 95–99.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-48>

**THE FUNCTIONING OF PERIPHRAIS NOMINATIONS
IN TRANSLATED ADOLESCENT LITERATURE
(BASED ON THE MATERIAL OF STEVEN CHBOSKY'S NOVEL
«HELLO, IT'S CHARLIE! OR THE ADVANTAGES OF THE SHY»**

**ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРИФРАЗОВИХ НОМІНАЦІЙ
У ПЕРЕКЛАДНІЙ ПІДЛІТКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ СТВЕНА ЧБОСКІ «ПРИВІТ,
ЦЕ ЧАРЛІ! АБО ПЕРЕВАГИ СОРОМ'ЯЗЛИВИХ»**

Sorochan A. M.

*Postgraduate Student,
Teacher of Ukrainian philology,
СІНЕ «Vinnytsia Humanitarian and
Pedagogical College»
Vinnytsia, Ukraine*

Сорочан А. М.

*здобувач,
викладач української філології,
КЗВО «Вінницький гуманітарно-
педагогічний коледж»
м. Вінниця, Україна*

В українському мовознавстві перифразові номінації в різних аспектах досліджували такі вчені, як Л. Булаховський, Г. Євсєєва, І. Кобилянський, А. Коваль, М. Коломієць, О. Копусь, М. Пилинський, О. Пономарів, Є. Регушевський, А. Сивашенко, Н. Сологуб, О. Юрченко та інші. У публікаціях М. Степаненка порушуються окремі аспекти розгляданої проблеми.

Наша мета – дати характеристику функціональному полю перифразових номінацій, зафіксованих у мові підліткового роману Стівена Чбоскі «Привіт, це Чарлі! або Переваги сором'язливих».

Перифразова номінація (перифраза) – це засіб вторинної номінації, що надає текстові більшої образності, колориту, привертає увагу читача, зосередившись на найхарактерніших ознаках зображуваного. М. Степаненко витлумачує перифразу як важливий насичений складник образності, що зрідка виконують суто описову функцію [5, с. 226].

Перифраза є необхідним елементом мовної архітекτονіки тексту та виконує функцію його структурної організації. М. Булах підкреслює, що в окремих випадках вона може бути стрижневим елементом, на якому будується текст [2, с. 43]. Функціональний потенціал перифрази реалізується через явище вторинної номінації, яка базується на використанні існуючих в мові номінативних засобів у новій, нетиповій

для них функції. Явище вторинної номінації може характеризуватися як мовними, так і мовленнєвими характеристиками.

Перифразові номінації в художньому дискурсі передають не лише предметно-логічну інформацію, а й емоційно-експресивну, тобто за умов використання перифрази можемо говорити про текстову імплікацію, що зазвичай має ситуативний характер і обмежується рамками епізоду, окремого комунікативного акту або ж риси персонажа.

Важливо зауважити, що більшість перифразових номінацій у романі звучать з уст головного героя Чарлі, який проходить один із найважчих життєвих етапів на самоті. При цьому Чарлі, замкнена внутрішньо особистість, прагне спілкування на рівних, бажає бути почутим і визнаним, як кожен підліток, вчиться взаємодіяти з представниками протилежної статті, які викликають симпатію.

Перифразові номінації з позитивним відтінком евфемізмів спостерігаємо, коли йдеться про смерть, будь-які відхилення від норми або особисті стосунки. До прикладу: *«Бріджит – та, що **трохи не сповна розуму** [розумово ненормальний], – так узагалі бовкнула, що іноді хоче накласти на себе руки [заподіювати собі смерть], коли бачить по тележку рекламу»* [6, с. 7], *«Тато не шкодував своїх **«любовних штурханців»**. «**Любовними штурханцями**» я називаю легкі заохочувальні поплескування, зазвичай по коліну, плечу або руці»* [6, с. 108], *«Щодо **інтимних моментів** із Мері-Елізабет, то тут усе досить складно, адже вона вже не раз зустрічалася з хлопцями, а отже, досвіду в неї значно більше»* [6, с. 122], *«І попросила залишити все в таємниці, адже вирішила сказати своєму вже колишньому хлопцеві, що **тривога була фальшивою** [про штучно перервану вагітність], напевно вона вирішила, що відтепер він більше не заслуговує на правду»* [6, с. 132], *«Потім потягла мене вниз, до відділу імпорتنих товарів, і там провела мені **лікбез про «реальну» альтернативну музику** [«ліквідація безграмотності» = розповідь про щось загальновідоме]»* [6, с. 135].

Зафіксовані в романі перифразові номінації виконують евфемістичну функцію, пов'язану з бажанням уникнути згадки про певні найменування небажаних реалій, які головний герой переживає болісно.

Отже, перифрази як образно-переносні найменування предметів і явищ зображуваної дійсності виступають у канві підліткового роману «Привіт, це Чарлі!» структуротвірним елементом тексту, відображають хиткі світоглядні орієнтири головного героя, естетику його переживань. Саме завдяки перифразам підвищується емоційність, динамічність тексту, прослідковуються особистісні зміни, пов'язані з неминучим дорослішанням.

Література:

1. Бойко Л. П. Перифрази як засіб вторинної номінації (на матеріалі «Щоденників» Олесея Гончара). *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2014. № 1. С. 163-170. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_fi_2014_1_23 (дата звернення: 30.10.2022)
2. Булах М. Б. Перифрази в арітектоніці художнього тексту. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2017. Вип. XXXIV. С. 39-40.
3. Макарець Ю. С. Перифразові номінації в українському публіцистичному дискурсі: монографія. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/33266/Makarets_I_S_Perufrazovi_nominacii_v_ukrainskomu_publicystychnomu_dyskursi_.pdf?sequence=3&isAllowed=y (дата звернення: 28.10.2022).
4. Макарець Ю. С. Синтаксичне функціонування перифразових найменувань. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/16120/Makarets%ca%b9.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 28.10.2022).
5. Степаненко М. І. Перифраз і його текстотвірні функції в котляревськознавчому дискурсі Олесея Гончара. *Лінгвістичні дослідження*. 2019. Вип. 50. С. 219-226.
6. Чбоскі Стівен. Привіт, це Чарлі! або Переваги сором'язливих : роман (переклад з англ. Артема Гусака). Київ, 2019. – 232 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-49>

**STUDY OF FLUCTUATIONS OF THE CONCEPT OF
«MENTALITY» IN MODERN HUMANITIES: PHILOSOPHICAL,
PSYCHOLOGICAL AND LINGUISTIC ASPECTS**

**ДОСЛІДЖЕННЯ ФЛУКТУАЦІЇ ПОНЯТТЯ «МЕНТАЛЬНІСТЬ» В
СУЧАСНІЙ ГУМАНІТАРИСТИЦІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ,
ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТА ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТИ**

Shvets Yu. V.

*Postgraduate Student at the Department
of Ukrainian Language and Language
Training for Foreigners,
I. I. Mechnikov Odesa
National University
Odesa, Ukraine*

Швець Ю. В.

*аспірантка кафедри української мови
та мовної підготовки іноземців,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Питання менталітету завжди цікавило українських та зарубіжних науковців, оскільки «прямо, або опосередковано, через поняття колективної свідомості, національного характеру і національної ідеї, ментальність визнавалась константою людського мислення, своєрідним стрижнем історичного процесу» [1, с. 21]. Як відомо: «Ментальність – це інтелект, розумові здібності, психіка, психічний склад. Образ мислення, загальна духовна налаштованість, установка індивіда або соціальної групи до навколишнього світ» [9], тому дослідження цієї проблеми експлікує глибинні знання про народ та зародження чи формування його фольклору, вірувань, багатовікових традицій та культури загалом. Поняття «менталітет» і «ментальність» мають міждисциплінарний характер, проаналізуємо обґрунтування сутності цих термінів у філософському, психологічному, лінгвістичному аспектах. Феномен ментальності висвітлено у працях сучасних українських філософів, а саме: О. Штепа наголошує на сукупності свідомого та підсвідомого, що ідентифікує відчуття, цінності й традиції певного етносу: «Феномен ментальності можна визначити як систему психологічних домінант сукупності індивідів певного етносу, що проявляється в їх свідомій діяльності. У той же час менталітет являє собою сукупність свідомих та підсвідомих символів, що практично не проявляються в повсякденній діяльності людини» [10, с. 229]. М. Колотило, досліджуючи природу українського менталітету, зазначає,

що на формування специфічних ментальних рис українського народу впливають взаємостосунки влади та суспільства, оскільки «перебування українського суспільства в перманентній кризі, що своїм корінням сягає значно давніше часу початку сучасної війни, актуалізує велику кількість рефлексій щодо фундаментальних причин цього стану. Як правило, роздуми супроводжуються констатацією хронічних проблем у взаємодії влади та громади, супроводжуваних державним активізмом та пасивністю інституційно слабкого громадянського суспільства», що неодмінно рефлектує зародження феномену національного менталітету [7, с. 74]. Водночас філософ розмежує поняття «менталітет» й «ментальність», обґрунтовуючи різницю у визначенні сутності цих суджень: «Менталітет є множиною когнітивних, емотивних і поведінкових стереотипів етносу, народу, нації, а ментальність – мисленнєвим, чуттєво-емоційним інструментарієм осмислення індивідом, соціальною групою, нацією всієї повноти навколишньої дійсності; ментальність за своїм змістом є більш гнучкою та сприйнятливою до трансформації, оскільки фіксує функціонально-динамічні аспекти людського досвіду, тоді як менталітет позначає змістові сторони такого досвіду» [8, с. 68]. Враховуючи вищезазначені міркування, можна зробити висновок, що феномен ментальності у філософському контексті виокремлено, як прикмету національного характеру, що формується впродовж віків та однаково зберігає свою неповторність та значущість для культурного надбання певного народу. Менталітет є духовною скарбничкою традицій, впадобань, світогляду та світосприйняття народу, віддзеркаленням його кругозору й переконань, що відкладаються у національній свідомості. Дослідження поняття менталітету дістало розголосу серед відомих сучасних українських учених-психологів. Так, І. Данилюк вказує на важливість вивчення поняття ментальності та етноментальності, що дає можливість розшифрувати коди національної системи понять та установок, а також етнічної поведінки народу: «Менталітет транслюється в усі сфери життєдіяльності і постає одним з найінформативнішим пояснювальним чинником. Він виявляється як певний соціально-психологічний стан суб'єкта – етносу, нації, громадян, який утворився в результаті засвоєння індивідом домінуючих цінностей і комплексу настанов, опосередкованих системою суспільних відносин, внаслідок історичного впливу етнічних, соціально-економічних та політичних умов» [4]. Необхідно згадати і той факт, що ментальність є активатором формування цінностей та специфічних етнічних рис народу, його поглядів та світосприйняття: «Своєрідна ментальність народу служить

імпульсом для актуалізації фіксованих етнонаціональних установок, ціннісних орієнтацій та етнічної ідентичності, які існують у нерозривній єдності» [5]. Зрозуміло, що вивчення питання менталітету дає змогу обґрунтувати глибинний рівень психології українського народу, віддзеркалити індивідуальні та суспільні звички, обряди, а також уміння приготування їжі та способу її поглинання, що і є прикладом багатоміської харчосмакової традиції українців: «Менталітет як форма виявлення групової свідомості відіграє важливу роль в збереженні єдності та цілісності. Враховуючи психологічні, історичні, географічні та культурні особливості менталітету, можна знайти пояснення специфіки світосприйняття та поведінки українського народу» [3, с. 48]. Узагальнюючи сказане, є всі підстави стверджувати, що дослідження поняття ментальності на психологічному підґрунті експлікує національне світосприйняття, визначає вектор мислення індивідуума і колективу, узагальнює ступінь освіченості та культурного надбання народу, виявляє його культурні орієнтири та цінності. Визначення поняття менталітету в лінгвістичному аспекті неможливе без усвідомлення потужного зв'язку між такими категоріями як мова та культура народу: «Самостійним об'єктом аналізу при вивченні менталітету виступає мова, як універсальний засіб зберігання, формування та подання знання... У лінгвістичних дослідженнях нерідко спостерігається отождолення менталітету і мови, обґрунтовується пріоритет мовної ментальності» [1, с. 25], тому виникає важливість аналізу поняття лінгвоментальності у працях сучасних філологів. За словником термінів міжкультурної комунікації Ф.С. Бацевича відомо, що «лінгвоментальність – це вияв у категоріях етнічної (національної) мови національної ментальності. Сприяння певній національній лінгвокультурній спільноті світу, яке її оточує, між категоріями рідної мови» [2]. Вивчення цього сегменту лінгвістики дозволяє досягнути широту прадавніх звичаїв та мовних особливостей народу, що віддзеркалює його неповторне культурне надбання. Питання національної пам'яті, унікальності ментальних рис культури, традицій, мови народу століттями цікавили як українських, так і зарубіжних учених. У межах сучасних лінгвоментальних розвідок учені досліджують витoki та перспективи цього сегменту гуманітаристики, а також обґрунтовують поняття особистісної лінгвоментальності (Т. Ковалевська), активно порушують такі проблеми як: вивчення особливостей української лінгвоментальності та доведення того факту, що «активне використання слів-предикатів кінестетичної системи в конструюванні сугестогенних текстів не лише уможливить значне

підвищення їхнього впливового ефекту, а й дозволить оптимізувати побудову дискурсів, орієнтованих на сприйняття представниками української лінгвоментальності» (А. Ковалевська) [6], з'ясування лінгвоментальних особливостей інвектив в українській мові (С. Форманова), обґрунтування особливостей вербалізації етномовної свідомості особистості у межах її лінгвоментальних рис (Т. Агібалова), дослідження праймінгу і його лінгвоментальної сутності як імпліцитного лінгвального механізму (Л. Шнуровська), здійснення когнітивно-семантичного аналізу одиниці концептуальної картини світу як важливого складника української лінгвоментальності (Е. Боєва). Отже, з огляду на вищезазначені роботи можна узагальнити, що вивчення питання лінгвоментальності екстеріоризує надважливий зв'язок мови та культури народу, саме це поєднання віддзеркалює багатомірні етнічні риси: традиції, обряди, вірування, звичаї, оскільки мова є експлікатором ментальних особливостей певної нації, що і відрізняє її серед великої кількості інших, ідентифікує національну унікальність, своєрідність та неповторність.

Література:

1. Балтаджи П.М. Поняття «ментальність» у сучасних наукових дослідженнях. URL: <http://dSPACE.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1144/Baltadji.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації URL: <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com>
3. Гресько В.В. Менталітет як основний психологічний чинник збереження та розвитку українського суспільства. Психологічні науки. Наук. вісник Харківського державного університету, 2017. С. 44–48
4. Данилюк І.В. Менталітет як провідна етнопсихологічна характеристика. URL : <http://kspodn.onu.edu.ua/index.php/kunena/sektsiya-2-fundamentalni-ta-prikladni-psikhologo-istorichni-doslidzhennya-v-zagalnij-sotsialnij-ta-etnichnij-psikhologii/225-mentalitet-yak-providna-etnopsikhologichna-karakteristika>
5. Данилюк І.В., Предко В.В. Психологічні особливості вияву етнонаціональних установок у взаємозв'язку з ціннісними орієнтаціями та етнічною ідентичністю українців URL: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/part_1/10.pdf
6. Ковалевська А.В. Лінгвоментальні аспекти перцепції рекламних текстів. URL: <http://dSPACE.onua.edu.ua/bitstream/handle/>

11300/6901/%d0%9a%d0%be%d0%b2%d0%b0%d0%bb%d0%b5%d0%b2%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

7. Колотило М.О. Українська ментальність: блукання лабіринтом і помічна нитка Аріадни. Філософські обрії сьогодення : збірник наукових праць. Херсон : ДВНЗ «ХДАУ», 2018. С. 78–81.

8. Колотило М.О. Ментальність і менталітет. Онтологічний статус та антропологічні виміри. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/11737/Kolotylo%20M.%20O..pdf?sequence=1&isAllowed=y>

9. Тлумачний онлайн-словник української мови. URL: <https://slovnuk.ua>

10. Штепа О.О. Сутність феномену ментальності в науковому та філософському дискурсах. Філософські обрії: Наук.-теорет. журн. Ін-т філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. Вип. 42. К.; Полтава, 2019. С. 227–231.

COMPARATIVE AND TYPOLOGICAL LINGUISTICS

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-50>

THE MODELS OF PREPOSITIONAL-CASE CONSTRUCTIONS OF GRAMMATICAL CONJUGATION OF ENGLISH AND UKRAINIAN PREPOSITIONS

МОДЕЛІ ВІДМІНКОВО-ПРИЙМЕННИКОВИХ КОНСТРУКЦІЙ ГРАМАТИЧНОЇ СПОЛУЧУВАНOSTІ АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ПРИЙМЕННИКІВ

Pomirkovana T. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Foreign languages,
Vasyl Stefanyk Precarpathian
National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Поміркована Т. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов,
Прикарпатський національний
університет імені Василя
Стефаніка
м. Івано-Франківськ, Україна*

Якщо зіставити прийменникову систему англійської мови, яка за морфологічним типом належить до аналітичних мов, з українською, то варто говорити про досить динамічну систему прийменникових конструкцій останньої, які демонструють вияви аналітичності граматичного ладу цієї слов'янської мови. І, навпаки, здатність прийменника до морфемізації є одним із виявів нового синтетизму в сучасній, переважно аналітичній, англійській мові. Така можливість злиття з попереднім дієсловом чи віддієслівним елементом характерна риса загалом усієї групи германських мов. Вона не властива українській мові, в якій цьому словотворчому засобу відповідає префіксація.

Кожний український прийменник має визначене коло зв'язку з відповідними відмінками і виражає певні відношення тільки з відповідною формою. На цій основі у роботі виявлено моделі граматичної сполучуваності прийменників, тобто відмінково-прийменникових конструкцій української мови.

Модель I. Prep. (біля, близько, коло, від / од, до) + Gen. Так, наприклад, з одним родовим відмінком уживаються прийменники:

1) **біля, близько, коло**, що позначають:

– місце дії, близькість до чогось.

2) **від (од)**, що виражають:

– просторові відношення віддалення;

– причину;

– порівняння при вищому ступені порівняння.

3) **до**, який вказує:

– кінцевий пункт напряму дії;

– час або мету дії;

– об'єкт дії.

Модель II. Prep. (через) + Acc. Прийменник **через** уживається тільки зі **знахідним відмінком** і виражає значення:

– руху впоперек чогось, серединою або зверху;

– час;

– причину;

– засіб, посередництво;

– надмірність у прислівникових зворотах.

З двома відмінками уживаються такі прийменники:

1) **Модель III. Prep. (на) + Acc. + Loc.**

на – зі **знахідним і місцевим** відмінками:

а) зі **знахідним** відмінком **на** позначає:

– місце або предмет, на який направлена дія;

– мету;

– призначення.

б) з **місцевим** відмінком **на** позначає:

– місце, де відбувається дія;

– оточення, в якому відбувається дія;

– час;

– перебування в якомусь стані, положенні;

– привід, причину.

2) **Модель VI. Prep. (над / наді, під / піді) + Acc. + Abl (Inst):**

над (наді) зі **знахідним і орудним** відмінками:

а) зі **знахідним** відмінком **над** позначає:

– напрям дії, місце;

– ступінь порівняння;

– більше, поверх.

б) з **орудним** відмінком **над** позначає:

– просторові відношення;

– об'єкт думки, праці, уваги, суму, жалю тощо;

3) **під (піді)** зі **знахідним і орудним** відмінками:

а) з *орудним* відмінком *під* (*піді*) позначає

– просторову близькість;

б) зі *знахідним* відмінком *під* (*піді*) позначає

– час;

– чинність дії.

З **трьома** відмінками уживаються такі прийменники:

Модель V. Преп. (з / із, зі, зо, за) + Gen. + Acc. + Abl (Inst):

1. з (із, зі, зо) – з родовим, знахідним і орудним відмінками:

а) з *родовим* відмінком *з* (*із, зі, зо*) позначає:

– напрям руху з якоїсь точки чи середовища;

– матеріал;

– причину;

– стосунок до певної галузі науки, мистецтва, техніки.

б) зі *знахідним* відмінком *з* (*із, зі, зо*) позначає:

– приблизність;

в) з *орудним* відмінком *з* (*із, зі, зо*) позначає:

– стан;

– наявність чогось у чомусь;

– спосіб дії.

2. за – з родовим, знахідним, орудним відмінками:

а) з *родовим* відмінком *за* позначає:

– час (період);

б) зі *знахідним* відмінком *за* позначає:

– просторові відношення;

– характер дії;

– часові відношення;

– відстань;

– тимчасову чинність, непостійність, несталість дії, ознаки тощо;

– більше, поверх;

в) з *орудним* відмінком *за* позначає:

– чергування, порядок, послідовність;

– причину.

3) Модель VI. Преп. (у / в) + Gen. + Acc. + Loc.:

у (в) – з родовим, знахідним і місцевим відмінками:

а) з *родовим* відмінком *у* (*в*) позначає:

– приналежність;

б) зі *знахідним* відмінком *у* (*в*) позначає:

– простір, предмет, в середину якого направлена дія;

– новий стан особи;

– час);

– міру, вартість.

в) з *місцевим* відмінком у (*в, уві*) позначає:

– місце, в середині якого відбувається дія;

– час;

– стан.

4) Модель VII. Преп. (по) Acc. + Dat. + Loc.

по зі **знахідним, давальним і місцевим** відмінками:

а) зі *знахідним* відмінком *по* позначає:

– місце дії;

– спосіб дії;

– час: (із значенням *після*);

– підставу для розпізнавання певної дії, ознаки.

б) із *давальним* відмінком *по* позначає:

– характеристику особи, предмета;

в) з *місцевим* відмінком *по* позначає:

– певний відрізок часу, коли відбувається дія.

Провівши аналіз виявлених конструкцій ми можемо зробити висновки: прийменник може вживатися з формою **одного** непрямого відмінка (наприклад: *без, біля, від, для, до, з-за (із-за), з-під, проти, серед* уживається тільки з родовим) або може сполучатися з **двома** відмінками наприклад: *над, під, перед, поза* – із знахідним і орудним відмінками; *на, о (об), по* – із знахідним і місцевим відмінками), чи із **трьома** відмінками (наприклад: *з, за, між* – з родовим, знахідним, орудним відмінками; *в (у)* – з родовим, знахідним, місцевим відмінками).

Література:

1. Вихованець І. Р. Семантико-синтаксичні параметри прийменника. Мовознавство, 1986. № 6. С. 17-24.

2. Загнітко А. П. Українські прийменники : Синхронія і діяcronія : пробний зошит. – Донецьк, 2003. 162 с.

3. Загнітко А. П. Закономірності сполучуваності прийменників зі значенням мети: [матеріали березневої наукової конференції НТШ-Донбас 2007 року]. Донецький Вісник наукового товариства ім. Шевченка. Донецьк: Східний видавничий дім, 2007. С. 38-62.

4. Поміркована Т.В. Постпозиційні моделі англійських прийменників / Т. Поміркована // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційний потенціал світової науки – ХХІ сторіччя» (13–17 жовтня 2015 р.). Видавництво ПГА. Запоріжжя, 2015. С. 18.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-51>

**FEATURES OF SPORTS NEWS REPORT
AS A SPEECH GENRE**

**ОСОБЛИВОСТІ СПОРТИВНОЇ ЗАМІТКИ
ЯК МОВЛЕННЄВОГО ЖАНРУ**

Slabyk M. S.

*Postgraduate Student at the Department
of Intercultural Communication
and Translation,
Ivan Franko National University of Lviv
Lviv, Ukraine*

Слабик М. С.

*аспірантка кафедри міжкультурної
комунікації та перекладу,
Львівський національний
університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

У лінгвістичних дослідженнях побутує думка, що меншу увагу приділяють вивченню жанрових різновидів тих підвидів дискурсів, які визначені специфічною тематичною спрямованістю й зорієнтовані на певного адресата, використовують особливий арсенал мовних засобів та є продуктом мовленнєвої діяльності у сфері футболу [4, с. 2]. Жанри футбольного дискурсу є одними з найбільш своєрідних і найменш досліджених жанрів у теоретичній журналістиці та лінгвістиці. Спортивний дискурс, у межах якого здійснюватимемо дослідження мовленнєвого жанру *замітка*, передбачає критерій виокремлення й моделювання структури представленого жанру. Ставимо запитання, що є або треба вважати адекватним критерієм за умови виокремлення замітки як мовленнєвого жанру? У наукових розвідках поспілкуватимемось:

- категорійним статусом;
- прагматичним аспектом;
- мовними особливостями.

Замітка (новина) є продуктом комунікативної діяльності у сфері футболу. Контекст вживання досліджуваного жанру дає змогу відтворити і проаналізувати його системну організацію. У процесі вивчення спеціалізованих досліджень на цю тематику нам вдалося сформулювати визначення мовленнєвого жанру *замітка*. Замітка (новина) – інформаційний жанр, середовищем існування якого є друковані або інтернет-видання із притаманною йому лаконічною репрезентацією викладу спортивних подій.

Замітка як мовленнєвий жанр є досить широко використовуваним інструментом комунікативної організації у сфері оприлюднення спортивної інформації. Замітка належить до найдавнішого й найоперативнішого інформаційно-публіцистичного жанру, «за допомогою якого повідомляється про об'єктивно існуючі факти, події, явища соціального розвитку суспільства з метою пізнавального, політико-виховного впливу на аудиторію» [3, с. 244]. Поряд із напрацюваннями теоретичної журналістики, ми вдаємося до робочого визначення замітки в межах мовленнєвого жанру і визначаємо основні її риси. Спортивна замітка (читайте новинна замітка) – мовленнєвий жанр, репрезентований у футбольному дискурсі з інформативною (фактологічною) складовою і властивою йому лаконічністю. Таке виокремлення й моделювання поняття дає змогу здійснювати жанрознавчі розвідки під кутом функціонально-комунікативного, дискурсивно-прагматичного бачення їх природи [1, с. 145]. Тексти досліджуваного жанру – це опублікований інформаційний контент футбольного змісту на інтернет-платформах онлайн-видань. Автор і читач спираються на спільну перцептивну базу, тобто те, що автор спостерігав є «готовим» викладом для читача. Натомість, у визначеній перспективі, читач вимагатиме роз'яснень, коментуватиме, а отже не «економитиме» засоби мовного коду. Важливий критерій, яким ми послуговуватимемось для маркування цього жанру, – це опис, який є відповіддю на запитання «що трапилось?», «де трапилось?», «коли це трапилось?», «хто брав у цьому участь?», «як це трапилось?», «чому це трапилось?».

Для українськомовних сайтів спортивних журналів («Футбол 24», «Sportarena», «FootballUA») характерне:

- локальне висвітлення досягнень спортсменів у межах нашої країни;
- у пропорційному співвідношенні висвітлення подій, які стосуються футболу або футболістів/-ток, займає чималу частку в сенсі контенту щодо інших видів спорту;
- українськомовні видання анонують новини, фокусуючи увагу читача на подіях закордонного масштабу;
- українськомовні видання – це короткий огляд із поверхневим висвітленням спортивних подій («переповідання англкомовних ресурсів у зменшеному вигляді»).

Що стосується англкомовних електронних видань із їх рубриками про футбол та спеціалізованих веб-сайтів («The Mirror: The Heart of Britain», «Goal»), то:

- англomовні видання першість щодо висвітлення спортивних подій надають досягненням локального значення у світі спорту;
- висвітлення подій, які стосуються футболу або футболістів/-ток в англomовних виданнях, в сенсі контенту оприлюднюється пропорційно щодо інших видів спорту;
- англomовні видання привертають увагу читацької аудиторії футбольними подіями в межах національних футбольних команд;
- англomовні електронні видання з їх рубриками про футбол та спеціалізовані веб-сайти вміщують і оприлюднюють контент, для якого характерна аналітична складова, не загальні міркування, а виклад фактів футбольного змісту.

Можемо дійти висновку, що мовленнєвому жанру спортивна замітка (новинна замітка) притаманний категоріально-понятійний апарат. Категорійний статус представленого жанру футбольного дискурсу визначається в межах спортивного дискурсу. Контекст вживання футбольного дискурсу – електронні видання спортивних ЗМІ, дав змогу відтворити і проаналізувати його характерні особливості. А саме, у висвітленні спортивних подій українськомовні та англomовні сайти першість у висвітленні подій надають досягненням локального значення. Проте, українськомовні анонсують події світового масштабу у світі спорту, натомість англomовні орієнтовані на локальний сегмент. Українськомовним властиве «переповідання англomовних ресурсів», англomовним фактаж, аналітична спрямованість.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної генології / Флорій Сергійович Бацевич. – К. : Академія, 2006. – 247с.
2. Волкова К.С. Спортивна преса як структурний елемент журналістики *Політ. Сучасні проблеми науки: тези доповідей XXI Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених*. Київ: Національний авіаційний університет, 2021. С. 302-304.
3. Гриценко О. М., Шкляр В. І, Основи теорії міжнародної журналістики: Підручник для схуд, гуманіт. спец. вищ. закл. освіти / Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка. Інститут журналістики.– К.: ВПЦ «Київський університет», 2002.– 303 с– Бібліогр.: с. 299-303.
4. Процик І. Р. Футбольна лексика у формальному та неформальному дискурсах : автореф. дис. ... д-ра філолог. наук : [спец.] 10.02.01 «Українська мова» / Процик Ірина Романівна ; Волинський нац. ун-т імені Лесі Українки. – Луцьк, 2021. – 39 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-52>

**SYNTACTIC INTERPRETATION OF UNIVERSAL CONCESSION
CLAUSES IN GERMANIC LANGUAGES OF VIII-XI CENTURIES**

**СИНТАКСИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕЧЕНЬ УНІВЕРСАЛЬНОЇ
ПОСТУПКИ У ГЕРМАНСЬКИХ МОВАХ VIII-XI СТОЛІТЬ**

Tuhai O. M.

*Doctor of Philosophy in Philology,
Associate Professor at the Department
of Germanic Philology,
Borys Grinchenko Kyiv University
Kyiv, Ukraine*

Турай О. М.

*доктор філософії з філології,
доцент кафедри германської
філології, Київський університет
імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

In XIX-XX centuries many scientific papers on historical and comparative studies were preferably focused on the reconstruction of phonological, morphological, lexical lingual changes of a particular language. Moreover, some works on syntactic reconstruction of Proto-Germanic and old languages, namely particular syntactic aspects of language changes, such as word order in a sentence, location of verbs, clitics functioning, etc. were conducted at the early stages of the research of particular languages syntactic reconstructions, especially by young grammarians [3, p. 343].

Presently, studies of Proto– and Old Germanic languages are focused on the reconstruction of phonological, morphological, lexical, pragmatic, syntactic aspects etc. in comparison between naturally related languages of a certain Indo-European branch and comprise both simple, compound and complex sentences of different meaning and discourse. Hence, they lack the relevant syntactic research of the particular semantic type of sentences in historical discourse, namely sentences or clauses of a pure or universal concessive action in Germanic languages of VIII-XI centuries. And this is the key relevant point of the issue under discussion.

Notably, SOV syntactic model of a sentence with verb-final position (V-final) was widely spread among Old Germanic languages for it originated from the Nostratic Indo-European proto-language and, moreover, it was inherited from the proto-Germanic language. Such syntactic SOV model was mostly realized in adverbial subordinate clauses of complex sentences, as well as in relative and simple sentences. However, in principal clauses of complex sentences, such constituent order as (X)(v)VS(...) was mainly used. This structural phenomenon was called as V-2 type of sentences or location of the

matrix verb in the second position of a sentence after any initial constituent (X), where the latter one could be realized as subject, adverb or an adverbial element, particle, exclamation, etc. [1, p. 7].

The Indo-European Germanic branch of languages is of rich linguistic potential with V-2 phenomenon, where German, Icelandic, Frisian, Norwegian, etc. languages are exclusively of V-2 structural type. And Old English was traditionally attributed to V-2 type, while Old High German belongs to V-1 structural type [7, p. 198].

As far as the study of clauses of concession, in English linguistics four basic semantic and syntactic types are distinguished, such as clauses of pure or universal concession, clauses of conditional concession, clauses of contrastive concession and clauses of causative concession with formation of the semantics of concessively oriented symbiosis [2, p. 287]. Our study is mainly focused on the syntactic structure of concessive clauses of universal concession in Old Germanic languages.

It is worth mentioning that in Old Germanic languages from West, North and East Germanic branch clauses of a universal concessive action were introduced by such conjunctions or correlative connectors as [5]:

– Old English – *(even) though – þeah (pe), although – al sholde, however – swaþeah / swa hwæþere, howsoever – swaþeah, nevertheless – hwæþere / swa hwæþere, nonetheless – natheloes, notwithstanding – hwæþere / swa hwæþere, unless – swa, yet – hwæþere;*

– Old High German – *(even) though – thoh / doh, although – thoh / doh, however – thoh / doh, not however – nalles (ni=alles) / nalas (nales), howsoever – so we so, unless – thoh / doh, yet – thoh / doh (ju / iu), neither ... nor – noh ... noh;*

– Old Frisian – *(even) though / although / however / yet / nonetheless – thāch, nevertheless – āc, unless – hit ne sē;*

– Old Icelandic (Norse) – *(even) though / although – poh / þōt / pō;*

– Old Saxon – *(even) though / although – thoh;*

– Gothic – *(even) though / although – þauh / thauh / jabái / aþ=þan / jabai / þauh-jabái, however – þan / ak(negative), still – þana-mais, still / yet – nauh.*

In our study, syntax of universal concessive clauses is witnessed in Old English vs. Old Icelandic (Norse) on the basis of the written works such as «Beowulf» and «Poetic Edda» in original language with its translated version:

(1) Old English: næs he (S) fæge (V) þa git, ac he (S) hryne gewyrpte (V), **þeah** (Conj) ðe him wund (O) hrine (V). – not doomed (V) was he yet, and well he (S) waxed (V), **though** (Conj) the wound (O) was sore (V) (Beowulf, 2975-2976) [4].

(2) Old Icelandic (Norse): *Ösnjallr maþr hyggsk munu ey lifa ef við vīg varask en (Conj) elli (S) gefr honum (V) engi friþ (O), þót (Conj) honum geirar (V) gefi (O). – The sluggard believes he shall live forever, If the fight he faces not; **But** (Conj) age (S) shall not grant (V) him the gift of peace (O), **Though** (Conj) spears (S) may spare (V) his life (O) (Poetic Edda, verse 16) [6, p. 51].*

In Old English from example (1) we testify V-2 structural type of the whole sentence with SV / OV word order and with the finite verbs in V-final positions in the principal / subordinate concessive clause. While in Old Icelandic (Norse) from example (2) we also witness V-2 structural type of the whole sentence with SVO / VO constituent order, but with V-second position of finite verbs in combination with additional verbs the principal / subordinate concessive clause.

So, we can testify the fact of syntactic similarities and differences in the syntactic structure of universal concessive clauses in Old Germanic languages: V-2 type signals about similarities in Old English and Old Icelandic (Norse) clauses of concessive semantics, while V-final and V-second verbal positions in, respectively, Old English and Old Icelandic (Norse) confirm the structural differences in constituent order of the universal concessive sentences under investigation.

Bibliography:

1. Семененко Г. М. Підрядні речення обставини причини в давньоанглійській мові: структура та функціонування: Автореф. дис... канд. філол. Наук: 10.02.04. Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2003. 19 с.
2. Тугай О. М. Типологічна парадигма концесивних клауз у сучасному фентезійному просторі. *Нова філологія*, (85), 2022. 283-291.
3. Barðdal J. New perspectives in historical linguistics. In Claire Bowers and Bethwyn Evans (eds.) *The Routledge Handbook of Historical Linguistics*. London, New York: Taylor and Francis Group, 2015. 343-373.
4. Beowulf / trans. by F. B. Gummere. Harvard Classics. Vol. 49. Collier, 1910. URL: <https://rpo.library.utoronto.ca/content/beowulf-1> (last accessed: 31.10.2022).
5. Bosworth J. An Anglo-Saxon dictionary. Ed. by T. Northcote Toller. Manchester : Oxford University Press, 1898. 1302 p.
6. Hildebrand K., Gering H. & Bellows H. A. Poetic Edda. Old Norse – English diglot. Melbourne: Australia, 2011. 761 p.
7. Jouitteau M. A typology of V2 with regard to V1 and second position phenomena: an introduction to the V1/V2 volume. *Lingua*, 120(2), 2010. 197-209.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-53>

**«VOCABULARY OF ΦΙΛΙΑ» IN THE HESIODIAN WORKS:
FROM GODS TO PEOPLE**

**«СЛОВНИК ΦΙΛΙΑ» В ГЕСИОДИВСЬКОМУ КОРПУСІ ПРАЦЬ:
ВІД БОГІВ ДО ЛЮДЕЙ**

Turenko V. E.

*Doctor of Philosophical Science,
Researcher,
Taras Shevchenko National
University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Туренко В. Е.

*доктор філософських наук,
науковий співробітник,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

*«οὐδὲ ζεῖνος ζεινοδόκῳ καὶ ἑταῖρος ἑταίρῳ,
οὐδὲ κασίγνητος φίλος ἔσσεται, ὡς τὸ πάρος περ»
Op. 183-184*

If we pay attention to consider Hesiod's corpus, then in it we first see the personification of *φιλία* in the form of such a deity as «Philotes» (Φιλότης). According to Hesiod's "Theogony, she is the personification of social and sexual relations. It is especially interesting that the poet indicates Apate (Deceit) and Nemesis (Indignation), as well as the hated Heras (Age) and the cruel Eris (Strife) among her brothers and sisters [Th. 224]. Night counts among her children, then, three elements of the human life cycle: sexual reproduction, old age, and death. In this way, Night bestows upon mortals not only their mortality itself, but also the experiences of procreation and aging that define it. [4, p. 38] It should be noted that Empedocles, Hyginus and Cicero also mention her.

At the same time, in the context of the reproduction of the divine genealogical tree, *φιλότης* appears in Th. 125, 132, 177, 306, 333, 374, 375, 380, 405, 625, 822, 920, 923, 927, 941, 944, 961, 970, 980, 1005, 1009, 1012 and 1018]. In particular, we see the union of Erebus and Nyx: «whom she conceived and bore from union in love with Erebus. And Earth first bore starry Heaven, equal to herself» (οὐς τέκε κυσαμένη Ἐρέβει *φιλότητι* μυγεῖσα. Γαῖα δέ τοι πρῶτον μὲν ἐγένεατο ἴσον ἑαυτῇ) [Th.125-126]

The only exceptions to this understanding are when *φιλότης* is named as an attribute of Aphrodite [Th. 206]; and when it comes to the friendship between Zeus and the Hundred-Handed Giants [Th. 651].

However, φιλότης can also be treacherous, as the events leading up to the Night's Children catalog show. Uranus is ambushed when he desires φιλότης with Gaia [Th. 177], and from his castrated genital organ come to Aphrodite, whose powers include not only pleasure, gentleness, and sweet φιλότης, but also deception [Th. 205–206]. Similarly, Deception immediately precedes Philotes in the catalog of the Children of the Night and embodies the very challenge that Eris and Philotes pose to mortals: the distinction between appearance and reality. This lack of understanding is a defining feature of the human condition as understood by Hesiod, since human suffering occurs because Zeus «hid the means of life» [Op. 42].

Водночас, ми бачимо також вживання філії щодо стосунків олімпійських богів з дітьми: «shaped a great sickle, and told her plan to her dear sons. And she spoke, cheering them, while she was vexed in her dear heart: [165] «My children, gotten of a sinful father» (τεῦξε μέγα δρέπανον καὶ ἐπέφραδε παῖσι *φίλοισιν*: εἶπε δὲ θαρσύνουσα, *φίλον* τετημένη ἦτορ: παῖδες ἐμοὶ καὶ πατρὸς ἀτασθάλου) [Th. 162-164], а також у стосунках людей і богів «happy is he whom the Muses love: sweet flows speech from his mouth» (ὁ δ' ὄλβιος, ὃν τινα Μοῦσαι φίλωνται: γλυκερὴ οἱ ἀπὸ στόματος ῥέει αὐδὴ) [Th. 97–98]. As we can see, the connotations of love between people and the Olympian gods are as follows: care, patronage, benevolence, mercy. The relationship between gods and humans in these passages is similar to that of parents and children. They love them like their own children. However, only those who respect them, value them and fulfill their will. However, here we see the opposition to Aristotle, according to which love between gods and people is impossible [1, p. 133], as well as Plato, according to which eros goes from the lowest to the highest [Symp.210a–211c], but not the other way around.

In turn, if we talk about the earthly world, human society, then first of all, it should be emphasized that the most developed idea of love in Hesiod's corpus of works is, without a doubt, love between a man and a woman, between the masculine and the feminine (if we take into account «Theogony» of Hesiod). Moreover, it is worth noting that the ancient Greek word «φιλότητ», which is most often used in the texts of Hesiod, denotes precisely sensual love, its sexual (bodily) aspect. Although it is quite clear that it is derived from a branch. This word is used exclusively for conjugal love, but only includes an intimate aspect, however, in the ancient Greek dictionary, the meaning of this word as love is only the third and last [2, p. 1734]. In this regard, the well-known researcher R. Apresyan notes that: «Just like eros, philia is spontaneous, natural, but, unlike eros, philia is an inclination born of an inner urge, a mental arrangement, a feeling of closeness and togetherness. The family word φίλημα – a kiss – indicates the closeness and openness of the

feeling of filial piety. It is a community that is valuable in itself and therefore self-sufficient. In Homer, the word «family» is used to denote sensual relations» [3, p. 28]. Hesiod's texts clearly show the difference between conjugal love, which includes care, responsibility, compassion, and sexual love, which includes spontaneity, passion, etc.

Regarding the first aspect of love between a man and a woman, the following should be noted: « And she so honored her husband in her heart as none of womankind did before her» (ἦ δὲ καὶ ὡς κατὰ θυμὸν ἔδον τίσκεν ἀκοίτην, ὡς οὐ πῶ τις ἔτισε γυναικῶν **θηλυτεράων**) [Sh. 9–10]. The above quote from the «Shield of Heracles» indicates a tender attitude towards the other half. Love here has the connotation of tenderness. Tenderness is one of the fundamental attributes of love, because the latter is unthinkable where there is cruelty, disrespect, etc.

However, we can see in «Works and Days» that people may not like certain gods, in particular Eris, who brings wars and enmity (ἦ μὲν γὰρ πόλεμόν τε κακὸν καὶ δῆριν ὀφέλλει, σχετλίη· οὐτὶς τήν γε **φιλεῖ** βροτός, ἀλλ' ὑπ' ἀνάγκης [Op.14-15]).

It should be noted about the poet's considerable attention to love for work. The early Greek poet emphasizes how important it is not to be lazy, but to work hard: «οἱ τε μελισσῶν κάματον τρύχουσιν ἀεργοὶ ἔσθοντες· σοὶ δ' ἔργα **φίλ' ἔστω** μέτρια κοσμεῖν, ὡς κέ τοι ὠραίου βίῳ πλῆθωσι καλιαῖ. ἐξ ἔργων δ' ἄνδρες πολὺμηλοὶ τ' ἀφνειοὶ τε· καὶ ἐργαζόμενοι πολὺ φίλτεροι ἀθανάτοισιν» [Th. 305-309].

At the same time, we can see also two points, which emphasize friendship between people, using lexemes of the «vocabulary of φιλία» (term of P. Florensky):

– «μισθὸς δ' ἀνδρὶ **φίλω** εἰρημένος ἄρκιος ἔστω. καὶ τε κασιγνήτω γελάσας ἐπὶ μάρτυρα θέσθαι» [Th. 370-371]

– «μηδὲ κασιγνήτω ἴσον ποιῆσθαι ἐταῖρον· εἰ δὲ κε ποιήσης, μὴ μιν πρότερος κακὸν ἔρξης. μηδὲ ψεύδεσθαι γλώσσης χάριν· εἰ δὲ σέ γ' ἄρχη ἦ τι ἔπος εἰπὼν ἀποθύμιον ἢ καὶ ἔρξας, δις τόσα τίνυσθαι μεμνημένος· εἰ δὲ σέ γ' αἴτις ἦγῆτ' ἐς **φιλοτήτα**, δίκην δ' ἐθέλησι παρασχεῖν, δέξασθαι· δειλὸς τοι ἀνὴρ φίλον ἄλλοτε ἄλλον ποιεῖται, σέ δὲ μὴ τι νόον κατελεγχέτω εἶδος» [Op.707-714].

So, in Hesiod's writings, we see the polysemantic of the lexemes of the «vocabulary of φιλία», which led to the complication of understanding φιλία and cognate words in the subsequent work of ancient authors – historians, dramatists, lyricists, dramatists, and philosophers. Despite the fact that Eros is one of the first names in Hesiod, mostly lexemes related to φιλία are found in him. Therefore, when using words that are close to the concept under study,

Hesiod focused his attention precisely on close relationships between people, especially physical and sexual ones. In it, there are only isolated cases to denote relations between friends and states.

Bibliography:

1. Жмир В. Возлюби, *Філософська думка*, 2006, № 12, с.125–145.
2. Дворецкий Х.П. Древнегреческо-русский словарь: В 2 т. – Т. 2. Москва: Гос. из-во иностранных и национальных словарей, 1958. 1910 с.
3. Апресян Р.Г. Слова любви: eros, agape, filia, *Философия и культура*, 2012, № 8 (56), с. 27–40.
4. Atkins A. Night as Measure, Mother, and Metaphor in the Hesiodic Cosmos, *The Values of Nighttime in Classical Antiquity*, Leiden, Brill, 2020, pp. 23-45.

TRANSLATION AND INTERPRETATION STUDIES

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-54>

TRANSLATION PSYCHOLOGY: RETHINKING AND PERSPECTIVES

ПСИХОЛОГІЯ ПЕРЕКЛАДУ: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Afonina I. Yu.

*Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Germanic and Romance Philology
and Translation,
Volodymyr Dahl East Ukrainian
National University
Kyiv, Ukraine*

Афоніна І. Ю.

*кандидат психологічних наук,
доцент,
доцент кафедри германо-романської
філології та перекладу,
Східноукраїнський національний
університет імені Володимира Даля
м. Київ, Україна*

The long history of interaction and bridge-building between Translation and Interpreting Studies (TIS) and the discipline of psychology is the subject of research of the paper. The cognitive perspective in translation psychology is driving scholars interested in studying translation processes towards the cognitive sciences, and research in Cognitive Translation and Interpreting Studies (CTIS) has grown significantly in the past decade, with particular emphasis on borrowing cognitivist methods, models, and research designs. The recent upswing in translation psychology-related objects of study in the field has stressed the need for a broader framework of analysis, since not all current research avenues strictly match that traditionally labelled as ‘translation process research’ or ‘psycho-translation studies’ [2, p. 68]. Due to the current scope and multifaceted nature of expanding research field, ‘translation psychology’ seems a more inclusive label that can encompass all related perspectives [8, p. 55].

Although translation psychology emerged at the end of the 1970s and during the 1980s [5, p. 32], it is interesting to note that a psychologist had already approached the study of mental processes when rendering content

from Latin into German back in 1910, publishing probably the first known contribution to the psychology of translation [6].

With the onset of the ‘empirical turn’ in translation studies in the 1990s, participants’ experiences with Think-Aloud Protocols (TAPs) heralded process-oriented approaches which aimed to study, among others, phenomena such as language comprehension and production, attention, memory, perception, decision-making, and automatic and effortful processing in novices and experts [6]. Already many scholars had suggested the need for adopting a broad psychological approach to translation [6], capable of explaining far more than what happens in translators’ minds while at work and ranging «from cognition (perception, memory, learning, and problem-solving) to affect or emotion (motivation, attitudes) as well as personality» [3, p. 193]. In fact, the analysis of the subjective and personality traits of research participants in process-oriented empirical studies soon became viewed as a valuable endeavor. On the one hand, the high levels of variability detected between participants had to be explained [3, p. 195]. On the other hand, subject profiling was deemed an important factor in the identification and quantification of such differences in order to control experiments, given that they can act both as independent variables manipulated by researchers to gauge their effect and as extraneous variables not directly related to the research purpose [4, p. 115].

In this context, translation psychology can be understood as the study of translators as complex individuals functioning as a whole, of the underlying emotional, cognitive, behavioral and social factors at play, and their interaction with the translators’ professional environment and with other agents participating in the translation process [1, p. 69]. In this way, translation psychology can embrace not only research into the emotional, cognitive, behavioral, and social functioning of translators and all other participants potentially involved in the translation process but also into «the minds of the recipients of translations, i.e., reception research» [3, p. 194].

Beyond any doubt, translation psychology has already achieved encouraging results, but there is still a long road ahead. Recent research development has not been homogeneous in all subfields of study. On the one hand, while areas such as personality and emotion thrive, others like cultural and cross-cultural psychology remain almost unexplored. On the other hand, while fields such as cognitive translation studies have grown and matured over the last six decades and, for some authors, may even be «taking shape as an autonomous field of study» [7, p. 17], the organizational and social domains of translation psychology are still in their infancy.

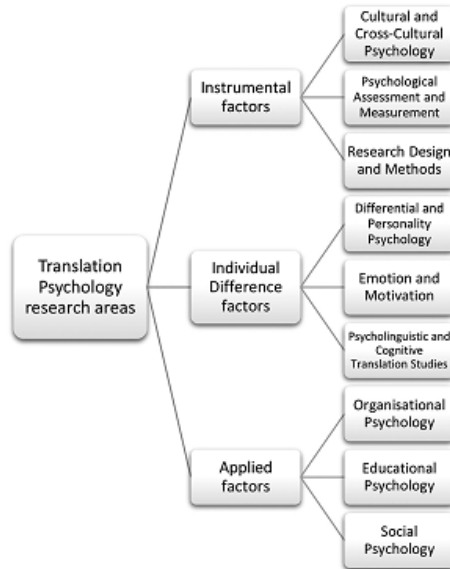

Fig.1. Research areas in translation psychology

On the one hand, a better understanding of how translators manage the emotional facet of their profession is vital to furthering our knowledge of the relationship between cognitive and affective factors and the way they intertwine during the translation task. More research intended to determine how and to what extent personality features interact with the translation process and product is also needed. On the other hand, ongoing efforts to adapt and develop specific data collection instruments with appropriate psychometric properties need to be multiplied, and special attention should be paid to improving the reliability and ecological validity of internet-mediated research. Furthermore, current research directions in organizational psychology which are of potential interest for the discipline include translators' coping strategies and workplace relationships in an increasingly technology-driven professional market, together with the factors that are likely to contribute to the psychological capital and well-being of translators [6].

Careful consideration should also be given to approaches that can provide a source of innovation and improvement for translator training programs, including the exploration of the explanatory potential of the self-determination and social cognitive theories and the evaluation of different teaching

methodologies and assessment techniques to promote the development of translation students' psychological skills and creativity. It would also be worthwhile to further explore the potential benefits of mentoring programs to facilitate the incorporation of trainees in the technology-driven, demanding, and competitive translation work environment.

Bibliography:

1. Bolaños-Medina, Alicia. «Translation psychology within the framework of Translator Studies. New research perspectives and pedagogical implications.» In *From the Lab to the Classroom and Back Again: Perspectives on Translation and Interpreting Training*, edited by Celia Martín de León and Víctor González, Bern: Peter Lang, 2016. P. 59–100.
2. Holmes, James S. «The name and nature of Translation Studies.» In *Translated Papers on Literary Translation and Translation Studies*, edited by James S. Holmes, Amsterdam: Rodopi, 1972/1988. P. 67–80.
3. Jääskeläinen, Riita. «Translation psychology.» In *Handbook of Translation Studies*, edited by Yves Gambier and Luc Doorslaer. Amsterdam: John Benjamins, 2012. P. 191–197. <https://doi.org/10.1075/hts.3.tra14>
4. O'Brien, Sharon. «Translation as human-computer interaction.» *Translation Spaces* 1, 2012. P. 101–122. <https://doi.org/10.1075/ts.1.05obr>
5. Olalla-Soler, Christian, Aixelá, Javier Franco and Sara Rovira-Esteva. «Mapping cognitive translation and interpreting studies: A bibliometric approach.» *Linguistica Antverpiensia, New Series: Themes in Translation Studies* 19, 2020. P. 25–52.
6. *The Psychology of Translation. An Interdisciplinary Approach.* London and New York: Routledge, 2020. 160 pp.
7. Xiao, Kairong and Ricardo Muñoz-Martín. «Cognitive translation studies: Models and methods at the cutting edge.» *Linguistica Antverpiensia, New Series: Themes in Translation Studies* 19, 2020. P. 1–24. <https://doi.org/10.52034/lanstts.v19i0.593>
8. Zhu, Lin. «A critical review of the research on translation psychology: Theoretical and methodological approaches.» *Linguistica Antverpiensia, New Series: Themes in Translation Studies* 19, 2020. P. 53–79. <https://doi.org/10.52034/lanstts.v19i0.559>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-55>

**THE REFLECTION OF PECULIARITIES OF SERHII ZHADAN'S
WAR POETRY IN ENGLISH TRANSLATION**

**ВДОБРАЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВІЙСЬКОВОЇ ПОЕЗІЇ
СЕРГІЯ ЖАДАНА В АНГЛІЙСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ**

Бовт А. Ю.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Acting Head at the Department
of Germanic and Romance Philology
and Translation
Volodymyr Dahl East Ukrainian
National University
Kyiv, Ukraine*

Бовт А. Ю.

*кандидат педагогічних наук,
в.о. завідувача кафедри
германо-романської філології
та перекладу,
Східноукраїнський національний
університет імені Володимира Даля
м. Київ, Україна*

War poetry has always been a subtle matter. There is no doubt that the summit of humanity's sorrows and pain, despair and hope, helplessness and faith, and the love of life find their place in war poetry so masterfully depicted by a poet who either has suffered all of these by themselves or has been able to feel it deeply by means of the stories of witnesses. The form and the sense of every single line and word are thoughtfully tailored in an attempt to help other people see all the horrors of war through the eyes of a poet who are extremely sensitive to changes in society. A translator Oksana Maksymchuk rightfully says, «In this, poets resemble well-crafted and finely tuned devices that register the relevant fluctuations with greater precision than the rest of us do. Because they work with language, it seems to happen almost automatically, involving little conscious reflection: the change in inputs simply leads to a change in outputs» [2]. It is sometimes difficult to express what a person feels in words as they fail to convey their inner state. However, it is even more difficult to convey a poet's vision and feelings by means of the other language in translation.

Dante Alighieri, Robert Frost, Roman Jakobson, and other prominent writers and scientists believed that poetry cannot be translated at all. This is explained by the close connection between the form and the meaning that is completely lost in translation. One cannot preserve both, so a translator chooses what to convey first: if s/he chooses the meaning than the beauty of the original form is lost; when choosing the form, the meaning becomes incomprehensible to the reader of the translation. However, in translation form and meaning technically need to be separated, because the original meaning

receives new forms in another language, «but it is precisely their inseparability that shapes the literariness and contributes to the aesthetic tension, factors for which poetry is appreciated» [1, p. 42].

Oksana Maksymchuk, who has been successfully translating modern Ukrainian poetry into English, states that «A poetry translation is an impossible task because it's not words that you're translating, but you are basically transplanting an experience, a mood, a transformation of whatever the poem is supposed to do, the event it commences, constitutes» [4]. The biggest challenge in translating Ukrainian poetry is the prevalent rhyming tradition. Although some modern poems are written in free verse, most poets still use rhymed verses, «confronting the translator with the «to rhyme or not to rhyme» dilemma, a choice always fraught with repercussions» [1, p. 43]. Every translator may solve this dilemma by himself or herself, however, taking into account the fact that most contemporary English-language poetry is free verse, translators make their choices in favor of the meaning sacrificing the rhyme.

Serhii Zhadan, a prominent Ukrainian poet, novelist, essayist, translator, a winner of many literary prizes in Ukraine, Austria, Switzerland, Poland. He is famous for his amazingly deep and sincere observations and speculations about the war, the fate of a common person and a soldier there. His multiple poems have been translated into English and spread all over the world. Amelia Glaser and Yuliya Ilchuk who have translated his war poetry into English say, «Zhadan's poetry is at once specific to Eastern Ukraine and highly translatable. His line is spare – avoiding excess pathos and striking a balance between the serious and the sentimental» [5]. Another translator of Serhii Zhadan's poetry Kalpna Singh-Chitnis claims, «Translating Serhiy Zhadan is like becoming Serhiy Zhadan. You have to live his poetry in a way to get to its essence, and hear him read his poems before rendering them in your language» [3].

In the article «War Poetry in Ukraine», there is a quote by Serhii Zhadan perfectly describing his art, «The poet's job is not to avert their eyes and ears, yes, but it also to find the right words, words that would enable understanding, that would alleviate «the critical lack of love» [6].

To illustrate the translation peculiarities of Serhii Zhadan's poems, we are going to analyze some extracts from his poems from 2014 and 2017.

The first poem we have chosen for the analysis is called «Вулицею проходить жінка», written in 2017, and its two translations into English: one made by John Hennessy and Ostap Kin, and the other one made by Ilya Kaminsky.

Вулицею проходить жінка.

Зупиняється напроти магазину.

Вагається.

Потрібно купити хліб, вдома закінчується.

Купити тепер чи краще вже завтра? – думас.

A woman walks down the street.

She stops in front of a store.

She hesitates.

She needs to buy bread.

Buy it now or wait until tomorrow? she wonders (J. Hennesy and O. Kim).

The street. A woman zigzags the street.

A pause. By the grocery

she hesitates.

Shall she buy bread, there is not – is there enough? – not enough bread at home.

Shall she buy bread now, or – tomorrow? – she considers (I. Kaminsky).

The poem describes an ordinary scene from a common day of a woman. Everyday errands like buying some bread and a phone call to the mother with whom the woman has rather tense relations create a commonplace picture. The indefinite article «a woman» only intensifies the impression that it can be any woman, as she does not even have a name. However, some anxiety and the anticipation of something terrible are felt throughout the poem. It is especially felt in the translation by I. Kaminsky. Though the translation made by J. Hennesy and O. Kim is very close to the original, the previous one has a very rhythmical structure and many one-word sentences that gradually increase the tension.

На ранок починається

перший артилерійський обстріл.

In the morning the first

shelling starts (J. Hennesy and O. Kim).

That morning

it begins. The first aerial bombardment (I. Kaminsky).

The final line of the poem creates a striking contrast with everything described before making everything else – all the household chores, troubles, conflicts – meaningless, crossed out by something awful that has come to the life of a person.

The other poem is even deeper and more dramatic in terms of meaning taking into account that it was written in June 2014. It is called «Візьми лише найважливіше» and it was translated from Ukrainian by Virlana Tkacz and Wanda Phipps. The poem describes the lives of forced refugees, who had to live their homes, property, and even past lives behind.

Візьми лише найважливіше. Візьми листи.

Візьми лише те, що зможеш сама нести.

Візьми рушники та ікони, візьми срібні ножі,

візьми дерев'яні розп'яття, золочені муляжі.

Take only what is most important. Take the letters.

Take only what you can carry.

Take the icons and the embroidery, take the silver,

Take the wooden crucifix and the golden replicas.

Though the translators have chosen to make the choice in favor of the meaning leaving out the rhyme, their work is very close to the original. The most distinctive feature of this poem – the repetition of the first word in each line – is preserved in translation. It shows the rush with which people had to pack their things and fly away. The war has started suddenly, and the panic prevented people from deep speculations about what should be taken first. The tempo of the poem perfectly conveys this sense of running away.

Нам ніколи не повернутись до наших нічних крамниць.

Нам ніколи не пити з сухих криниць.

Нам ніколи більше не бачити знайомих облич.

Ми з тобою біженці. Нам з тобою бігти крізь ніч.

We will never see our corner store again.

We will never drink from that dry well again.

We will never see familiar faces again.

We are refugees. We'll run all night.

The same is with one of the proceeding extracts. The repetition of the first half of each sentence (and the final word in the translation in the first three lines) adds up to the sense of despair and fear when a person keeps repeating the same words as in the state of preservation being unable to think about something else except for the intrusive thought of losing everything forever.

Thus, having looked at the examples of the war poetry by Serhii Zhadan translated into English, we can conclude that his poems although seemingly simple in terms of the lexical components convey the very deep sense related to the psychological states and emotions of people who are on the verge or have already faced the horrors of war. The translators have successfully managed to interpret the deep meaning of each poem though sometimes sacrificing the rhyme. However, in terms of such a subtle and sensitive matter as war poetry, it is quite justifiable.

Bibliography:

1. Ivashkiv, R. Translating Ukrainian War Poetry into English: Why It Is Relevant. *East/West: Journal of Ukrainian Studies*, 2022. Volume IX, No. 1. P. 37-65. DOI: <https://doi.org/10.21226/ewjus707>
2. Maksymchuk, O. Rosochinsky, M. Preface. Words for War. New Poems from Ukraine. Retrieved from: <https://www.wordsforwar.com/new-page> (date of appeal: 19.10.22).

3. Poetry of Serhiy Zhadan: Translated by Kalpna Singh-Chitnis. Retrieved from: <http://lifeandlegends.com/poetry-of-serhiy-zhadan-translated-by-kalpna-singh-chitnis/> (date of appeal: 20.10.22)

4. Poetry of War – An Interview with Oksana Maksymchuk: Part 1. Retrieved from: <https://magazine.tedxvienna.at/2022/04/25/interview-oksana-maksymchuk-1/> (date of appeal: 18.10.22)

5. Serhii Zhadan. Words for War. New Poems from Ukraine. Retrieved from: <https://www.wordsforwar.com/serhiy-zhadan-bio> (date of appeal: 15.10.22).

6. War Poetry in Ukraine: Serhiy Zhadan and Lyuba Yakimchuk. Retrieved from: <https://lareviewofbooks.org/short-takes/war-poetry-in-ukraine-serhiy-zhadan-and-lyuba-yakimchuk/> (date of appeal: 21.10.22)

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-56>

**LEXICAL AND GRAMMATICAL PECULIARITIES
OF TRANSLATION OF LEGAL TEXTS TO GERMAN
IN THE PERIOD OF MARTIAL LAW
(ON THE EXAMPLE OF A STATEMENT)**

**ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ
ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ
У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ (НА ПРИКЛАДІ ЗАЯВИ)**

Buhaichuk O. V.

*Assistant at the Department
of German Philology,
Lesya Ukrainka Volyn National
University
Lutsk, Ukraine*

Бугайчук О. В.

*асистент кафедри німецької
філології,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Юридичний переклад є «спеціалізованою сферою перекладацької діяльності, де документи характеризуються лаконічністю, точністю і чіткістю викладу, щоб попередити обман, тому доповнення, опущення, зміни та помилки в тексті можуть стати причиною подальших проблем» [3, с. 92]. Для того, щоб перекласти документи юридичної тематики одного бездоганного знання іноземної мови мало. Перевагою є наявність у перекладача вищої юридичної освіти. Також перекладач має бути ознайомлений із нормами міжнародного права та юридичною термінологією відповідної країни. Більшість хороших юристів володіє

іноземними мовами, але не мають достатніх знань для грамотного перекладу. Також багато досвідчених перекладачів професійно справляються зі своїм завданням, але не володіють юридичною термінологією. Лінгвістичні нюанси юридичного перекладу висувають особливі вимоги до перекладача. Він повинен досконало володіти не тільки мовою оригінального документа і перекладу, але і бути експертом в правовій галузі.

Серед основних документів, які є предметом перекладу, можна виділити заяви, договори, контракти, довіреності, нормативно-правові акти, установчі документи, нотаріальні свідоцтва, рішення суду, сертифікати, витяги з реєстрів, різного роду свідоцтва тощо.

Особливості перекладів юридичних текстів полягають в тому, що оригінальний текст оформлений відповідно до конкретної законодавчої системи, а переклад документа буде використаний в іншій правовій системі. Важливо, щоб правові терміни і лексика повністю відповідали оригіналу і передавали основний текст, не спотворюючи інформацію, тому що помилки тут неприпустимі. В юридичному перекладі одна і та ж термінологія нерідко має різне значення. Юридична документація має свої текстові особливості та своєрідне мовне вираження. Текст більшості юридичних документів має рівний стиль, містить ділову лексику та юридичну термінологію. «До особливостей перекладу юридичних текстів також належить велика кількість стійких словосполучень та слів в іноземній мові, які не мають тождесних аналогів у мові перекладу» [2, с. 163].

«Часте застосування стандартних виразів та кліше є ще однією важливою складовою юридичного документа» [1, с. 596]. У сфері юридичного перекладу особливу роль відіграє вичитування документа. Свої помилки помітити часто важко, тому, беручи до уваги високий ступінь відповідальності при правовому перекладі, бажано, щоб документ був вичитаний колегою.

В даний час багато клієнтів звертаються в Бюро перекладів для перекладу юридичних документів німецькою мовою з української мови та навпаки. Часто переклад є терміновим, адже в час війни значна частина населення України виїжджає за кордон разом з дітьми. Трапляються випадки, коли діти покидають територію України без батьків або без одного з батьків. У присутності нотаріуса батьки або один із них складають офіційну заяву, в якій вони вказують, у чиєму супроводі відбуватиметься поїздка дитини за кордон, терміни її перебування за кордоном, посилаючись на відповідний Закон України, тощо. В таких випадках на вповноважену особу складається довіреність, яка засвідчується державним або приватним нотаріусом.

Ми можемо виділити наступні основні особливості юридичного тексту:

1. Насиченість спеціальною юридичною лексикою, основну частину якої складають юридичні терміни та реалії (der Privatnotar, das Gericht, die Urkunde, der Rechtsanwalt).

2. Вживання загальнозживаної лексики у її звичному значенні (das Schriftstück, die Erklärung, zuständige Behörden, die Zustimmung) та вживання загальнозживаної лексики зі спеціальним, а не звичним значенням (der Titel, der Schein).

3. Наявність скорочень, які зустрічаються зазвичай лише у текстах з галузі юриспруденції (s.a. – siehe auch – дивись також; a. d. D. = an diesem Datum – цього числа; bzw. – beziehungsweise – і/також).

4. Часто використовуються дієслова у пасивному стані (Die Bescheinigung wurde ausgestellt. Neue Beweise werden vorgelegt. Der Vertrag wurde unterschrieben).

Сфера перекладу юридичних текстів має свої правила та особливості. Про них бажано знати для того, щоб уникати помилок при перекладі юридичних документів:

- Не відтворювати формати оригінального документу.
- Використовувати правила орфографії мови, з якої виконується переклад.

– На 100 % довіряти таким джерелам як Linguee та Multitran.

Основні правила при перекладі документів, яких необхідно дотримуватись для того, аби уникнути помилок при перекладі юридичних документів:

1. Завжди відтворювати формат оригіналу: Шаблони або бланки документів, які використовуються перекладачами, часто не відповідають оригіналу документа. Це є досить груба помилка. Основним завданням перекладача є створити належне сприйняття та правильну інтерпретацію читачем перекладу документу. Наприклад, якщо потрібно перекласти рішення суду, зміст такого ж українського рішення суду не буде корисним і ми не зможемо частково копіювати частину його тексту чи структуру, оскільки вони зовсім не схожі між собою. Теж саме можна сказати і про свідоцтво про смерть, свідоцтво про народження або угоду купівлі-продажу нерухомого майна та інше.

2. Використовувати орфографічні правила мови, на яку здійснюється переклад. Кожна мова має свої орфографічні правила та особливості. А різноманітні діалекти однієї мови, в свою чергу, теж мають свої.

3. Не довіряти на 100% таким джерелам як Linguee та Multitran. Не завжди в словниках ми можемо знайти відповіді на усі можливі запитання. Тим не менше, перекладачі-початківці часто довіряють словникам, оскільки вони є джерелом, в якому можна швидко отримати кваліфіковану відповідь. Усі варіанти перекладу, які ми зустрічаємо у словниках, слід перевірити. Вони можуть слугувати нам орієнтиром у пошуку лексичних

одиниць загального вжитку, які можна використовувати при перекладі. Але багато з них несуть в собі серйозні помилки, коли йдеться про складні терміни або багатозначні слова, вживання яких залежить від контексту. Теж саме стосується електронних ресурсів таких, як Linguee або Multitran. Обидва допустимо застосовувати як відправні точки у пошуку необхідного терміну, але не більше.

Література:

1. Везубенко М. Лексико-граматичні особливості перекладу німецькомовних текстів у галузі юриспруденції. *Наук. зап.* Вип. 187. Сер. філол. Науки. Кропивницький: ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2021. С. 593-600.
2. Логінова Л., Іваніщенко О. Особливості перекладу юридичних текстів англійською мовою. *Наук. вісник Міжн. гум. ун-ту. Сер. філологія.* 2021. № 49 том 2.
3. Роечко Л., Горлатова О., Редько С. Особливості перекладу юридичних текстів. *Акт. пун. іноз. філ.* Вип. 15, 2021. С. 91-96.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-57>

MEDICAL TERMS IN PICTUREBOOKS ON COVID-19 WITHIN TRANSLATION

МЕДИЧНА ЛЕКСИКА ІЛЮСТРОВаних ДИТЯЧИХ КНИГ ПРО COVID-19 У ФОКУСІ ПЕРЕКЛАДУ

Vardanian M. V.

*Doctor of Philological Science,
Associate Professor, Dean,
Professor at the Department of the
Translation and Slavic Studies,
Kryvyi Rih State Pedagogical
University
Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region,
Ukraine*

Варданян М. В.

*доктор філологічних наук, доцент,
декан,
професор кафедри перекладу та
слов'янської філології,
Криворізький державний
педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська
область, Україна*

Сучасне суспільство зіткнулося з жахливим явищем – пандемією COVID-19. Задля зменшення темпу поширення небезпечного вірусу інформація розповсюджується через ЗМІ та літературу. Пандемія

COVID-19 також привертає увагу до проблем здоров'я в дитячій літературі. Власне, тема здоров'я та пандемії COVID-19 відображена в різних національних літературах для дітей. Водночас така література має свої особливості, серед яких – використання медичної лексики. Книги для дітей про COVID-19 покликані пояснити причини хвороби, її наслідки та профілактику.

Наразі вже вийшла низка ілюстрованих дитячих книг на тему COVID-19 українською та англійською мовою, а також їх переклади. До найбільш поширених відносимо такі: Галина Будилова «Книга Робі та Злюка в короні» (переклад англійською: *Robbie and Crosspatch in CROWN*), Мирослава Макаревич, Олена Рязанцева «Казка про нічницю, чи як людям не хворіти» (переклад англійською: *A Tale of Bat, or How to Reep People from Getting Sick*), Helen Patuck *My Hero is You. How Kids Can Fight COVID-19* (переклад українською: «Мій герой – це ти. Як діти можуть боротися з коронавірусом COVID-19!»), Франческа Далл'Ара, Джади Негрі «Історія про коронавірус», Molly Watts *Dave the Dog Is Worried About Coronavirus, a Nurse Dotty Book*, Elizabeth Jenner, Kate Wilson & Nia Roberts, Axel Scheffler *Coronavirus. A book for Children* (переклад українською: «Коронавірус. Книга для дітей»). Попри те, що на коронавірусну тему вийшли і книги, і їх переклади, але ця тематика не була належно розглянута науковцями. Тому за мету цієї статті ставимо проаналізувати особливості перекладу ілюстрованих книг для дітей, класифікувати медичну лексику, визначити способи її відтворення в дитячих ілюстрованих книгах на тему COVID-19.

Медична лексика – це основний елемент художнього тексту, що використовується в ілюстрованих дитячих книгах на COVID-19 тематику. Тому ми виходимо з загального розуміння медичної термінології та способів її відтворення. Тож медична термінологія – це система понять, які позначають стани та процеси, що протікають у людському організмі, хвороби та їхні прояви, методи діагностування, профілактики та лікування захворювань, медичне обладнання, лікарські засоби та ін. [4, с. 2]. Медичні терміни у художній літературі застосовуються для опису виробничої лікарської обстановки, дій лікаря при огляді пацієнтів, лікарські розмови чи дискусії між собою, операції, лікарські рекомендації, стан та самопочуття пацієнтів, їхній діагноз, констатування причини смерті пацієнта [2, с. 69–70]. На основі наукової літератури можемо визначити таку медично-семантичну класифікацію: (1) хвороби та проблеми зі здоров'ям; (2) органи тіла та їх складові; (3) медичне обладнання; (4) медичні професії; (5) медичні заклади; (6) лікарські засоби, профілактика та лікування; (7) терміни обстеження

та лікування хворого; (8) фізіологічні процеси чи стани; (9) дії медичної процедури; (10) дії, що сприймаються органами чуттів; (11) назви ліків, препаратів та рецептів; (12) загальні скарги на стан здоров'я; (13) назви мікроорганізмів. Така актуальна медична лексика входить до ілюстрованих дитячих книг, що покликані здійснювати просвітницьку та роз'яснювальну діяльність про небезпечну хворобу, формувати культуру гігієни у дітей та дотримуватися профілактики.

Проте ілюстровані дитячі книги при перекладі мають свої особливості: (1) подвійний читач; (2) книги читаються вголос; (3) поєднання вербального та візуального кодів. Тож подвійний читач завжди є об'єктом гри в дитячій літературі, хоча б тому, що головними посередниками дитячої літератури є дорослі. Подвійна читацька аудиторія, що складається з дітей та дорослих, є специфічною рисою дитячої літератури [3, с. 92–93]. Книжки для дітей часто пишуть так, аби читати їх у голос. Іноді перекладачі мають обирати між звуком і змістом. Вони також мають зробити вибір між знайомою та іноземною моделями ритмомелодики [3, с. 93]. Співіснування вербального та візуального кодів є типовим для дитячої літератури, особливо у книжках, розрахованих на маленьких дітей. Вербальне та візуальне можуть підтримувати одне одного, функціонуючи як паралельні засоби передачі одного змісту, або суперечити одне одному, коли ілюстрації розповідають іншу історію або ті ж самі історії, але з іншої позиції. Перекладені дитячі тексти іноді публікують з новими ілюстраціями, для надання книзі сучаснішого вигляду. Заміна ілюстрації також може бути способом адаптації змісту [3, с. 93–94]. Крім того, ключова функція ілюстрованої книги як першої літератури для більшості дітей, це – поєднання слова та образу. Також ілюстровані книги можуть відтворити безпечний простір, у якому діти можуть досліджувати емоційні стосунки, включаючи деякі важливі життєві проблеми кохання, розлучення, смерть, насильство, знущання, екологічні проблеми тощо [1, с. 106]. Такі риси притаманні також сучасним ілюстрованим книгам для дітей з медичною лексикою, яких об'єднує тема COVID-19. Далі зупинимося на визначенні проблематики книг, які розглядаємо у цій статті.

Мирослава Макаревич, Олена Рязанцева «Казка про нічницю, чи як людям не хворіти» (*A Tale of Bat, or How to Reep People from Getting Sick*) – казка про дівчинку Ленхен із Марбурга, яка разом з батьками перебуває на карантині. Книга подається у формі бесіди тваринно-рослинного світу, де обговорюються люди, що оцінюються як такі, що не розуміють шкоду власних учинків та їх наслідків для світу, де кожна жива істота залежить одна від одної.

Helen Patuck *My Hero is You. How Kids Can Fight COVID-19* (переклад українською: «Мій герой – це ти. Як діти можуть боротися з коронавірусом COVID-19!») – це книга, написана для дітей з усього світу, які відчули на собі пандемію COVID-19. Книга розповідає про дівчинку Сару, мати якої створює вакцину від COVID-19. Перед тим як заснути, Сара зустрічає дракона Аріо і після короткої розмови відправляється у подорож світом, щоб допомогти іншим людям захиститися від коронавірусу. Вона зустрічає інших дітей (Салем, Саша, Лейла, Кім), які діляться один із одним знаннями та разом мандрують.

Франческа Далл'Ара, Джади Негрі «Історія про коронавірус» – у цій історії головними героями виступають дівчинка Віолета та її мати. Мати перед сном розповідає донці історію маленького монстра, що уособлює коронавірус, його особливості та способи, які допоможуть не заразитися.

Галина Будилова «Книга Робі та Злюка в короні» (*Robbie and Crosspatch in CROWN*) – історія про сім'ю на карантині. Головні герої – мама, син Платон та дочка Міа. Щоб відволікти своїх дітей та спокійно приготувати вечерю, мати знайшла старі іграшки. Робот-лікар (стара іграшка) зміг підключитися до інтернету та дізнатися абсолютно все про людські хвороби та віруси, які їх викликають. Робот розповідає дітям про Coronavirus та заходи безпеки від нього.

У книзі Molly Watts *Dave the Dog Is Worried About Coronavirus, a Nurse Dotty Book* розповідається про сову-медсестру Дотті та необізнаного пса Дейва. Дотті розповідає Дейву, що таке коронавірус, про його наслідки для суспільства, а також даються рекомендації як запобігти захворюванню.

В інформаційній ілюстрованій книзі *Coronavirus. A Book for Children* («Коронавірус. Книга для дітей») колектив авторів Elizabeth Jenner, Kate Wilson & Nia Roberts, Axel Scheffler пояснюють, що таке коронавірус, як його підхоплюють, наслідки хвороби, верстви суспільства, які мають найважчі форми захворювання, аргументують рішення політиків про закриття різноманітних закладів, а також наводяться рекомендації щодо проведення вільного часу на карантині.

Аналіз тематики книг показав, що ілюстровані дитячі книги охоплюють широкий спектр медичної та профілактичної проблематики, що реалізується як візуально, так і на вербальному рівні. І в оригіналах, і в перекладах слова відповідають ілюстраціям, а короткі речення сприяють читанню книг уголос як сімейне читання під час карантину та пандемії. На словесному рівні медична лексика в аналізованих книгах охоплює такі тематичні групи: (1) назви хвороб; (2) назви симптомів та особливості хвороби; (3) назви медичних приладів та медичний персонал; (4) загальні

скарги на стан здоров'я; (5) органи тіла та їх складові, мікроорганізми; (6) лікарські засоби, профілактика та лікування. У відтворенні медичної лексики у перекладах дитячих ілюстрованих книг українською чи англійською мовами найбільш вживаними є транскодування, калькування, підбір еквівалента та описовий переклад. Далі я наведу приклади таких тематичних груп у парі з відповідниками, що подаються при перекладах аналізованих дитячих книг.

Поширеними в ілюстрованих дитячих книгах є лексичні групи назв хвороб та симптомів. Звісно, найбільш вживаним медичним терміном в ілюстрованих дитячих книгах є коронавірус – Coronavirus (COVID-19). Ця хвороба часто порівнюється з іншими як от: Diphtheria – дифтерія, Measles – кір, Throat sore, common cold, cold – застуда, Cancer – рак. Для визначення її відмінностей від інших хвороб вживається лексика із назвами симптомів, що є другою за статистикою у використанні: Coughs – кашель, Sneezes – чихання, Fever, temperature – жар, температура, Trouble breathing/ breathes out/short of breath – важке дихання, задишка, Headache – головний біль. Активною є лексика на позначення загальних скарг на стан здоров'я. На їх позначення використовується загальноновживана лексика: Sick – хворіти, захворіти, заразитися, Ill – хворіти, захворіти, хвороба, Disease – хвороби, Better, recover – одужати, одужувати, Die – померти, смерть, Tired – втома, Health problems – проблеми зі здоров'ям, Contagious, infected – заразний. Властиво, що тема смерті є табуованою в дитячій літературі. Проте вона не оминається у книгах для дітей про небезпечну хворобу нового часу – коронавірус. Такі книги мають інформаційний, просвітницький характер, тому тема смерті від важкої хвороби піднімається відкрито. З цією ж метою активно у книгах вживається лексика на позначення органів тіла, їх складові, щоб пояснити читачам, що таке вірус, де і як може розвиватися хвороба: Antibodies – антитіла, Cells – клітини, Blood – кров, Heart – серце, Body, – організм, Immunity – імунітет, Throats – горло, Mouths – рот.

Композиційно для книг із медичною тематикою притаманно подавати поради з профілактики захворювання. В ілюстрованих книгах про COVID-19 такі поради формують окрему групу лексики – лікарські засоби, профілактика та лікування: Quarantine – карантин, Vaccine – вакцина, Protective face masks – захисні маски, Injection – ін'єкція. Ця та інша лексика подається у формі поради:

Washed their/our hands – мити руки;

To stay at least one metre away, keep a safe distance from each other – дотримання дистанції;

Cough into our elbows – кашель у лікоть;

Wave to people instead of shaking hands – уникнення рукопопотискань;

Staying home – самоізоляція;

Not to hug and kiss – не обійматися і цілуватися;

They protect themselves in different ways: they *wash their hands*, they wear *face masks*, sometimes they also *wear gloves* and they all try to *keep a safe distance from each other*. (Вони носять *маски*, часто і ретельно *миють руки*. Іноді людям доводиться *надягати рукавички* і тримати безпечну *дистанцію один від одного*) [5].

Вакцинуватися, дотримуватися дистанції, носити захисні маски – ці поради становлять лейтмотив ілюстрованих книг для дітей на COVID-19 тематику.

Література:

1. Варданян М. В. Світова література XX–XXI століття в англomовному науковому дискурсі: навчальний посібник для самостійної роботи студентів. Кривий Ріг, 2021.

2. Гусева О. І., Петько В. В. Медичний термін у оповіданнях А. П. Чехова як основний елемент художнього тексту. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Випуск 7. Том 2.

3. Енциклопедія перекладознавства: у 4 т. / пер. з англ.; за ред.: Івз Гамбієра та Люка ван Дорслара; за заг. ред.: О. А. Кальниченка та Л. М. Черноватого. Вінниця: Нова Книга, 2020. Т. 1. С. 90–95.

4. Кучеренко І. В., Адаменко М. М. Особливості перекладу медичних термінів. *Advanced Technologies of Science and Education: XIV Міжнародна наукова інтернет-конференція*. Рубрика: Соціум. Наука. Культура. Філологічні науки. URL: <http://intkonf.org/kucherenko-iv-adamenko-mm-osoblivosti-perekladu-medichnih-terminiv/> (дата звернення: 20.10.2022).

5. Dall’Ara F. Story of the Coronavirus. Trento, 2020. URL: <https://www.learningresources.com/media/amasty/amfile/attach/c5c496fb3d92744ceb1ac3301cb0bb12.pdf?fbclid=IwAR1mgtVNy5sIPcu9gO5Yv2SLWcrNFkslOfCBXp-APml0NWZr3Nt4nrG9S7Q> (дата звернення: 20.10.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-58>

INTERPRETATION IN TRANSLATION AS A WORD-IMAGE METAMORPHOSIS

ТЛУМАЧЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ ЯК МЕТАМОРФОЗА СЛОВА В ОБРАЗ

Vakhovska O. V.

*Candidate of Philological Sciences,
MSc in Cognitive Science (Germany)
Associate Professor at the Department
of English Philology and Philosophy
of Language,
Kyiv National Linguistic University
Kyiv, Ukraine*

Ваховська О. В.

*кандидат філологічних наук,
магістр когнітивної науки
(Німеччина), доцент кафедри
англійської філології і філософії
мови, Київський національний
лінгвістичний університет
м. Київ, Україна*

This paper offers a cognitive translation studies perspective on the interpretation of individual words viewed as a creative act of giving a meaning to a word of language and, vice versa, of manifesting a meaning via a word of language.

This is a follow-up paper to [10] where *interpretation* is discussed against the background of the theory of image-driven interpretations developed by the author (see [1; 6; 7; 8; 9]), and is explained in terms of a *metamorphosis* that a word – more specifically, a word meaning – undergoes when converted into a mental image. This metamorphosis is essentially a shift between the auditory and the visual codes in verbal communication, wherein one switches from the auditory (the words one hears or reads) to the visual (the mental images one ‘sees’) modes of perception [2]. This paper has the objective to elaborate on the essence of the word-image metamorphosis in terms of its codes and modes.

Mental images represent in the human mind the entities of the world afforded to human experience by the powers of consciousness and of embodiment that are specific to the species [3; 5]. On the representational view, interpretation of individual words in verbal communication [4] rests on converting the words that one perceives – hears or reads – as strings of phonemes or graphemes into the mental images that one ‘sees’ with the eye of one’s mind, and back when mental images are converted into words [10]. This draws in one’s different brain areas and – since mental images depict the world, whereas words describe it – brings about a number of different-stage representational changes in the content of one’s mind [7]:

Metamorphosis is when the input causes the form to change. Similarly, a translator's interpretation determines one word chosen from among many in the target language. In decoding, the meaning of a source language word is converted into a mental image; in encoding, the mental image is converted into a meaning, and a word is picked in the target language to capture this meaning. Interpretation requires *a shift between the visual and the auditory codes* in communication: between mental images and words. This shift is the essence in translation [10, p. 65; italics added – O.V.].

As [2] shows, reading a book is different from looking at a picture as reading is based not on the visual perception of images but on the visual perception, and the recognition, of the letters of the alphabet that are arranged distinctly into the words of this language: the outer form of these words as a material container for their meanings is a string of graphemes in writing and a string of phonemes in speaking, which is generally the case with phonographic writing systems in contrast to hieroglyphic ones [10]: reading a book depends on an alphabet and is, thus, a hearing-based process. A reader starts with words but eventually arrives at mental images, which is where interpretations take place: words convert into mental images, with a word and an image making an entity of two hypostases, and it is this entity that metamorphoses in the act of interpretation.

Whereas mental images are non-propositional objects in the mind, natural languages are designed to have propositions at their basis [3; 5], cf. the phenomenal experience of seeing that the sky is blue vs. the thought that the sky is blue. The word-image-word conversion in translation inevitably incurs semantic costs that must be minimized by finding in the target language the words that make for mental images their optimal descriptions [7], with the understanding that such descriptions can at best be only optimal but never perfect. Ultimately, what these words describe must correspond to what these mental images depict [8]:

Verbal communication is in essence converting the mental images that one 'sees' with the mind's eye into words that others can hear and read as strings of phonemes and graphemes, and vice versa. In this communication, one switches from *the visual* (the mental images they 'see') to *the auditory* (the words they hear and read) *modes of perception*. <...> Mental images are individual, subjective, and non-repetitive; words are communal and repetitive, they round the mind's content and operationalize it for the purposes of communication [10, p. 63; italics added – O.V.].

Translation therefore involves interpretation as a many-stage conversion of words into mental images, and back, that rests on a word-image metamorphosis, with an interplay of the visual and auditory modes of human

perception when in the acts of interpretation the visual and the auditory codes of communication must shift.

Bibliography:

1. Ваховська О.В. Імперативи сучасності і переклад: від теорії перекладу до практики його університетського викладання. *Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries. Scientific monograph. Volume 1* / за ред. О.А. Бабелюк. Czestochowa : Polonia University in Czestochowa, 2022. С. 242-267. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-196-1-10>
2. Ваховська О.В. Переклад: слово, яке обернулося образом. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Том 33(72), № 5. (У друці).
3. Chalmers D. The representational character of experience. *The future for philosophy* / ed. B. Leiter. Oxford : Oxford University Press, 2004. P. 153-181.
4. Jakobson R. On linguistic aspects of translation. *On translation* / ed. A. Fang et al. Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1959. P. 232-239.
5. Kosslyn S.M., Thompson W.L., Ganis G. The case for mental imagery. Oxford : Oxford University Press, 2006. 248 p.
6. Vakhovska O.V. Must the pot of seven holes be a translation theorist's riddle? *KELM Knowledge, Education, Law, Management*. 2022. № 4(48). (To appear).
7. Vakhovska O.V. Subjectivity in metaphor translation: a case for Russian translation of English metaphors of depressive emotions. *Cognition, Communication, Discourse*. 2021. № 23. P. 99-117. <https://doi.org/10.26565/2218-2926-2021-23-07>
8. Vakhovska O.V. The sin of the translator: on words and mental images in translation. *Amazonia Investiga*. 2022. № 11(54). P. 178-188. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.54.06.17>
9. Vakhovska O.V., Isaienko, O.M. Language, culture, and image-driven interpretations in translation: a case for the university translation classroom in Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. № 10(47). P. 240-249. <https://doi.org/10.34069/AI/2021.47.11.25>
10. Vakhovska O.V., Jusuk F.F. Image-driven interpretations in professional communicative mediation: bringing translation and psychotherapy together. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2021. № 48(261). P. 63-67. <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2021-261IX48-11>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-59>

**TRANSLATION OF LEGAL TERMS USED
IN ECONOMIC DISCOURSE**

**ПЕРЕКЛАД ПРАВНИЧИХ ТЕРМІНІВ,
ЯКІ ВЖИВАЮТЬСЯ В ЕКОНОМІЧНОМУ ДИСКУРСІ**

Humovska I. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages and Information
and Communication Technologies,
West Ukrainian National University
Ternopil, Ukraine*

Гумовська І. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та
інформаційно-комунікаційних
технологій,
Західноукраїнський національний
університет
м. Тернопіль, Україна*

Проблемам перекладу, семантичної еволюції та семантизації приділено увагу у низці праць, зокрема цікавими для нашого дослідження є роботи О.Балацької, Т.Кияка, О.Куц, С.Педашева, Ф.Палмера, В.Овчаренко, Л.Козуб, М.Гузинець, Г.Кличкова та ін. Функції термінів у фахових текстах та їх переклад розглядає Т.Кияк. Він дослідив особливості лексики фахового тексту, запропонував її класифікацію, виділив закономірності побудови фахових текстів, класифікував фахові мови. Український лінгвіст зазначив, що фахові тексти розрізняються на текстовому й термінологічному рівнях [5]. Питаннями семантики термінологічних структур, у цілому різні аспекти, аналізує Ф. Палмер. Учений визначив семантику як термін, що спеціально вживається для співвідношення його із вивченням значення [14]. Карабан В.І. у своїх працях вивчає особливості перекладу англійської наукової та граматичні труднощі та жанрово-стилістичні проблеми у цій сфері [4].

Оскільки ми розглядаємо терміни, які вживаються в економічній літературі різних жанрів, то слід згадати, що значну роль у процесах термінологічної семантизації та десемантизації відіграє контекст. Семантику та структуру науково-технічного терміна аналізує В.Овчаренко. Лінгвіст вважає, що коли його власне значення перестає відповідати термінологічному значенню, то змінюється термін загалом, модифікується його формально-семантична структура, і ця відповідність відновлюється за рахунок зміни власного значення знака, що виступає як термін [6, с. 30].

Лінгвісти також наголошують на доцільності включення соціологічного контексту в значення будь-якого слова. Вважається, що розмежування семантичних і стилістичних аспектів терміносистем, а також диференціація кожного з них становить значний інтерес в плані методології дискурсного дослідження – актуалізації структури і семантики, форми змісту, прагматики і стилістики.

Таке розуміння контексту практично реалізувалось у дослідженнях окремих термінологічних систем – юридичної, економічної та інших. У нашій праці ми певною мірою застосовуємо це для аналізу кореляції двох терміносистем – юридичної та економічної, для розуміння особливостей сучасного (юридично обґрунтованого) економічного дискурсу, тобто для більш кваліфікованої аргументації правових аспектів літератури економічного жанру.

Ми проводимо дослідження юридичних та економічних термінів здебільшого в рамках структурно-семантичного аналізу, в системі відповідного дискурсу – економічна термінологія в економічному дискурсі, юридична – в юридичному і т. д. Вперше досліджується проблема функціонування юридичної термінології в економічному дискурсі, а також семантичного поля юридичної термінології в структурі економічного дискурсу.

Для нашої роботи важливо розглядати семантичні поля за ступенем зберігання значення в певній вузькоспеціальній галузі, а також за прагматикою самого контексту. В економічному дискурсі правничий термін може зберігати значення повністю, зберігати його частково або повністю його втрачати.

Ми проаналізували юридичні терміни на предмет збереження чи втрати первісної семантики, це такі терміни: *term, contract, tort, fraud, law* та ін. Семантиці у сфері економічних текстів різних жанрів відповідають близько 99,6% термінів і вони перекладаються однаково, близько 0,2% термінів частково можуть реалізувати значення того чи іншого юридичного терміноелемента, їх переклад здійснюють з урахуванням контексту. Варто також зазначити, що спостерігаються і процеси десемантизації згаданих термінів у структурі економічного дискурсу (0,2% термінів). Виявлено ще й випадки, коли одночасно в різних економічних контекстах терміноелементи юридичної терміносистеми можуть зберігати юридичну семантику, частково реалізовувати її і повністю зберігати. Таких термінів виявилось два: *valid, capacity*.

Ми дійшли висновку, що правничі терміноелементи частіше використовуються в структурі економічних текстів. Високий показник відповідності юридичному значенню термінів в економічному дискурсі пояснюється передусім тісним зв'язком економічних процесів з

правознавчими. Юридичні терміни входять у підмову економіки на рівні її різних жанрів: монографічної літератури на економічну тематику (наприклад, монографії, статті, доповіді, дисертації), науково-популярної літератури на економічну тематику, газетного жанру з питань економічного життя, економічної документації (наприклад, контрактів, угод). У всіх цих жанрах економічної літератури простежується функціонування юридичної лексики, термінології, термінологічних словосполучень. Ми зафіксували спільні та індивідуальні риси щодо семантичної реалізації, соціальної та культурологічної орієнтації. Дослідження та розгляд цих питань полегшить реалізацію перекладу фахової літератури на професійному рівні.

Література:

1. Абабілова Н.М., Білокамінська В.Л. Особливості перекладу термінів українською мовою. «Молодий вчений». № 2 (17). 2015. С.126-128.
2. Балацька О.Л., Куц О.В., Педашев С.А. Особливості англо-українського перекладу багатокомпонентних термінів: лексичні трансформації. «Молодий вчений». № 5.1 (69.1). 2019. С.14-17.
3. Гузинець М., Козуб Л. *Специфіка перекладу термінів в підмові аграрної галузі*. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна» (Вип.55). 2015. С. 73-74.
4. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця, Нова книга, 2002. С. 315-407
5. Кияк Т.Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах. Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. Вип. 32.2007. С. 104-108.
6. Овчаренко В. М. Структура і семантика науково-технічного терміна. Харків, 1968. 72 с.
7. Сніговська О.В. Особливості перекладу англійських і новогорьцьких економічних багатокомпонентних термінів. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Випуск 61. 2016. С. 329–332.
8. Adamson J. Basic Law and the Legal Environment of Business. Chicago, 2006. 630p.
9. Dorothy Duplessis Canadian Business and the Law. Solution Manual. 5th Edition. 2014. 171p.
10. Epstein M., Spalding A. The Accountant's Guide to Legal Liability and Ethics. Irwin, Inc., 1993. 296 p.
11. Jill Wieber Lens Honest Confusion: The Purpose of Compensatory Damages in Tort and Fraudulent Misrepresentation, available at: https://kuscholarworks.ku.edu/bitstream/handle/1808/20178/02-Lens_Final.pdf?sequence=1.

12. Oakland J. Total Quality Management. Butterworth-Heinemann. 2004. 370 p.
13. Okoye Emmanuel Ikechukwu An Evaluation of the Effect of Fraud and Related Financial Crimes on the Nigerian Economy, available at: https://www.researchgate.net/publication/320627480_An_Evaluation_of_the_Effect_of_Fraud_and_Related_Financial_Crimes_on_the_Nigerian_Economy.
14. Palmer F. R. Semantics. A new outline. Cambridge: Cambridge University Press, 1979.
15. Rayburn L. Principles of Cost Accounting. Irwin, Inc., 1995. 1464 p.
16. Rudden B. Basic Community Laws. Oxford. 2000. 301 p.
17. Wallace R. International Law. London. 2005. 311 p.
18. Xin, Qingquan The economic consequences of financial fraud: evidence from the product market in China, available at: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21697213.2018.1480005>.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-60>

**PRAGMATIC MEANINGS OF SPEECH INDICATOR
OF INDIFFERENCE (BASED ON THE NOVEL
«ASSASSIN'S APPRENTICE» BY ROBIN HOBB)**

**ПРАГМАТИЧНІ ЗНАЧЕННЯ МОВЛЕННЄВИХ ПОКАЗНИКІВ
БАЙДУЖОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ
«УЧЕНЬ ВБИВЦІ» РОБІН ХОББ)**

Davydenko N. I.

*Associate Professor at the Department
of Theory and Practice of Translation,
Public Joint Stock Company affiliate
«Private High Education Institution
«Zaporizhzhia Institute of Economics
and Information Technologies» in the
city of Kryvyi Rih»
Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region,
Ukraine*

Давиденко Н. І.

*доцент кафедри теорії та практики
перекладу,
Відокремлений підрозділ приватного
акціонерного товариства
«Приватний вищий навчальний
заклад «Запорізький інститут
економіки та інформаційних
технологій» у м. Кривий Ріг
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська
область, Україна*

У непростих умовах сьогодення, одним із напрямків науки про мову, який все більше привертає увагу лінгвістів, є лінгвопрагматика, яка знаходиться на перетинанні інтересів багатьох наук. Дослідне поле сучасної лінгвістичної прагматики ... включає в себе всі ті умови, за яких людина використовує мовні засоби у спілкуванні. Це передусім умови

адекватного добору й використання одиниць і категорій мови з урахуванням усіх конститутивних чинників з метою досягнення найефективнішого впливу на партнера (аудиторію, читачів) по комунікації [3, с. 3].

З'ясовано, що повноцінний процес спілкування виявляється неможливим без поєднання двох типів смислів: прямого, буквального значення слова, та підтексту, його прагматичного сенсу.

Доказано, що у ситуації реального спілкування, мовець, створюючи власне висловлювання, використовує свій тезаурус, у який вкладає додаткові, неповторні особистісні смисли. Результатом цієї дії є поява узагальненого комунікативного смислу, який відразу формується у процесі спілкування у даний момент та проміжок часу. Глибинність, багатоплановість смислу досягається завдяки тому, що така складова як суб'єктивний, прагматичний компонент значення, який залежить від мовленнєвої особистості, поєднується з об'єктивним (чи мислимим як такий).

Метою даної розвідки є виявлення та опис лексичних засобів на позначення такого феномену буття як *indifference* («байдужість», «знеохота»), і який вважається найжахливішою хворобою сучасного суспільства [2]. На виконання практичної частини дослідження вибрано роман – фентезі *Assassin's Apprentice* американської письменниці Робін Хоб.

Трилогія, до складу якої входить роман, займає 19 місце серед 100 найкращих фентезі – романів за версією британського порталу *FantasyBookReview*. У романі йдеться про незаконнонародженого сина принця. Доля хлопця складається не просто, тому він часто проявляє таку рису як байдужість, на позначення якої вживає різноманітний набір слів.

В тексті роману виявлено 96 прикладів вживання слів та словосполучень на позначення байдужості, які утворюють певне семантичне поле, що має своє ядро, нейтральну лексему *indifference* (*But to all things Netta reacted with indifference*), якій *Oxford Advanced Learner's Dictionary* дає наступне визначення – *a lack of interest, feeling or reaction towards sb/sth* [5]. Навколо ядра розгортаються приядерна та периферійна зони, межа між якими є розмитою, дифузною, оскільки окремі лексико-семантичні варіанти можуть входити до складу декількох структурних зон [4, с. 2].

У мові протагоніста бачимо приклади вживання слів та словосполучень із прагматикою байдужого ставлення: 1) до дійсності (*He never told me, ahead of time, if they were tests of my skill, or actual tasks he wished accomplished. To me it made no difference*); 2) до змісту повідомлення (*Verity's tone indicated he had no interest in further discussing that*); 3) до адресата (*But that is not what is now most important about you*);

4) до об'єкту, який не є цікавим для даного суб'єкта (*One more boy and dog leaving on the heels of a fishmongering family were nothing to notice*); 5) до бажань іншої людини (*I set aside a course as soon as he showed disinterest in it*); 6) до зникнення іншої людини (*Go your own way, and be whatever you will. I'm done with you*); 7) до наслідків (*no one challenged us or appeared to take any notice of us*); 8) як стан людини, коли для неї нічого не має значення або різниці (*I don't mind it,» I ventured desperately*); 9) як небажання знати, відсутність обізнаності (*They were bedraggled, but seemed unconcerned by it*); 10) як пасивна життєва позиція (*«Sir,» said Jason, neither agreeing nor disagreeing, but merely accepting the order*).

Не виявлено такого прагматичного значення лексеми байдужість як життєва позиція стороннього наглядача, байдужість до норм доцільності та соціальної взаємодії.

Крім зазначених смислів, є приклади подвійної семантики, коли те саме слово має різну прагматику у різних контекстах, як, наприклад, лексема «whatever»:

– мені байдуже, тому я не можу нічого змінити (*I lay back, resigned to whatever happened. I had no physical fight left in me*);

– мені байдуже, але я змушений погодитися з наміром іншого (*Well, folk have to do whatever they can if all King Shrewd is going to do is click his tongue*).

З'ясовано, що у важкі часи свого життя, коли людина переживає, сумнівається, не може визначитися, прагматика неприхованої байдужості (*Does he care nothing for the disgrace?*) перетинається з іншими смислами, як, наприклад, суб'єктивна незгода – заперечення (*But no matter how nonchalant we are, the Outislanders always seem to know when we are baiting them*); погодження – поступка (*Let's leave it, Chade. I can't change it*). У подібних ситуаціях очевидні лексичні засоби вираження байдужості вступають у протиріччя з істинним змістом незгоди та внутрішнього протесту, прихованого у підтексті; тобто при явно вираженому основному смислі, інший присутній імпліцитно.

Виявлено приклади, в яких прагматика байдужості експлікується за допомогою підсилювальних конструкцій (*«Hm,» she said, not harshly nor kindly*), або порівнянь (*The man shrugged as if the matter were of no great importance*).

Зафіксовано також один приклад, де байдужість набуває позитивного значення – байдужість до свого болю (*And in the wake of the devouring elation of the Skill came now a bleakness of failure and guilt that made my physical pain as nothing*).

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що активне використання мовленнєвих засобів з прагматикою байдужості є свідомим актуалізацією цього смислу у свідомості носіїв англійської мови.

Література:

1. Апресян Ю. Д. Интегральное описание языка и системная лексикография. Избранные труды : В 2 т. Т. 2. М., 1995. 136 с.
2. Байдужість сучасного суспільства / Етика сьогодні. URL: <http://www.etica.in.ua/bajduzhist-suchasnogo-suspil-stva/>
3. Бацевич Ф. С. Лінгвістична прагматика: спроба обґрунтування проблемного поля та дослідницької одиниці. Мовознавство. № 1, 2009. С. 29-37.
4. Гончар К., Троцюк А. *Ад'єктивне лексико-семантичне мікрополе «байдужість» у сучасній англійській мові*. Актуальні питання іноземної філології, № 2, 2015. С. 41-46.
5. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org>
6. Hobb R. *Assassin's Apprentice*. HarperCollins Publishers, 2019. 448 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-61>

NEWS HEADLINES IN TRANSLATION: PRIMITIVE OR LITTLE TEXTS?

НОВИННІ ЗАГОЛОВКИ У ПЕРЕКЛАДІ: ТЕКСТИ-ПРИМІТИВИ ЧИ МІНІТЕКСТИ?

Deikun O. P.

*Postgraduate Student at the Department
of English Philology
and Language Philosophy,
Kyiv National Linguistic University
Kyiv, Ukraine*

Дейкун О. П.

*аспірант кафедри англійської
філології і філософії мови,
Київський національний
лінгвістичний університет
м. Київ, Україна*

Тексти інтернет-новин завжди починаються із *заголовка*, який править за їхнє резюме [3, с. 1-5], та вважається окремим медійним жанром [4, с. 224], адже функціонує в медійному дискурсі незалежно від текстів. В аспекті структури новинні заголовки розглядають як тексти-примітиви [1, с. 221], мінітексти [2, с. 372], або мультимодальні мінітексти, що складаються з назви тексту й зображення.

Текстами-примітивами вважають структури, котрі реалізують основні характеристики тексту і (майже) не містять звичних засобів зв'язності [1, с. 221-222]. Парадигматична організація текстів-

примітивів містить окреме слово-текст, набори ключових слів, граматично оформлені неоднослівні або ускладнені речення-тексти, розгорнуті тексти різних рівнів складності [1, с. 228]. У заголовках інтернет-новин тексти-примітиви складаються з одного речення в оригіналі та перекладі, пор.: *Could Boris Johnson really make a comeback? – Чи справді Борис Джонсон може повернутися на посаду прем'єра* (BBC 23 Oct 2022).

Заголовки, представлені текстами-примітивами, також можуть містити надпримітиви, які висувають на їхній початок і відокремлюють двокрапкою, пор.: *Corgis: How the Queen fell in love and started a phenomenon* (BBC 03 June 2022) – *Як коргі стали улюбленицями королеви* (BBC 12 Sept 2022). У заголовку англійською мовою, представленим текстом-примітивом, надпримітивом є *Corgis*, що слугує для привернення уваги читачів.

Мінітексти подають багато інформації в стислий спосіб, вдаючись до власних граматичних правил [2, с. 372]. Мінітексти охоплюють не лише заголовки новин, а й будь-які назви, інструкції, висівки тощо [2, с. 373]. У заголовках інтернет-новин мінітексти зазвичай складаються з двох речень і поширені в українському перекладі, пор.: *France President Emmanuel Macron slapped in the face – Макрону дали ляпаса під час офіційного візиту. Двох людей арештували* (08 June 2021). Перекладений заголовок представлено мінітекстом, розширеним другим реченням *Двох людей арештували*, яке інформує читача про подальший розвиток ситуації.

У нашій розвідці заголовки-мінітексти поділяємо на два різновиди: *словесні*, що складаються з двох речень, і *мультимодальні*, подані одним-двома реченнями із супровідним зображенням.

Англійськомовні тексти-примітиви, що сайті Бі-Бі-Сі (<https://www.bbc.com/news>) складаються з одного речення, мають кілька варіантів структури в перекладах на українськомовному сайті (<https://www.bbc.com/ukrainian>): текст-примітив, текст-примітив із надпримітивом і мінітекст. Англійськомовний текст-примітив із надпримітивом в оригіналі тлумачать текстом-примітивом із надпримітивом або мінітекстом, тоді як мінітексти оригіналу завжди відтворюють текстами-примітивами.

Текст-примітив в оригіналі та в перекладі означає вжиток одного речення в заголовку оригіналу і під час його відтворення, пор.: *Alec Baldwin reaches settlement over Halyna Hutchins shooting on Rust set – Алек Болдвін досяг угоди з родиною Галіни Гатчинс, яку випадково застрелив на зйомках* (BBC 05 Oct 2022).

Текст-примітив в оригіналі – текст-примітив із надпримітивом у перекладі передбачає використання одного речення в заголовку оригіналу і одного речення з висунутим відокремленим надпримітивом, вираженим одним словом в тлумаченні, пор.: *From Kabul and beyond, a year of Taliban rule in Afghanistan – Афганістан: якою стала країна за рік правління Талібану* (BBC 15 Aug 2022). У наведеному прикладі український переклад англійського заголовка передано безсполучниковим складносурядними реченням. Перше відокремлене односкладне речення *Афганістан* слугує за надпримітив, позаяк виражене одним словом, а друге повне речення *якою стала країна за рік правління Талібану* розкриває зміст першого.

Текст-примітив в оригіналі – мінітекст у перекладі означає ужиток одного речення в англійськомовному заголовку та двох речень у його перекладі. Заголовок оригіналу, представлений текстом-примітивом, передано в перекладі мінітекстами двох типів: *привертальними і спонукальними*.

Привертальний мінітекст перекладу висуває на початок заголовка безособове речення задля привернення уваги читачів, пор.: *Perseverance Mars rover's first rock sample goes missing – Невдача на Марсі. Марсохід Perseverance з невідомих причин не взяв проби породи* (BBC 09 Aug 2021). Натомість спонукальний мінітекст перекладу уводить друге безособове речення в кінці заголовка, щоб змусити читачів переглянути новину повністю, пор.: *Inside the secret world of trading nudes – Як жінки шаантажують їхніми інтимними фото в інтернеті. Розслідування BBC* (BBC 22 Aug 2022).

Текст-примітив із надпримітивом в оригіналі та в перекладі передбачає використання в обох заголовках одного речення та висунутих на початок відокремлених надпримітивів, пор.: *Bakhmut: The Ukrainian city where Russia is still advancing – Бахмут: єдиний напрям, де росіяни досі наступають* (BBC 15 Oct). У вищевказаних прикладах заголовки оригіналу й перекладу містять по одному реченню, а за надпримітив править назва українського міста *Bakhmut – Бахмут*.

Текст-примітив із надпримітивом в оригіналі – мінітекст у перекладі передбачає ужиток англійського заголовка з надпримітивом, що слугує тематичним класифікатором окремих статей і орієнтує міжнародного читача, пор.: *Ukraine war: Inside Bakhmut, the battered Donbas city holding off Putin's troops* (BBC 26 Sept 2022) – *Місто, що стримує війська Путіна. Як живе понівечений війною Бахмут* (BBC 27 Sept 2022). В оригіналі заголовок представлено текстом-примітивом

із класифікатором *Ukraine war*, котрий позначає всі статті про російсько-українську війну, а в перекладі – мінітекстом із двох речень.

Мінітекст в оригіналі – текст-примітив у перекладі означає, що заголовок оригіналу, утворений двома реченнями, відтворюють одним висловленням, пор.: *Ukraine conflict: Could the fighting spread across Europe? And other questions* – *Чи може війна в Україні охопити всю Європу?* (BBC 01 Mar 2022). У наведеному прикладі англійський мінітекст із двох речень *Ukraine conflict: Could the fighting spread across Europe? And other questions* перекладено одним висловлюванням *Чи може війна в Україні охопити всю Європу?* із вилученням тематичного класифікатора *Ukraine conflict* і другого речення *And other questions*, адже ця інформація відома українській аудиторії.

Отже, в аспекті структури заголовки інтернет-новин розглядаємо і як тексти-примітиви із одного речення, так і мінітексти, що охоплюють два речення. Англійськомовні тексти-примітиви відтворюють за трьома моделями: текст-примітив, текст-примітив із надпримітивом і мінітекст. Англійськомовний текст-примітив із надпримітивом в оригіналі тлумачать за двома моделями: текстом-примітивом із надпримітивом або мінітекстом. Мінітексти оригіналу завжди подають текстами-примітивами в українському перекладі.

Література:

1. Сахарный Л. В. Тексты-примитивы и закономерности их порождения. Человеческий фактор в языке: язык и порождение речи. 1991. С. 221-237.
2. Halliday M. An Introduction to Functional Grammar. Melbourne: Hodder & Stoughton. 1990. 384 с.
3. Potapenko S. Globalising and localising translation strategies from rhetorical perspective: Rendering English headlines into Ukrainian. SHS Web of Conferences. 105, 02001. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110502001>.
4. Rasul S. H. Translation of News Headlines: A Case of English Headlines Rendered into Arabic, Kurdish and Persian. International Journal of Humanities and Cultural Studies. 2018. № 5(1). С. 224-244. URL: <https://www.ijhcs.com/index.php/ijhcs/article/view/3250> (дата звернення 31.10.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-62>

**NATURAL LANGUAGE PROCESSING AS AN ASPECT
OF MODERN TECHNOLOGIES DEVELOPMENT**

**ОБРОБКА ПРИРОДНОЇ МОВИ В АСПЕКТІ РОЗВИТКУ
СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Yemelianova O. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Germanic Philology,
Sumy State University*

Ємельянова О. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської
філології,
Сумський державний університет*

Kuksenko O. O.

*Master's student at the Department of
Germanic Philology,
Sumy State University
Sumy, Ukraine*

Куксенко О. О.

*магістр кафедри германської
філології,
Сумський державний університет
м. Суми, Україна*

Комп'ютер було створено як апарат обчислювальної техніки, що допомагає з розрахунком. Пізніше функціональні можливості комп'ютера вийшли за межі вирішення математичних рівнянь, і сьогодні він є майже у кожному домі та великих, чи малих компаніях, виконуючи роль персонального помічника, але, як відомо, для кращої співпраці потрібна стабільна та якісна комунікація. З метою покращення зв'язку науковці зосередилися на складних питаннях обробкою природної мови.

Обробка природної мови (Natural Language Processing – NLP) – це міждисциплінарна галузь, яка стоїть на перетині комп'ютерних наук, штучного інтелекту та обчислювальної лінгвістики, основним проблемним полем якої є забезпечення прямої взаємодії між комп'ютером та людиною за допомогою природної мови. NLP та машинне навчання взаємопов'язані та є невід'ємною частиною розвитку штучного інтелекту. Обидві сфери поділяють методи, алгоритми, теорію та терміни [1]. Простіше кажучи NLP досліджує тексти, створені людиною, і перетворює їх у дані зрозумілі для комп'ютера, або навпаки.

Завдяки розвитку NLP сьогодні наші ноутбуки та телефони можуть розпізнавати голосові команди та рукописний текст, а це – всі веб-пошукові системи, що надають доступ до інформації світу, та машинний переклад, що дозволяє нам читати тексти, написані іноземною мовою. В руслі надання більш природних людино-машинних інтерфейсів та більш складного доступу до зберігання інформації, мовна обробка стала

відігравати центральну роль у багатомовному інформаційному суспільстві [2 с. 9]. Задачі NLP – написання, переклад, покращення тексту, визначення теми тексту, дійових осіб тощо. В. Дьомкін вважає, що будь-яка інтелектуальна обробка тексту в тій чи іншій формі належить до сфери NLP [4].

Перші дослідження у царині машинного перекладу датуються 1954, коли у Сполучених Штатах Америки була проведена перша публічна демонстрація системи машинного перекладу, виконаного на машині IBM-701, що мала на меті вирішення практичних завдань [5].

Приблизно в той же час виокремилися дві ключові групи вивчення NLP: знакова, або заснована на правилах, та стохастична. Перша група базується на формальних мовах Чомського та синтаксисі; ця група складалася з багатьох лінгвістів і комп'ютерних інженерів, які вважали, що ця галузь покладе початок розвитку штучного інтелекту. Стохастичні дослідники більше цікавилися статистичними та імовірнісними методами NLP, працюючи над проблемами оптичного розпізнавання символів та розпізнавання образів між текстами.

У 70-х роках дослідники почали розширювати сфери NLP відповідно до появи нових технологій та знань. Однією з нових галузей були логічні парадигми, мови, які зосереджені на правилах кодування, та мова в математичній логіці. Згодом це сприяло розробці однієї з мов програмування – Prolog. Іншою сферою розвитку NLP дослідження стали самі природні мови через комп'ютерні програми. Професор комп'ютерних наук Террі Виноград написав програму SHRDLU, як наукову дисертацію. Ця програма помістила комп'ютер у світ блоків. Подібно до дитячої гри у кубики, програма дозволяла комп'ютеру маніпулювати блоками та відповідати на запитання відповідно до інструкцій природною мовою користувача. Але головним досягненням системи була здатність вивчати та розуміти людські мови. Це довело, що комп'ютер здатний з найвищою точністю будувати зв'язки між об'єктами та розуміти певні неоднозначності у мові [6].

До числа найбільш відомих прикладних задач машинного аналізу текстів природною мовою відносяться:

- машинний переклад (machine translation);
- інформаційний пошук (information retrieval);
- автоматична класифікація та кластеризація текстів (automatic text classification and clustering);
- автоматичне реферування та анотування текстів (automatic text summarization and annotation);
- автоматичне вилучення фактів інформації з текстів (information extraction, knowledge discovery);
- розробка автоматичних питально-відповідних систем (question-answering systems development).

Головними методами NLP є:

- Токенізація, аналіз тлумачення головної думки речення, яку можна розбити на менші компоненти: «блоки», слова, числа чи знаки.
- Лематизація. Перетворення частин мови у їх словникову форму для кращого і швидшого розуміння.
- Тегування частини мови. Допомагає визначати у реченні частини мови.
- Автоматизований емоційний аналіз тексту. Використовується для ретельного вивчення тексту, щоб визначити в текстах емоційно забарвлену лексику та емоційну оцінку авторів (думок) по відношенню до об'єктів, мова про які ведеться в тексті.
- Розпізнавання імен та власних назв. Визначення та класифікація власних імен, назв організацій, географічних назв, подій та дат.
- Виведення головних ідей тексту. Ця техніка NLP може коротко резюмувати текст [6].

В руслі традиційного підходу, текст в NLP розглядається як набір дискретних символів, подібно до формальних мов, чи мов програмування, які в подальшому представлені у вигляді одноразових векторів. Векторне представлення – це метод представлення строк у вигляді векторів зі значеннями. Створюється плоский (щільний) вектор для кожного слова так, щоб слова у схожих контекстах мали подібні вектори. Простіше кажучи, використання векторів, це застосування математики до слів. Застосовуючи до слів базову арифметику, можна обчислити вкладення слова *Королева*: «Король – Чоловік + Жінка = Королева» Це пояснюється тим, що вектори представляють саме значення слова, а не лише саме слово [7]. Вперше використання векторів було запропоновано у 1960-1970-х рр. Дослідницька група під керівництвом Дж. Салтон, розробила основні принципи інформаційного пошуку, векторну модель пошуку (vector space model) [3, с. 618].

Недолік такого способу представлення слів полягає у відсутності визначення схожості для одноразових векторів, оскільки більшість слів можуть мати семантично подібне значення. Вирішити дану проблему можна за допомогою кодування схожості у самих векторах [1, с. 187]. Такий спосіб представлення враховує стартову точку для більшості завдань NLP та робить глибинне навчання ефективним.

Можливість комп'ютера спілкуватися за допомогою програм мовою людини сприймається нами у 21 столітті як звична річ, але й досі залишається однією із найскладніших для втілення завдань. Завдяки синергетичному поєднанню, здавалося б двох різних наук – інформатики та лінгвістики – для нас відкриваються нові можливості для досліджень та наукових відкриттів.

Література:

1. Онищенко К., Даніель Я., Каменєв Р. Аналіз Методів Обробки Природної Мови : наукова стаття. Харків : Харківський національний університет радіоелектроніки, 2020. С 186–190.
2. Bird S., Klein E., Loper E., Natural Language Processing with Python First edition: Printed in the United States of America, 2009. 504p.
3. Salton G., Wong A., Yang C. S., A vector space model for automatic: Indexing Communications of the ACM. № 11. 1975. P. 613–620.
4. Дьомкін В. Громадське радіо. Незабаром на нас чекає digital humanity. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/einstein/nezabarom-nanas-chekaye-digital-humanity-vsevolod-domkin> (дата звернення 15.09.2016)
5. Предмет, мета і завдання обробки природної мови. URL: https://stud.com.ua/140008/informatika/predmet_meta_zavdannya_obrobki_prirodnoyi_movi (дата звернення 15.09.2016)
6. Madill W. Exploring Natural Language Processing (NLP) in Translation. URL: <https://localizejs.com/articles/natural-language-processing-nlp/> (дата звернення 15.09.2016)
7. Natural Language Processing. URL: https://cs.stanford.edu/people/eroberts/courses/soco/projects/2004-05/nlp/overview_history.html (дата звернення 15.09.2016)

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-63>

**USE AND TRANSLATION OF DARK HUMOUR
IN MEDIA AND FILM****ВИКОРИСТАННЯ ТА ПЕРЕКЛАД ЧОРНОГО ГУМОРУ
В МЕДІА І КІНО**

Lukianova T. H.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at Mykola Lukash
Translation Studies Department,
V. N. Karaz'in Kharkiv
National University
Kharkiv, Ukraine*

Лук'янова Т. Г.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладознавства
імені Миколи Лукаша,
Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Social and mass communication can shape public and individual opinions, values, and choices. The role of films is significant as well, since they are

increasingly popular globally, and they can impact people's attitudes and behaviour. Studies of dark humour, or black humour, are numerous in the fields of stylistics, psychology, cognitive, psycho- and sociolinguistics, etc. The paper studies multimodal film, mass- and social media texts; it analyzes the manifestation, functions, effect, and translation of dark humour used in situations of war. The research outlines basic features of the multimodal texts which comprise (non-)verbal elements producing humorous stimuli on the physical and emotional state of individuals, their mood, behaviour, and performance. The texts under investigation are abundant in verbal and non-verbal means of dark humour. Both translation and interpretation of dark humour are predominant in perceiving humour in different languages and cultures. The material of the study reflects the theme of aggression, fear, and death, as well as a public response to the violent environment of war.

Traumatic experiences triggered by wars provoke posttraumatic reactions. Laughter helps to adapt to stress and dissociate from distress. Sincere laughter, or Duchenne laughter, reduces anger, enhances social relations, and helps to distance from stress psychologically [3; 1]. The ability to build groups and work together, create a special mental state in the group and use humour helps to reduce stress, PTSD and fear, and build resilience skills to endure the hardships [5] caused by the war.

Dark humour describes the humorous response toward suffering, and «the humorists themselves acquire a superior role toward violent reality, refusing to be distressed by its effects. The recipient is assumed to copy this attitude. Humour is rebellious; the super-ego tries to console and protect the ego from suffering» [2]. People who appreciate dark jokes show higher IQs, resist negative feelings effectively, and show less aggression. Processing dark humour is a complex task requiring being distanced emotionally from the content, inferring and analyzing «multiple layers of meaning, and being able to treat unpleasant content as playful fiction» [4]. However, people may understand humour differently, based on their experiences and attitude to certain events and circumstances. Dark humour can cause laughter and transform into shame because of the awkward reaction to the tragic situation.

Mass- and social media, the film industry, and individuals react promptly to disasters such as wars, catastrophes, and diseases by creating and disseminating information, including multimodal texts containing dark humour. Sarcasm, irony, metaphor, hyperbole, profane language, inadequate translation of separate words, and prosody are frequently used for producing memes and dark jokes. These units can influence and manipulate views to formulate negative, positive, or more optimistic attitudes to certain phenomena, as well as break or create stereotypes.

Visual media can enhance the impact of words; visuals communicate ideas faster, which helps to convey meaning effectively and reach its perlocutionary effect. Translation of films relies both on verbal and audiovisual information. Translation of dark humour in films and memes does not pose difficulty in conveying unless there is culture-specific information and a lack of background knowledge. Interpretation and processing of dark humour depend on the cognitive, intellectual and emotional abilities of individuals and can vary among cultures.

Bibliography:

1. Храбан Т. Є. Військовий чорний гумор як форма адаптаційних процесів і реагування індивіда на страх смерті (психолінгвістичний аспект). URL: <https://phil.duan.edu.ua/images/PDF/2021/1/25.pdf> (дата звернення: 28.10.2022).
2. Freud S. Humor – 1927. URL: <https://www.scribd.com/doc/34515345/Sigmund-Freud-Humor-1927> (дата звернення: 30.10.2022).
3. Keltner, D., Bonanno, G. A. (1997). A study of laughter and dissociation: Distinct correlates of laughter and smiling during bereavement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(4), 687–702. URL: <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2F0022-3514.73.4.687> (дата звернення: 29.10.2022).
4. Romm, C. If You Have a Twisted Sense of Humor, It’s Probably Because You’re a Cool, Chill Genius. *The Cut*. URL: https://www.thecut.com/2017/01/a-twisted-sense-of-humor-just-means-youre-a-chill-genius.html#xd_co_f=ZmJjMWUwMWUtODM0Mi00NzI4LTk4ODEtMDNiY2UxMTgwOWI5~ (дата звернення: 30.10.2022).
5. Ward R. N., Carlson Katie J., Erickson Alexander J., Yalch Matthew M., Brown Lisa M. Associations of humor, morale, and unit cohesion on posttraumatic stress disorder symptoms. *Military Psychology*. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08995605.2021.1996103?scroll=top&needAccess=true>. DOI: 10.1080/ 08995605.2021.1996103 (дата звернення: 28.10.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-64>

**REPRODUCTION OF GRAMMATICAL MEANS OF COHESION
IN THE TRANSLATION OF POSTMODERN TEXTS
INTO ENGLISH**

**ВІДТВОРЕННЯ ГРАМАТИЧНИХ КОГЕЗІЙНИХ ЗАСОБІВ
У ПЕРЕКЛАДІ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ ТВОРІВ
АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ**

Mazur O. V.

*Postgraduate Student at the Department
of English Philology,
Vasyl Stefanyuk Precarpathian
National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Мазур О. В.

*аспірант кафедри англійської
філології,
Прикарпатський національний
університет імені Василя
Стефаніка
м. Івано-Франківськ, Україна*

Одним із головних завдань процесу перекладу є визначення лінгвістичних тригерів, які використовуються у вихідному тексті для зв'язності і логічної послідовності висвітлення теми в перекладному тексті. Водночас, не менш важливою є передача концептуального бачення автора у тексті-перекладі, що відповідає прийнятним конвенціям цільової мови [2].

Когезію як одну із найважливіших текстових ознак виокремлювали Р. де Богранд і В. Дресслер. Вони стверджували, що це принципи, згідно з якими елементи тексту поєднуються в системно організовану єдність. У зарубіжних дослідженнях на важливість виокремлення засобів когезії вказували І. Р. Гальперін, М. А. К. Галлідей, Р. Газан. Наприклад, В. Дресслер, М. А. К. Галлідей і Р. Богранд диференціювали когезію як структурно-граматичну зв'язність, що об'єднує як формальні, так і змістові зв'язки. У 60-70-х роках поняття когезії розглядалось як вияв семантично подібних одиниць або семантично об'єднаних пропозицій, а також синтаксичних та граматичних зв'язків у реченнях у межах тексту. Проте, у 80-х роках когезію почали розглядати як явище тематичних і семантичних зв'язків. У парадигмі української текстолінгвістики, на необхідність дослідження засобів когезії вказували А. П. Загнітко, Н. В. Кондратенко, О. В. Ємець.

Актуальність дослідження зумовлена важливістю проблеми перекладу засобів когезії для перекладознавства загалом і для перекладу постмодерністських художніх текстів зокрема.

Матеріалом дослідження слугують засоби когезії в оригіналах та перекладах художніх текстів Юрія Андруховича (роман «Рекреації»).

М. А. К. Халлідей і Р. Хасан розрізняють граматичну та лексичну когезію. Граматична когезія охоплює чотири засоби: кореферентність, субституція, еліпсис, парцеляція. Лексична когезія найчастіше має форму повторів: структурних (reiteration) і семантичних (collocation) [1].

При зіставленні текстів оригіналу й перекладу простежуються два способи передачі засобів когезії – збереження засобів та їх трансформація.

У тексті перекладу засоби когезії можуть зберігатися у тому ж вигляді, що й в оригіналі, та виконувати ті ж функції. Кореферентність характеризується використанням займенників на місці іменників. Наприклад, *Колишня вулиця Сакраменток прилягає до Ринку, тож на ній так само гучно і всюди спалахують відблиски свята* – *The former Street of the Sisters of the Sacrament comes off Market Square, so it is just as noisy and bits of the festival flare up here as well*. Парцеляція – це відокремлення неповних структур, логічно і функціонально пов'язаних із повним реченням. Наприклад, Зараз я читаю свій останній вірш. Це мій найкращий вірш. Про одного чоловіка. Він досить довгий. Я прошу всіх слухати і не перебивати. Це зовсім новий вірш. У ньому я все сказав, ви почувете. Це мій передостанній вірш. – In a moment I'll recite my last poem. It's my best. It's about a man. It's rather long. I would ask you to listen and not to interrupt. It's a very new poem. I've said everything in it, as you'll hear. It's my second-last poem.»

Трансформація засобів когезії має на меті замінити конкретних мовні одиниці оригінального тексту мовними одиницями перекладу. Так, еліпсис у тексті оригіналу може замінюватися повним реченням без пропусків. Наприклад, *Кожне слово – на вагу золота.* – *Every word worth its weight in gold*. Субституція в мові оригіналу може замінюватися звичним для реципієнта виразом у мові перекладу. Наприклад, *Уважаємі люди!* – *Honourable people!* Для української мови «уважаємі» є заміною слова «шановні», проте в тексті перекладу використовується пряме значення – «honourable».

Засоби когезії дають змогу реконструювати авторську картину світу. Адекватний художній переклад когезійних засобів гарантує розуміння іноземним читачем українського світогляду, культури і ментальності. Переклад тексту має бути максимально близьким до оригіналу для

правильного прочитання і сприйняття авторського бачення. Теоретичне значення дослідження визначається тим, що воно окреслює особливості перекладу засобів когезії. Отримані результати сприятимуть покращенню наступних перекладів текстів українських постмодерністів і слугуватимуть базою для подальшого вивчення засобів когезії в текстах інших стилів.

Література:

1. Halliday, M. A. K., Hasan, R. *Cohesion in English*. London: Longman Publishing. 1976. 374 p.
2. Menzel, K., Ekaterina, L. K., Kunz, K. Cohesion and coherence in multilingual contexts. In *New perspectives on cohesion and coherence: Implications for translation*. Berlin: Language Science Press. 2017. p. 1-10.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-65>

PERSONAL NAMES IN FAIRY TALES: TRANSLATION PECULIARITIES

ВЛАСНІ НАЗВИ У КАЗКАХ: ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

McGowan T. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department of
Theory and Practice of Translation,
Bohdan Khmelnytsky National
University of Cherkasy
Cherkasy, Ukraine*

Макгауен Т. В.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри теорії
та практики перекладу,
Черкаський національний
університет імені Богдана
Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

The translation of literary works is always a challenge as any art work is characterized by a great number of stylistic means and devices. A fairy-tale is a quintessence of symbolism and wisdom. The goal of the study is to research the methods of translation of personal names in fairy-tales from the English language into Ukrainian.

A fairy-tale is a prose folk story about fictional characters and events having a written or an oral form and belonging to an epic genre [12, p. 250]. Fairy tales provide a chance to get acquainted with the traditions, culture and oral creativity of a definite nation, see their understanding of the good and the evil [5, p. 153].

The folk text carries the inscriptions of cultural coding in the form of myths, legends, symbols, fantasy and dreams of the source culture [14].

Within the genre of a classical folk fairy-tale there is an author's fairy tale which is closely connected with a folk tale, but it is created by a certain author [12, p. 250]. The author's fairy-tale developed during the epoch of Classicism as a low entertaining genre and was aimed at adults, not children to teach them some morale. During the era of Romanticism the author's fairy-tale was developed by Ch. Dickens, L.Carroll, and W. Thackeray. In the XIX-th century folk fairy-tale plots were literarily worked on and retold by writers J. Jacobs, H. Pyle, etc. The XIXth and XXth centuries gave birth to such writers of the author's fairy-tale as J. Barry, B. Potter, A. Milne, E. Farjeon [4].

The difference between the fairy-tale and the author's fairy-tale is that the latter does not necessarily have all the elements of the folk story: it may lack traditional beginnings and endings of the fairy-tale, it can have more than one story-line and obey the writing rules characteristic for the printed literary works [4].

Personal names in fairy-tales are often labels of certain character traits. Traditionally folk stories often have «talking» names [2] which are associated with some prominent character or appearance feature of the tale heroes. In the fairy-tale «The Tree Little Pigs» [16] the name of the villain is *Big Bad Wolf* which directly applies to the archetype of cold-blooded killer [11] and has a negative emotional assessment expressed by the adjective *bad*. To translate the name of this character from the source language it is possible to use the existing similar hero's name from the target language which in Ukrainian is *Grey Wolf (Siryi Vovk)* [8] which is possible due to the fact that the characters in both tales are pretty close in appearance, actions, symbolism, and assessment.

Quite often in folk fairy-tales with the closely similar plot presented in several nations the problem of translation of personal names is caused by the existing translation counterparts which nominate not completely similar characters, for ex., the Ukrainian fairy-tale «The Small Round Bun» («Kolobok») and its American counterpart «The Gingerbread Man» have heroes who don't look alike and have differences in the plotline. To preserve the national authenticity and accentuate the differences of similar characters it would be better to use the original names and its direct word-for-word translation: the Small Round Bun (Kolobok) is a fun yellowish bun round like a ball [6], while the Gingerbread Man (Imbyrnyi Cholovichok) is a biscuit made of gingerbread, usually in the shape of a human being with eyes, a mouth, and buttons made of frosting [15].

When a fairy-tale has no similar work in the target language character's name can be translated with the help of 1) the name's transcription; 2) transliteration; 3) the combination of the two, and 4) rephrasing of the name to demonstrate character's peculiarities.

Transcription is the change of the original phonemes with the help of the graphic means reflecting the sounds in the language of translation [1, p. 34], for ex., some names from the fairy-tale by A. Noll «I Need My Monster» [13] are transcribed: *Gabe* – *Геїб*, *Mack* – *Мек*.

Transliteration is a formal translation of each letter of the name in the source language with the help of the letters of the target language [7, p. 207], for ex., some names from the fairy-tale by J. B. Jacques «The Outcast of Redwall» [10] are transliterated: *Trattak* – *Траммак*, *Swartt* – *Сварпм*.

Transcription and transliteration are often combined [3, p. 240] as their combination allows to find the closest acceptable for the target-language translation, for ex., names of some other characters from the fairy-tale by J. B. Jacques «The Outcast of Redwall»: *Burrbob* – *Бурбоб*, *Muggra* – *Мугра*.

Rephrasing of the name is based on transcription or transliteration and is supplemented with the partial change of the name. It is used to show the gender of the character which is a present category in the target language, but a missing one in the source language, for ex., in the fairy-tale by K. A. Applegate «Crenshaw» [9] the name of the heroine *Marisol* – *Марісоль* is transliterated and rephrased at the end as the last letter got palatalized with the help of the letter *ь* which indicates the feminine gender in Ukrainian.

Rephrasing is also used to show the character's peculiarities, for ex., instead of the direct translation of the name of the main character's imaginary friend *Crenshaw*, a cat from the fairy-tale by K. A. Applegate «Crenshaw», it can be partially transcribed with the ending of it changed into a word *show* – *шоу* to reflect the characteristic behaviour of the cat who appeared and disappeared when the boy was hungry: *Crenshaw* – *Креншоу*. In our opinion such a translation is closer and clearer to the reader than the direct meaning of the name – a winter melon.

Summing up, the translation of the personal names in fairy-tales depends on the existence of counterpart characters and the degree of their similarity in the source and target languages. When heroes are practically identical their names can be substituted with the counterparts from the target language, names of less close characters should be preserved and translated just like names of heroes without any counterparts, that is, with the help of the transcription, transliteration, combination of transcription and transliteration, and name rephrasing.

Bibliography:

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение. СПб.: Филологические факультет СПбГУ; М.: Академия, 2004. 352 с.
2. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык. М.: Флинт, Наука, 2005. 384 с.
3. Бархударов Л.С. Мова і переклад. Питання загальної та приватної теорії перекладу. М.: Міжнар. відносини, 2008. 240 с.
4. Казка. // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D0%B7%D0%BA%D0%B0> (дата звернення 30.10.2022).
5. Коваленко І. Ю. Анімалістична казка як вид казки. *Молодий вчений*. 2016. № 11. С. 198–201.
6. Колобок. URL: <https://kazky.org.ua/zbirky/ukrajinsjki-narodni-kazky/kolobok> (дата звернення 30.10.2022).
7. Комісаров В.Н. Лінгвістика перекладу. М.: Міжнародні відносини, 2002. 207с.
8. Трое поросят. URL: https://xn--80aaukc.xn--j1amh/troe_porosjat.html (дата звернення 30.10.2022).
9. Applegate, K.A. Crenshaw. London: Harper Collins Children's Books, 2015. 257p.
10. Jacques, J.B. The Outcast of Redwall. NY: Ace Books, 1997. 367 p.
11. Kestlinger, L. Archetype of the Wolf. URL: <https://medium.com/elons-fairy-tale-files/archetype-of-the-wolf-a463cc4ae8c5> (дата звернення 30.10.2022).
12. Kovalenko, I., Varanova S. Peculiarities of the Author's Fairy-Tale Translation from English into Ukrainian. *Вісник Маріупольського Державного університету*. Серія: Філологія, 2018, Вип. 19. С. 249-254.
13. Noll, A. I Need My Monster. NY: Flashlight Press, 2009. 32 p.
14. Palchevska, O. Translation Peculiarities of the XIXth Century Folk Texts Culturally Marked Vocabulary. URL: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Hostova2/subor/Palchevska.pdf> (дата звернення 30.10.2022).
15. The Gingerbread Man Story. URL: <https://www.enchantedlearning.com/stories/folktale/gingerbreadman/story/> (дата звернення 30.10.2022).
16. The Three Little Pigs. URL: <https://www.bedtimeshortstories.com/three-little-pigs-short-story> (дата звернення 30.10.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-66>

**PROFESSIONAL VOCABULARY
IN SIMULTANEOUS TRANSLATION**

ПРОФЕСІЙНА ЛЕКСИКА У СИНХРОННОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Martyniuk O. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Romance Philology,
Lesya Ukrainka Volyn
National University
Lutsk, Ukraine*

Мартинюк О. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романської
філології,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Професійна лексика становить певні труднощі для перекладача-синхроніста, оскільки він не може знати всі терміни (при умові, що не була заздалегідь підготовлена документація по термінах певної галузі). Таким чином, невідоме або малозрозуміле слово може бути перешкодою для розуміння повідомлення, що, у свою чергу, може призвести до інформаційної втрати.

Під час першої фази перекладу, тобто слухання та аналізу, перекладач може зіткнутися з проблемою сприйняття. Мовець не завжди вимовляє однаково звуки. Під час розмови слухач виокремлює певні характеристики почутого і тлумачить їх відповідно до своїх очікувань.

Технічні терміни найбільш вразливі до спотворення звуку (погана якість електронного обладнання, сильний іноземний чи регіональний акцент мовця) чи будь-якого шуму, а також послаблення уваги перекладача.

Перекладач розподіляє свою енергію між слуханням та аналізом, пам'ятю (деякі елементи повинні утримуватися в пам'яті певний час перед тим, як вони будуть відтворені у цільову мову) і продукуванням повідомлення у мову перекладу. Перекладацька рівновага між цими трьома факторами може бути порушена, якщо мовець говорить занадто швидко, тоді перекладач не встигає перекладати вчасно всі репліки, що вимагає додаткових зусиль для запам'ятовування на шкоду слуханню.

Ідентифікація слова можлива лише тоді, коли перекладач знає це слово, якщо можна його аналізувати за фонологічними чи

морфологічними характеристиками, або, якщо контекст чи ситуація чітко окреслені.

Втрата інформації відбувається тоді, коли перекладач не знає відповідника терміна у цільовій мові, або ж не може його швидко пригадати у стресовій ситуації; коли є порушення перекладацької рівноваги; при мовній інтерференції (коли перекладач не може миттєво переключатися з мови оригіналу), а також унаслідок втоми, шуму тощо.

Щоб запобігти цьому, перекладач повинен здійснити підготовчу роботу по зборі необхідної документації для конференції. Необхідно перечитати інформацію, що відноситься до тематики конференції, скласти словник термінів, знайти їхнє значення у словнику, порадитися з фахівцями тощо.

Дуже часто перекладач отримує із запізненням необхідні документи, які до того ж містять сотні сторінок, або ж через велику кількість конференцій, підготовча робота не може бути досконалою, і перекладач змушений підготуватися вже безпосередньо перед конференцією (у кабіні), роздавши частину документів членам команди. У будь-якому разі перекладач (за відсутності документації) повинен дослідити галузь науки, яка буде предметом обговорення, дотичні теми, переглянути фахову літературу, сформувані потенційний словничок.

Щоб перекласти, потрібно зрозуміти! Певний термін не завжди точно позначає той самий «еквівалент», передбачений в іншій мові. Крім того, термін може мати декілька значень відповідно до контексту, і тому його потрібно перекладати по-різному відповідно до змісту. Перекладачі повинні знайти відповідні еквіваленти технічних термінів, що спричиняють проблеми з перекладом.

Письмові перекладачі змушені дотримуватися певних умов друкованого тексту і використовувати лише формалізовану лексику, уникати діалектів, парафраз тощо. Ситуація з усними перекладачами дещо інша. Під час конференції, де подається дуже багато інформації, слухачі концентруються на змісті і помічають форму повідомлення лише тоді, коли формулювання є надто еліптичними, або ж вживані терміни є незнайомими або рідкісними. Усні перекладачі вільніші у виборі неологізмів, ксенізмів, жаргонів тощо, при у мові, що ці терміни зрозумілі для слухача.

Крім стратегії підготовки перекладачі можуть використовувати інші тактики, щоб перекласти термінологію. Перекладач прагне відтворити термін та його значення з опорою на контекст, когнітивний багаж та відповідні зрозумілі риси. Інколи через сильний акцент мовця перекладачу потрібно більше часу та енергії, щоб відтворити термін,

який малозрозумілий, унаслідок чого втрачається розуміння решти виступу [1, р. 203].

Перекладач може звернутися за допомогою до свого колеги, який перебуває у кабіні, але не перекладає у той самий час. Він може швидко подивитися у словник чи іншу довідкову літературу, щоб знайти відповідний термін.

Коли темп промови не дуже швидкий, перекладач може скористатися своїми підготовчими записами при умові, що лексика ретельно опрацьована, документи впорядковані, технічні терміни чітко класифіковані.

Тактика-спрощення полягає в опущенні певної частини інформації, яка не надто важлива для слухача, якщо контекст та візуальний супровід є достатньо точними.

Тактика приблизного відтворення почутого звука. Слухачі часто відтворюють слово або звук за допомогою контексту чи своїх знань, зазвичай, мова йде про терміни, що містять власні назви, наприклад: «*nombre de Froude, antenne Yaggi*» [1, с. 204].

Можна використовувати тактику-пояснення термінів, які відсутні у цільовій мові або ж невідомі для перекладача, наприклад: термін «*action impulse*» замінено на «*recherche d'une ligne par sélecteur actionné par impulsions*» [1, с. 205]. Такий прийом займає досить багато часу, хоча є дієвим в інформаційному плані.

Інколи перекладачі застосовують тактику «натуралізації» або ж адаптивного транскодування, тобто технічний термін з вихідної мови морфологічно і фонологічно модифікується, щоб бути подібним до терміна цільової мови, наприклад: перекладаючи з французької мови англійською, термін «*télé-détection*» був переданий словом «*teledetection*» (англійська вимова), а не терміном «*remote sensing*». Інші приклади: *perforateur* – *перфоратор*, *pipéritone* – *нінептон* тощо.

Така тактика дуже рідко використовується перекладачами, хоча може бути дієвою, коли вихідна та цільова мови є спорідненими (наприклад, французька – іспанська); подібні терміни вже існують у цих мовах (використання англіцизмів); або ж слухачі вже мають певні навички читання технічних текстів, щоб легко ідентифікувати спеціалізований термін.

Щоб краще визначити термінологічні потреби усних перекладачів, важливо враховувати ще один параметр, а саме швидкість передачі повідомлення конференції. Це зобов'язує перекладача ідентифікувати не тільки невідомі терміни, а й ті, які ймовірно, не будуть повторно

активовано, а також скорочення та власні назви, останні не становлять терміни в строгому значенні [3, с. 24].

Таким чином, для перекладу конкретної термінологічної одиниці перекладач підбирає трансформації, які можуть комбінуватися, з метою досягнення основної мети перекладу, а саме адекватності.

Література:

1. Gile D. Les termes techniques en interprétation simultanée. *Meta*. 1985. Vol. 30. № 3. P. 199–210.
2. Gile D. La recherche sur les processus traductionnels et la formation en interprétation de conférence. *Meta*. 2005. Vol. 50. № 2. P. 713–726.
3. Rodriguez N., Schnell B. Regard sur la terminologie adaptée à l'interprétation. *L'Actualité langagière*. 2009. Vol. 6, № 1. P. 21–27.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-67>

«KAIDASH'S FAMILY» IN TURKEY: REPRESENTING TRANSLATION

«КАЙДАШЕВА СІМ'Я» В ТУРЕЧЧИНІ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ

Prushkovska I. V.

*Doctor of Philological
Sciences, Professor,
Professor at the Department
of Foreign Languages,
Taras Shevchenko National
University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Прушковська І. В.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри іноземних мов,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Fiction is a reliable recorder of historical and cultural memory of the people. Translation of works of art forms a platform for intercultural dialogue, forms the basis of cultural interaction, understanding, perception of national peculiarities by others. Ukrainian literature is undeservedly underrepresented in Eastern countries, particularly in Turkey. Today, less than 10 Ukrainian writers have been translated into Turkish. The popularization of Ukrainian culture, the discovery of historical truth through the artistic word, dispelling

myths and resistance to information propaganda is very timely today. Today, when the bloody war waged by Russia against Ukraine continues, there is a need to reveal increasingly to other nations the truth of the struggle of Ukrainians for their independence, for their language, culture and traditions. This is being done on most fronts, but today we are talking about the translation front, which has a powerful force in making other nations aware of our, Ukrainian realities. For the first time in Ukrainian oriental studies, we analyze the translation of Nechuy-Levytsky's «Kaidash's Family» into Turkish, which determines the novelty of the study. Before the proclamation of Ukraine's independence in 1991 and for a long time in Turkish society there was no image of a Ukrainian, there was a lack of information about the cultural and national heritage of Ukrainians, Ukrainians were identified as Russians or as citizens living in the territories of the former Soviet Union. After the establishment of diplomatic relations between Ukraine and the Republic of Turkey (February 1992), positive developments began in the sphere of friendly relations between the two countries and bilateral promotion of cultures. However, if we discuss cooperation in the field of literature, the Ukrainian side has translated more works by Turkish authors than Ukrainian works have been translated in Turkey. Today, most of the literary genres of Turkish literature and most of the famous names in the field of literature are presented to the Ukrainian reader. While, as it was noted, there are almost no Ukrainian translations. Since 2014, due to the complex political events in Ukraine and especially since February 24, 2022, Turkey and the entire civilized world have paid special attention to the problem of the genocide of the Ukrainian people by Russia. Turkish society, which previously knew rather superficial information about the Ukrainian people, now seeks, analyzes, activates the foreign information space related to all spheres of the Ukrainian nation. Therefore, every single contribution to such an acquaintance with Ukrainian culture is worth its weight in gold. In the summer of 2020, a Turkish-language translation of The «Kaidash's family» was published in Ankara. Turkish readers now have the opportunity to look into the life of real Ukrainians in the 19th century with their social life, social problems, and character traits. It is worth noting that the work «Kaidash's Family» is important from the point of view of the need for foreign language presentation and reading, firstly, because of the author's ability to develop in detail the characters of the works, which personified Ukrainian characters, to cover social life, to show his characters in sharp clashes with social conditions; to describe in detail the portraits of the main characters, their peculiarities of speech, behavior, to demonstrate subtle humor, namely to draw a true picture of the life of a real Ukrainian and Ukrainian woman. It is through reading Nechuy-Levytsky's works that foreign readers can learn more about the character traits of Ukrainians, about the elements of Ukrainian national

mentality, about the social life of Ukrainians. Therefore, the foreign language translation of this work should not only meet all the basic standards of literary translation (conveying the content, meaning, peculiarities of the author's writing, preserving the national flavor, but also be readable), but become a kind of reference book, a «cultural door» through which a foreign reader can easily plunge into the Ukrainian reality. Analyzing the Turkish translation of «Kaidash's Family», we can single out the following main features: fairly accurate transmission of the content and semantic coloring, partial preservation of the author's style (given the powerful color of Nechuy-Levytsky's language, which is quite difficult to convey as accurately as possible in the translation language), commentary way of presenting concepts-realities, avoidance of domestication of the Turkish version of the work (which is very positive from the point of view of preserving «ukrainianness» in Turkish works). However, given the possibility of the existence of many foreign language interpretations of one work of art, we consider it necessary to pay attention to certain translation issues that can be considered in the further work of translators of this text. Firstly, we are talking about the realities (religious holidays, rituals) and the description of the appearance of the main characters, to which Nechuy-Levytsky attached special importance and through which the idea of Ukrainians of that time is formed in the imagination of foreigners. As it was noted, in the translation into Turkish there are page-by-page notes on certain concepts-realities, which greatly help in reading and understanding the text, form the cultural basis in the imagination of the Turkish reader *пан, паламар, кум, дукач, крашанка, Чистий четвер та інші*). Some realities are explained by the translator directly in the text (*одягнув свитку – Svitka adı verilen geleneksel giysisi giydi; literally: put on traditional clothes called scarves*), some are replaced by words of common use without distorting the meaning (*Після другої пречистої – Eylül'ün sonunda; дослівно: наприкінці вересня*) [1; 2]. However, in the Turkish version of «Kaidash's Family», the realities remained without additional explanations or notes, which partially complicates the process of full perception of Ukrainian culture, although it almost does not affect the perception of the work itself: *Одного літнього дня перед паликоюю – Panteleymon Bayramı'nın arifesinde...; Оце перед Семеном тебе батько, мабуть, оженив Semen Bayramı arifesinde...* [1; 2]. The description of the main characters' appearance is also sometimes not fully presented in Turkish due to the omission of colorful Ukrainian comparisons and metaphors: *як писанка – çok güzel (literally, charming); говорить, мов сопілка грає – incecik bir sesi var (literally, she has a thin voice); чорноброва – karagözüm (literally brown-eyed); нечорнобровий – beyaz gözüm (literally white-eyed – although the guy there is red-haired, so one could draw parallels with green-eyed or blue-eyed); загоріле рум'яне лице – esmer tenli pembe yüzü (literally*

«dark and pink face» – it should be noted that the face is tanned from the sun / work in the garden, and the cheeks are pink; otherwise it seems that a real Ukrainian woman is not only brown-eyed and black-browed, but also with a rather dark skin color) [1; 2]. In general, it is worth noting that the first appearance of the Turkish-language «Kaidash's Family» is definitely a big step forward, it is a reason to rejoice that another name of famous Ukrainian writers has entered the Turkish society, it is a material for strengthening Turkish-Ukrainian cultural relations, it is a subject of discussion and translation analysis, as well as an impetus for new translations of this work of Nechuy-Levytsky and other famous works of his.

Bibliography:

1. Нечуй-Левицький І.С. Кайдашева сім'я. К. : Знання, 2020. 175 с.
2. Neçuy-Levitskiy I. Kaydaş Ailesi / İ. Neçuy-Levitskiy. Ankara: Pergole yayınları, 2020. 206 s.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-68>

REPRODUCTION OF THE INTERTEXTUALITY IN UKRAINIAN TRANSLATIONS OF THE POEM «THE LOVE SONG OF J. ALFRED PRUFROCK»

ВІДТВОРЕННЯ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ ПОЕМИ «ПІСНЯ КОХАННЯ ДЖ. АЛЬФРЕДА ПРУФРОКА» В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Chumak H. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Theory and Practice of Translation,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National
Pedagogical University
Ternopil, Ukraine*

Чумак Г. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії і практики
перекладу,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Інтертекстуальна інтерпретація передусім базується на герменевтиці – науці не про формальну, а про духовну інтерпретацію тексту. Герменевтика, початок якої був закладений ще в античності,

стала наукою трактування, розуміння та пояснення різноманітних релігійних та історичних фактів, юридичних документів, мистецьких та літературних творів. Новий імпульс розвитку герменевтика отримала в добу модернізму. З точки зору герменевтики, розуміння тексту принципово діалогічне, як і все гуманітарне пізнання. Діалогічний характер інтерпретації тексту зумовлений ще й тим, що за кожним текстом стоїть особистість автора і трактування сказаного в тексті вимагає об'єднання зусиль багатьох гуманітарних наук, що розкривають культурно-історичний контекст, систему кодування чи множинність кодів, закладених в мові тексту.

Діалогічність розуміння тексту була детально розроблена в теорії діалогу і чужого голосу М.М. Бахтіна [1]. Текст, за Бахтіним, є тією особливістю, що виділяє людину як об'єкт гуманітарних наук і є основою взаєморозуміння людей та їх духовних контактів. Будь-який текст – це знакова система, а знак завжди має матеріальну сторону, і таким чином об'єктивізується. Суб'єктивне вживання в чужу культуру необхідне, але не є самодостатнім. Воно визначає діалогічну суть комунікації, проте глибше творче розуміння слід провадити в контексті всієї культури [1, с. 346].

Процес розуміння тексту включає діалог автора і читача і діалог кожного із них із всією попередньою і сучасною культурою, а якщо сади задіяний ще й інтерпретатор, то включаються його діалоги з всіма іншими. Таким чином, ми бачимо що в даному трактування суб'єктивність нерозривно зв'язана з об'єктивністю, оскільки асоціативний фон, що спричинений цитатою і механізм взаємодії з прецедентним текстом при інтертекстуальності залежить від особистості. Але вся інтертекстуальна інтерпретація можлива лише завдяки мові, що поєднує в собі матеріальний знак і можливість передавати ідеальний духовний зміст.

Інтерпретація історично обумовлена. Історичні зміни в тлумаченні пам'яток світової культури неминучі, що не означає, що попередні інтерпретації були геть усі помилкові, і що наступні обов'язково виявляться повнішими і точнішими. Будь-який текст живе у великому часі (термін Бахтіна) і оточуюча його семіосфера зазнає історичних змін. Термін семіосфера був запропонований Ю. Лотманом і трактування тексту за Лотманом включає об'єднання текстів в загальнолюдську сферу культури, або семіосферу [4].

Таким чином діалогічність та інтертекстуальність є первинною характеристикою будь-якого свідомого буття як його складова, необхідна умова існування, оскільки буття (соціальне чи духовне)

вимагає існування як мінімум двох свідомостей, двох текстів, що перетинаються один з одним до повного взаємного занурення, так, що кожен з них є сукупним контекстом іншого, гарантом його існування. Говорячи про інтертекстуальність, необхідно враховувати дві сторони цього літературного феномену: читацьку і авторську. З точки зору читача як реципієнта інтертекстуальність – це установка на 1) глибше розуміння тексту, або на 2) вирішення текстових аномалій – елементів, що не одразу піддаються розумінню за рахунок встановлення багатовимірних зв'язків з іншими текстами.

Проаналізуймо ліричну поезію Т.С. Еліота «The Love Song of J. Alfred Prufrock» в перекладах Остапа Тарнавського («Любовна пісня Дж. Альфреда Пруфрока», 1960), Олександра Гриценка та Віталія Коротича («Пісня кохання Дж. Альфреда Пруфрока», 1990). Назва твору, за задумом автора, асоціюється з ініціалами на візитній картці, а не з образом закоханого. Іронічний ефект посилюється поєднанням аристократичного імені Альфред із вульгарним прізвищем Пруфрок. До того ж, ім'я Альфред – це іронічний натяк на поета-романтика Альфреда Теннісона (1809-1892), що увійшов в історію англійської літератури як «останній романтик». «Любовна пісня...» – це розмова з самим собою, в якій розум героя звертається до свого інстинктивного начала; ця розмова не має зовнішнього адресата й залишається в колі власного «я» героя, інакше він би ніколи не погодився на вислів, про що свідчить епіграф із «Божественної Комедії» Данте.

При читанні твору побудова метафор сприяє створенню відчуття незвичного й нестійкого плетива індивідуального бажання та важко вловимого, занадто рухливого власного «я» ліричного суб'єкта. Варто пам'ятати, що в Еліота семантика і фоніка – нероздільні, хоч як важливим є зоровий образ. І в цьому фрагменті завдяки алітерації та позиційним акцентам семантизуються окремі фонемі. При перекладі цієї ліричної поезії слід пам'ятати, що її мова позбавлена функції описовості, зате натомість вона пропонує читачеві задоволення від процесу творення уявного еґо, з наполегливою ретельністю втілюючи поведінку Пруфрока: у нерівномірному ритмі, непередбачуваних стрибкоподібних асоціаціях, ускладнених, нанизаних на одну метафорах, ніби несподіваних, вигадливих римах.

Переклад О. Тарнавського – це й найдослівніший переклад, але тут образ звіра-туману розпадається на два незалежних акценти: персоніфікується також збірний іменник сажа, а звідсіль – утруднена візуалізація образу, бо важко уявити сажу, яка під терасу наглим

стрибом прослизнулася, щось побачила, чомусь закучерявилась довкола хати і заснула.

Оригінал	Переклад О. Тарнавського	Переклад О. Гриценка	Переклад В. Коротича
<p><i>The yellow fog that rubs its back upon the window-panes, The yellow smoke that rubs its muzzle on the window-panes Licked its tongue into the corners of the evening, Lingered upon the pools that stand in drains, Let fall upon its back the soot that falls from chimneys, Slipped by the terrace, made a sudden leap, And seeing that it was a soft October night, Curled once about the house, and fell asleep [5, c. 152].</i></p>	<p><i>Жовтий туман, що плечі тре до шиб, і жовтий дим, що морду тре до шиб, -</i></p> <p><i>він язиком куточків вечора достав і забарився у калюжах, в глибині канав.</i></p> <p><i>Пожедімо, аж на нього впаде сажка з коминів, що під терасу наглим стрибом прослизнулася;</i></p> <p><i>побачивши, що це була м'яка жовтнева ніч, ще раз закучерявилась довкола хати і заснула [2, с. 51].</i></p>	<p><i>Туман жовтий, що розлогу спину тре об шибку, Жовтавий дим, котрий вологу морду тиця в шибку, Що лізе язиком липким до закутків вечірніх, Що до калюже і до ставків притискується чіпко – Пічною сажею собі замурзуючи боки, Через терасу прослизнув, зробив стрімкий стрибок – і, Уздрівши, що уже лягла м'яка жовтнева ніч, Кільцем круг дому закрутивсь і в сон заліг глибокий [2, с. 28-29].</i></p>	<p><i>Жовтий туман, що чухає спину об віконні рами, Жовтий дим, що чухає пику об віконні рами, Влизали закутки вечора, Подивилися у руду баяру, що стоїть біля брами. Обтрусили зі спин кіптяву, Ковзнули задумливо, стрибнули на терасу. Огледіли м'яку ніч жовтневу, Обкрутилися навколо будинку і послули зразу [2, с. 162].</i></p>

У Перекладі О. Гриценка ми бачимо регулярне використання зайвих епітетів (розлогу спину, вологу морду, язиком липким), на окремі семантичні зсуви (ставків замість drains). Частково семантичні відхилення пояснюються зосередженістю перекладача на віршувальних експериментах (як-от, дисонансна рима шибку-чіпко, алітерація стрімкий стрибок та ін.), котрі самі з себе є досить цікавими (рими: боки – стрибок і -глибокий), але ж в оригіналі важливі не самі кінцеві рими чи випадкові алітерації, а наскрізність і змістовність алітераційного малюнка тексту.

«The Love Song of J. Alfred Prufrock», як і наступні поеми Еліота, побудовано на принципах асоціативності та колажу, тому аби зберегти колажно-цитатну структуру оригіналу в перекладі О. Тарнавський

дотримується лексичних значень та синтаксичної будови оригіналу, майже не відступаючи від оригінальних образів і не перебудовуючи лінійно-вертикального зразка оригіналу, його синтаксичної форми. О. Тарнавський як перекладач надає перевагу діловому, енергійному, лаконічному стилю, його мова характеризується чіткістю і точністю фотографічних макрознімків дрібних деталей лексико-синтаксичної структури оригіналу. Тому переклади О. Тарнавського виявляються найбільш дослівними з-поміж усіх українських перекладів Еліота.

Переклад О. Гриценка – більшою мірою спрямований на збереження цілісності смислового змісту, вияснення складних образів у семантично спрощеній, афористично заокругленій широкій парафразі.

Переклад В. Коротича сміливо трансформаційний, із використанням діалектизмів (по кнайпах, з файками), колоквиалізмів (стовбичать, резон, інтересу), неологізмів (у тенісках). Високий ступінь свободи від оригіналу дозволив цьому поетові винахідливо передати вузлові акценти на субстанції вираження, адекватно пов'язавши їх із новою формою.

Література:

1. Бахтін М. Проблема тексту у лінгвістиці, філології та інших гуманітарних науках. / *Антологія світової літературно-критичної думки*. Львів: Літопис, 1996. С. 318-322.
2. Еліот Т. С. Вибране. Пер. з англ. К.: Дніпро, 1990. 198 с.
3. Лотман Ю. Текст у тексті / *Антологія світової літературно-критичної думки*. Львів: Літопис, 1996. С. 430 – 440.
4. Eliot T. S. *Selected Poems*. London: Faber and Faber, 1986. 151 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-69>

**MULTILINGUALISM AS THE BASIS OF FORMATION
OF TRANSLATION COMPETENCE OF MASTER'S DEGREE
STUDENTS – INTENDING TRANSLATORS OF ENGLISH
AND GERMAN**

**БАГАТОМОВНІСТЬ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ
ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ –
МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ
ТА НІМЕЦЬКОЇ**

Shramko R. H.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of English and German Philology,
Poltava V. G. Korolenko National
Pedagogical University*

Шрамко Р. Г.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської та
німецької філології,
Полтавський національний
педагогічний університет імені
В. Г. Короленка*

Rakhno M. Yu.

*Candidate of Philological Science,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of English and German Philology,
Poltava V. G. Korolenko National
Pedagogical University
Poltava, Ukraine*

Рахно М. Ю.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської
та німецької філології,
Полтавський національний
педагогічний університет імені
В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна*

The work in the multilingual environment can be interpreted as one of significant challenges in the professional activities of the modern translator. This specialist is capable of ensuring intercultural communication based on the principles of tolerance, mutual respect, adhering to values and linguocultural concepts of different nations. They can create a communicative bridge for zero-conflict interaction on the basis of their acquired skills and competences doing their individual research in ambiguous or psychologically demanding work conditions and processing large and stylistically diverse arrays of text in order to transform information or to preserve the accumulated experience in oral or written form. A specific kind of professional activity is the work of a guide-interpreter who, together with their standard work skills,

show a deep knowledge of stages of specific ethnic culture development, demonstrate their competence in art studies, history and historiography, ethnography, folklore studies, archaeology, etc.

The translator's competence is one of two integral competences in training master's degree students – intending translators and interpreters (majoring in philology) according to the requirements of the modern world job market. Within the framework of the education and professional program of higher school, it is connected with research, linguistic, and literary criticism competences as it aims to develop hard skills, cultural intelligence [1], skills of searching and critical processing of data in the fields of humanities, social disciplines, and science in the native (L_1), the first (L_2) and the second (L_3) foreign languages, the official language of the country of their stay, etc. That is why language diversity contributes to mastering soft skills and critical thinking as integral elements of subject-subject communication ensuring the effective completion of team / solo projects by trainee translators and interpreters doing their master's degree. The most topical scientific papers studying the issue of multilingual competence are the works by Angelica Galante [3], Ting Huang [4], Rosa María Martínez de Codes [5], etc.

Of no lesser importance for the master's degree students is their work with language matrices and linguocultural codes, which creates the foundation for mastering code-switching in multilingual groups. The papers by Agostino Portera [6] and Michael Byram [2] are dedicated to studying these aspects. Improving this technology primarily depends on the content and the methodology of teaching the disciplines related to theory and practice of translation («Practicum in Written and Oral Translation», «Theory and Practice of Translation»), the academic dimension of the translation discourse is presented in the course «Academic Writing for Master's Degree Students». The literary criticism competence is formed by such courses as «Theory of Genres and Styles», etc. All the above-mentioned disciplines are based on the lecturer's thorough work with texts in different languages. In the combination with direct and active multilingual communication within / outside the educational space (scientific clubs and optional courses in the first and the foreign language, the participation in the programs of international student academic mobility at overseas universities, international competitions, etc.), they serve as powerful means of broadening the toolkit of the student (majoring in translation studies) stimulating their quick orientation in the constant information stream and contributing to developing the second integral competence, the communicative one, which is another prerequisite for their professional work.

Thus, studies and learning in the multilingual educational space form the strong foundation for an effective work of the master's degree student – the intending translator by creating «a bridge» between the nations, linguoconcepts, and language matrices (codes) and forming both key competences required by the educational and professional program of their training – the communicative and translation ones. Their effective combination can be interpreted as a guarantee for lasting and fruitful professional work after graduation from higher school.

Bibliography:

1. Ang S., Van Dyne L., Koh C., Ng K. Y., Templer K. J., Tay C., & Chandarasekar N. A. Cultural intelligence: Its measurement and effects on cultural judgment and decision making, cultural adaptation and task performance. *Management and Organization Review*. 2007. Vol. 3 (3). P. 335–371. <https://doi.org/10.1111/j.1740-8784.2007.00082.x>.

2. Byram M. *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence: Revisited*. Bristol, Blue Ridge Summit: Multilingual Matters, 2020. 200 p. ISBN 978-1800410275.

3. Galante A. Plurilingual and pluricultural competence (PPC) scale: the inseparability of language and culture. *International Journal of Multilingualism*. 2022. Vol. 19. Issue 4. P. 477–498. <https://doi.org/10.1080/14790718.2020.1753747>.

4. Huang T. Learning an L2 and L3 at the same time: help or hinder? *International Journal of Multilingualism*. 2022. Vol. 9. Issue 4. Pp. 566–582. <https://doi.org/10.1080/14790718.2020.1779726>.

5. Martínez de Codes Rosa María. Moderate Secularism in Europe in the Face of Integration Challenges: The Debate about Legal Pluralism and Multiculturalism. *European Review*. 2022. Vol. 28. Issue 3. P. 459–464. <https://doi.org/10.1017/S1062798719000589>.

6. Portera A. Has multiculturalism failed? Let's start the era of interculturalism for facing diversity issues. *Intercultural Education*. 2020. Vol. 31. Issue 4. P. 390–406. <https://doi.org/10.1080/14675986.2020.1765285>.

LANGUAGE AND COMMUNICATION MEDIA

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-70>

WAYS OF ENRICHING THE LEXICAL COMPOSITION OF THE UKRAINIAN LANGUAGE IN TODAY'S ENVIRONMENT

ШЛЯХИ ЗБАГАЧЕННЯ ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Vakulovych L. L.

*Lecturer at the Department
of Ukrainian and Foreign Languages,
National University of Ukraine
on Physical Education and Sport
Kyiv, Ukraine*

Вакулович Л. Л.

*викладач кафедри української та
іноземних мов,
Національний університет фізичного
виховання і спорту України
м. Київ, Україна*

Лексична система української мови кінця XX – початку XXI століття є відкритою, динамічно розвивається та відповідає на всі виклики часу й соціуму.

Зміни в різних сферах життя людей під впливом нових суспільних умов зумовлюють потребу в неологізмах.

Нині в епоху глобалізації всі живі мови постійно розвиваються, зазнають кількісних і якісних змін – виконують свою основну роль – роль засобу спілкування, та реалізують такі функції, як стимулювання розвитку суспільства та зв'язок між різними поколіннями. Кожна жива мова постійно рухається та видозмінюється, а бурхливі процеси та перетворення в Україні зумовлюють докорінні зміни в лексиці та семантиці слів, які дають нам підстави стверджувати про наявність діячості на певному зрізі мови.

Поява та функціонування інноваційної лексики зумовлена історично, адже неологізм існує лише до того часу, коли він стає звичайним і починає часто використовуватися значною кількістю мовців [2, с. 146]. Так, нещодавно слова *веб-сторінка*, *брокер*, *блог*, *таймер*, *тендер* були неологізмами, однак зараз набули статусу загальномовних і в усьому світі сприймаються як загальноновживані інтернаціоналізми.

Вдосконалення, розвиток та функціонування мови як засобу спілкування постійно супроводжуються різноманітними мовними

процесами, потребами називання тих або інших конкретних предметів, суспільних процесів і явищ, абстрактних понять різноманітних галузей науки, а також поступовим зникненням частини слів у зв'язку з втратою ними актуальності через втрату суспільної ваги.

Серед лексем-неологізмів, що постійно поповнюють нашу мову, можна виділити декілька їх різновидів, а саме:

- **новотвори** (*етнополітика, правоцентристський, деолігархізація, деокупація*);
- **власне неологізми** (*брифінг, коаліція, омбудсмен*);
- **семантичні неологізми** (*нормандська четвірка, стратегічна сімка, політичний притулок*);
- **текстові інновації** (*коаліціант, опоблоківці, кнопкодавство*);
- **оказіоналізми** (*україноментальність, олігархіада, золотобатонник*).

Всі ті докорінні зміни, що відбуваються сьогодні в українському суспільстві, передусім у політичній, економічній, науково-технічній і культурній галузях, відбиваються насамперед на мові ЗМІ.

Поява та функціонування інноваційної лексики зумовлені історично, адже неологізм існує лише до того часу, коли він стає візуальним і починає часто використовуватися значною кількістю мовців [3, с. 72]. Одна з характерних ознак неологізмів, які датовані останніми 5-7 роками – це відсутність дефініції у словниках, тобто переважна більшість їх ще не кодифікована.

Кожний історичний період має свої словесні маркери, які виконують функцію позначення соціально-актуальних явищ, реалій, посідають важливе місце в історії, активно вживаються в засобах масової інформації, є невід'ємним складником мови політики, пропаганди й побутового спілкування.

Початок ХХІ ст. (а саме період від 2004 р. і дотепер) ознаменований зміною політичного вектора і євроінтеграцією – від Помаранчевої революції (листопад – грудень 2004 р.) та протестних акцій самого Майдану (Євромайдан), що почалися у грудні 2013 р., безперервно тривали протягом року і призвели власне до самої Революції Гідності. За цей короткий час в Україні відбулися події, які є підґрунтям для нової суспільної організації, державності й людських стосунків.

Серед найпоширеніших джерел запозичень останніх років можна виокремити неологізми, пов'язані з суспільно-політичними подіями, найчастіше зустрічаємо в засобах масової інформації – *томос, євробляхи, євромайдан, антимайдан, небесна сотня, диванна сотня, зелені чоловічки, ЛНР, ДНР, ОРДЛО, фейк* і т.д.

Сьогодні Україну не уявити без такого символу, як *Майдан*. А збірний образ проплачених «гопників», молодих людей спортивної статури, що застосовували силу для протидії демократичним діям Євромайдану й зазнали поразки, назвали *тітушками* (термін в Україні з'явився у травні 2013 р. й походить від прізвища спортсмена Вадима Тітушка).

Війна, яка триває зараз, також поповнила наші словники новими словами. Зокрема, багато неологізмів походить від назв військової техніки. Звідси, наприклад, з'явилися такі слова, як *барайктарити* *джавелініти*, *відхаймарсити* – боротися з ворогом, застосовуючи відповідну техніку. А *бандеромобілем* називають будь-який автомобіль української армії.

З розвитком інформаційних технологій, сучасної реклами, бізнесу з'являються такі нові поняття як *IP-телефонія*, *гугл*, *селфі*, *гугл-диск*, *iPhone емодзі*, *трафік*, *інтерфейс*, *контент*, *кеш*, *лінк*, *вебінар* *бренд-менеджер*, *верифікатор*, *редактор-копірайтер*, *трейдер*.

Вивчення мовних елементів із погляду динаміки дає змогу виявити як процеси запозичення, так і творення нових слів різними способами словотворення (*автомайданівка*, *україновиховання*, *криптовалюта*, *ватник* «той, який веде проросійську або антиукраїнську пропаганду; проросійський», *жовто-блакитні* «*гравці національної збірної України*» та ін.), а також і пасивізації низки лексичних одиниць.

Останнім часом в українській мові, а саме у мові засобів масової комунікації, активно вживається лексема *Європа*, а особливо компонент *євро*– який став словотвірною основою багатьох нових слів нашого часу. До XVIII сторіччя на означення Європи як континенту, поняття географічного, в Україні користувались безпосередньо назвами народів Європи. У 1998 році було запроваджено в обіг грошову одиницю *євро*, а в в українських словниках ця лексема зафіксована як самостійна мовна одиниця.

Європеїзація України охоплює всі сфери життєдіяльності: і духовно-соціальні, і предметно-побутові. Отже, за останні роки лексема *Європа* стрімко розвинула лексико-семантичне поле, збагатила свій семантичний та словотвірний потенціал: (пор. *європеїзація*) та похідні від неї – *єврокредит*, *євроекономіка*, *євроконсорціум*, *єврозона*, *євровалюта*, *євробанк*, *євроіндекс*, *єврооблігації*, *євроринок*, *євродопомога* та ін. Ці «шматочки справжньої Європи» так би мовити «долучають нас до Європи», а *євросервіс*, *єврообслуга*, *єврокомфорт* творять нам *єврожиття*, створюють враження, що ми вже опинилися в Європі [1, с.120].

За допомогою лексеми *Європа* твориться велика кількість лексичних інновацій – абревіатур. *ЄС* (Європейський Союз), *ЄК* (Європейська комісія), *ЄВУ* (Європейська валютна угода).

Невід’ємною частиною динаміки українського лексикону є процес проникнення англійців до української мови – і це є позитивним, адже вони збагачують її новими словами та поняттями. Таке інтенсивне проникнення в нашу мову слів іншомовного походження здійснюється за допомогою преси, масової культури, телебачення й радіо, Інтернету, інформаційного обслуговування споживчого ринку та ін.

У зв’язку з активізацією міжнародних відносин України з іншими державами та ведучими позиціями англійської мови на світовій арені, можемо спостерігати, що в українську мову запозичується чимала кількість суспільно-політичної та економічної лексики англійської мови.

Лише кілька років тому з’явився неологізм *діджиталізація*, який увійшов в українську мову і є транслітерацією англійського *digitalization*. Означає зміни суспільного життя, пов’язанні з використанням цифрових технологій. А головним, найбільш популярним словом 2021 року стало слово *вакцина* та похідні від нього або пов’язані з вакциною слова, зокрема *антивакцинатор*, *ревакцинація*, *імунітет*, *імунізація*, *бустерна доза*, *коронавірус*.

Отже, неологізми – це надзвичайно важливі одиниці, які істотно збагачують словниковий склад української мови (як кількісно, так і якісно), слугують динаміці мови.

Інтенсивне використання в новітніх українських мас-медіа нових лексем політологічного спрямування свідчить про пошук нових свіжих найменувань, прагнення до точності та об’єктивності [4, с.59]. Процеси неологізації є питомою характеристикою лексичного складу сучасної української літературної мови.

Це означає, що мова – це справді живий організм, на який впливають як позамовні, так і внутрішньомовні чинники.

Література:

1. Підкамінна Л. Лінгвостилістика неологізмів у мові сучасних українських ЗМІ // Лінгвостилістичні студії. Луцьк, 2019. Вип. 10. С. 146.
2. Кабиш О. Словотвірні та семантичні неологізми в сучасній українській мові. *Науковий часопис НПУ ім.М.П.Драгоманова*. 2013. Вип. 5. С. 69-75.
3. Стишов О. А. Динаміка лексичного складу сучасної української мови. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. – Біла Церква : «Авторитет», 2019. 198 с.

4. Кирилюк О. Суспільно-політичні неологізми як віддзеркалення мовної картини воєнного протистояння. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Серія «Мовознавство»*. 2018. Т. 1. С. 58–62.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-71>

THE GRAPHIC PRESENTATION OF UKRAINIAN WAR-RELATED REALITY IN ENGLISH-LANGUAGE CARTOONS

ГРАФІЧНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ В АНГЛОМОВНИХ ВОЄННИХ КАРИКАТУРАХ

Makaruk L. L.

*Doctor of Philological Sciences,
Professor at the Applied Linguistics
Department,
Lesya Ukrainka Volyn
National University
Lutsk, Ukraine*

Макарук Л. Л.

*доктор філологічних наук,
професор кафедри прикладної
лінгвістики,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Широкомасштабне вторгнення російського агресора на терени української держави на завжди змінило статус та роль України на світовій арені. Тема війни заповонила шпальти провідних британських й американських паперових та електронних періодичних видань, зокрема *The Times*, *The Financial Times*, *USA Today*, *The Wall Street Journal*, *The Guardian*, *International Herald Tribune*, *Daily Mail*, *The Sunday Telegraph*, *The Daily Telegraph*, *The Independent*, *New York Times*, *Hello*, *Time*, *Newsweek*, *The Economist* тощо. Крім того, з'явилося чимало карикатур, створених іноземцями, в яких завдяки низці візуальних образів прослідковуємо позитивну динаміку зміни образу України та представників українського етносу, у тому числі й її політикуму.

На превеликий жаль, і сьогодні тема війни не втрачає актуальності і є однією з найбільш обговорюваних та важливих в англomовному комунікативному просторі. Цілком по-іншому іноземці сприймають українців та Україну крізь призму обставин, що мають надвисоку ціну, але сприяють утвердженню українського народу на світовій арені, його самобутності та національної ідентичності.

Карикатурами послуговувалися ще наприкінці XIX – на початку XX століть з метою відображення подій, що мали стосунок до війни та

політики. Принагідно зауважимо, що ключова мета карикатури – сатирично змалювати ситуацію, подію чи індивіда у графічній формі. Сучасні карикатури, що з'являються в англomовному масмедійному комунікативному просторі, з одного боку, мають на меті імпліцитно зобразити певний процес, з іншого ж, вдаються до протиставлень та контрастних висвітлень реального стану подій.

На підставі корпусу ілюстративного матеріалу можемо стверджувати, що карикатуристи апелюють до кількох візуальних образів, які сьогодні слугують уособленням українців, як пересічних громадян, так і різних керманичів, а також низки етнічних цінностей, які плекалися упродовж століть. Значна частина сучасних карикатур присвячена графічній репрезентації героїзму українського народу. Карикатуристи досить часто протиставляють сміливого українського воїна та полохливого, безпорадного загарбника.

Центральною фігурою переважної більшості карикатур є ведмідь, що уособлює державу-агресора. Його зображають поруч з українським стягом у формі медових сот, які він намагається спожити; з бочкою меду з назвою «UKRAINE», яку він тримає в руках, випробовуючи її на смак; з тістечком в руках, що нагадує український стяг, куштуючи яке, він ламає зуб.

Крім того, доволі частотними є карикатури, дійовими особами яких є заєць (прообраз України) та ведмідь (прообраз держави-агресора). Крім того, на мапах також прослідковуємо ведмежі сліди, сліди від укусів тощо. Натрапляємо й на зображення, де ведмідь потрапляє в капкан і залишається без частини лапи.

Ураховуючи те, що в багатьох іноземців Україна асоціюється з соняшниками, у карикатурах вона має саме такий прототип. Поруч із ним державу-агресора змальовують безпомічною жертвою. Карикатуристи також вдаються до порівнянь соняшника та пастки ведмедея, що символізує українську силу та міць. Також знаходимо великий сегмент карикатур, які репрезентують світовий політикум, який всіяко підтримує Україну, її головнокомандувача та народ.

Таким чином, у сучасному англomовному масмедійному комунікативному просторі натрапляємо на карикатури, присвячені Україні. Тематично, їх можна поділити на кілька груп. Більшість із них відображають певний етап війни. Частина – віддзеркалює дух, міць народу і, в такий спосіб, формує цілком новий образ української держави та її людей, які ціною своїх життів та власної жертвності довели любов до рідної землі і незважаючи ні на що, продемонстрували готовність доводити усьому світу бажання жити і працювати на рідній і незалежній українській землі.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-72>

**COMPARATIVE ANALYSIS OF THE UKRAINIAN
AND ENGLISH ADVERTISEMENT TEXTS**

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТІВ УКРАЇНОМОВНОЇ
ТА АНГЛОМОВНОЇ РЕКЛАМ**

Salata I. A.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Head of the Department of the English
Language and the Methods of Its
Teaching,
Kryvyi Rih State Pedagogical
University*

Салата І. А.

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри англійської мови з
методикою викладання,
Криворізький державний
педагогічний університет*

Yelovska Yu. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department of
the English Language and the Methods
of Its Teaching,
Kryvyi Rih State Pedagogical
University*

Словська Ю. В.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
англійської мови з методикою
викладання,
Криворізький державний
педагогічний університет*

Poliarenko V. S.

*Lecturer at the Department of the
English Language and the Methods of
Its Teaching,
Kryvyi Rih State
Pedagogical University
Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region,
Ukraine*

Поляренко В. С.

*викладач кафедри англійської мови з
методикою викладання,
Криворізький державний
педагогічний університет
м. Кривий Ріг,
Дніпропетровська область,
Україна*

Modern mass media space is difficult to imagine without the use of advertisement texts. TV and radio programmes, shop signboards, big-boards, stands of newspaper and magazine kiosks, internet-editions and social networks are full of announcements of advertising character.

Nowadays the main tasks of the advertisement are increasing the demand and spreading a peculiar product or service among customers with the help of the use of particular lexical-semantic structures that perform informing and impact on the recipient in the form of successfully created advertisement texts.

The research of language and speech advertisement design is in the centre of attention of Ukrainian and foreign scholars (O. Areshenkova, L. Bilokonko, Yu. Bulyk, O. Zelinska, V. Zirka, N. Kovalenko, L. Koniukhova, W. Budzyński, J. Lapšanska, M. Spsychalska, J. Surmanek and others).

Multi-aspect nature of the advertisement research complicates terminological formulation of this linguistic phenomenon. For example, Yu. Bulyk qualifies the advertisement text to be a verbalized advertisement component which transmits positive information about advertisement object with the help of mass media and therefore forms addressee and sender's modality [4, c. 5]. V. Zirka defines the advertisement text to be functionally organized by extralingual and lingual signs of the message that is concentrated on the situation of advertisement communication in order to create favourable and pragmatic models of social behaviour [5, c. 209]. O. Areshenkova gives such a definition of the advertisement: «a peculiar kind of mass communication that is oriented mostly on persuasion, impact or pressure to choose (to buy) the advertisement object» [1, c. 39–40].

However, the most linguists note that any advertisement text supposes the realization of communicative and pragmatic functions. As advertisement announcements function in the mass communication sphere and are aimed at informing and impact on customers and due to their content, they must be concrete, pragmatic, persuasive, clear and concise.

The main task of advertisement is the change of a potential customer's attitudes and behaviour that is realized through suggestive impact on being presented in advertisement texts in the form of request, persuasion, proof, argumentation, order and etc. [1, c. 49].

O. Areshenkova notes that in advertisement texts addressing to a customer supposes not only impact and informing but mostly persuasion and motivation to special activities peculiarly to buy or use some goods and services. The researcher makes an accent on such a fact that addressing can be defined in the form of motivating constructions, interrogative sentences, key words use etc. in advertisement announcements.

Analyzing illustrations of Ukrainian language examples, she points out that the most part is constituted by the examples of incentive one-member defined person sentences in which motivation is defined by imperative verbs of different semantic groups. Moreover, Ukrainian advertisement texts are structurally presented in sentences where addressing is realized through the verbs in second-person singular and plural in present and future tenses (*спілкуйся, приєднуйся, дізнайся, знайомтеся, купуйте, відчуйте, зробіть*, etc.). Such constructions are usually spread by applications and conditions that call an advertised object or the place of its sale (*Приєднуйся*

до команди кращої торговельної мережі електроніки та побутової техніки «Фокстрот»; *Jacobs Monarch* «По-віденськи». Відчуйте незрівняний Аромоксамит у віденському стилі!). Not less impact on a recipient is made by simple one- and two-member verbal defined person interrogative sentences (*Купуєш смартфон?; Дбаєш про здоров'я?; Як ми робимо соки Galicia?*) which encourage creating of remote contact with a customer and make an effect of stating the dialogue with a potential customer [1, с. 75 – 83; 94 – 101].

As opposed to Ukrainian language advertisement the English language examples are characterized with greater dynamics due to the wide use of verbs in present tense in active voice. English language advertisement texts differ in their simplicity and conciseness as advertisers tend to create a brief, clear announcement that is easy to percept and memorize. English advertisement vocabulary keeps its expression functionally and stylistically and therefore it is left in potential customer's memory. S. Kolomiets and A. Deineka note that lexical level means give a wide scale of expressive colouring and presence of connotative meaning is reflected in its word pragmatic function [6].

Syntactically English language advertisement texts as their Ukrainian equivalents are presented by one-member defined person imperative or motivating sentences: *Join our Adiclub and get 15% off* [1]; *Apple – Mix. Match. Magsafe* [2]; *Nike – Bring cheer to your inbox* [7]; *Toyota – Make every drive count* [8]; *L'Oreal – Create the beauty that moves the world* [3]; *McDonald's – Order anytime anywhere* [6]; *Microsoft – Power your dreams* [5]. The examples presented by two-member defined person constructions are more rarely used: *Visa – We are transforming iconic goals into digital art* [9]; *MasterCard – Like you have never experienced us before* [4].

As opposed to Ukrainian language advertisement the use of interrogative sentences as a way to attract attention and to establish a dialogue with a potential customer is hardly used, instead the analyzed material shows the use of key words in the English advertisement that call either a product or trade mark therefore that coincides with Ukrainian language illustrations.

In conclusion, communicative and pragmatic function of advertisement is carried out through using suggestive principles of text construction that is presented in the form of brief, laconic, easy to memorize announcements which appeal to the customer. The basic ways of direct advertisement impact in English and Ukrainian discourses is the use of simple defined person motivating sentences which contain key words connected with the titles of goods of trade companies. Further scientific research is seen in statistical an comparative analysis of the use of verb set presented in English and Ukrainian advertisement texts.

Bibliography:

1. Арешенкова О. Ю. Комунікативно-прагматичні та стилістичні параметри рекламного тексту: дис. канд. філол. наук: 10.02.01. Кривий Ріг, 2016. 230 с.
2. Безугла Т. А. Англо– і німецькомовний рекламний дискурс: полікодовий лінгвопрагматичний підхід: дис. канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2017. 107 с.
3. Білоконенко Л. А. Мовний аналіз телевізійного рекламного слогану. Мандрівець. 2002. № 6. С. 25–29.
4. Булик Ю. В. Рекламний текст в параметрах аксіологічної прагмалінгвістики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.02. Харків, 2009. 21 с.
5. Зирка В.В. Рекламный текст и его особенности. *Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля. Серія: Філологічні науки*. 2011. № 2. С. 208–214.
6. Коломієць С.С., Дейнека А.В. Відтворення комунікативно-прагматичних особливостей англомовного рекламного дискурсу засобами української мови. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». *«Young Scientist»*. №11 (87). 2020.

Sources of illustrative material:

1. Adidas official website / Adidas US. URL: <https://www.adidas.com/us> (дата звернення: 27.10.2022).
2. iPhone Accessories. iPhone 14 Pro Leather Case with MagSafe – Ink. URL: <https://www.apple.com/shop/product/MPPJ3ZM/A/iphone-14-pro-leather-case-with-magsafe-ink> (дата звернення: 30.10.2022).
3. L’Oreal, world leader in beauty. URL: <https://www.loreal.com/en/> (дата звернення: 29.10.2022).
4. Mastercard USA. A global payment technology solutions company. URL: <https://www.mastercard.us/en-us.html> (дата звернення: 27.10.2022).
5. Microsoft – cloud, computers, apps & gaming. URL: <https://www.microsoft.com/en-us/> (дата звернення: 27.10.2022).
6. McDonald’s: burgers, fries and more. Quality ingredients. URL: <https://www.mcdonalds.com/us/en-us.html> (дата звернення: 29.10.2022).
7. Nike. Just do it. URL: <https://www.nike.com/> (дата звернення: 27.10.2022).
8. New cars, trucks, SUVs & Hybrids. Toyota official site. URL: <https://www.toyota.com/> (дата звернення: 30.10.2022).
9. Visa, a trusted leader in digital payments. URL: <https://usa.visa.com/> (дата звернення: 29.10.2022).

INTERCULTURAL COMMUNICATION

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-73>

FORMING SKILLS OF TOLERANT COMMUNICATION IN THE MULTICULTURAL SPACE OF THE HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT

КОМУНІКАТИВНІ НАВИЧКИ ТОЛЕРАНТНОГО СПІЛКУВАННЯ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Bohynia L. V.

*Head of the Educational and Research
Center for Foreign Citizens Training,
Poltava State Medical University*

Богиня Л. В.

*директор навчально-наукового
центру з підготовки іноземних
громадян, Полтавський державний
медичний університет*

Kushpil N. O.

*Teacher at the Educational and
Research Center for Foreign Citizens
Training,
Poltava State Medical University*

Кушпіль Н. О.

*викладач ЗВО навчально-наукового
центру з підготовки іноземних
громадян, Полтавський державний
медичний університет*

Iotova I. M.

*Teacher at the Educational and
Research Center for Foreign Citizens
Training,
Poltava State Medical University
Poltava, Ukraine*

Іотова І. М.

*викладач ЗВО навчально-наукового
центру з підготовки іноземних
громадян, Полтавський державний
медичний університет
м. Полтава, Україна*

Глобалізаційні процеси, які відбуваються в сучасному світі, загострюють проблему комунікації представників різних національних спільнот та етнічних груп. Непорозуміння, що виникають у процесі міжкультурної комунікації, можуть призводити як до незначних конфліктів на рівні обмеженого кола співрозмовників, так і до глобальних – на рівні країн і народів.

Заклади вищої освіти України, в яких здобувають фахові знання громадяни різних країн, завжди були центрами навчання й виховання толерантного спілкування багатонаціональної студентської молоді.

Формування комунікативних навичок у нерідному соціокультурному просторі, зокрема під час вивчення іноземними здобувачами освіти української мови як іноземної – одна з найбільш досліджуваних проблем сучасної лінгводидактики. До цієї проблеми у різні періоди зверталися С. Верещагін, В., Костомаров, С. Пассов, І. Харлєєва й інші науковці.

Одним із базових понять ефективної міжкультурної взаємодії є поняття толерантності. Толерантність означає поважання, сприйняття та розуміння різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення особистості, усвідомлення себе як представника спільноти, що прагне мирного співіснування з іншими спільнотами. Формуванню толерантності сприяють знання, відкритість спілкування та свобода думки, совісті й переконань.

У сучасному світі, сповненому негативних проявів переважання однієї нації над іншою, ворожості, нетерпимості до чужої думки, ксенофобії, поширюється рух за толерантність, бо вона є необхідною умовою миру і демократії. Лише толерантні та доброзичливі люди здатні розвивати надбаня як свого народу, так і інших.

Спираючись на твердження І. Харлєєвої про міжкультурну комунікацію, як процес соціальної «взаємодії людей, що належать до різних культур і мов» [3, с. 22], вважаємо формування комунікативних навичок такої взаємодії основою організації навчально-виховного процесу доуніверситетського етапу підготовки іноземних громадян у взаємозв'язку з системою виховної роботи кафедр, що забезпечують навчання за освітньо-професійними програмами.

Історично склалося, що Україна – поліетнічна країна, а більшість університетів України – мультикультурні освітні центри, які забезпечують навчання й розвиток громадян різних країн. «У мультикультурному середовищі для подолання непорозумінь та конфліктів необхідним є виявлення і вивчення притаманних різним народам культурних моделей» [1, с. 34],

Реалізацією засадничих принципів толерантної міжкультурної комунікації в полікультурному просторі українського ЗВО, на наш погляд, є насиченість навчально-методичних та інструкційних матеріалів з української мови як іноземної, лінгвокраїнознавчого курсу «Країнознавство», природничих дисциплін, ознайомчого курсу «Основи здоров'я» прикладами, які репрезентують українські культурні

особливості поруч з культурними складовими інших народів, зокрема тих, представники яких здобувають освіту в університеті.

Так, у навчальних посібниках з української мови це, перш за все, діалоги (адже загальновідомо, що саме діалог, є проявом комунікації) у комунікативно значимих для іноземних студентів ситуаціях спілкування в побутовій, офіційній та освітній сферах; модельовані й адаптовані тексти, в яких розкриваються особливості менталітету різних етнічних чи релігійних груп; навчальні презентації з проблемними чи дискусійними питаннями. Наведемо декілька прикладів. Позаяк доуніверситетську підготовку в ПДМУ проходять, здебільшого, майбутні лікарі, на опрацювання й обговорення пропонуємо текст «Чужа кров», основною ідеєю якого є деонтологічна проблема: як має вчинити лікар, коли існує загроза життю немовляти, а мати відмовляється від переливання крові через релігійні переконання. Під час роботи від майстерності викладача, педагогічного супроводу представників різних культур і релігій залежить формування навичок толерантного спілкування з неоднозначної проблеми, уникнення конфліктів або вирішення конфліктних ситуацій шляхом діалогу. Варто зазначити, що для роботи в парах (при он-лайн занятті – у сесійних залах), у студентських групах, де сформована дружня, довірлива, доброзичлива атмосфера між слухачами, можна об'єднати представників різних культур в одну групу для обговорення аргументів за і проти. Проте, якщо в групі є/були наявні або приховані («приспані») конфлікти на міжнаціональному ґрунті, варто об'єднувати в групу представників однієї національної чи релігійної спільноти тощо. Чим більш дискусійне питання порушено, тим більше можливостей для формування навичок міжкультурної взаємодії, тим яскравішими будуть прояви толерантності чи, навпаки, агресії до альтернативної думки співрозмовників.

Навчально-методичні й інструктивні матеріали з країнознавства мають на меті не лише ознайомити студентів з фактами історії та культури України, а, здебільшого, адаптувати іноземця до нового, незвичного для нього оточення, що має свої релігійні, моральні, етнічні особливості, відмінні від тих, у яких ріс і виховувався студент, бо швидка адаптація дозволяє уникнути конфліктів у процесі міжкультурної взаємодії з мешканцями регіону, де іноземні громадяни здобувають освіту.

Розвиток навичок толерантної міжкультурної взаємодії потребує підтримки протягом усього періоду навчання здобувачів освіти, зокрема й іноземних, як під час аудиторних занять, так і в позанавчальний час. З досвіду зазначимо, що українські й іноземні студенти беруть активну

участь у виховних заходах, присвячених Дню української писемності та мови, Міжнародному дню рідної мови, засіданнях мовного клубу «Національні традиції моєї країни». Репрезентація поезій, пісень, національного вбрання, традицій святкування релігійних і державних свят уможлиблюють розкриття багатства культури кожного народу, а розповідь про «рідне» сприяє розвитку комунікативних навичок іноземною мовою. Залучення іноземних здобувачів освіти першого року навчання до благодійних акцій до Міжнародного дня осіб з інвалідністю, Дня Святого Миколая тощо формує культуру благодійності, емпатії, толерантності, що є невід'ємною частиною загальної культури лікаря.

Координація зусиль різних навчально-виховних підрозділів університету у створенні освітнього простору комфортного для спілкування студентів різних країн сприяє підвищенню зацікавленості до навчання, мотивації набувати нових знань, умінь і навичок як у професійній, так і в гуманітарній сферах. Така система роботи «формує повагу іноземців до народу і країни, в якій вони навчаються, запобігає проявам ксенофобії та расизму, конфліктам у студентському середовищі на міжнаціональному і релігійному ґрунті, сприяє подоланню мовних труднощів, інтеграції іноземців у новий історико-культурний простір, нову сферу суспільних, міжособистісних і групових взаємин, визначає пристосованість особистості до певного соціального середовища, тому вона є невід'ємною і значущою складовою навчального процесу» [2, с. 180].

Література:

1. Вечерок О. М. Роль міжкультурної комунікації на етапі довузівської підготовки іноземних громадян / О. М. Вечерок, С. А. Скальська, Л. В. Трусова *Витоки педагогічної майстерності* : зб. наук. праць. Полтава, 2020. Вип. 26. (Серія «Педагогічні науки»). С. 33–36.
2. Лещенко Т. О. Пізнання України як спосіб соціалізації іноземних студентів / Т. О. Лещенко, В. Г. Юфименко // *Мовні дисципліни в контексті розвитку сучасної вищої школи : матеріали Всеукр. дист. наук.-практ. конф. з міжнар. участю*. Харків, 2014. С. 179–180.
3. Харлєєва І. Про підхід до викладання мови і культури. *Вісник академії освіти*. № 1. 2020. С. 22.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-74>

INTERCULTURAL COMMUNICATION AS A SCIENCE

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК НАУКА

Kolodina L. S.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Foreign
Philology and Translation Department,
National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine*

Колодіна Л. С.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології
і перекладу,
Національний університет
біоресурсів
та природокористування України*

Kovalova S. A.

*the second-year student,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine*

Ковальова С. А.

*студентка 2 курсу,
Національний університет
біоресурсів
та природокористування України
м. Київ, Україна*

For further understanding of intercultural communication as a pure science, one of its fundamental components, namely, communication should be mentioned. In modern world, this concept's interpretation as well as perception is applied both in broad and narrow senses. In a broad sense, communication is characterized by a wider scope of its influence and functioning rather than usual exchange of information among people. It also includes channels for transmitting and receiving information, where various technologies are involved; as well as the cultural features of individual people, cultural heritage, and linguistic features of language groups, which collectively reflect the communication essence. In a narrow sense, it is the main, effective way of human communication, the most active form of human activity. This is the process of establishing various types of relations not only among people groups, but also among individual speakers and very different nations. In addition to verbal language, communication is also carried out by non-verbal means that accompany or can replace ordinary language in communication.

The emergence of intercultural communication (hereinafter – IC) as a separate science, like most social sciences, was determined by social needs.

Its practical component, that is, a set of theoretical studies and the use of information obtained regarding cultural, linguistic, and historical characteristics of individuals as a means of establishing formal or informal ties, dates back to ancient times. With the emergence of diplomacy as a type of human relations, the use of information with the above-mentioned distinguishing features and characteristics specific for different countries became a component of professionally-oriented international activity. The great need for theoretical scientific development or «intercultural communication» just appeared after World War II (1939-1945). The experience of international cooperation during and after the war, in particular, the Peace Corps activities, revealed a lack of knowledge and skills in intercultural and interethnic communication as well. It led to failures in launching peacekeeping missions and cultural misunderstanding between representatives of diverse ethnic groups and peoples' positive intentions in relation to arriving volunteers. This unsuccessful experience has hugely contributed to the special Foreign Service Institute appearance in the USA in 1946; Edward Hall, an American anthropologist and cross-cultural researcher, headed it. This institution was supposed to provide the proper theoretical basis for international and cultural communication with career diplomats, intelligence officers and other professionals abroad. Their main duties were to eliminate inter-racial and inter-ethnic conflicts around the world [1. p. 58]. In his paper «The Silent Language», published in 1959, Hall laid the fundamental principles of intercultural communication as a science that studies the peculiarities of verbal and non-verbal communication of people belonging to different national and linguistic-cultural communities. The object of intercultural communication is to provide communication among representatives of different national, linguistic and cultural communities. Moreover, its subject is the generally accepted norms of behavior in human communities, the communicative rules, established models of perception and evaluation of objects and phenomena [2, p.4]. The further step for developing the newly shaped science was made during 1960-1970 and characterized by the development and modification of the main provisions put forward by E. Hall and his contemporaries, such as G. Hofstede and E. Hirsch.

In Europe, an interest to the intercultural communication as a science arose in late XX century. In modern time, due to the impact of such phenomena as globalization and European integration, together with the European Union expansion, it has gained special popularity among modern sociologists, political scientists and culture experts as for the study and analysis of cultural and social changes in the European community.

As a social science, intercultural communication is closely connected to many fields of study: ethnology, cultural studies, linguistics, history, psychology, sociology, etc.

Intercultural communication takes a special place in the system of linguistics and related sciences, including linguistic and regional studies, ethno linguistics, linguistic and cultural studies, psycholinguistics, pragma linguistics, cognitive linguistics, sociolinguistics, etc. The research and theoretical material of ethnology – the science aimed at forming and developing diverse ethnic groups, peoples and nationalities, have a great impact on the IC development.

And the ethno linguistics (the linguistics branch that investigates the reflection of ethnic consciousness, mentality in language, material and spiritual culture of the people, as well as connections between linguistic and cultural phenomena and the evolution of language) impacts the process of learning intercultural communication [1. p. 110].

Moreover, international communication, ethnology and ethno linguistics also intersect with ethnography – a science that studies the peculiarities of people's lifestyle and culture. Such ethnographic evidence as folk customs, rites, clothing, household items are integral components of folk culture, familiarization with which is mandatory for easy and productive establishment of intercultural communication between members of the world community. Intercultural communication is also based on the achievements of Cultural Studies – a complex science that studies stages of cultural functioning and evolution starting from the causes of its origin to various forms of its historical self-expression. IC is also based on main principles of linguo-culturology – an integrated science on all possible forms of the language-culture interaction. Thus, there is a huge interconnection of intercultural communication with history, which determines all cultural heritage and features of the national worldview. In this regard, psychology is undeniable too, because all processes of communication, speech, perception and understanding of information clearly have a psychological nature.

Having analyzed the essence of cross-cultural communication, we conclude that intercultural communication had existed long before it appeared to be a pure science; it arose from the practical needs of humanity to generalize the causes of communicative failures and conflicts, which in turn were caused by ignorance of national and cultural characteristics or their neglect. International communication is now an independent scientific field that has its own object, subject of research and takes its proper place among other social sciences.

Bibliography:

1. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація. К., 2012. 288 с.
2. М'язова І.Ю. Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація» // Філософські проблеми гуманітарних наук, 2006. № 8. С. 108 – 113.
3. Edward T.Hall «The silent language», print Book, English, edition:[1st ed.], publisher :Doubleday & Company, Inc., Garden City, New York, 2009.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-75>

**RESISTANCE DISCOURSE OF UKRAINIAN PRESIDENT
ZELENSKY: «TOWARDS CORDIALITY»****ДИСКУРС ОПОРУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ЗЕЛЕНСЬКОГО:
«ШЛЯХ ДО ТЕПЛА»****Potapenko S. I.**

*Doctor of Philological
Sciences, Professor,
Professor at the Department of English
Philology and Language Philosophy,
Kyiv National Linguistic University
Kyiv, Ukraine*

Потапенко С. І.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри англійської
філології і філософії мови,
Київський національний
лінгвістичний університет
м. Київ, Україна*

До недавнього часу дискурс опору пов'язували з боротьбою всередині країн соціальних груп зі слабким впливом через їхній гендер, етнічну належність, походження, національність, сексуальну орієнтацію тощо [2, с. 10]. Проте з початком російсько-української війни цей різновид дискурсу включив тексти, задіяні для боротьби на міжнародній арені. Ван Дейк зазначає, що аналіз дискурсу опору в Україні є ключовим (So, the analysis of resistance discourse in Ukraine is crucial) (особисте листування). Відповідно, ведемо мову про дискурс опору українського президента Володимира Зеленського, який складається з двох частин: національної, представленої щоденними зверненнями до народу, та міжнародної, яка включає промови у парламентах інших держав. Виступи останньої групи будуються за тринарною моделлю, яка охоплює три види концептів і мовленнєвий акт подяки або заклику до

підтримки. Концепти включають боротьбу проти ворога; спільні риси, які об'єднують українців з іншим народом; національні концепти, що нагадують сучасний стан України.

Одним із перших серед звернень до парламентів світу був виступ українського президента у Сеймі Республіки Польща 11 березня 2022 року [1]. У композиції цієї промови концепти зближення Польщі й України та боротьби проти ворога конструюються через взаємодію фігури й фону, тобто більш і менш виокремлених складників. Із фігурою в основній частині промови співвідноситься концепт зближення, а з фоном – боротьба, зображена в різних ракурсах. Вказане протиставлення концептів зближення й боротьби за домінування першого завершується мовленнєвим актом подяки.

Розгортання концепту зближення між поляками й українцями проходить в основній частині тексту кілька етапів: потепління стосунків; сусідства; братерства; злиття; 90-мільйонної спільноти; потужного союзу.

Розгортання концепту зближення починається зі словосполучення *«треба буде пройти з Польщею довгий час»* у найпершому висловленні виступу: *«Коли я став президентом у 2019 році, тоді відчувалося, що нам треба буде пройти з Польщею довгий шлях»*.

Етап потепління стосунків позначений словосполученнями *«пройти цей час швидко»* та *«шлях до тепла»*, останнє з яких також тлумачимо як шлях до сердечності. Посилення етапу потепління характеризується зустрічами та їх результатами, позначеними словосполученнями *«ми рідні»*, *«зустрічі»*, *«від зустрічі до зустрічі»*, *«прохолода зникала»* в уривку *«Я пам'ятаю мої перші зустрічі з Анджеем Дудою. Від зустрічі до зустрічі все змінювалося. Прохолода зникала»*.

Гарне сусідство з поляками підкреслюється антитезою між двома видами сусідів: тим, *«який вочевидь діє без Бога»* і *«б'є по-звірячому»*, й тим, *«який підставить плече»* і *«протягає руку допомоги»*.

Братерство з поляками характеризується однойменною метафорою, позначеною іменником *«брате»* у висловленні *«Брате, твій народ не залишиться з ворогом сам на сам»* і словосполученням *«брати і сестри»* у твердженні *«Польські брати і сестри з нами»*.

Етап злиття поляків та українців характеризується зникненням між нашими двома державами будь-яких кордонів: *«Стало ясно, що між нами, між нами народами більше немає кордонів. Будь-яких фізичних. Будь-яких історичних. Будь-яких особистих»*. Важливість цього етапу підкреслюється твердженням з трикратним вживанням іменника *«мир»*:

«[...] між нашими народами панує справжній мир. Мир між рідними. Мир між братами».

Важливість зближення, яке трансформується в єднання, підкреслюється зверненням до фонового концепту боротьби, який ословеснюється у двох ракурсах: прихованого й відкритого протистояння. Перше позначене одиницями «*по-різному*» і «*порізно*» у висловленні «*Дуже довго різні «інтересанти» намагалися створити враження, ніби українці та поляки живуть по-різному. І порізно. Навіщо вони це все робили?»*. Відповідь на поставлене запитання знаходимо у передбаченні колишнього президента Республіки Польща Леха Качинського: «*Ми чудово знаємо: нині Грузія, завтра – Україна, післязавтра – країни Балтії, а потім, можливо, прийде час на мою країну – Польщу*». Відкрита боротьба з ворогом позначена сполученням інклюзивного займенника «*ми*» з дієсловом «*боремося*», повтореним двічі, та групою присудка «*маємо силу*» у фрагменті «*І сьогодні ми боремося [...]. Ми боремося разом. Ми маємо силу*».

Етап 90-мільйонної спільноти переданий сполученням числівника з одиницею «*разом*»: «*Пам'ятайте, нас разом 90 мільйонів! Ми разом можемо все*».

Завершальний етап формування потужної єдності втілюється одиницями «*союз*», «*зустріли*», «*рідні*». Утворений союз характеризується як надзвичайно потужний, що виник із реальності й з тепла, позначенням якого починається текст: «*Я відчуваю, що ми вже сформували дуже сильний союз [...]. Але союз, який виріс із реальності, а не зі слів на папері. З тепла у нашому серці, а не з промов політиків на самітах*».

Надалі союзницькі стосунки, які переросли у родинні, доводяться прикладами того, як поляки зустріли півтора мільйона українських біженців, які покинули країну на момент промови: «*Ви зустріли наших людей у своїх рідинах. З польською делікатністю. З братською добротою. [...] Це просто між рідними*».

Вибудова концепту зближення між поляками й українцями завершується звертанням до польського президента і його дружини іменами Анджей і Агата: «*Тому я звертаюся так просто: друже Анджею, дорога Агато!*».

Синтез концептів зближення й захисту свободи в кінці виступу відбувається в три етапи. Перший – перформативний – позначений дієсловом «*стверджую*»: «*Тому я стверджую – ми вже об'єдналися*». Другий – залучає аргумент-висловлення папи Івана Павла II про важливість єднання: «*Об'єдналися, щоб, як за словами великого поляка,*

близького друга України, блаженної пам'яті Івана Павла II, постійно здобувати і творити свободу». Третій – стверджує єдність заради захисту свободи: «[...] я певнений, що захищати свободу ми точно будемо разом із вами [...]».

Мовленнєвий акт подяки, за яким стоїть концепт допомоги, акцентований двократним уживанням одиниці «вдячний»: *«Я вдячний за допомогу, яку ми вже отримали від вашої держави, від вашого народу. Я вдячний за зусилля, яких ви докладаєте, щоб ми могли забезпечити українське небо».*

Таким чином, виступ президента Зеленського у Сеймі Республіки Польща побудований на взаємодії концептів зближення двох народів і боротьби через протиставлення фігури й фону, що створює умови для підкреслення єдності двох держав у боротьбі проти російської агресії. Вербалізація концепту зближення проходить шість етапів: потепління стосунків, сусідства, братерства, злиття, 90-мільйонної спільноти, потужного союзу. Все це створює враження накопичення сил задля боротьби проти ворога, який б'є по-звірячому, та закладає основу для мовленнєвого акту подяки, що завершує промову.

Література:

1. Зеленський В. Виступ президента України Володимира Зеленського в Сеймі Республіки Польща 11 березня 2022 року. Accessed at: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-v-sejmi-res-73497>
2. Van Dijk T.A. Social Movement Discourse: Manifestos. Text and Practices. (Eds.) Carmen-Rosa Caldas Coulthard & Malcolm Coulthard. London: Routledge, 2022.

MODERN TRENDS IN TEACHING METHODS OF LANGUAGES

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-76>

USING INTERNET MEMES IN TEACHING GRAMMAR

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-МЕМІВ У НАВЧАННІ ГРАМАТИЦІ

Babaievska L. V.

*Senior Lecturer at the Department of
Foreign Languages,
Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National
University of Arts
Kharkiv, Ukraine*

Бабаєвська Л. В.

*старший викладач кафедри
іноземних мов,
Харківський національний
університет мистецтв
імені І. П. Котляревського
м. Харків, Україна*

Learning English grammar has always been a great challenge for Ukrainian students as it differs much from the grammar of the Ukrainian language. Tenses, articles, prepositions, word order – all these frighten English learners and make them feel confused. Studying the rules and doing drilling exercises are regarded as boring and dull activities which contribute to the loss of motivation and desire to learn the language. So, if a teacher wants to make a grammar lesson captivating, effective and memorable, they should not be afraid of experimenting and finding new engaging ways of teaching grammar. In the present research we attempt to analyze the benefits and ways of using internet memes in teaching grammar.

According to Carlos Mauricio Castaño Díaz «an internet meme is a unit of information (idea, concept or belief), which replicates by passing on via Internet (e-mail, chat, forum, social networks, etc.) in the shape of a hyper-link, video, image, or phrase» [1, c. 97]. It is often used in the form of an image or video with some text added. Being bright, memorable, simple and entertaining they serve as a good tool for motivating students to learn the language, creating a positive teaching and learning environment and developing students' creativity [2; 3].

How to use internet memes in a Grammar lesson.

- 1) Introduce new grammar.

Combining grammar rules with funny images and real life examples will help students remember them better. The teacher elicits the rules for the structure by asking students to look at the memes presented.

2) Practise the grammar learnt before.

– The teacher presents memes with missing grammar structures, the students must fill in the gaps explaining the rules used.

– Correcting mistakes is another activity that stimulates learners to think and analyze the sentences. The teacher asks students to look at memes, find and correct incorrect ones.

– The teacher asks students to look at the memes and group them according to the grammar structures they have learnt or to choose the one odd out (tenses, gerund-infinitives; a-the articles, comparatives-superlatives, etc.)

– The teacher asks students to match a picture and a text to make a meme. The students should explain their choice from the viewpoint of the grammar material they are learning.

– The students are asked to write the second part of the meme using the active grammar structure.

3) Create own memes.

Creating memes is a fun task that students can do at the production stage of learning the grammar material. There are a lot of meme making resources on the Internet that can be used online or downloaded on the smartphone e.g. Imgur, Mr-mem, Meme Generator.

When selecting memes for the lesson it is important to take into consideration the following criteria:

– Students' age (some memes are not appropriate for teaching young learners)

– Level of the language (many memes have difficult words, slang vocabulary or advanced grammar)

– Content (be careful not to choose memes with religious, political or abusive content)

– Relevance (the material should correspond to the topic of the lesson)

– Quality (the images should be of high quality for everybody to see it; the text should be written in a clear font; it shouldn't be too bright or light).

In conclusion it would appear that internet memes are an effective way to show students that learning grammar can be inspiring and fun.

Bibliography:

1. Díaz C., Mauricio C. Defining and characterizing the concept of Internet Meme. *CES Psicología*. 2013. Vol. 6, № 2. P. 82-104.

2. Kayali N. K., Altuntaş A. Using Memes in the Language Classroom. *Shanlax International Journal of Education*. 2021. Vol. 9, № 3. P. 155-160.

3. Purnama A. Incorporating Memes and Instagram to Enhance Students Participation. *LLT Journal: A Journal on Language and Language Teaching*. 2017. Vol. 20, № 1. P. 1-14. DOI: 10.24071/llt.v20i1.404

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-77>

FORMATION OF ENGLISH COMMUNICATIVE COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES

ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Borysova N. V.

*Candidate of Pedagogic Sciences,
Associate Professor at the Department
of Foreign Philology, Translation
and Teaching methods,
Hryhorii Skovoroda University
in Pereiaslav*

Борисова Н. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземної філології,
перекладу та методики навчання,
Університет Григорія Сковороди
в Переяславі*

Zabolotna T. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Foreign Philology, Translation
and Teaching methods,
Hryhorii Skovoroda University
in Pereiaslav
Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine*

Заболотна Т. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземної філології,
перекладу та методики навчання,
Університет Григорія Сковороди
в Переяславі
м. Переяслав, Київська область,
Україна*

Проблема формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів іноземних мов постає методологічно різноаспектно й, водночас, потребує обґрунтування узгодженого з предметом дослідження.

Науковими розвідками щодо комунікативної компетенції займалися провідні вчені: Г. Балл, Н. Борисова, І. Зязюн, С. Клепко, М. Міщенко,

О. Пометун, О. Тарнопольський, С. Товщик, С. Черепанова, А. Ярошенко та ін.

Системний підхід до проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій об'єднує в собі фактично кілька системних об'єктів, що підлягають вивченню, а саме: професійну підготовку майбутніх вчителів іноземних мов як систему, комунікативну компетентність, ІКТ як системне явище і процес, що виступає засобом формування комунікативної компетентності, модель і технологію формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів.

Системний характер формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів іноземних мов залежить від того лінгвістичного простору, в якому відбувається формування означеної компетентності, а також від характеристик іншомовної комунікативної діяльності в соціокультурному просторі.

Мова як чинник формування лінгвокультурної компетентності майбутніх вчителів іноземних мов передбачає: знання фонетики іноземної мови, її лексики, фразеології, граматики й орфографії (лексикограматична компетенція); розвиток фонологічної компетенції; формування мовленнєвої компетенції (розвиток мовленнєвої діяльності, функціонування мовленнєвих форм).

Комунікативний підхід до вивчення іноземних мов орієнтує викладача і студента на формування комунікативної компетентності через спілкування, причому не обмежує цей процес, власне, реальним спілкуванням, – комунікативні дії можуть відбуватися й у віртуальному просторі. Тому використання ІКТ як засобу в межах комунікативного підходу не лише можливе, але й обов'язкове. Водночас у межах комунікативного підходу можемо спиратися на комунікативний характер і комунікативну спрямованість усіх видів навчання студентів, мотивованих до вивчення іноземної мови, яка відповідає їхнім інтересам – професійним, особистим.

О. Тарнопольський [3] наполягає на важливості комунікативно-особистісної організації навчального процесу, що спрямовує студента не стільки на отримання мовних знань, скільки на формування різнорідних умінь і навичок, сформованих за допомогою спеціально розробленого комплексу комунікативних завдань і задач.

З'ясовано, що процес формування комунікативної компетентності забезпечується відповідними матеріально-технічними ресурсами, до яких ми відносимо, передовсім, аудиторний фонд, відповідно обладнані кабінети, бібліотечний ресурс (в тому числі віртуальний), матеріальні

умови баз виробничих практик та ін.; інформаційний ресурс найбільш повно відображає засоби, якими за метою і завданнями дослідження має відбуватися формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів іноземних мов, оскільки інформаційний ресурс вміщує: весь комплекс навчально-методичного забезпечення дисциплін, що визначають ефективність процесу формування комунікативної компетентності (передовсім, практики іноземної мови); віртуальне інформаційне середовище відповідної спеціальності (напрямку підготовки) та ЗВО загалом; доступ до інформаційних ресурсів поза закладом вищої освіти (медіа-ресурси, он-лайн-ресурси, неформальні форми і методи професійної підготовки фахівців та ін.); процес формування комунікативної компетентності має відбуватися в умовах стійкої мотивації означених фахівців до набуття цієї компетентності; до стимулюючих ресурсів відноситься, насамперед, система оцінювання якості знань, умінь і навичок студентів; загальна система оцінювання якості освіти в ЗВО; комплекс зовнішніх та внутрішніх стимулів до формування комунікативної компетентності студентів тощо; комунікативно-психологічний ресурс відображає зміст та особливості розвитку комунікативного простору закладу вищої освіти (передовсім, іншомовного комунікативного простору), а також психологічний ресурс учасників комунікативних процесів у ЗВО (університетський стиль спілкування, рівень розвитку студентського колективу та сукупність комунікативних зв'язків у ньому тощо) [2].

Зауважимо, однак, що комунікативна компетентність вчителя іноземних мов характеризується кількома основними ознаками, серед яких: 1) цілісність як характеристика взаємодії складників означеної компетентності; 2) динамічність як ознака здатності до постійного розвитку комунікативної компетентності майбутніх викладачів; 3) синергетичний характер означеної компетентності, завдяки якому можна пояснити складні нелінійні процеси формування цієї компетентності у студентів у процесі їх професійної підготовки.

Важливим вважаємо положення контекстного підходу стосовно того, що весь зміст професійної підготовки у ЗВО має бути спрямований на вирішення завдань майбутньої професійної діяльності. Тому застосування сучасних ІКТ уможливорює реалізацію в процесі навчання майбутніх викладачів іноземних мов таких форм навчальної діяльності, як аналіз конкретних педагогічних ситуацій, рольові ігри, кейс-метод, віртуальні та реальні дискусії, та ін.

Значущими також вважаємо провідні принципи контекстного навчання, що передбачають використання сучасних інформаційно-

комунікаційних технологій, серед яких: 1) принцип особистісного включення студентів в навчальну діяльність (з використанням інформаційно-комунікаційних технологій); 2) принцип провідної ролі спільної діяльності (у тому числі й віртуальної та із застосуванням сучасних ІКТ) студентів; 3) принцип діалогічного навчання та міжособистісної взаємодії у процесі професійної підготовки, що особливо важливо для здобувачів; 4) принцип доцільного поєднання традиційних та інноваційних педагогічних технологій у навчальному процесі, серед яких інформаційно-комунікаційні технології сьогодні відіграють одну з найважливіших ролей.

Отже, в методології досліджуваної проблеми представлено системний, компетентнісний, комунікативний та лінгвокультурний, а також ресурсний, діяльнісний та контекстний підходи.

Сукупність представлених методологічних підходів уможливило подальший категоріально-поняттєвий аналіз проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів іноземних мов, та визначення оптимального комплексу методів дослідження.

Література:

1. Борисова Н.В. Проблемне навчання у процесі формування у студентів комунікативної компетенції на заняттях з практики мовлення англійської мови. *Теоретична і дидактична філологія* : збірник наукових праць. Серія «Педагогіка». Переяслав-Хм. : «ФОП Домбровська Я.М.», 2019. Випуск 30. С. 4–15.
2. Галецький С. М. Особливості підходів до проектування структури комунікативної компетентності фахівців. *Znanstvena misel*. 2 (32). 2019. С. 39–41.
3. Тарнопольський О. Б., Кабанова М. Р. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі : підручник. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-78>

**THE USE OF A COMPETENCE-BASED APPROACH
IN THE TRAINING OF SPECIALISTS
FOR THE TOURISM SECTOR**

**ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ
У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ТУРИСТИЧНОГО СЕКТОРУ**

Kovalenko O. O.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer at the Department
of German Language and Literature
with teaching methods,
Kryvyi Rih State Pedagogical
University
Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region,
Ukraine*

Коваленко О. О.

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри німецької
мови і літератури з методикою
викладання,
Криворізький державний
педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська
область, Україна*

Сучасна концепція Нової української школи серед ключових своїх компетентностей виділяє спілкування іноземними мовами, тому роль вивчення дисципліни «Іноземна мова» постійно зростає як в базовій так і відповідно у вищій професійній школі.

Сучасна дидактика вищої професійної школи характеризується зміщенням акцентів зі знанієво орієнтованого до компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців, що відповідає вимогам оновлення змісту освіти в Україні та сприяє підвищенню якості навчання.

Сутність компетентнісного підходу до освітнього процесу визначено у Законі України «Про вищу освіту», де наголошується на тому, що результатом освіти стає не окремо знання та навички, а здатність особи до продуктивної праці у різних сферах життя і роботи. Компетентність слід розглядати тільки в дії, вона є залежною від різноманітних соціальних факторів, і є складною та динамічною структурою, що об'єднує усі складові діяльності вчителя та формується лише у процесі фахового навчання [3, с.1, п.4].

Тому організація освітнього процесу у вищій школі з урахуванням компетентнісного підходу полягає у створенні певних умов щодо формування у студентів досвіду самостійного вирішення пізнавальних,

комунікативних, організаційних навчальних завдань та подальших проблем, які можуть виникнути у майбутній професійній діяльності.

У працях науковців (Н.М. Бібик, Л.С. Ващенко, А.О. Вітченко, О.В. Вознюк, О.А. Дубасенюк, І.О. Зимня, О.І. Локшина, Н.Г. Ничкало, О.В. Овчарук, Л.І. Паращенко, О.І. Пометун, О.Я. Савченко, О.В. Шестоपालюк, В.В. Ягупова та інші.) освітлюються основні моменти компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців, однак єдиної концепції поки не існує.

Мета статті – обґрунтувати необхідність та можливості компетентнісного підходу у підготовці фахівців у вищому навчальному закладі.

Основна частина. Використання компетентнісного підходу у процесі вивчення дисципліни «Іноземна мова (німецька)» у вищому навчальному закладі ми проектували з урахування певних принципів. Насамперед, це принцип модульності професійного навчання, який полягає в тому, що той, хто навчається самостійно може працювати із запропонованою освітньою програмою, що включає в себе банк інформації, методичний посібник або рекомендації з досягнення поставлених цілей професійної підготовки.

Програма навчальної дисципліни поділяється на модулі та змістові модулі, до складу яких входять навчальні блоки, які забезпечують цілісність змісту навчального матеріалу. Програма базується на принципі поетапного та послідовного оволодіння заданою компетенцією, яку у своїй роботі описує І. Сяська [4] та проходить кілька стадій, найвищою з яких є компетентність.

У програмі також враховано думку науковців О.В. Вознюк та О.А. Дубасенюк, яка викладена у колективній монографії та полягає у тому, що у процесі використання компетентнісного підходу у вищій школі мають поєднуватися елементи професійної та загальної культури, досвід діяльності та творчості, що у своїй сукупності характеризують рівень інтеграції майбутнього фахівця в середовище професійної діяльності [1].

У процесі навчання іноземній мові спираючись на комунікативний підхід, студенти набувають комунікативної компетенції. Прихильники цього підходу (Н.Д. Гальскова, Н.І. Гез, І.О. Зимня, О.О. Леонтєв, Ю.І. Пассов, Г.В. Рогова, С.Ф. Шатілов та інші) визначають комунікативну компетенцію як здатність користуватись мовою залежно від конкретної ситуації. Основна характеристика комунікативного підходу це використання під час навчання автентичних матеріалів; мовленнєва взаємодія студентів та викладача в різноманітніших формах:

парах, невеликих групах, з усією групою; комплексне оволодіння усіма чотирма видами мовленнєвої діяльності: розумінню мови на слух, читанню, письму, говорінню.

У нашій роботі ми реалізуємо комунікативний підхід і в організації процесу навчання, який відображає процес реального спілкування завдяки моделюванню основних закономірностей мовленнєвого спілкування. Навчання іноземної мови за комунікативним підходом студентів туристичного сектору має діяльнісний характер мовленнєвого спілкування, враховує предметність процесу комунікації. Під час навчання надається перевага змодельованим ситуаціям спілкування, та використанню мовленнєвих засобів, які забезпечують процес спілкування та навчання в даних ситуаціях. Комунікативний підхід ґрунтується також на принципах мовленнєвої спрямованості навчального процесу, індивідуалізації навчання, на відборі іншомовного матеріалу, адекватного процесу комунікації, ситуативності навчання та новизни.

Під час навчання активно використовуються можливості дистанційного навчання, які надає платформа розміщення навчальних електронних курсів MOODLE. У рамках навчання мовлення за методиками комунікативного підходу на сторінці електронного курсу «Іноземна мова (німецька)» ми розмістили та активно використовуємо різні види опор – змістові та смислові, словесні й зображальні (рис. 1).

The screenshot shows a Moodle course interface. At the top, the browser address bar displays 'moodle.kdpu.edu.ua/course/view.php?id=365#section-4'. The course title is 'Для студентів спеціальності ГОЕ та туристичного сектору'. Below the title, there is a 'Mark as done' button. The main content area lists several resources, each with a 'Mark as done' button and a 'Редагувати' (Edit) link:

- Text 1-2. Das Land der Blauen Seen
- Text 3. Nationalparks in Deutschland
- Text 4. Das Klima der Ukraine
- Kontrollarbeit 4
- Переглянути презентацію. "Die Reise nach Deutschland"
- Переглянути презентацію "Berlin"

Такі прийоми як робота з шаблонами, текстами, мікротекстами, логіко-синтаксичними схемами тощо допомагають побудувати зміст

висловлювання, а також сприяють засвоєнню лексичного та граматичний матеріалу. Ефективними є також мовні ігри, що дають змогу спілкуватися в різних соціальних контекстах та в різних ролях.

Серед найновіших методів навчання іноземних мов все більшого поширення набувають методи, які об'єднують у собі комунікативні та пізнавальні цілі. Основний принцип таких методів є цілеспрямованість та змістовність занять, наявність соціальної взаємодії та зворотного зв'язку під час іншомовного спілкування, орієнтація знань, що засвоюються на майбутню професійну діяльність студентів, засвоєння мови за рахунок її інтеграції з іншими галузями знань. Існування різних варіантів цього напрямку в сучасній методиці викладання іноземної мови професійно спрямованої свідчить про зростаючий інтерес до навчання іноземних мов і прагнення методистів переосмислити їх роль та місце у світі.

Навчання є активним процесом, який передбачає насамперед активність усіх його суб'єктів. Характер активності кожного із суб'єктів обумовлюється його призначенням як учасника навчального процесу. Призначення викладача полягає в тому, щоб навчити, призначення студента – навчитися. Викладач має забезпечити можливість оволодіти іншомовним мовленням у процесі навчання, а студент повинен докласти зусиль, щоб оволодіти цим мовленням. Викладач організовує навчальну діяльність, а студент її реалізує.

Для забезпечення високої якості навчальної діяльності викладач має застосовувати різноманітні методи та прийоми навчання, які мають універсальний характер і використовуються у будь-якій методичній системі. Проте їх співвідношення та «наповнення» зумовлюються принципами навчання. Принцип комунікативності зумовлює переважне використання комунікативних вправ під час засвоєння іноземних мов. Для досягнення високих результатів у вивченні іноземної (німецької) мови студентам, які вивчають сферу туристичного сектору, пропонуються завдання та тести розміщені на Google Jamboard, LearningApps та інших ресурсах (рис. 2).

Навчальний процес з іноземної мови для студентів, які вивчають туристичний сектор, ми здійснюємо в три основні методичні етапи. Це етап презентації нового іншомовного матеріалу, етап тренування та етап практики в застосуванні засвоєного матеріалу у процесі спілкування в різних видах мовленнєвої діяльності, що полегшує засвоєння студентами іншомовного матеріалу з будь-якої теми, спонукає до мислення та чить відшукувати способи розв'язання проблем, що, в свою чергу, сприяє формуванню комунікативної компетенції майбутнього фахівця та формує особистість студента.

Комунікативний підхід є досить ефективним під час навчання іноземної мови професійно спрямованої, тому він потребує подальшого вивчення та розвитку.

Література:

1. Дубасенюк О.А., Вознюк О.В. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 11-18
2. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иномязычному говорению. М. : Просвещение, 1991. 223 с.
3. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 18.03.2020. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
4. Сяська І. До проблеми впровадження компетентісного підходу у процес фахової підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін. URL: <https://pedscience.sspu.sumy.ua/wp-content/uploads/2019/04/17-1.pdf>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-79>

**«FLIPPED LEARNING» AT THE «FLIPPED» STAGE OF SOCIETY
DEVELOPMENT: TO OPPOSE OR HARMONIZE
(EXPERIENCE OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE
IN HIGHER EDUCATION INSTITUTION)**

**«ПЕРЕВЕРНУТЕ НАВЧАННЯ» НА «ПЕРЕВЕРНУТОМУ»
ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА: ПРОТИСТОЯТИ
ЧИ ГАРМОНІЗУВАТИ (ДОСВІД ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ
МОВИ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ)**

Kokhan R. A.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages
for Natural Sciences,
Ivan Franko National University of Lviv
Lviv, Ukraine*

Кохан Р. А.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов для
природничих факультетів,
Львівський національний
університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Стрімкий цивілізаційний поступ, ускладнений надзвичайними суспільними явищами сьогодення, занурює особистість у різноманіття перспектив та можливостей, і водночас кидає у вир труднощів, зумовлених викликами глобалізації та полікультуралізму. Навчити аналізувати нове, відсіюючи недоречне й абсорбуючи корисне – завдання вчителів, а далі й викладачів полягає, насамперед, у формуванні готової до конфронтації із сьогоденням особистості. Лакмусом суспільної, культурної, фахової значимості людини є її іншомовна, зокрема, комунікативна компетентність. Кожна галузь професійної діяльності потребує фахову особистість, адаптивну, готову пізнавати, сприймати і долати – обставини, труднощі (особисті й професійні). Йдеться про своєрідну мозаїку особистісних досягнень конкурентоздатного натепер випускника, складовими якої є активна професійно зорієнтована діяльність, а також міждисциплінарні маркери наявних у нього *hard* та *soft skills*, що уможливають його інтегрування у професійний світ.

Підготовка фахівця, зазвичай зосереджена у стінах та на студентських лавах закладів вищої освіти, сьогодні переживає численні трансформації: новий погляд на зміст вищої освіти, цілковита переорієнтованість на працедавця (часом ціною теоретичної

універсальності академічної освіти) і, відтак, інший підхід до укладання освітніх програм та навчальних планів, а також, зрештою, якісно інший вимір практичної реалізації змісту освіти – дистанційне та/або змішане навчання.

Навчання «з дивану» чи в «хоум-офісі» – це не лише про незліченну множину ідей та можливостей, але й про суцільний експеримент у сфері методики викладання, зокрема, іноземної мови. І. Адамова та Т. Головачук, проаналізувавши погляди науковців, ввели у дослідницький дискурс дефініцію дистанційного навчання – «нова, специфічна форма навчання, дещо відмінна від звичних форм очного або заочного навчання. Вона передбачає інші засоби, методи, організаційні форми навчання, іншу форму взаємодії викладача і студента, студентів між собою» [1]. Отже, змішане навчання постає ситуативним поєднанням та синтезом методів та організаційної специфіки очної та дистанційної форм.

Слід враховувати також і незалежний від форми проведення навчальних занять компонент реалізації змісту освіти, а саме – концепцію особистісно зорієнтованого навчання, впровадження у навчальний процес якої передбачає своєрідну організацію кожного заняття, дотримання принципу лінійності навчального процесу, інтерактивності, збагачення цифрових та мультимедійних умінь, але, насамперед, набуття іншомовної компетенції.

Позичена зі шкільної практики та адаптована під реалії та специфіку освітнього процесу в закладі вищої освіти модель «перевернутого класу» («Flipped Classroom») видається раціональним механізмом досягнення навчальних цілей, зокрема, динамічне опрацювання фактичного матеріалу в межах навчальної дисципліни із зосередженням на комунікативній складовій, підвищення рівня мотивації та особистої заангажованості студента під час заняття тощо.

Модель «перевернутого класу» та форми її реалізації передбачають нові підходи до виконання учнями домашніх завдань. Екстраполюючи цей підхід у контекст університетської підготовки, а саме на процес вивчення іноземної мови, більш раціональним видається вести мову про своєрідний інструмент організації навчального заняття. Отож, згадана модель може бути реалізована у різноманітних видах – залежно від навчальної групи, вже наявного рівня іншомовної підготовки, ступеня мотивації та комунікативних умінь студентів:

– типовий перевернутий клас (The Standard Inverted Classroom): на початку заняття студенти переглядають коротке відео чи фрагмент, трейлер, кліп тощо, які слугуватимуть вступом до нової (під)теми. Після цього викладач пропонує студентам скласти асоціограму («хмаринку

ідей») – за допомогою спільного одночасного доступу до інтерактивної дошки Miro, Whiteboard у Zoom чи спільних постерів у Cavnа;

□ орієнтований на дискусію перевернутий клас (The Discussion-Oriented Flipped Classroom): після перегляду запропонованого студентам відео викладач створює Break Out Rooms у Zoom чи MS Teams та розподіляє всіх учасників навчального заняття. Впродовж визначеного часу студенти обговорюють проблемне питання іноземною мовою для виконання певного завдання: наприклад, обговорити шляхи порятунку дощових лісів (тема «Retten wir Regenwälder!»). Викладач може приєднуватися у кожен з «румів» та при потребі скеровувати мікро-дискусії. Опісля студенти приєднуються до головної сесії та представляють результати групових обговорень;

– сфокусований на демонстрації перевернутий клас (The Demonstration-Focused Flipped Classroom): «перевертання» навчального заняття задля демонстрації видається доцільним особливо на початковому рівні вивчення мови, коли, не вдаючись до лексично-граматичного розбору фраз та конструкцій, опанування матеріалу відбувається, насамперед, за рахунок фонетичного сприймання та наслідування. Викладач пропонує студентам різноманітні тематичні відео на відповідному рівні (наприклад, поселення в готель, залагодження проблем та з'ясування непорозумінь, скасування / підтвердження бронювання, замовлення таксі тощо в межах теми «Im Hotel»), після перегляду яких студентам слід виконати мовленнєве завдання – скласти діалог, розіграти сцену і т.д. Залежно від емоційного середовища у конкретній групі, студентам може бути запропоновано самостійно вибрати, виконання якого із завдань їм було б цікавішим;

– груповий перевернутий клас (The Group-Based Flipped Classroom): навчання «один від одного» сприяє розвитку когнітивних та комунікативних навиків студентів. Готуючись до заняття, студенти в групах опрацьовують різноманітні аспекти певного проблемного питання, а під час заняття інформують членів іншої групи про здобуту інформацію; «обмін» навчальною інформацією може бути організований у формі змагання: команда, котра поставить іншій більше запитань чи, навпаки, відповість на більшу кількість запитань, перемагає. Доречним видається цей метод після попереднього виявлення ймовірного рівня зацікавленості групи щодо конкретної теми (наприклад, стереотипно цікава молоді проблема «Beziehungen» може виявитися неактуальною для певної групи студентів);

– «перевернутий» вчитель / викладач (Flipping The Teacher): обмін ролями – студенти готують наперед заняття (підбирають матеріал, розробляють завдання, обдумують проведення заняття, дотримуючись заздалегідь обумовлених правил) – сприяє не лише активізації цифрових

та мультимедійних навиків, розвитку вмінь селективно опрацьовувати новий матеріал та представляти його найбільш доречним способом, але й дозволяє налагодити сприятливе для подальшої навчальної співпраці емоційне, комунікативне та рецептивне середовище.

Отож, важливою передумовою для застосування моделі «перевернутого» навчання вважаємо наявний досвід навчальної співпраці у віртуальних середовищах і платформах віддаленого навчання та командної роботи.

Запропонованою 2007 року моделлю освітній дискурс завдячує американським учителям Джонатану Бергману та Аарону Семсу [3], яких пошук найбільш оптимальних механізмів навчання для учнів, які не мають можливості фізично відвідувати заняття, привів до розробки цієї моделі. Тут увага, як бачимо, зосереджена на інтерактивному опрацюванні домашнього завдання, однак віддалене навчання, видається, потребує щораз нових підходів до організації, власне, навчального заняття: зацікавити студента до сприймання нового матеріалу, мотивувати до подальшого поглиблення запропонованого змісту – підвалити ефективного робочого процесу, як видається, закладаються, насамперед, під час заняття. Перегляд навчального відео та виконання завдань чи опрацювання тематичного словника, безумовно, є цінним механізмом організації інтерактивного навчального простору, однак перегляд відео під час заняття та комплекс методичних прийомів, застосування яких є можливим лише за безпосередньої чи онлайн-«співприсутності». Миттєві рефлексії студентів при аудіо-візуальній активізації рецептивних навиків, «амплітуда» між первинним та подальшим розумінням сприяють осмисленню та критичній рефлексії викладачем навчальних результатів та пізнавальних можливостей цільової аудиторії.

Доцільність використання моделі «перевернутого» навчання вбачаємо у можливості втілення особливо актуального сьогодні підходу викладача-тьютора / наставника / порадирика / консультанта. Web 4.0. пропонує сьгоднішньому студенту незліченну множину джерел інформації, відповідей на запитання, вирішення проблем – викладач невпинно втрачає «монополію на знання». Натомість, виникає потреба у фахівцеві, котрий навчить давати раду надлишку інформації, селекціонувати її, опрацьовувати та використовувати в найбільш доречний спосіб. Особистісно зорієнтоване навчання – це не лише про студента як, з одного боку, замовника навчальної послуги, а з другого – як потенційного кандидата на ринку праці; це, радше, про своєрідний цикл «студент-викладач-студент», що не вичерпується і не завершується, а його кінцевим результатом є мобільна конкурентноздатна фахова особистість як студента, так і викладача.

Література:

1. Адамова І., Головачук Т. Дистанційне навчання: сучасний погляд на переваги та проблеми. *Витоки педагогічної майстерності*. 2012. Вип. 10. С. 3-6.
2. Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти: зб. матеріалів III Всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції, 26 березня 2020 року, Луцьк / Луцький національний технічний університет. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2020. 288 с.
3. Bergmann, J., Sams, A. Flip your classroom: Reach every student in every class every day. International society for technology in education, 2012. 122 p.
4. Hwang, GJ., Lai, CL., Wang, SY. Seamless flipped learning: a mobile technology-enhanced flipped classroom with effective learning strategies. *J. Comput. Educ.*, 2015. Vol. 2. P. 449-473. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40692-015-0043-0>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-80>

FEATURES OF THE METHODS OF INDEPENDENT WORK IN THE PROCESS OF LEARNING THE UKRAINIAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДІВ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Краснощок В. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мовних та
гуманітарних дисциплін № 1,
Донецький національний
медичний університет
м. Кропивницький, Україна*

Krasnoshchok V. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Social and Humanitarian
Disciplines No. 1,
Donetsk National Medical University
Kropyvnytskyi, Ukraine*

Процес модернізації вищої професійної освіти, передбачає ряд змін у методах підготовки майбутніх спеціалістів. Особливо це стосується вивчення української мови іноземними студентами у вищих навчальних закладах медичного спрямування. Іде робота над створенням оновленої моделі їх підготовки.

Самостійна робота для студентів, що вивчають українську як іноземну – є одним із невід’ємних складників навчального процесу. Роль викладача – спрямувати і навчити іноземних студентів самостійно і ефективно опрацювати запропонований навчальний матеріал. Завдяки такій формі підготовки, майбутні лікарі мають змогу безпосередньо, під час занять з інших предметів, застосувати набуті уміння і навички.

До проблем і методів викладання української як іноземної, у вищих навчальних закладах зверталися у своїх публікаціях цілий ряд науковців – Я. Гладир, І. Жовтоніжко, Т. Єфімова, Л. Мацько, Д. Мазурик та інші.

Але й на сьогодні тема вивчення організації самостійної роботи у процесі вивчення української мови як іноземної, залишається актуальною.

У зв’язку із особливостями навчального процесу, у вищих медичних закладах на самостійне опрацювання виносить значна кількість учбового матеріалу. Така ситуація склалася і з вивченням української як іноземної, тому й вимагає нового підходу до вирішення поставлених задач, зокрема, до організації, а також забезпечення і контролю. Тим більше, що вивчення державної мови як іноземної у вищих навчальних закладах, на сьогоднішній день є актуальним, і знаходиться в полі зору, як самих студентів, так і вузівської громадськості.

Отож, метою нашої студії є узагальнення розробок і методів самостійної роботи студентів-медиків у процесі вивчення української як іноземної у вищих навчальних закладах. Ми ставимо перед собою завдання розглянути і проаналізувати найвідоміші методи самостійної підготовки до занять; окреслити роль такої роботи у навчальному процесі; визначити найбільш успішні методики.

Застосування педагогічного методу полягає у тому щоб освітній процес підготовки майбутніх лікарів, зокрема вивчення і удосконалення розмовної української мови іноземними студентами, сприяв умінню застосовувати отримані знання на практиці. На нашу думку, саме самостійна робота, її виконання, перевірка завдань, сприяє формуванню організації робочого часу, умінню мислити і приймати рішення у нестандартних і екстремальних ситуаціях.

Психологічний метод є одним із складових елементів модернізації і оптимізації навчального процесу – навчити вчитися – не зазубрювати і запам’ятовувати а саме вчитися. Цей метод передбачає активізацію певних психологічних складників, що поліпшують процес креативного мислення на заняттях з української мови. Для цього найбільш ефективними є заняття у парах, групові заняття.

Метод моделювання (ділова гра) є найбільш ефективний для саморозвитку студента. Методи анкетування і тестування застосовуються у процесі перевірки самостійної роботи.

У процесі організації самостійної роботи з української мови як іноземної для студентів-медиків, потрібно враховувати декілька факторів:

- наявність необхідної літератури або доступ до інтернет ресурсу;
- систематичні консультації викладача-філолога;
- контроль за виконанням завдань;
- перевірка.

Для іноземного студента залишається проблема мовленнєвої підготовки тому уся робота викладача спрямована на формування мовленнєвої компетенції студента-іноземця.

Отже, методика викладання української як іноземної, а також самостійна робота, спрямовані на формування і розвиток мовної та мовленнєвої компетенції студентів-іноземців, бо головна мета навчання – вміння використовувати її як засіб спілкування.

Процес роботи над самостійним завданням є одним із важливих і відповідальним етапом. Він передбачає навчально-пізнавальну форму діяльності, під час якої задіяні усі психічні процеси, які, у свою чергу, передбачають пізнавальну активність: відчуття, сприйняття, уява, пам'ять, мислення, увага тощо.

Завершальним етапом виконання самостійних завдань є їх перевірка і аналіз. Цьому процесу передують методом самоконтролю, а іноді, взаємоконтролю (у випадку, якщо завдання передбачає роботу в парі або групах).

Велике значення для вивчення української як іноземної мають вправи творчого характеру – письмові роботи (вір-роздум, вір-опис, есе). У процесі їх виконання, студенти використовують теоретичні знання. Письмові роботи дають можливість викладачу оцінити ступінь засвоєння студентом навчального курсу, рівень сформованості у нього практичних вмінь і навичок використання теорії – розуміння правил.

Активне використання новітніх технологій передбачає: конкретизацію основних засад методики вивчення української мови як іноземної; сприяє розширенню способів і засобів навчання з урахуванням досягнень сучасної лінгводидактики і лінгвометодології; дає можливість виробити науково-методичні засади викладання української мови в іншомовній аудиторії на основі узагальнення національної лінгводидактичної традиції, залучення світового досвіду викладання іноземних мов з використанням новітніх технологій.

Процес створення навчально-методичних матеріалів для вивчення української мови як іноземної та системи тестових завдань, насамперед, передбачає:

- визначення теми заняття;
- використання методу роз'яснення складних моментів, який доцільно поєднати з методом тренування та контролю;
- дає можливість урізноманітнити форми і методи подання практичних завдань (завдання-тести, вправи, ігри);
- забезпечує зворотній зв'язок – коментарі, запитання-відповіді, створення словників;
- сприяє розробці нових зразків тестів для контролю загального рівня знань, умінь і навичок з української мови як іноземної;
- сприяє поданню анотацій найважливіших навчальних посібників з української мови для іноземних студентів.

Але, окрім використання новітніх інформаційних технологій, удосконалення процесу викладання іноземних мов у вищій школі викликала необхідність застосування ще одного нового методу – особово-орієнтованого підходу до викладання української як іноземної. Основою цієї методики є індивідуальний підхід з урахуванням особистісних характеристик студента. Таким чином підвищується значення самостійної роботи, контролю і самоконтролю за ходом і результатами оволодіння українською мовою.

Підсумовуючи вищесказане, хочемо зазначити, що результати нашого студіювання можуть бути використані у навальному процесі під час вивчення української мови як іноземної, не тільки у вищих навчальних закладах медичного спрямування. Вони будуть не менш ефективними і для інших вишів де навчаються іноземці. Адже самостійна робота у процесі вивчення мови сприяє росту рівня мовленнєвої компетенції студентів.

Література:

1. Жовтоніжко І. М. До проблеми організації самостійної роботи іноземних студентів 1,5-річного терміну навчання під час довузівської підготовки (на прикладі вивчення математики) / Вісник Харківської державної академії культури. 2009. Вип. 27. С. 278–282
2. Кліщ Г. І. Самостійна робота студента-медика як засіб формування іншомовних вмінь і навичок / Г. І. Кліщ, Н. О. Федчишин, Н. І. Єлагіна Медична освіта. 2014. № 1. С. 35–40 .

3. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение / В. А. Козаков. – К. Вища школа, 1990. 248 с.

4. Мацько Л. Інноваційні технології викладання української мови як іноземної на підготовчому відділенні університету / Л. Мацько, Т. Кудіна Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2011. Вип. 6. С. 229 – 238.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-81>

**METHODICAL SYSTEM FOR THE FORMATION OF SPEECH
COMPETENCE OF STUDENTS OF NON-HUMANITIES MAJORS
ON THE BASIS OF A TEXTUAL APPROACH**

**МЕТОДИЧНА СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НЕГУМАНІТАРНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ОСНОВІ ТЕКСТОВОГО ПІДХОДУ**

Lilik O. O.

*Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Professor at the Department of
Ukrainian Language and Literature,
T. H. Shevchenko National University
«Chernihiv Colehium»*

Лілік О. О.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри української мови
і літератури,
Національний університет
«Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка*

Sazonova O. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Ukrainian Language and Literature,
T. H. Shevchenko National University
«Chernihiv Colehium»
Chernihiv, Ukraine*

Саконова О. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
і літератури,
Національний університет
«Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна*

Conceptual changes in the content of language education in higher education require a renewal of its paradigm, which manifests itself in the implementation of modern approaches to the training of future professionals.

The new philosophy of professional training pointed to the need for the development of a special methodical system of education that would facilitate the formation of students' linguistic, professional and communicative skills. A detailed analysis of the specifics of the study of the Ukrainian language in the institutions of higher education of the non-regular profile allowed to identify the problems that need to be solved during the organization of classes on the course «Ukrainian language (by professional orientation)», in particular, this: – low level of basic knowledge of the Ukrainian language; – limited number of hours for mastering the course; – unsystematic study of the discipline; – absence of the special courses, which would compensate for a small number of hours allocated for studying the course «Ukrainian language (in professional direction)»; – there is insufficient motivation to study the discipline as compulsory in the system of non-philological teaching; – lack of professionally directed textbooks in the Ukrainian language for specialists in non-philology training areas, etc.

Therefore, obviously, there is an urgent need to develop a teaching and methodical system for the formation of the speech competence of students of non-humanities majors, which correlates with the curricula, real requests and requirements of the future professional activities. It should be noted that the discipline «Ukrainian language (in professional direction)» was entered to the compulsory components of the educational program, it allocates 3 credits. It is planned for the second semester; the form of the verification of knowledge, skills and abilities is a score and exam.

Fitsula M. argues that the main way and means of obtaining education is the learning as the purposeful interaction of teachers and students, in which knowledge is acquired, skills and abilities are formed [3, p. 21].

The formation of speech competence as a final result and a means of achieving different competencies plays a key role in language education, because, as noted by I. A. Ziazun, the main goal of higher education should be the formation of a coherent and purposeful personality, ready for a free humanistic oriented choice and individual intellectual an effort that has multifunctional competencies [2, p. 13].

For the most part, the scientists consider competence as a special structured set of knowledge, skills, abilities and attitudes that allow a future specialist to identify, that is, to identify and solve, regardless of context, problems that are characteristic of a particular area of the professional activity [1, p. 17]. Competence is manifested in activities; therefore the main feature of competence-oriented professional education is the direction of the process of preparing future specialists for obtaining the specific results of solving the professional problems [1].

So we formulated the hypothesis of our work: the formation of the language competence of the students of non-humanities majors in the process of the mastering the course «Ukrainian language (in professional direction)» will be effective if a methodic would be developed on the basis of a textual approach and implemented into the educational process.

This is possible under the following conditions: 1) if the developed methodic has a solid theoretical basis, which is laid down by branches of philosophy, history, pedagogy and psychology; 2) if the design and implementation of the methodic is carried out under the conditions of the continuous monitoring of the students' broadcasting qualities; 3) providing the systematic links between the content and volume of the educational material from the Ukrainian language; forms of the organization of training and self-education of students; the traditional and innovative methods and techniques of the implementation, control and self-control, correction of training and self-education of students; 4) if the teaching of the Ukrainian language is of a scientific, exploratory, creative nature, it will promote the gradual formation of the creativity as a necessary condition for the productive language communicative activity of students; 5) if the selected texts are aimed at the providing educational, cognitive and professional aspects of students' activity; 6) if in the process of formation of speech competence of students to take into account the level of formation of their information and communication culture.

The pedagogical experiment was conducted on the basis of the Educational and Scientific Institute of Technologies and Professional Education of T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium». 140 students of the first courses participated at the first (stating) stage of the pedagogical experiment. 84 students participated at the second (forming) stage. The control and experimental groups were created at the beginning of the forming experiment. Groups divided by a random method and had no statistically significant differences between indicators at the beginning of the experiment.

At the first stage (2019-2020) the scientific and methodical literature on the problem under study was analyzed, the hypothesis of the study was formulated, the content of the formation of the speech competence of the students of non-humanities majors in the conditions of a higher education institution was outlined, the state of development of the identified problem in theory and practice was determined, a stating experiment was conducted for the determine the level of the formation of students' speech competence.

At the second stage (2020-2021), the developed methodic of the phased formation of the speech competence of the students of non-humanities majors was implemented to the educational process; a forming experiment was

conducted, criteria were developed and the formation levels of the indicated phenomenon were revealed.

The methods of text's using in the student's speech activity are determined by the type of knowledge they possess and which must be given. The scientific and methodical system of the training was developed on the basis of the texts, which contain the various tasks.

There are three ways of using the text which depend on the content of the language category, from the essence of the essential features to be compared, as well as the students' experience:

1) direct examination and analysis of the text or the comparison of the two texts;

2) making a coherent statement on a certain action, situation;

3) reconstructing the text, comparing it with the original [21, p. 27].

At the third stage (2022) a control stage of the pedagogical experiment was conducted. At this stage the qualitative results of experimental training were analyzed; the effectiveness of the proposed methodical system for the formation of the speech competence is determined; conclusions were formulated and theoretically substantiated.

Optimum use of the text contributes to the formation of the speech competence of students of non-humanities majors. So it's necessary to use the different types of the texts and to propose a lot of various forms and types of organization of the students' activities. It is worth remembering that only the teacher of the Ukrainian language has the opportunity to combine ethnographic, ethno-cultural and linguistic aspects in his work. Only in the aggregate of these aspects is the formation of educated, creative, cultural, and competitive specialists.

Bibliography:

1. Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Овчарук О. В., Савченко О. Я. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: колективна монографія. Київ: «К.І.С.», 2004. 112 с.

2. Зязюн І.А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи. Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: монографія. Київ, 2005. С. 10-18.

3. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. Київ: «Академвидав», 2006. 352 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-82>

**IMPLEMENTATION OF BLENDED LEARNING
IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

**ВПРОВАДЖЕННЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

Makarska Ye. H.

*Senior Lecturer at the Department
of Business Foreign Language
and Translation,
V. N. Karazin Kharkiv
National University*

Макарська Є. Г.

*старший викладач кафедри ділової
іноземної мови та перекладу,
Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна*

Hladkyh I. O.

*Lecturer at the Department of Business
Foreign Language and Translation,
V. N. Karazin Kharkiv
National University
Kharkiv, Ukraine*

Гладких І. О.

*викладач кафедри ділової іноземної
мови та перекладу,
Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Higher educational institutions are currently implementing the latest pedagogical technologies, popular among which are distance learning, electronic learning (e-learning), mobile learning (m-learning), blended learning, learning with the involvement of the interactive methods, learning by training technology, etc. One of the priorities of the state policy of Ukraine is the development of the information society. The system of higher education is aimed at increasing the share of independent work of students on educational material: classroom hours for studying subjects are being reduced; the amount of the educational material that is submitted for independent processing, etc., is increasing. It is obvious that there is a growing need for the use of ICT in the educational process. A combination of pedagogical technologies: traditional, distance, electronic and mobile learning is becoming a promising way of organizing the learning process based on the use of ICT in higher educational institutions. This process is called «blended learning».

In recent years, many researchers have tried to analyze the meaning of the concept of «blended learning». Blended learning was considered either from the standpoint of teaching a certain educational discipline, mostly of the «language» or «informational» direction, or it was about models of «blended

learning» in the context of organizing educational interaction during classroom work.

The purpose of this study is considered to be a theoretical and methodological analysis of the concept of «blended learning», to determine its format, advantages and main models of implementation in educational activities of higher educational institutions.

In the early 2000s, the following definitions could be found in the foreign literature: 1) Blended learning combines live learning and web technologies (for example, virtual classroom, self-study training, collaborative learning, streaming video, audio and text) to achieve an educational goal ; 2) Blended learning combines different pedagogical approaches (for example, constructivism, behaviorism, cognitivism) to obtain an optimal result; 3) Blended learning combines technical means of learning and face-to-face learning under the guidance of a lecturer; 4) Blended learning combines the learning process with the performance of real professional tasks to create a harmonious effect of learning and work [2].

So, as we can see from the above, the interpretations of this term differed greatly, until in 2006 the work «Handbook on Blended Learning» was published, in which a generalized conclusion was made that blended learning implies the mixing of face-to-face learning and learning with the help of a computer [3].

Later, specialists of the Sloan Consortium clarified this definition as well. In their opinion, the educational process, depending on the interaction of its participants and the delivery of educational content, can be divided into:

- traditional learning (0%);
- learning enhanced by remote technologies (up to 30%);
- blended learning – with the use of up to 80% of distance learning technologies;
- pure online learning.

Blended learning is a combination of various methods and forms, namely online learning, traditional and independent learning. This is a purposeful process of acquiring knowledge, skills and abilities in the conditions of integration of classroom and extracurricular educational activities of the subjects of the educational process based on the mutual complementation of traditional, electronic, distance and mobile learning technologies.

The format of blended learning is various options for combining methods of electronic and face-to-face learning. Blended learning programs can include a huge variety of learning techniques and approaches, for example, e-courses, hands-on learning, work on specific projects, job rotation, e-books, mobile learning, coaching, face-to-face courses, educational games and much

more. Blended learning combines different types of learning activities, including face-to-face learning, online e-learning, and self-directed learning in the workplace. It is the use of two or more different teaching methods, for example, alternation of face-to-face classes with online learning, a mix of online learning with occasional visits to a lecturer for consultations, a combination of on-the-job training with informal consultations.

Such organization of learning has a number of advantages, namely:

1. diversity in the choice of forms of educational organization;
2. students can independently acquire new knowledge with the help of electronic resources at a time convenient for them (flexibility and availability);
3. it allows to balance basic and related knowledge of students due to independent study of theoretical materials proposed by a lecturer and performance of additional tasks, i.e. the process of organizing students' independent cognitive activity takes place;
4. organization of group educational activities: joint work on projects, holding discussions, seminars organized in the form of electronic teleconferences, forums, the process of developing online communication skills is taking place;
5. it stimulates the development of self-education skills of students (time planning, choosing the pace of assimilation of educational material, etc.);
6. use of modern software and technical means, which makes training more effective;
7. takes into account the individual characteristics of students in perceiving and processing educational material;
8. expands the circle of students (enrichment of correspondence and externship opportunities, attraction of foreign students, possibility of training people with disabilities);
9. costs for organization of the educational process are significantly reduced (economy).

Currently, there are problems with the implementation of blended learning, namely:

- technology challenges: providing the participants of the educational process with the technologies, which means the step-by-step introduction of technologies into the educational process (from simple to complex);
- organizational challenges: overcoming the belief that blended learning is not as effective as traditional classroom learning; management and monitoring of a student's progress;
- instructional/design challenges.

The variants of the implementation of blended learning in a higher educational institution can be the following models, which differ among themselves by the dominance of one of three components: traditional personal interaction of the participants in the educational process; interactive interaction using ICT and electronic information and educational online resources; self-education:

1. Rotation Model – alternating use of education in which a lecturer and student (or group of students) interact, and education in which interaction between the subjects of education takes place with the help of ICT. It is divided into Station Rotation Model or In-Class Rotation Model, Lab Rotation Model, Flipped Classroom Model, Individual Rotation Model;

2. Flex Model – a model in which distance learning is the basis of the educational process;

3. Self-Blend Model enables students to supplement traditional classes by taking additional online courses on topics;

4. Enriched Virtual Model. This model involves students learning most of the curriculum using electronic courses, while consultations with a lecturer can take place both face-to-face and online.

Therefore, the development of the information environment of the modern society objectively stimulates the transfer of part of the educational process from the classrooms of a higher educational institution to the electronic space. With a reasonable combination of traditional and distance learning, which is based on the above-mentioned methodological approaches, it becomes possible to build the learning process taking into account the individual characteristics of students and using ICT capabilities. The result of blended training is the formation of the personality of a future specialist with the necessary set of key competencies, capable of solving various professional tasks.

Bibliography:

1. Banados E. A. blended-learning pedagogical model for teaching and learning EFL successfully through an online interactive multimedia environment. *CALICO Journal*. 2006. № 23 (3). P. 533 – 550.

2. Friesen Norm Report: Defining Blended Learning. URL: https://www.normfriesen.info/papers/Defining_Blended_Learning_NF.pdf (Last accessed: 29.10.2022).

3. Graham C.R. Blended learning systems. *The handbook of blended learning: Global perspectives, local designs*. Pfeiffer. 2006. URL: <http://media.kenanaonline.com/files/0036/36463/BLENDED%20LEARNING%20SYSTEMS.pdf> (Last accessed: 29.10.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-83>

**PRACTICAL COURSE OF TERM FORMATION BASICS WITHIN
THE SYSTEM OF LANGUAGE TEACHING OF FOREIGN
STUDENTS OF MEDICAL UNIVERSITIES**

**ПРАКТИЧНИЙ КУРС ІЗ ОСНОВ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ
В СИСТЕМІ МОВНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ
МЕДИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ**

Misnyk N. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Language
Studies Department,
Bogomolets National
Medical University*

Місник Н. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовної підготовки,
Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця*

Miroshnichenko O. S.

*Teacher at the Language Studies
Department,
Bogomolets National Medical
University
Kyiv, Ukraine*

Мірошніченко О. С.

*викладач кафедри мовної підготовки
Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця
м. Київ, Україна*

Сучасна тенденція комунікативно-діяльнісного підходу до вивчення іноземними студентами мови країни навчання посилює увагу до практичних результатів використання словотворчих ресурсів мови. «Пріоритетність формування мовної компетенції в галузі словотворення і морфології у процесі навчання української мови як іноземної зумовлена результатами пошуків нових підходів в методиці викладання дисципліни» [1, с. 84].

Аналіз проблеми застосування елементів словотвору у практиці викладання мови іноземній аудиторії покликаний засвідчити, що формування словотвірної компетентності студентів-медиків є одним із основних чинників лексичної роботи на різних етапах вивчення української мови.

Автори мають на меті визначення пріоритетних напрямків роботи щодо презентації словотвірного матеріалу як важливого компонента в навчанні інокомунікантів. Особливого значення ця проблема набуває на

етапі мовної підготовки майбутнього фахівця в медичній вищій школі із акцентом на підвищенні лексичної, насамперед термінологічної компетентності студентів, що є важливим чинником опанування фаховою мовою. «У фокусі досліджень залишається проблема концептуального підходу до презентації галузевої термінології в навчальних матеріалах для іноземних студентів» [2, с. 99].

Пропонована лінгвометодична модель навчання українського слово- і термінотворення іноземних студентів-медиків є основою створення навчальної програми дисципліни «Українська мова в клінічній практиці: практичний курс із основ термінотворення», що викладається як елективний курс у комплексі з нормативним предметом «Українська мова як іноземна» для студентів третього року навчання на кафедрі мовної підготовки Національного медичного університету імені О. О. Богомольця. Матеріали вищевказаного вибіркового курсу є практичним підґрунтям цього дослідження.

Дисципліна передбачає розширення знань іноземних студентів із основ термінотворення як компонента вивчення професійно орієнтованої лексики, формування професійної комунікативної компетенції на основі фахової клінічної термінології. Уміння ефективно використовувати словотвірний компонент у вивченні термінологічної лексики забезпечується шляхом формування у студентів комунікативної, лінгвістичної та фахово орієнтованої компетентностей. Тому серед основних завдань курсу є формування в іноземних студентів комплексу компетентностей (інтегральних, загальних, спеціальних) з метою оволодіння основами термінотворення як складника словотвору сучасної української літературної мови.

Структурою дисципліни передбачено загальну кількість годин – 90, з них аудиторних практичних занять – 30 год., кількість кредитів ЄКТС – 3.

Зміст практичного курсу з основ термінотворення:

Тема 1. Класифікація терміоелементів зі спеціальним медичним значенням

Тема 2. Базові кореневі форманти в медичній термінології

Тема 3. Словотвірні варіанти термінів-назв спеціальностей у галузі медицини

Тема 4. Основні словотворчі засоби для найменування медичних об'єктів, предметів

Тема 5. Творення термінів на позначення стану людини, патологічних процесів

Тема 6. Суфіксальні форманти на позначення опредметненої дії, процесу в медицині

Тема 7. Формування назв методів і способів дослідження, медичних маніпуляцій

Тема 8. Словотворчі засоби для вираження значення протилежності. Антонімія морфем у медичному термінотворенні

Тема 9. Абревіація в медичній терміносистемі

Тема 10. Складноскорочені слова в медичному мовленні.

Перед авторами насамперед стояли завдання: 1) виявити критерії відбору словотвірних моделей і дослідити комунікативну цінність словотворчих засобів мови, актуальних для навчання майбутніх лікарів-іноземців; 2) оцінити особливості подання словотвірного матеріалу у практичному курсі української мови для іноземної аудиторії відповідно до мети і завдань навчання; 3) розробити систему завдань відповідно до практичних потреб використання словотвірних засобів студентами медичних спеціальностей.

Авторські напрацювання зі створення навчально-методичних матеріалів відповідного спрямування [3; 4; 5] підтверджують тезу, що аналіз специфіки дериваційних процесів у галузі медичного термінотворення дає можливість сформувати словотвірний інструментарій для засвоєння студентами лексики їхнього майбутнього фаху [6, с. 266]. Йдеться про практичне володіння студентами словотвірним інструментарієм для вивчення фахової термінологічної лексики на рівні, достатньому для здійснення пізнавальної діяльності в навчально-професійній сфері.

Створення і впровадження у навчальний процес практичного курсу із основ термінотворення дає можливість вирішити завдання розроблення методики використання словотвірного компонента в навчанні професійно орієнтованої лексики іноземних студентів медичного профілю, застосування сучасних технологій засвоєння лексичної та термінологічних систем, а також створення навчально-методичного комплексу матеріалів, покликаних сприяти подоланню мовно-комунікативних труднощів іноземних студентів і забезпеченню оптимізації освітнього процесу.

Література:

1. Мірошніченко О.С. Словотвірний компонент у мовному навчанні іноземних студентів медичного профілю. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Науковий журнал. Вип. 42. С. 84–89.

2. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Термін і терміносистема в контексті інноваційних технологій мовної підготовки. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Науковий журнал. Вип. 32. Том 2. С. 98–103.

3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В., Сергієнко Т.В., Скибун Н.Д. Основи медичної комунікації: Практикум з української мови як іноземної. Ч. 1 / за ред. Н.П. Лит-виненко. Київ, 2021. 104 с.

4. Литвиненко Н.П., Місник Н.В., Яник О.Я. Вивчаймо українську разом! Граматичний довідник. Київ: Фенікс, 2020. 144 с.

5. Місник Н.В., Мірошніченко О. С., Квіцинська В. В., Ніколаєва О. Ю. Вивчаймо українську разом! – 4: навчальний посібник для іноземних студентів / за ред. Н. П. Литвиненко. Київ, 2022. 104 с.

6. Місник Н.В. Дерииваційні процеси як аспект формування термінологічного фонду медичної науки. *Термінологічний вісник: збірник наук. праць* / відп. ред. Л.В. Туровська. Київ, 2019. Вип. 5. С. 261–267.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-84>

STRATEGIES FOR IMPROVING READING COMPREHENSIVE SKILLS

СТРАТЕГІЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК РОЗУМІННЯ ПРОЧИТАНОГО ТЕКСТА

Mudrenko H. A.

*Lecturer at the Department of the
English Language for Non-Philological
Specialties,
Oles Honchar Dnipro
National University
Dnipro, Ukraine*

Мудренко Г. А.

*викладач кафедри англійської мови
для нефілологічних спеціальностей,
Дніпровський національний
університет імені Олеса Гончара
м. Дніпро, Україна*

The modern concept of foreign language teaching includes the formation of communicative competence. Its main competence is communicative one, which involves the development of communication skills in four main types of speech activity, including reading. Nowadays, each of the four aspects of speech activity is not studied separately because they all are closely interconnected and aimed at mastering a language as a means of communication. Thus, mastering communicative competence in reading creates a reliable foundation for speaking skills as well as writing and listening as all the skills are connected with one another. One skill informs the other. Reading is a complex process that involves many different skills. Together these skills leads to the ultimate goal of learning to read: reading

comprehension. Reading comprehension is the ability to understand not only the main of the passage but the text as a whole. Reading helps students improve their understanding of the language and build vocabulary. There are many processes that readers often use, they can be divided into the following categories: fluency, strategy, interaction, flexibility and evaluation. Reading is a process that leads to the ultimate goal – understanding.

The communicative approach to language teaching suggests some desirable features of the process in classroom reading activities. In particular, realistic reading in class calls for the ‘involvement’ of the students in what they are reading – a chance to respond emotionally or intellectually, as they might do in reading in the first language. Teachers should therefore include reading tasks that develop a personal response to the text on the part of the student, or, in other words, allow different students to respond differently – at least some of time.

Jeremy Harmer sets out guidelines for this in the form of a five-stage model:

1. The teacher introduces the topic and explores the students’ previous knowledge of it.
2. The teacher sets the tasks that the students will have to perform during or after reading. The nature of the tasks determines which specific subskills of reading are practiced.
3. The students read silently and perform the task, e.g. answer the questions set beforehand.
4. The teacher gives feedback on the students’ performance of the task. Stages 2 and 4 can be repeated.
5. The teacher gives follow-up tasks [3, 256].

Stage 2 ensures that the learners have a reason for reading, that they know, before they even begin to read, what they will have to get out of the text. This means that they read in a certain way, i.e., practise a particular subskill of reading.

As we can see cooperative learning, questioning and discussion are closely connected. To achieve success in complex applying these reading comprehension strategies into a training process proposes a new instruction technique. L. Gautier. An attempt to combine cooperative learning, discussion and questioning is made. Step 1 consists of creating the groups. For this strategy, it is suggested that the teacher choose the students to work together. The teacher’s objectives for the lesson determine the makeup of the group. The essence of Step 2 is to prepare a set of questions. The teacher should give thoughtful consideration of the significant element hidden in the text. The questions should be representative of the different kind of cognitive processes involved in comprehension and should integrate the thoughts expressed earlier [1, 218]. Step 3: the groups discuss the story and divide the questions. On this

stage, the teacher should let the students take charge. At the end of the discussion, the teacher will present the set of questions to the students. Step 4: the groups discuss, answer and add questions. Step 5: the groups present and discuss their questions. The teacher should participate in discussion. The activity can be judged as successful if all the questions are answered and all aspects of the discussion are considered adequately.

We can draw a conclusion that reading and reading comprehension strategies help to develop both personal and profession skills (listening, questioning, responding, group work) as well as academic and intellectual skills (analyzing, synthesizing, making arguments, defending a viewpoint).

Bibliography:

1. Gautier L. R., Coop-Dis-Q: A reading comprehension strategy//Intervention in school & clinic. Vol. 36. Issue 4, 2001.
2. Grellet F. Developing reading skills. Cambridge university press, 1981.
3. Harmer J. The practice of English language teaching. Longman, 2007.
4. Strother D. Developing thinking skills through questioning. Phi Delta Kappan, Vol. 71, 1989.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-85>

FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF STEM EDUCATION IN THE CLASSROOM DURING THE LEARNING OF PHONETICS

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ОСВІТИ НА УРОЦІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ФОНЕТИКИ

Nikolashyna T. I.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Ukrainian Language,
Poltava V. G. Korolenko National
Pedagogical University
Poltava, Ukraine*

Ніколашина Т. І.

*кандидатка філологічних наук,
доцентка,
доцентка кафедри української мови,
Полтавський національний
педагогічний університет імені
В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна*

У XXI столітті в системі загальної середньої освіти на уроці української мови формуються ключові компетентності щодо здатності критично мислити, взаємодіяти та спілкуватися, творчо підходити до справи. Основні компетентності можна окреслити в 4-х К: комунікація,

кооперація, критичне мислення, креативність. На сучасному уроці української мови важливо поєднати гуманітарні та природничо-математичні дисципліни.

Нова українська школа спонукає вчителя української мови та літератури реалізувати компетентнісний потенціал мовно-літературної галузі, актуалізувати ціннісні орієнтири, формувати предметні та ключові компетентності.

STEM-освіта передбачає інтегрований підхід до навчання, у межах якого наукові концепти вивчаються в контексті реального життя [2].

Під час проведення уроків з української мови можна застосовувати STEM-орієнтований підхід на аспектних уроках, зокрема при вивченні фонетики та орфоєпії [1]. Для прикладу наведемо зразок уроку вивчення нового матеріалу в 5-му класі на тему «Фонетика. Голосні та приголосні звуки».

Форма проведення уроку: подорож на Марс. Учитель проводить віртуальну екскурсію Сонячною системою, подорож здійснюється трьома космічними кораблями, за першим кораблем (червоного кольору) закріплені голосні звуки, цим кораблем у подорож вирушають учні 1-го ряду, за другим (зелений колір) – приголосні шумні, у подорож вирушають учні 2-го ряду, за третім (блакитний колір) – приголосні сонорні, подорожують учні 3-го ряду.

Учитель на уроці застосовує такі методи і прийоми: віртуальна екскурсія, розповідь, бесіда, знайомство із Доктором Звуком (Ю. Коваленком), робота у групах, метод вправ, перегляд відеофільму «Природні метаморфози», написання сенкана, створення карти подорожі Сонячною системою.

При вивченні фонетики на уроці можна зреалізувати міжпредметні зв'язки з фізикою (поняття звука, акустика, грім, гроза, веселка), фізіологією (слух, мовний апарат людини), музикою (музичні звуки, спів), зоологією (приспосовування тварин до певного середовища), живописом (кольорова гама), астрономією (Сонячна система, Марс – планета Сонячної системи), зарубіжною літературою (Марс – бог війни), космонавтикою (космічний корабель).

Вивчення теоретичного матеріалу з фонетики, поняття про голосні та приголосні звуки (шумні (дзвінки – глухі), сонорні, тверді – м'які), вимова голосних і приголосних звуків при STEM-освіті вможливорює зв'язок з реальним життям, дозволяє сформувати ціннісні орієнтири, предметні та ключові компетентності, загальнопредметні вміння (працювати з інформацією, аналізувати, синтезувати, порівнювати, узагальнювати, висловлювати припущення і робити висновки,

розв'язувати проблеми, працювати в команді, ефективно спілкуватися, розвивати критичне мислення).

Література:

1. Ніколашина Т. І. Особливості вивчення фонетики та орфоєпії у кольорі та звукові. *Scientific and pedagogic internship «Innovative methods of teaching in higher education institutions of Ukraine: borrowing of EU experience» Internship proceedings*, November 18 – December 27, 2019. Baia Mare. С. 44 – 48.

2. STEM Education in Southwestern Pennsylvania. Report of a project to identify the missing components. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://www.cmu.edu/gelfand/documents/stem-survey-report-cmu-iu1.pdf>.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-86>

THE ISSUE OF THE EMOTIONAL AND SOCIAL COMPETENCES IMPROVING OF STUDENTS OF PEDAGOGICAL HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION IN TEACHING DISCIPLINES OF THE LINGUISTIC CYCLE (AN OVERVIEW)

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕМОЦІЙНИХ І СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ЗВО НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ДИСЦИПЛІН ЛІНГВІСТИЧНОГО ЦИКЛУ (ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД)

Pavlova I. H.

*Candidate of Philological sciences,
Associate Professor,
Head of the Department
of Ukrainian language,
Poltava V. G. Korolenko National
Pedagogical University
Poltava, Ukraine*

Павлова І. Г.

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри української мови,
Полтавський національний
педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна*

Сучасні трансформації дослідницьких та освітніх парадигм, спричинені надактивними світовими процесами в різних царинах життя, зосібна й тими, що змінили фокус наукового зацікавлення з «нитки

Аріадни на саму Аріадну», щоразу наполегливіше оприявнюють розлогий спектр проблем соціального й емоційного характеру. На тлі системного формування комплексу фахових знань, умінь і навичок здобувачів педагогічного закладу вищої освіти важливого значення нині набуває проблема розвитку й удосконалення їхніх емоційних (похідні емоційного інтелекту (EI)) та соціальних компетентностей («м'які», універсальні навички, *soft skills* – особистісні характеристики, які вможливають успішну взаємодію людини в команді, її комунікабельність, уміння адаптуватися до змін, планувати, бажання навчатися тощо). Наголосимо, що т. зв. «жорсткі» компетентності (*hard skills* – професійні навички, яких можна навчити і які можна виміряти) забезпечують у педагогічній діяльності вчителя-предметника міцне підґрунтя, позаяк належний рівень їх безпосередньо залежить від необхідних розумових здібностей (IQ) – ядра фахових компетентностей затребуваного креативного й умотивованого вчителя закладу загальної середньої освіти. Причому в освітньому середовищі однаково значущі й *hard skills*, і *soft skills*, і емоційні компетентності. Останні можна розглядати, до слова, як обов'язковий складник для успішної реалізації *soft skills* – «компетентностей майбутнього». Однак світові тенденції ХХ ст. й перших десятиліть ХХІ засвідчують, що проблеми емоційного інтелекту й емоційних компетентностей варто обстежувати осібно й скрупульозно. Заклад освіти, звісно, у процесі розвитку й удосконалення емоційного інтелекту та емоційних і соціальних компетентностей виконує надзвичайно важливі функції поряд із сім'єю, де емоційні та соціальні якості особистості дитини починають формувати батьки й найближче оточення.

Концепція НУШ акцентує увагу на тім, що «сучасний світ складний. Дитині недостатньо дати лише знання. Ще важливо навчити користуватися ними. Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці. <...> Ключові компетентності – ті, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя.» (2, с. 11, 12) Це, зокрібно: «спілкування державною (і рідною в разі відмінності) мовами, спілкування іноземними мовами, математична компетентність, основні компетентності в природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова компетентність, уміння вчитися впродовж життя, ініціативність і підприємливість, соціальна та громадянська компетентності,

обізнаність та самовираження у сфері культури, екологічна грамотність і здорове життя. Усі перелічені компетентності важливі та взаємопов'язані. Кожну з них діти набувають під час вивчення різних предметів на всіх етапах освіти. Спільними для названих компетентностей є такі вміння: уміння читати й розуміти прочитане, уміння висловлювати думку усно й письмово, критичне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, виявляти ініціативу, творити, уміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та ухвалювати рішення, уміння конструктивно керувати емоціями, застосовувати емоційний інтелект, здатність співпрацювати в команді.» (Там само)

Професійний стандарт учителя розлого декларує з-поміж обов'язкових важливі компетентності педагога, необхідні для реалізації положень згадуваної концепції, як-от: компетентність педагогічного партнерства, психологічна, емоційно-етична, інклюзивна, здоров'язберігальна, інноваційна компетентності тощо. На заняттях із мовної підготовки в педагогічному ЗВО зі спеціальності 014 Середня освіта завжди створені належні умови для розвитку й удосконалення емоційних і соціальних компетентностей майбутнього вчителя незалежно від його майбутньої кваліфікації. Ідеться насамперед про освітнє середовище, у якому працює здобувач: доброзичливу атмосферу на занятті в облаштованих під потреби навчально-виховної діяльності аудиторіях; довірливі, партнерські взаємини між викладачем і здобувачами, між здобувачами в групі; роботу з різностильовим мовним матеріалом відповідного змісту (не викликає агресії, сприяє розвитку критичного мислення, мовних, мовленнєвих і комунікативних здібностей, формуванню громадянської позиції), що вможливує здобуття належних теоретичних знань, формування практичних умінь і навичок, професійних компетентностей; численні форми групової роботи, проєкту й творчу діяльність; використання можливостей STREAM-освіти, інформаційно-комунікаційних технологій, сучасних підходів (лінгвопрагматичного, психолінгвістичного, соціолінгвістичного, лінгвоперсонологійного тощо) до аналізу текстів.

Україна, інтегруючись у глобальні різнорівневі системи, хоч і повільно, та все ж упроваджує закордонний освітній досвід колег у діяльність закладів загальної середньої та вищої освіти. Варта уваги багаторічна практика американських педагогів і психологів щодо започаткування програм навчання емоційного інтелекту, програм соціального й емоційного навчання (SEL), які стали обов'язковим складником відповідних навчальних планів. «... Крім того, що учні повинні досягти певного рівня успішності в математиці й мові, вони

також мусять опанувати необхідні для життя соціальні й емоційні навички. У штаті Іллінойс, наприклад, розробили певні стандарти навчання за програмою SEL, починаючи від дитячого садка до останнього року навчання в середній школі. <...> за перші роки учні повинні навчитися точно ідентифікувати свої емоції, усвідомлювати, до яких дій вони спонукають. Далі в початковій школі уроки емпатії вчать дітей розпізнавати невербальні знаки того, як хтось себе почуває; у середніх класах учні повинні навчитися аналізувати те, що викликає в них стрес або мотивує показати себе з кращого боку. У старшій школі програма SEL передбачає опанування вміння слухати й вести розмову так, щоб розв'язати непорозуміння замість того, щоб його загострити, а також вести переговори та досягати ухвалення вигідних для обох сторін рішень. <...> У деяких країнах до SEL долучили програми виховання характеру, профілактики насильства та цькування в школах, профілактики наркоманії та дотримання шкільної дисципліни.» (1, с. 9)

Ми відчиняємо двері українських закладів освіти незворотним змінам, упровадження котрих потребує вчителя з новим поглядом на майбутнє держави й місце людини в ній.

Література:

1. Гоулман Деніел Емоційний інтелект. Переклад з англійської С.-Л. Гумецької. Х. : Віват, 2022. 512 с.
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/file/text/87/f502781n16.pdf>
4. STEM-освіта. Інститут модернізації змісту освіти. URL : <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-87>

PROBLEMS OF THE ENGLISH VETERINARY TERM TEACHING

ПРОБЛЕМИ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКИХ ВЕТЕРИНАРНИХ ТЕРМІНІВ

Podoliak M. V.

*Candidate of Pedagogic Sciences,
Associate Professor at the Department
of the Ukrainian and Foreign
Languages n.a. Iakym Iarema,
Stepan Gzhytskyi National University
of Veterinary Medicine
and Biotechnologies Lviv
Lviv, Ukraine*

Подольак М. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української
та іноземних мов імені Якіма Яреми,
Львівський національний
університет ветеринарної медицини
та біотехнологій
імені С.З. Гжицького
м. Львів, Україна*

English veterinary terminology is the basis of acquiring professional foreign language communicative competence. It allows the corresponding specialist to perform his functions effectively and to learn and exchange critical information with foreign colleagues. Veterinary terminology, like any terminology, is subject to the laws and norms of the respective language. Veterinary terms are used and applied according to lexical and grammatical rules.

Students' knowledge of terms and their correct grammatical use justifies the expediency of studying the meaning of terms, the methods of their creation, and the rules of grammatical combination. Therefore, an important aspect is the creation of new didactic and teaching-methodical materials. They will contribute to the student's acquisition of new knowledge regarding the correct use of professional terminology in compliance with word formation norms, avoiding errors in speech, and creating new terms. Therefore, we believe that the process of learning foreign veterinary terms is an essential aspect of the process of training a future specialist in the relevant field.

The difficulty of learning foreign terms usually lies in the fact that English-language veterinary terminology differs from Ukrainian in terms of grammatical categories (gender, plural, case, etc.), word formation, phonetic rules, and rules of usage and spelling. However, the terminology is also similar since many veterinary terms are of Latin or Greek origin. In the case of the Ukrainian language, borrowed from English, and therefore, having learned them in the relevant specialized subjects, it is usually easier for a student to repeat them in professional foreign language classes. Thus, we focus on

synchronous training of specialized veterinary subjects with a professional foreign language.

Foreign veterinary terms are acquired mainly by memorizing terms and their translation. This statement is also supported by A. Abduelo et al.: «Students often learn terminology by memorizing and recalling it, which belongs to the category of passive learning and is recognized by students as an inefficient pastime that students often avoid.» Such training, according to scientists, is often accompanied by students' misunderstanding of the meaning of such terms [1, p. 3].

To learn English-language veterinary terminology, a student must have basic knowledge of the English language. Here it is worth noting that the mandatory external examination in English mostly leveled the level of students' knowledge and facilitated the educational process for teachers in higher education institutions. It should be mentioned that before the compulsory external examination in English, there were frequent cases when there were persons in the group of veterinary students whose knowledge of the English language was both at a very high level and at a low level. Therefore, the teacher wasted a lot of time explaining to such students the basic grammar rules and vocabulary that the student should have mastered at school.

When studying English veterinary terminology, student mainly faces many problems. One of the most important is the grammatical category of singular/plural veterinary terms of Latin or Greek origin. The set of veterinary terms in the English language is formed using general grammatical rules, that is, by adding the ending –s, –es, –ies to the word, for example, a cow – cows, a pig – pigs, a cell – cells. Some veterinary terms have the wrong form: a sheep – sheep, an ox – oxen, fish – fish, a goose – geese. There are also collective nouns that mean only the plural: cattle, swine, or only the singular: anatomy, alcohol. While studying the grammatical category of singular/plural nouns does not pose significant problems, as they mostly fall under the general grammatical rules of the English language. However, the opposite case applies to veterinary terms of Greek and Latin origin. To form their plural/singular form, knowledge and competence in the Latin language is required, for example, alveolus (singular) – alveoli (plural), bacillus (singular) – bacilli (plural), bacterium (singular) – bacteria (plural).

Another main problem in studying English veterinary vocabulary by Ukrainian students is the grammatical category of gender. In the Ukrainian language, the gender category is entirely developed thanks to the endings of nouns, verbs, adjectives, etc. In English, this category is not so well developed. Concerning English veterinary terminology, it should be noted that the genus category will not be reflected by endings but by the formation of

entirely new words. As we can see, the genus category in English veterinary terminology refers mainly to the names of animals and is formed by forming an entirely new designation, not by endings. However, there are veterinary terms in Ukrainian with a clearly defined genus category, but not in English.

Another critical aspect of learning English veterinary terminology is syntax, namely the coordination of parts of speech. Terms belonging to different parts of the language are coordinated with the help of endings in both Ukrainian and English languages. To correctly match English veterinary terms, the student needs to know a list of word-forming suffixes that can be used for conversion. For example, anatomy – anatomical, to inject – injection, pain – painful – painless. In the Ukrainian language, the declension of words when agreeing on parts of speech always occurs, depending on gender, number, case, time, etc. In English, it is rare, for example, domestic animals, or domestic animals, a domestic animal, a domestic animal, etc., will be translated into English as domestic cattle, where the word domestic is an adjective.

Concerning learning the correct pronunciation, it is worth noting that students often have problems pronouncing the letter combination th-, for example, thermometry, catheter, and arthralgia. Often problems occur with pronunciation in terms with the letter combination -ch-, which will be pronounced in Ukrainian as [к], for example, bronchi, chemical, cholesterol, chronic; the letter combination –eu– will be pronounced as [ю], pasteurization, pleuritic; letter combination –ph– [ф], for example, esophagus, lymph. It is worth noting that the correct pronunciation of English veterinary terms also depends on the language of origin of the terms [5, p. 311].

English-language veterinary terminology is the main component of professional foreign-language communicative competence. Knowledge and correct usage of the acquired knowledge of veterinary terminology in a foreign language removes most of the language barriers that arise during foreign language communication of veterinary specialists. The main difficulties that a foreign language teacher faces when teaching students English veterinary terms are determined by the specifics of their origin, categories of singular/plural, word formation, mutual agreement of terms, gender. In our opinion, the solution to most problems lies in systematic work – to a lesser extent with a teacher, to a greater extent – independently.

Bibliography:

1. A. Abuelo, C. Castillo, and S.A. May Usefulness of Crossword Puzzles in Helping First-Year BVSc Students Learn Veterinary Terminology. *Journal of Veterinary Medical Education*, 2016, 43 (3). pp. 255-262.

2. Merriam-Webster Dictionary. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/term> (дата звернення 25.09.2022)
3. Online Etymology Dictionary. Available at: <https://www.etymonline.com/> (дата звернення 21.09.2022)
4. Saunders Comprehensive Veterinary Dictionary. Ed. D.C. Blood. 3rd edition. Saunders Ltd. 2006: 2184 p. 19
5. Tetiana Cherepovska, Olena Binkevych. Morphological peculiarities of veterinary terminology in the context of teaching English for specific purposes. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»:серія» Філологія». Острого: Вид-во НаУОА,2019. Вип. 5(73), березень. С. 310–312.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-88>

**FLIPPED CLASSROOM APPROACH IN FOREIGN LANGUAGE
TEACHING: ASPECTS OF USING IN HIGHER EDUCATION
INSTITUTIONS OF UKRAINE**

**АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПЕРЕВЕРНУТОГО
КЛАСУ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
В УКРАЇНСЬКИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Razumna K. A.

*Senior Lecturer at the Foreign
Languages Department,
Polissia National University*

Разумна К. А.

*старший викладач кафедри
іноземних мов,
Поліський національний університет*

Riabchuk O. V.

*Lecturer at the Foreign Languages
Department,
Polissia National University
Zhytomyr, Ukraine*

Рябчук О. В.

*викладач кафедри іноземних мов,
Поліський національний університет
м. Житомир, Україна*

Due to globalization processes and advancement of digital technologies, there is an ever-growing interest in cutting-edge learning methods and technologies that can be introduced in the educational process. In addition, the COVID-19 pandemic had a significant impact on the educational process in all kinds of educational institutions throughout the world, including in

Ukraine. In particular, there was a shift from the traditional model (offline only, teacher-centered approach, fixed learning hours) to the so-called blended learning model (possibility of online learning, student-centered, flexible learning hours).

In Ukraine, the search for effective methods of online learning was necessitated not only by the COVID-19 pandemic, but also because of the ongoing hostilities as a result of Russia's invasion of Ukraine in February 2022. Many Ukrainian cities have become targets of missile attacks, which often lead to the destruction of critical infrastructure. As a consequence, there are electricity blackouts in different regions of Ukraine, which makes it impossible to continue the educational process according to the initially established timetable. Given the above, there is a dire need to find a method for remote learning that would be beneficial both for teachers and students.

The flipped classroom approach has attracted a lot of interest over the past years because it offers the potential to promote student involvement as well as active and collaborative learning. The introduction of this approach in the educational process has been investigated by foreign (Campillo-Ferrer J. [2], Chou C. [3], Divjak B. [4], Persky A. [5], Uzunboylu H. [6]) and domestic researchers (Kovtun O. [7], Konoplianyk L. [8], Podhorna O. [9]).

The flipped classroom approach presupposes that students work with the material (usually videos of lectures) at home independently (pre-class learning), and then, guided by the teacher during the class, they are engaged in discussions, problem-solving tasks, and various individual and group activities based upon that material. In other words, what is traditionally done in class becomes homework, while what is traditionally done as homework is completed during the class [1, p. 13].

The flipped classroom approach has numerous benefits. First and foremost, it is flexibility. Students can work with the material at any time and pace, come back to difficult or unclear moments, or take pauses in learning, and therefore have more control over the learning process. This approach also makes it possible to combine asynchronous with synchronous teaching and learning and enhances student-teacher interaction. On the other hand, the flipped classroom method can be quite challenging. Teachers need to invest a lot more time in the preparation of such a class or course. In addition, it might require developing or improving a teacher's digital competence or learning how to work with necessary online tools. For students, it can also be time-consuming to switch to the new mode of learning and get used to working on their own. Moreover, problems with Internet speed or connection can also slow down or impede the learning process.

Although this approach might seem more relevant for theoretical courses, it can also be effectively introduced in a foreign language classroom. First, students work at home, mainly understanding or memorizing certain materials. For example, they watch an educational video devoted to a particular grammar topic, read a text containing target vocabulary, listen to a podcast on a certain topic, etc. During the class, they apply the knowledge or analyze the studied material through various activities (asking and answering questions, making presentations, engaging in discussions, working in pairs or groups). Finally, after the class, students can deal with self-assessment or do a creative task to consolidate their knowledge. The flipped classroom approach saves time during the class as there is no need for the teacher to provide a detailed explanation of the material. Instead, they can concentrate on students' questions or deal with difficulties, and focus on putting knowledge into practice. It is not necessary to apply this approach to every class or the whole course; it can be used only for teaching particular topics. In this case, it will not necessarily require the creation of a teacher's own material because there are numerous ready-made videos on various topics on YouTube or educational platforms.

Thus, the flipped classroom approach presupposes the shift from passive to active learning. It makes students more independent and responsible for their learning outcomes and stimulates them to be more engaged in the learning process. This method is also relevant when it is impossible to continue synchronous teaching and learning for various reasons. Despite the fact that the transition to this method can be time-consuming and requires a lot of effort from teachers, when properly organized, it can be effectively used in foreign language teaching in higher education institutions in Ukraine.

Bibliography:

1. Bergmann J., Sams A. *Flip Your Classroom: Reach Every Student in Every Class Every Day*. Eugene, Or. : Alexandria, Va., International Society for Technology in Education, 2012. 112 p.
2. Campillo-Ferrer J.M., Miralles-Martínez P. Effectiveness of the flipped classroom model on students' self-reported motivation and learning during the COVID-19 pandemic. *Humanities and Social Sciences Communications*. 2021. Iss. 8. URL: <https://www.nature.com/articles/s41599-021-00860-4#citeas> (дата звернення 23.10.2022).
3. Chou C. P, Chen K. W and Hung C. J. A Study on Flipped Learning Concerning Learning Motivation and Learning Attitude in Language Learning. *Frontiers in Psychology*. 2021. Iss. 12. URL:

<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2021.753463/full> (дата звернення 21.10.2022).

4. Divjak B., Rienties B., Iniesto F., Vondra P., Žižak M. Flipped classrooms in higher education during the COVID-19 pandemic: findings and future research recommendations. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*. 2022. Iss. 19 (1). URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8882392/> (дата звернення 24.10.2022).

5. Persky A. M., McLaughlin J. E. The Flipped Classroom – From Theory to Practice in Health Professional Education. *American Journal of Pharmaceutical Education*. 2017. Iss. 81 (6). URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5607728/> (дата звернення 24.10.2022).

6. Uzunboylu H., Karagozlu D. Flipped classroom: A review of recent literature. *World Journal on Educational Technology*. 2015. Iss. 7(2). P. 142-147.

7. Ковтун О., Крикун В. Методологія застосування технології «перевернутого навчання» (flipped learning) у процесі підготовки майбутніх учителів іноземної мови. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2019. Вип. спецвип. С. 153-160.

8. Конопляник Л., Мельникова Є. Використання технології «Перевернутий клас» при навчанні фахової іноземної мови. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія*. 2019. Вип. 15. С. 38-45.

9. Подгорна О., Лісіна В. Використання технології навчання «перевернутий клас» у викладанні гуманітарних дисциплін. *Технології дистанційного навчання: впровадження, розвиток, удосконалення* : матер. міжнар. дистанційної наук.-метод. конференції, 23-24 березня 2021р. / ред. кол.: Т.С. Прокопенко та ін. Харків : Фаховий коледж НФаУ, 2021. С. 294-299.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-89>

CONTENT-BASED LEARNING DURING THE EMERGENCY REMOTE TEACHING

КОНТЕНТНЕ НАВЧАННЯ У ДИСТАНЦІЙНІЙ ФОРМІ ПІД ЧАС КРИЗИ

Rozhdestvenska I. Ye.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages
and Vocational Training,
University of Customs and Finance*

Рождественська І. Є.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології,
перекладу та професійної
мовної підготовки,
Університет митної справи
та фінансів*

Cherniavska O. K.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages
and Vocational Training,
University of Customs and Finance
Dnipro, Ukraine*

Чернявська О. К.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології,
перекладу та професійної мовної
підготовки,
Університет митної справи
та фінансів
м. Дніпро, Україна*

Emergency remote teaching, caused by the full-scaled Russian invasion in Ukraine, began in April 2022 and continued in September. After a brief suspension of educational institutions in February-March 2022 due to the evacuation of students and teachers, teaching could only take place online. And while during the COVID19 quarantine educational institutions received centralized support, such as televised lessons, in 2022 learning became truly emergency remote due to pressing circumstances. In September 2022, mixed-format instruction began, but returned to online format in October due to the lack of infrastructures such as power supply and the internet, and continued with interrupted Internet connections and missing audio. However, in the present situation we are doing with bare minimum resources and scant time.

In view of the fact that teacher's goal is to ensure continuity of learning, occasionally for the effectiveness of learning asynchronous activities might be more reasonable than synchronous ones. Due to crisis conditions we are able to offer our students such models of instructions as mobile learning, audio

conferencing, some elements of correspondence course, when textbooks and tests are sent to the students through Google classroom, they study at home and send it back by Google classroom. But the main question is how to support learners' interest, motivation, engagement. We found this task is no less important than technical support.

The question in our study was, is teaching response to desire to learn during this current situation, what is the role of content in the emergency remote teaching? According to Stephen Krashen, language acquisition occurs most efficiently when the message is so compelling that the acquirer is not even aware that it is being delivered in another language [3]. Therefore, we keep in mind that the message finds an expression in content. Thus, our study was designed to give students the opportunity to engage in language acquisition through content-based learning. According to this approach, we have selected up-to-date content related to public speaking and political communication.

Main characteristics of content-based language instructions are their strong connection with the type of tasks students will encounter in university. In the teaching of public speaking skills, we aim to support learners' academic-specific language development. In the field of political communication, we seek to give the students information which enable them to engage them in talking about content needed to express that content.

We have showed in this table how integrate teaching and content. Related to this content, we oriented learners to interactions with content and other learners to promote learner development.

Table 1

Reading/Speaking	<p>Activity 1: Teacher introduces concept of public speaking. Students read a short text from «Guide to Public Speaking» by Chris Anderson [1] and underline the elements of speech, names of great talk tools: connection, narration, explanation, persuasion, revelation; discuss what is the role of political communication in armed aggression, which past and present politicians are good speakers, what a conviction politician/ a weathervane politician is.</p>
------------------	--

Listening/ Prewriting	<p>Activity 2: Students listen to the extracts from two historical speeches: Winston Churchill's from 1940, when a German invasion of Britain was expected, and Boris Johnson's address to the Ukrainian Parliament from May 2022; students take notes and discuss what references to Churchill's speech they heard in Johnson's speech.</p> <p>Students listen to a passage of Boris Johnson's explanation how to speak like Winston Churchill [4] two times; students take notes, then retell the passage in their own words; students compare their reformulations with the original passage from the content text, note new words.</p>
Writing	<p>Activity 3: Students prepare one-page summaries about a good orator; oratory as a key political skill.</p>
Speaking	<p>Activity 4: Group work. Students give the presentations to each other; students compare each other's essays and discuss how to improve their papers.</p>

Further studies are recommended to explore the role of affective factors in foreign language acquisition in the context of emergency remote teaching.

Bibliography:

1. Anderson C. Ted Talks: The Official TED Guide to Public Speaking. Boston, New York, 2016.
2. Hodges Charles B., Moore S., Lockee Barbara B., Trust T., Bond M. Aaron. The Difference Between Emergency Remote Teaching and Online Learning. *EDUCAUSE Review*, March 27, 2020. <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>
3. Krashen, S. The End of Motivation. *New Routes*. Vol 55: 34-35. 2015. www.disal.com.br/newr/
4. Boris Johnson explains how to speak like Winston Churchill. <https://www.youtube.com/watch?v=FLak2IzIv7U>

The project was implemented with the support of

The Center for Ukrainian-European Scientific Cooperation is a non-governmental organization, which was established in 2010 with a view to ensuring the development of international science and education in Ukraine by organizing different scientific events for Ukrainian academic community.

The priority guidelines of the Center for Ukrainian-European Scientific Cooperation

1. International scientific events in the EU

Assistance to Ukrainian scientists in participating in international scientific events that take place within the territory of the EU countries, in particular, participation in academic conferences and internships, elaboration of collective monographs.

2. Scientific analytical research

Implementation of scientific analytical research aimed at studying best practices of higher education establishments, research institutions, and subjects of public administration in the sphere of education and science of the EU countries towards the organization of educational process and scientific activities, as well as the state certification of academic staff.

3. International institutions study visits

The organisation of institutional visits for domestic students, postgraduates, young lecturers and scientists to international and European institutes, government authorities of the European Union countries.

4. International scientific events in Ukraine with the involvement of EU speakers

The organisation of academic conferences, trainings, workshops, and round tables in picturesque Ukrainian cities for domestic scholars with the involvement of leading scholars, coaches, government leaders of domestic and neighbouring EU countries as main speakers.

Contacts:

Head Office of the Center for Ukrainian-European Scientific Cooperation:
88000, Uzhhorod, 25, Mytraka str.
+38 (099) 733 42 54
info@cuesc.org.ua

www.cuesc.org.ua

International scientific conference «Philological sciences and translation studies: European potential»

November 3–4, 2022

Izdevniecība «Baltija Publishing»
Valdeķu iela 62 – 156, Rīga, LV-1058
E-mail: office@baltijapublishing.lv

Iespiests tipogrāfijā SIA «Izdevniecība «Baltija Publishing»
Parakstīts iespiešanai: 2022. 8. novembris
Tirāža 100 eks.